Olvasóterem
HA 1759

MAGYAR

KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

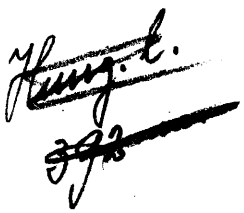
KOLLÁNYI FERENCZ.

ÚJ FOLYAM XII. KÖTET.

1904-IKI ÉVFOLYAM.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA
1904.

Budapest. Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

XII. KÖTET, 1. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1904. JANUÁR—MÁRCZIUS.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ.

1904. ÉVI FOLYAM.

I. FÜZET.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.
1904.

TARTALOM.

Lap

Kollányi Ferencz. A Széchényi országos könyvtár őrének kinevezése körül felmerült kérdések 1812-ben. (Egy melléklettel és egy hasonmással a szövegben.) ... 1

Vértessy Jenő. Egressy Gábor iratai a M. Nemz. Múzeumban ... 46

Dr. Schönherr Gyula. Az 1903. évi római történelmi kongresszusról 67

Dr. Gulyás Pál. A könyvkötés technikája. (Első közlemény, harminczkilencz ábrával a szövegben.) ... 71

Tárcza. Évnegyedes jelentés a M. Nemz. Múzeum Széchényi országos könyvtárának állapotáról az 1903. év utolsó negyedében ... 104

Szakirodalom. A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. I. II. VII. k. Ism. *Melich János.* — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyetemes Philologiai Közlöny XXVII. 8. 9. 10., Erdélyi Múzeum XX. 8. 9. 10., Grafikai Szemle XIII. 10. 11. 12., Irodalomtörténeti Közlemények XIII. 4., Századok XXXVII. 8.) II. Külföldi folyóiratok (Centralblatt für Bibliothekswesen XX. 11. 12., Deutsche Litteraturzeitung XXIV. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51—52., La Bibliofilia V. 7—8., Le Bibliographe moderne VII. 40—41. 42., Revue des Bibliothèques XIII. 9—10., Zeitschrift für Bücherfreunde VII. 7. 8. 9.) ... 110

A magyar bibliografiai irodalom az 1903. év utolsó negyedében dr. **Gulyás Pál**-tól ... 122

Vegyes közlemények. A magyar Nemz. Múzeumi Tanács ujjászervezése. Reizner János † *(Tömörkény István.)* Ottó Hartwig † *(V. J).* A turini egyetemi könyvtár égése. ... 126

Melléklet: A hazai nyomdák 1903-ban. ... 1—16

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

Lap.

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi orsz. könyvtára az 1903. évben 129

Dr. Gulyás Pál. A könyvkötés technikája. (Hatvanhét ábrával a szövegben.) ... ...

3. SZAKIRODALOM.

Lap.

A PANNONHALMI SZENT-BENEDEK-REND TÖRTÉNETE I. II. VII. k. Ism. *Melich János* ... 110
A PANNONHALMI OKLEVÉL hiteléhez *dr. Erdélyi Lászlótól* ... 243
APPONYI SÁNDOR GRÓF. Hungarika. Magyar vonatkozású nyomtatványok. II. k. Ism. *dr. Gulyás Pál* ... 237
A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSASÁG Pulszky Ágost könyvtárának betűrendes katalogusa. Ism. *G. A.* ... 351
BIBLIOGRAPHIA UNIVERSALIS Bibliogr. economica univ. I. és II. évf. Ism. *dr. Gulyás Pál* ... 480
BIBLIOGRAPHISCHES REPERTORIUM. I. köt. Ism. *—ly—* ... 488
BROWN JAMES DUFF. Manual of library economy. Ism. *dr. Gulyás Pál* 484
BÜCHER KARL. Der deutsche Buchhandel und die Wissenschaft. Ism. *dr. Gulyás Pál* ... 352
CATALOGUS bibliothecae musei nat. hungarici. II. k. Ism. *—sp—* ... 479
HOULBERT C., Les insectes, ennemis des livres. Ism. *—s —l* ... 240
MITTEILUNGEN des österr. Vereins für Bibliothekswesen. Ism. *—ó* ... 359
SAMMLUNG bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten. 16. füz. Ism. *—s —l* 482
SZÉKELY DÁVID. Magyar írók álnevei a multban és jelenben. Ism. *Naményi Lajos* ... 350
TRÜBNER KÁROLY. Wissenschaft und Buchhandel. Ism. *dr. Gulyás Pál* 352

*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE ... 118, 246, 360, 490

*

DR. GULYÁS PÁL. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma (1903. október—deczember.) ... 122
HORVÁTH IGNÁCZ. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma (1904. január—szeptember.) ... 249, 364, 492

4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magy. Nemz. Múzeumi Tanács ujjászervezése ... 126
Reizner János † *(Tömörkény István)* ... —
Otto Hartwig † *(V. J.)* ... 127
A turini egyetemi könyvtár égése ... 128
Mozgalom a hazai könyvtárak kettős példányainak csere utján való értékesítése ügyében ... 252
Könyvtári tisztviselők tudományos utazásai ... 253
A székesfővárosi könyvtár új tisztviselői ... —
Karai László életéhez. *(Závodszky Levente)* ... —
Magyar psalterium a XIV. századból. *(Dr. Lukinich Imre)* ... —
Az olvasójegy *(G. P.)* ... 254
Vidéki könyvtárak állami segélyezése ... 367

Lap.

A nagyenyedi Bethlen kollégium s az eperjesi ág. ev. kollégium könyvtárai állami felügyelet alatt ... 368
A kolozsvári egyetemi könyvtár épületének tervpályázata *(— ly. —)* ... —
A brüsszeli Korvin-missale leírása a brüsszeli kir. könyvtár kéziratainak katalogusában ... 369
Ismeretterjesztő előadások ... 496
A magyarországi német kéziratok jegyzéke ... —
Uj rend a múzeumi könyvtár olvasó termében ... —
Kongresszus a kéziratok, érmek pecsétek stb. sokszorosítása tárgyában 497
Bibliografiai pályázat Olaszországban *(G—l)* ... —
Könyvkötészeti kiállítás Gráczban *(g. p.)* ... —
Duchon János. *(Rexa Dezső)* ... 498
A múzeumok és könyvtárak orsz. szövetségének temesvári közgyűlése 500
Helyreigazítás ... —

*

Változások a magyarországi nyomdákban ... 256, 372, 501

*

Név- és tárgymutató ... 502

*

MELLÉKLET:

A hazai nyomdák 1903-ban ... 1—16
A hazai hirlapirodalom 1903-ban. I. A magyar hirlapirodalom *id. Szinnyei József*-től. II. A hazai nem magyar nyelyű hirlapirodalom *Kereszti István*-tól. III. Folyóiratok *Horváth Ignácz*-tól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780—1903-ig *id. Szinnyei József*-től ... 1—59

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYV-TÁR

A SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR ŐRÉNEK KINEVEZÉSE KÖRÜL FELMERÜLT KÉRDÉSEK 1812-BEN.

KOLLÁNYI FERENCZTŐL.

(Egy melléklettel és egy hasonmással a szövegben.)

Miller, mint a Nemzeti Múzeum igazgatója, azzal kezdte meg működését, hogy eltávolította az intézet egyik tisztviselőjét, a ki ellen már régebben komoly panaszok merültek fel.

E tisztviselő Strázsay József volt, a kit 1806 szeptember 17-én Széchényi gróf nevezett ki a könyvtárhoz, a hol mint lajstromozó, registrator, előbb 500, azután 800 forint évi fizetéssel szolgált. Emlékezhetünk rá, hogy Miller úgy jellemezte őt egyik levelében, mint a ki nem való egyébre, mint adósságcsinálásra, meg holmi gépies munkára.

Sajnos, a mellett, hogy nem tudott a pénzzel bánni, voltak még egyéb fogyatkozásai, hibái is, a melyek lassankint a romlás szélére vitték.

Nem a legutolsó volt ezek közt, hivatalos kötelességeinek teljesítése körül tanusított s minden képzeletet meghaladó pontatlansága. Megtörtént, hogy heteken keresztül tájékára sem ment hivatalának.

Így 1811 január vége felé elhalálozván mostoha atyja, több napi szabadságot kért Millertől, hogy édes anyjának vigaszára és segitségére lehessen. Február 6-án ennek három hétre történő meghosszabbítását kérelmezi, családi ügyeinek rendezése czéljából. Elmult azonban márczius, sőt április is a vége felé járt, és Strázsay még mindig nem mutatta magát a könyvtárban. Április 24-én végre ír Millernek. Jól tudja, úgymond, hogy haragszik reá, az egész tisztikarral együtt, de azt is tudja, hogy elve senkinek sem ártani, a kin nem segíthet; ő tehát mint nagyon szerencsétlen ember atyai tanácsát bátorkodik kikérni. Ezúttal sem akar

az ő tudta nélkül eljárni, és kéri támogatását minden ügyében. Miután az ő tilalma értelmében a Muzeumnál tovább nem szolgálhat, engedje meg neki kegyesen, hogy állásáról lemondva más hivatal után nézhessen. Nehéz dologra határozta magát, nem mert így elveszíti kenyerét, hanem — hízelgés nélkül legyen mondva — mert ez által elesik attól a szerencsétől, hogy együtt szolgálhat vele, a kit mindenkor atyjának tekintett. Hallgassa meg esedezését és tegye meg a szükséges javításokat a mellékelt lemondási nyilatkozaton. Ezen aggodalmas helyzetében és bajában sem tehet jobbat, mint ha annak tanácsát követi, a ki hat éven keresztül valóságos atyja volt. Ez utolsó kérése hozzá.

A mellékelt és a nádorhoz címzett fogalmazványban ezeket írja. Viszonyaim és a mostoha sors arra kényszerítenek, hogy a magyar könyvtár mellett eltöltött öt év és nyolcz hónapi hűséges szolgálat után, lelkemnek legnagyobb fájdalmára, állásomat Fenséged kezeibe letegyem. Lemondásomnak okai a jelen nehéz viszonyokon kívül, bizonyos fiatalkori könnyelműségekben rejlenek. Öt év előtt ugyanis, semmiféle támogatásban nem részesülvén hazulról, miután 400 forint fizetésből és 100 forint lakbérből megélni nem tudtam és e mellett többször betegeskedtem is, kénytelen voltam adósságot csinálni, abban a reményben, hogy a magamra vállalandó magánmunkálatok díjaiból törleszthetem. Azonban ez nem történt meg, sőt a kedvezőtlen körülmények közt tartozásaim még jobban felszaporodtak, úgy hogy jelenleg 630 frttal vagyok adós. E közben hitelezőim nemcsak engem kerestek fel többször, hanem Miller könyvtárőrt is zaklatták, a ki nem egyszer megintett, hogy ezen ügyeket mielőbb rendezzem. Én igyekeztem is tartozásaimat kiegyenlíteni, a mikor csak tehettem; azonban mostoha atyám halálával özvegy édes anyám és két kiskorú növérem ellátásának gondja is rám nehezedett. Ez a körülmény nemcsak hivatalomtól tartott huzamosb időn át távol, hanem hitelezőimet is — látván hogy semmiféle támaszom nincs — türelmetlenekké tette. Midőn pedig édes anyám Pécsre költözött, nehogy teljesen magamra maradjak s abban a reményben, hogy segítőtárssal oldalamon jobban meg fogok felelhetni kötelezettségeimnek, megházasodtam. Így nehezen eljutottam arra a pontra, hogy 3—4 hónap alatt képes lettem volna rendezni ügyeimet, midőn hitelezőim türelmetlensége folytán mindenféle rágalom keletkezett felőlem, a

mi teljesen elidegenítette tőlem tisztviselőtársaimat. Ezek után nem marad számomra más hátra, mint hogy megváljak állásomtól, és Fenségedtől valamely áthelyeztetést kérjek, igérvén, hogy mindenkor hűséges, buzgó és szorgalmas leszek.

Strázsay azonban ezúttal még kegyelmet nyert Millernél és lemondását nem terjesztette a nádor elé.

Csakhogy az igért és várt javulás nem következett be. A nyáron ismét valami rossz fát tett a tűzre; a mivel annyira maga ellen ingerelte Millert, hogy újra kitiltotta a hivatalból.

Strázsay július 11-én levélben kér bocsánatot és engedélyt, hogy állását elfoglalhassa. Jól tudja, úgymond, Miller is, hogy senki sem lesz egyszerre sem jóvá, sem romlottá. Legutóbbi könnyelműsége is inkább kétségbeesett lelkiállapotának tudható be, mint gonoszságnak, és bizonyára nem fog ismétlődni. Hogy az ivásról leszokott, nemcsak nejének, hanem az egész világnak tanúságára hivatkozhatik. Biztosítja, hogy a legelső kihágásnál, vagy adósságcsinálásnál, még mielőtt a dolog nyilvánosságra jöhetne, hivatalától megfosztottnak fogja magát tekinteni. Mindezt irásban mondja el, mert szégyenében és Miller haragja miatt, nem mer emberek közé menni. Ha azonban bocsánatot nyer, az eltévedt bárány vissza fog térni és megmenekülvén a végromlástól, minden erejéből azon lesz, hogy hibáját jóvá tegye.

Bátyja is közbenjárt Millernél érdekében. Mentegette, hogy a rossz társaság és könnyelműsége sodorták őt bajba és csakis hitelezőinek zaklatásait kerülendő maradt el hivatalából. Most már adóssága is nagy részben ki van fizetve, s ő is a legjobb szándékkal van eltelve a javulásra; kéri tehát, bocsásson meg neki és fogadja vissza hivatalába.

Miller még egyszer engedett, hogy alkalmat nyujtson Strázsaynak, igéretei beváltására. A hivatalos buzgalmat azonban sem jósággal, sem szigorúsággal nem volt képes benne fokozni. Október 25-én már ismét szabadságot kér, hogy beteg feleségét ápolhassa, miután — úgymond — senkije sincs, a ki őt ebben helyettesíthetné, az orvos pedig a leggondosabb ápolást rendelte el.[1]

S azután jött a többi mulasztás, rendetlenség megint. Végre Millernél is betelt a mérték és 1812 márczius 19-én bejelentette

[1] Miller levelezése. XI. 20, 43, 66, 71, 105.

a nádornál, hogy Strázsay lemondott a könyvtárban viselt állásáról, részint egészségi állapota, részint magán körülményei által kényszerítve, a melyek oly annyira igénybe vették, hogy 6 hó leforgása alatt alig fordult meg 10-szer az intézetben; ő maga is belátta, hogy nem alkalmas a múzeumi szolgálatra és már a várost is elhagyta.[1] Miller a lemondás elfogadását ajánlotta, miután tisztességbe vágó dolgokat is követett el, a melyek miatt, ha jószántából nem menne, el kellene őt távolítani. Ha az általa eddig élvezett évi 800 forinthoz még 400-at hozzáadnának, meg lenne a könyvtárőr fizetése, a kire leginkább szükség lenne az intézetben.

A nádor márczius 27-én elfogadta a lemondást, a könyvtárőri állásra vonatkozólag azonban nem nyilatkozott.[2]

Több eredményt ért el Miller egy másik, az egész tisztviselői kart illető kérésével, a melylyel azt óhajtotta kieszközölni, hogy, tekintettel a nagy drágaságra, a tisztviselők ne negyedévenkint, hanem minden hó végével kapják fizetésüket; ezt a nádor április 25-én kelt leiratában engedélyezte.[3]

Ugyan e napon küldötte le a nádor Millerhez a helytartótanácsnak márczius 17-kén kelt felterjesztését is, a mely mintegy válasz volt a nyomdai köteles példányok kezelésére vonatkozólag tett javaslatára, a melyet a helytartótanács még a múlt év június 12-én megküldött a törvényhatóságoknak, véleményadás czéljából.

A helytartótanácshoz eddig mindössze 15 hatóság nyilatkozata érkezett be, a melyek közül némelyiknek semmiféle észrevétele nem volt a javaslatra, mások szerint ellenben némi módosítás lett volna azon eszközlendő.

Így pl. Pécs városának, a hol Engel özvegyének nyomdavezetője annyira az iszákosság rabja volt, hogy az elvállalt munkát a legnagyobb hanyagsággal végezte, minek következtében könyvnyomást alig biztak rá, az volt a véleménye, hogy Miller javasla-

[1] Horvát István egy sokkal későbbi iratában olvassuk, hogy az elbocsátás oka az említetteknél is súlyosabb és menthetlenebb hiba, hűtlenség lett volna. Magyar Könyvszemle, 1888. évf. 229. Ennek nyomát azonban nem találtuk, sem a hivatalos iratokban, sem pedig a magán levelezésekben.

[2] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro 500.

[3] Igazgatósági irattár. A. 1812. Nro 21.

tát azzal kellene még megtoldani, hogy ha új nyomda, vagy könyvkereskedés nyitására adatik engedély, már ebben mondassék ki a négy köteles példány beküldésének kötelezettsége. Az ellenőrzést pedig akként kellene foganatosítani, hogy a censorok és revisorok, a mint valamely munka kinyomatására megadják az engedélyt, egyuttal értesítenék erről a hatóságot is.[1]

Pozsony városa viszont arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hatóságok — főleg a nemes származású könyvnyomdászokkal szemben — nem vállalhatják magukra ez irányban a felelősséget; maradjon meg az ellenőrzés továbbra is a revisorok- és tankerületi igazgatóknál, s csak ezek felszólítására lépjen közbe a hatóság.[2]

Kassa szerint szintén nem lenne egyébre szükség, mint hogy adandó alkalommal a hatóság kezére járjon a revisornak.[3]

Lőcse ellenben semmiféle nehézséget nem látott fenforogni a javaslat életbeléptetésére nézve, sőt csak is így látta kellően biztosítva az eredményt.[4]

Győr és Eperjes városának nem volt kifogása a javaslat ellen.[5]

Beszterczebánya a városi jegyzőt hívta fel, fejtse ki nézetét a javaslatról, a kinek a következő megjegyzései voltak. A javaslatot azzal kellene kibővíteni, hogy a büntetésekből befolyó pénz a könyvtár czéljaira használtassék fel. A hatóságok kérjék be minden negyedévben a köteles példányokat és küldjék fel Budára. Nehogy pedig a nyomdák kijátszhassák a hatóságot, a censorok azon a lapon, a melyen kiállítják az engedélyt, akár a szerzőnek, akár a nyomdásznak, valamely mű kinyomatására, jelöljék meg a nyomdát is, és ezt közöljék a hatósággal.[6]

Nagykároly városa jelentésében azt olvassuk, hogy »kebelében olyan könyvnyomtatóműhely nincsen, a mely könyveket, vagy csak árkusos verseket is tudna kinyomatni«. Egyébiránt, »hogy ha szintén a nemes ember a typografustól meg nem különböztetik is, az ország bibliothecáriusának projectuma azon szerint együtt

[1] Országos levéltár. Revis. Libr. A. 1812. Nro 59.
[2] U. ott. Nro 60.
[3] U. ott. Nro 85.
[4] U. ott. Nro 61.
[5] U. ott. Nro 62.
[6] U. ott. Nro 63.

megállható, és a haza sarkalatos törvényeivel, valamint egyéb királyi rendelések és közrendszabások azokkal megállhatók«.[1]

Zágráb, nem lévén joghatósága alá tartozó nyomdája, nem gondoskodhatik az országos könyvtárt illető könyvek beküldéséről. Hasonlóképen Békés megye és Pozsega is azt jelenti, hogy területén nincs nyomda.[2]

Debreczen annyit válaszol, hogy a város nyomtatómühelyéből a négy köteles példány mindenkor beszállíttatott.[3]

Temesvár is mindenkor beszolgáltatta a köteles nyomtatványokat; arra kéri ennélfogva a helytartótanácsot, maradjon meg minden a régiben és csak szükség esetén forduljanak a revisorok a hatósághoz.[4]

Csongrád vármegye véleménye szerint legczélszerűbb lenne, ha minden egyes szerző írásban kötelezné magát a könyvvizsgálat alkalmával a négy példány beküldésére.[5]

Veszprém megye azt óhajtotta volna, hogy bizzanak meg egy állandóan Veszprémben tartózkodó táblabirót azzal, hogy a nyomdákat gyakrabban tekintse meg, vegye át a köteles példányokat és nyujtsa be ezeket, átküldés czéljából, a megyének.[6]

Pest-Pilis és Solt rendjei a »velük közöltetett javallást minden részeiben eszközölhetőnek lenni vélték«, főként ha az illető városok előljárói felelősek lesznek a beküldésért. Megjegyzik azonban, hogy »az ország könyvtárába kiadandó munkák épségének megvizsgálását nemcsak a helybeli előljáróságokra, hanem ezeknek befolyása mellett ahhoz különösen értő tudós személyekre bizatandóknak lenni vélik«.[7]

A helytartótanács nemcsak ezen jelentések keretében nem látta kimerítve a kérdés anyagát, de még a hátralévő nyilatkozatoktól sem remélte ezt. Nehogy azonban a 7 hónap óta húzódó ügy elintézése még tovább is halasztást szenvedjen, a kérdést már most véglegesen megoldandónak tartotta, még pedig azon

[1] Országos levéltár. Revis. Libr. A. 1812. Nro 64.
[2] U. ott. Nro 66.
[3] U. ott. Nro 86.
[4] U. ott. Nro 90.
[5] U. ott. Nro 19.
[6] U. ott. Nro 26.
[7] U. ott. Nro 56.

az alapon, a melyet az eddigi legfelsőbb intézkedések már megteremtettek.

Az 1800 január 31-én kelt udvari rendeletben azt a rendelkezést találta, hogy a könyvrevisorok negyedévenkint terjeszszék fel a kerületükhöz tartozó nyomdák sajtótermékeinek kimutatását a helytartótanácshoz. Az 1802 deczember 10-én kiadott udvari rendelet pedig kötelességévé tette az összes hazai nyomdáknak, hogy nyomtatványaikból egy példányt az országos könyvtárba is beszolgáltassanak. Ennek a két rendeletnek a betartásával el lehet érve a czél.

A földabroszokat, metszeteket, újságokat illetőleg azonban abban a nézetben volt a helytartótanács, hogy ezek beküldésére nézve, felsőbb rendeletek hiányában, nem intézkedhetik. Mert az 1811 február 22-én megjelent udvari rendelet kimondja ugyan, hogy az elárúsítók ezekből is beszolgáltassanak egy-egy példányt a császári könyvtárnak; ebbe azonban nem lehet bele magyarázni, hogy az országos könyvtárnak is joga lenne egy példányhoz. De nem tévesztendő szem elől azon körülmény sem, hogy míg a nyomdászoknál, a kik a nyomdai ipar űzésére külön engedélyt nyernek, ebben az engedélyben kifejezetten megállapíttatik bizonyos számú köteles példány beszolgáltatásának kötelezettsége, ezektől tehát joggal meg lehet követelni, hogy ennek eleget tegyenek, addig az oly kereskedők, a kik minden különös engedély nélkül árusítják a földabroszokat, metszeteket, alig lesznek rákényszeríthetők ezek beküldésére.

A helytartótanács tehát czélszerűbbnek látta felhívni az összes tankerületi igazgatókat, intsék meg a kerületükhöz tartozó censorokat, hogy minél pontosabban tegyenek eleget a fentebbi udvari rendeleteknek, úgy a nyomdatermékek negyedévi kimutatását, mint a négy köteles példány beszolgáltatását illetőleg; és a mennyiben ennek végrehajtása körül hatósági támogatásra lenne szükségük, kérjék ki esetről esetre ezt az illető hatóságtól. Egyszersmind meghagyta az utóbbiaknak is, hogy az ily czélból hozzájuk forduló censorok megkeresésének eleget tenni ne késedelmeskedjenek.

A mi pedig a múltban elmaradt köteles példányok utólagos beszerzését illeti, erre nézve azt ajánlotta a helytartótanács, hogy állítsa össze az ország könyvtárosa a be nem érkezett nyomtat-

ványok jegyzékét, mutassa be ezt nála, hogy ennek alapján rá lehessen szorítani a hiány pótlására a hanyag nyomdászokat.[1]

Millert nem elégítette ki a helytartótanács eljárása. Egyelőre azonban csak annyit mond a nádorhoz intézett június 3-iki felterjesztésében, hogy miután úgy látja, a helytartótanács nagyon pártolja a nyomdákat s így nem lehet az országgyűlési iratokat tőlük megszerezni, kéri őfenségét gondoskodjék egy példányról a könyvtár részére is.

Nem mulasztja el azonban, később, július 1-jén, a nádor előtt hosszasabban és tüzetesebben is kifejteni, mily csekély eredmény várható a helytartótanácsi intézkedéstől.

A hatósági nyilatkozatokból mindenekelőtt azt állapítja meg, hogy az egyes városi és megyei hatóságok nem fejtettek ki egyenlő buzgalmat a hazai irodalom érdekében. Többen egyáltalában nem foglalkoztak a javaslattal; némelyek a felelősséget a revisorokra óhajtanák hárítani; mások ellenben elfogadták, a mit ő javaslatba hozott.

Az az egy kétségtelen, hogy nem lehet hatásuk a királyi rendeleteknek, ha az egyiktől megkivánják a köteles példányok beszolgáltatását, a másiktól pedig nem. Ki kellene tehát mondani, hogy a köteles példányok nem a nemes embert terhelik, hanem a nyomdászt. Ha nem erre az alapra fektetik a kötelezettséget, hiábavaló dolog a censorok jogköre felett tanácskozni.

A censoroknak abban áll a kötelességük, hogy megállapítsák, mely munkákat lehet kinyomatni, és melyeket nem. E kötelességüknek pedig eleget tesznek az által, ha az átnézett kéziratokról szerkeztett jegyzőkönyveket felküldik a helytartótanácshoz. Sőt a helyi hatóságok bevonása nélkül nem is lehet reájuk bízni a köteles példányok bekívánását az oly emberektől, a kik joghatóságuk alá nem tartoznak. A hatóságok támogatására pedig csak akkor számíthatnak, ha bizonyos nyomtatványok elkobzásáról van szó. S hogy mennyi köszönet van ebben a támogatásban, azt őneki is volt alkalma tapasztalni, a mikor mint revisor működött Nagyváradon, ámbár ő megyei ember volt.

Azért kérte ő a hazai törvényekkel legteljesebb összhang-

[1] Országos levéltár. Acta Musaei A. 1812. Nro 660.
[2] U. ott. Nro 890. Igazgatósági irattár. A. 1812. Nro 28.

zásban lévő javaslatában a censorok üres hatalma helyett a hatóságok ellenőrzését, mert ha a hatóság megtudja venni a nemes származású csizmadián, szabón a városi adót, a nemes származású nyomdászt, a ki nyomdája után úgy is fizet adót a városi pénztárba, szintén rá tudná szorítani a köteles példányok beszolgáltatására. Viszont, ha a nem nemes nyomdászok azt fogják látni, hogy nemes származású társaik fel vannak mentve a kötelezettség alól, abban a hiszemben, hogy velük jogtalanság történik, szükségképen mindenféle ürügyet fognak keresni a legfelsőbb rendeletek kijátszására.

Miután pedig a tapasztalat a mellett szól, hogy a könyvkereskedők és nyomdatulajdonosok semmit sem hajlandók tenni hazaszeretetből, hanem minden lépésüket a nyereségvágy vezérli, a nemes származásúakat ügyészi keresettel, a nem-nemeseket pedig pénzbirságokkal kellene rákényszeríteni az engedelmességre olyképen, hogy a felelősség ezért ne a censorokra, hanem a hatóságokra nehezedjék. A mint ezt őfensége maga is helyeselte az országgyűlés elé terjesztett jelentésében.

Kijelenti tehát Miller, hogy tisztelettel fogadja ugyan a helytartótanács legutóbbi intézkedéseit, azonban nem ringathatja magát azon reményben, hogy a czél elérése ezzel biztosítva lesz. A helytartótanács az egész kérdést irodalmi dolognak tekinti és nem közigazgatási ügynek. Nem veszi továbbá figyelembe a javaslat főbb pontjait a nemes származású nyomdatulajdonosokra vonatkozólag, holott ezek mulasztásából keletkezett a hiány, úgy az országos, mint az egyetemi könyvtárban. Nem terjeszkedett ki ezen felül azokra a pontozatokra, a melyek a latin és magyar nyelvű pozsonyi újságoknak a könyvtárba való beszolgáltatását lettek volna hivatva biztosítani, úgyszintén azokra sem, a melyek a hatóságok felelősségét és a hanyag nyomdászokra kirovandó birságok megállapítását szorgalmazzák. Szóval, a helytartótanács mit sem tett a nemzeti intézet érdekében, hanem csupán felhívta a revisorok figyelmét a már régebben kibocsátott királyi rendeletek végrehajtására. Sőt mi több, a szerzőket, könyvkereskedőket és nyomdászokat még azon kötelezettség alól is felmentette, hogy a mappákat és metszeteket beszolgáltassák, kijelentvén, hogy az 1811-iki legfelsőbb rendelet csakis a bécsi császári könyvtár részére biztosít ezekből egy-egy példányt. Nem hiheti, hogy

az udvari rendelet ezt akarta volna, hanem igenis, hogy a köteles példányokat — ha mindjárt csak a császári könyvtárt nevezi is meg — mind a három könyvtár megkapja.

Miután kénytelen belenyugodni a helytartótanács intézkedésébe, a mely, az ő javaslatának figyelmen kívül hagyásával, a nemzeti intézet gyarapodását a szerzők, kiadók, könyvárusok és nyomdászok nagylelkűségére bizza, nem tesz ez irányban további lépéseket. Gondoskodni fog azonban arról, hogy a mint ő fensége elegendő munkaerővel látja el a Múzeumot, a hiányzó nyomtatványok összeirassanak és a helytartótanács elé terjesztessenek.[1]

Néhány nappal később ismét panaszkodik a hiányos intézkedés miatt.

Még június végén megszünt Landerer Mihály örököseinek, a latin és német nyelvű pozsonyi újságok kiadását biztosító kiváltsága, a mi a jövőben Weber Péter nyomdászra ruháztatott át. A nyomda azonban az új tulajdonos kezében sem mutatkozott hajlandónak az újságszámok beszolgáltatására. Pedig nem múlt el nap a nélkül, hogy valaki ne kereste volna azokat a könyvtárban, a mikor szégyenkezve utasították az illetőt a tisztviselők a kávéházba. Miller július 8-án a nádor elé terjeszti ezt az esetet is, hogy ő fensége lássa, mennyire hatás nélkül maradt a helytartótanácsnak a censorokhoz intézett leirata.[2]

Széchényi, Millernek a Nemzeti Múzeum igazgatójává történt kineveztetéséről, a Vereinigte Ofner und Pester Zeitung márczius 15-iki számából értesült. Ámbár méltán elvárhatta volna, hogy az örvendetes eseményt maga Miller is közölje vele, nem veszi rossz néven ennek elmaradását, hanem siet az új igazgatót melegen üdvözölni. Úgy tekinti a kinevezést, mint Miller érdemeinek megjutalmazását a nádor részéről, és hiszi, hogy szerencsekívánataiban mindazok osztozni fognak, a kik a hazát szeretik. A haza szeretete azonban arra a gondteljes kérdésre is rávezeti, hogy ki fogja helyét betölteni az övéhez hasonló tudással és munkálkodással? A tudat, hogy nincs két egyforma ember e világon, csak növeli gondját. Miután azonban Miller az egész intézet feletti fel-

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro 1267.
[2] U. ott. Nro 1064.

ügyelettel, és a többi tisztviselő vezetésével is meg lesz bízva, abban a gondolatban keres megnyugvást, hogy az ő szelleme és buzgósága a többieket is lelkesíteni fogja. Ez által felbátorítva kéri őt, ajánljon neki ez állásra alkalmas egyéneket, miután hízeleg magának azzal, hogy a nádor meg fogja engedni, miszerint az ő felsége által kegyesen engedélyezett kinevezési jogot gyakorolja. Az intézet megalapítása alkalmával az összes hazai és külföldi tudósok tetszésével találkozott, hogy őt ajándékozta meg bizalmával, s miután alapítványának sorsa most is nem kevésbé fekszik szívén, mint akkor, reményli, hogy ezen újabb kinevezés is meg fog felelni a közönség várakozásának. Kéri egyúttal, küldje válaszát Sopronba.[1]

A kért és várt válasz még három hét múlva sem érkezvén meg, a gróf április 15-én újból felkeresi Millert soraival. Csak elfoglaltságának tulajdonítja, hogy levelére, a melyben arra kérte, írja meg őszintén és barátságosan kit tart legalkalmasabbnak az előléptetése folytán üresedésbe jött állásra, még nem felelt. Olyant szeretne ugyanis ő felségétől nyert jogánál fogva kinevezni, a ki méltó lenne erre, és már irodalmi névvel is bir. Hogy a kinevezés joga őt illeti meg életében, halála után pedig utódait a kijelölési jog, azt Miller legjobban tudja. És egyáltalában nem akarná, hogy olyasmi történjék, a mi e jogra sérelmet jelentene. Erre nézve várja válaszát.[2]

Miller jó ideig nem felel még erre a levélre sem. Nem mintha nem tudott volna a könyvtárőri állásra alkalmas jelöltet, vagy mintha nehéz lett volna reá nézve a választás a sok jelölt között, hanem mert nem akarta, hogy Széchényi nevezze ki az új tisztviselőt. Ezt azonban nyiltan nem merte megírni a grófnak, hanem azon mesterkedett, hogy Széchényit befejezett dolog elé állítsa. A mit annál könnyebben keresztülvihetni remélt, mert tudta, hogy a kit utódjának kiszemelt, a nádor jóakaratát is nagy mértékben bírja.

Jelöltje az alig 28 éves Horvát István volt, a ki már akkor tekintélyes tudós, nagy hazafi, elsőrangú nyelvész és éleseszű történetíró hirében állott.[3]

[1] Széchényi grófnak márczius 21-én kelt levele. Miller levelezése. XII.
[2] Miller levelezése. XII.
[3] Vass Bertalan: Horvát István életrajza. Bpest, 1895. p. 188.

Horvát, a ki 1802-ben került Ürményi József országbiró házához mint fiainak nevelője, s a ki, vége szakadván a nevelősködésnek, 1808-ban az egyetem elnöki jegyzője, az egyetemi tanács jegyzője, a következő évben pedig országbirói titkár lett, s a ki ettől fogva az országbírónak valóságos jobb keze, családjának kedvelt tagja volt, nagyon korán összeköttetésbe jutott a Széchényi-országos-könyvtárral. Ha Ürményiékkel Pesten tartózkodott, soha sem mulasztotta el a könyvtárba ellátogatni, a melyet tőle telhetőleg igyekezett maga is gyarapítani. Úgy hogy Miller már 1804-ben dicsérettel emlékezik meg azon buzgalmáról, a melylyel a hiányzó nyomtatványokat és kéziratokat a könyvtár részére összegyűjti.[1]

Minél jobban megismerte Miller a fiatal tudóst, annál nagyobbra tartotta kiváló szellemi képességeit, rendkívüli képzettségét; úgy hogy midőn Horvát István vállalkozását, a Révai halálával megüresedett egyetemi tanszék elnyerését illetőleg, nem koronázta siker, arra gondolt, hogy besegíti őt az újonnan szervezendő régiségtár őri állásába. »Biztatott Miller — írja Horvát Ferenczy János barátjának 1807 november 6-án — hogy a Magyar Régiség Gyűjteményének őrizőjévé fog beajánlani; de többé senki szavára várt építeni nem fogok, tapasztalván, mi keveset vigyáznak öreg uraink, a tisztosztogatásban az érdemes, vagy érdemtelenségre.« [2]

Később ismét felmerül annak lehetősége, hogy a nemzeti intézet kötelékeibe lép. »Vedd körül Millert — olvassuk Ferenczynek 1811 január 14-én Horváthoz intézett levelében — talán el sül valami; de mi, szeretném tudnom, quo titulo volnál a Muzeum mellett szükséges a Németnek? ird meg.« [3]

Sőt az 1811. év április havában a Vaterländische Blätter osztrák lap azt a hírt közölte, hogy a nádor Horvátot a Nemzeti Múzeum őrévé valóban ki is nevezte. Az éppen Bécsben tartózkodó Ferenczy örömkönnyekre fakad ez érdekes tudósítás olvasásakor, és előkészületeket tesz, hogy a kinevezést baráti körben megünnepelje. »Az itten lévő magyar ismerősöket jó magyar nectarral megvendégelem egészségedre — írja április 3-án Horvát Istvánnak. Te Schwartner Collegája! Képzelem magamnak, hogy köhö-

[1] Miller kéziratgyűjteménye. XV. p. 223.
[2] Irodalmi levelezések a Múzeum Kézirattárában.
[3] U. ott.

Horváth István

csölsz a poros könyvek közt. Miklós tanítódnak (Révai) lelke az Eliseumban ugrál; nagy becsre kapnak a szúrágta iratok!« [1]

Annál nagyobb volt a kedvesen évődő jóbarát csalódása, mikor a hir hamis voltáról értesült. »Meg nem mondhatom, — olvassuk levelében — mely bosszúság között hallottam, hogy az Engel által kikürtölt múzeumi tisztedről még semmi bizonyos nincsen. Talán csak el nem marad! Uradnak is (Ürményinek) teljes szándéka, hogy a Literatura mellett maradj, mivel minden czélod oda arányoz.« [2]

Maga Horvát István úgy nyilatkozik május 28-án Horvát Endréhez intézett levelében a kinevezésre vonatkozólag, hogy ez megeshetik, de nem tudja mikor.[3] Amint hogy nem is tudhatta; mert hiszen még az is bizonytalan volt, mikor üresedik meg az állás Miller előléptetése folytán.

Végre megtörtént Miller kinevezése is. Sőt a nádor, Miller ajánlatára, több alkalommal hivatalos kiküldetésekre használta fel Horvát Istvánt, mintha már is az intézet szolgálatában állott volna.

Nem ok nélkül remélhette tehát Miller, hogy sikerül a nádornál keresztülvinnie Horvát kinevezését a nélkül, hogy Széchényi joga tekintetbe vétetnék, és a gróf leveleire azt válaszolhatja, hogy a könyvtárőr kinevezése — akár csak a könyvtári szolgáé 1810-ben — már megtörtént.

Miller azonban ezúttal rosszúl számított; a dolog nem ment oly símán és gyorsan, mint előre elképzelte. A nádor nem volt rábírható, hogy Horvátot már most kinevezze.

Miller attól tartott, hogy Széchényi, megbántódva az ő megmagyarázhatlan hallgatása által, és gyanura ébredve, egyenesen a nádorhoz fordul az állás betöltése ügyében és halomra dönti összes terveit.

Nehogy ez bekövetkezzék, május 16-án elszánja magát, hogy felel a gróf leveleire.

Válasza még hallgatásánál is sértőbb Széchényire és teljesen méltatlan írójához is. Nemcsak, mert hálátlannak mutatkozik benne a gróf iránt, mert gyengédtelen, fenhéjázó hangot enged

[1] Irodalmi levelezések a Múzeum Kézirattárában.
[2] U. ott.
[3] U. ott.

meg magának vele szemben, mert kicsinylőleg szól roppant áldozatot igénylő adományáról, hanem mert nem egyszer az igazsággal is ellentétbe helyezkedik.

Levele így hangzik:

Excellencziádnak a Széchényi-országos-könyvtár őrének kinevezése ügyében tett előterjesztése sokkal fontosabb dolog volt, mintsem hogy azonnal felelhettem volna Exciád márczius 21. és április 15-iki leveleire. Én ugyanis, a ki Exciád kinevezéséből működöm a nemzeti intézetnél, a mennyire nem vagyok részrehajló, és szeretek egyenes úton járni, és semmit nem tenni mellék czélokból, hanem egyedül hivatalos kötelességeimnek élni, most sem tehettem, hogy ez ügyet a nádor elé ne terjeszszem, annak eldöntése czéljából, vajjon az előléptetés folytán megüresedett Széchényiféle állások betöltése Exciádat illeti-e meg, avagy, az ő felsége által legújabban jóváhagyott szabályzat értelmében, az intézet védnökét?

Talán nem vétek az Exciád iránt érzett tisztelet ellen, ha részletesen elmondom, hogy a könyvtárőri állás már 1805 óta nincs betöltve. Jobb szerettem volna ugyan örökre elhallgatni, hogy a főherczeg nádor, valamivel az első menekülés előtt, felvilágosíttatván a felől, hogy az egyetemi pénztárból élvezett 600 frt fizetés és 200 frt lakbéren kívül mit sem kapok Exciádtól, mint a hogy ezt széltében beszélték, engem országos könyvtárossá kegyesen kinevezni méltóztatott, felemelvén fizetésemet — ideiglenesen — 200 forinttal, az őr kinevezését pedig akkorra tartván fenn, a mikor a pénzalap ezt megengedi. Visszatérvén Temesből, a hol 15,000 frtnyi alapítványt gyűjtöttem, az őr fizetését 1200 forintban állapította meg, és elrendelte, hogy ezt én élvezzem. Majd 1807-ben megbízván a Nemzeti Múzeum tervének elkészítésével, ő fensége nemcsak szekrényeket, asztalokat, székeket készíttetett a könyvtár részére, hanem nekem is ingyen lakást adott a múzeumi épületben, ezen felül 12 öl fát fütésre, és 25 font viaszt világításra. Midőn pedig a budai országgyűlés alatt tudomására hozták ő fenségének, hogy Exciád házi alkalmazottjai igazgatják a könyvtárt, és hogy Exciád engem is jóval azok alá helyez, és oly kevésbe veszi állásomat, szolgálataimat, érdemeimet, hogy a köztudatban nem mint állami tisztviselő, hanem mint Exciád alkalmazottja szerepelek, ő fensége engem, a ki e miatt le akar-

tam mondani állásomról, az országgyűlési követek előtt is több ízben feltünően kitüntetett, és egy hozzám intézett nádori leiratban kinyilatkoztatta, hogy az ország könyvtárosa egyedül az ország nádorától függ, hivatalos utasításokat csak tőle tartozik elfogadni és minden tárgyról csak neki tartozik jelentést tenni.

A mikor a Nemzeti Múzeum pénzalapjának létrehozását czélzó javaslatom elfogadtatott, buzgalmamat ismét 300 frtnyi fizetésemeléssel jutalmazta. Ekkor történt az 1809. évi második menekülés, mely alkalommal levélileg értesítette Biharmegyét az országos könyvtárnok és nádori történetíró utazásáról, engem pedig oda utasított, hogy ne csak a könyvtárt, hanem a nádori kéziratokat és más tárgyakat is magammal vigyem. Itt, azonfelül hogy a bihari nemességtől a természetrajzi osztály őrének díjazására 20,000 forintos adományt eszközöltem ki, még 22,410 forintot gyűjtöttem össze; mire 1810 április havában bekövetkezett visszatértem után az igazgatónak 2000 forintban megállapított fizetésével is megjutalmaztattam. Végre tavaly, bizonyos méltányos okokból állásomtól való felmentésemet kérelmezvén, és ezt feleségem halála után újból és újból megsürgetvén, ő fensége a legfelsőbb helyről szervezeti szabályzatot kért a Múzeum részére, a mit a tisztviselők fizetésének megállapításával együtt megnyervén, a Múzeum állapotáról az országgyűlésnek jelentést tett, mely alkalommal munkálataimat is bemutatta, engem pedig február végén, a felség hozzájárulásával, egy igen nevezetes nádori leiratban, az egész intézetnek teljes cselekvési szabadsággal felruházott igazgatójává tett meg, s a nélkül, hogy erről a legkisebb sejtelmem lett volna, ismét megjavította fizetésemet 500 forinttal, azzal a biztosítással, hogy érdemeimet ő felsége is kellő jutalomban fogja részesíteni. Ez a váratlan kegy annyira zavarba hozott, hogy feltettem magamban, miszerint nem ellenkezem, hanem a míg erőm engedi, megmaradok állásomban.

Mindazonáltal bátor voltam ő fensége előtt kifejteni, hogy feleslegesnek tartom az igazgatót ott, a hol nincs meg a szükséges tisztviselői kar. A mire azt kegyeskedett válaszolni, hogy az országgyűlés berekesztése után ki fognak neveztetni a tisztviselők, miután előbb leküldi hozzám a 11 folyamodó kérvényét, hogy ezekről véleményt adjak és az egyes állásokra a jelölést megtegyem. E közben kaptam meg Exciádnak két rendbeli levelét, és mintegy

válaszul ezekre, miheztartás végett, leérkezett hozzám a szervezeti szabályzat is.

Ez mindjárt az első pontban különbséget tesz a Múzeum jótevői és annak alapítói közt. A kik könyveket, kéziratokat ajánlottak fel, ezek az adományozók; s ezek közt első helyen áll Exciád. Alapítóknak pedig csak is olyanok tekintetnek, a kik pénzadománynyal járultak az intézet létesítéséhez. A napokban az országos pénztár számvevőségénél járván, az itt vezetett jegyzőkönyvből is arról győződtem meg, hogy az alapitók sorában nem Exciád neve említtetik, hanem ő felségéé, a ki az egyetemi alapból évenkint 1750 frtot utalványozott, mely összeget a közalapítványi pénztár igazgatósága minden év november 1-jén tartozik az országos pénztárba beszolgáltatni, annak megjelölése nélkül, kiknek fizetésére fordíttassék.

A szervezeti szabályzat második pontja tiltja az oly alapítványok elfogadását, a melyek valamely tisztviselő, vagy szolga kinevezési jogát kívánják fentartani, miután ez a felségjogok közé tartozik, és miután ez által a fokozatos előléptetés igazságtalan módon megzavartatnék. A tapasztalat bizonyítja ugyanis, hogy az ily alapítványoknak igen sokszor az a czéljuk, hogy a közintézeteknél alkalmatlan, tisztességtelen pártfogoltak nyerjenek alkalmazást. Én is tettem, boldogult feleségem rendelkezéséből, alapítványt, a melynek évi kamatai meghaladják az 500 forintot, és még sem kötöttem ki magamnak semmiféle kinevezési jogot.

A szervezési szabályzat harmadik pontja szerint a kinevezési jog gyakorlását a király egyedül az ország nádorának tartja fenn, a kihez a folyamodványok is közvetlenül intézendők. A folyamodók közül a legalkalmasabb egyénnek kijelölése viszont az igazgatóra bizatik, azzal a kötelezettséggel, hogy megelőzőleg az illetők szakképzettsége, nyelvismerete és egyéni jelleme felől magának kellő tájékozódást szerezzen.

És miután a szervezési szabályzat negyedik pontja meg kívánja, hogy a Múzeum tudományos intézet legyen, kimondatott az is, hogy csak alapos képzettségű, munkás egyének alkalmaztassanak, a kik a Múzeumi Aktákban irodalmilag is képesek legyenek működni, és éppen e miatt az erre képtelenek kérelmükkel elutasítandók, a magán ajánlatok pedig figyelembe nem veendők. Szükséges ennélfogva, hogy a folyamodók már előbb valamely megyei vagy városi állásban, vagy valamely tudományos intézetnél,

kormányszéknél teljesítsenek szolgálatot, és hogy folyamodványukhoz szolgálati bizonyítványt csatoljanak. Ennek hiányában még a legutolsó írnoki állás elnyerését sem remélhetik. Megkívántatik ezen felül, hogy nemes származásúak legyenek, vagy legalább atyjuk közhivatalnok legyen, hogy a haza irodalmi kincseit aggodalom nélkül lehessen reájuk bízni, s hogy hűségükről képzettségükről ne akkor tegyenek először tanuságot, a mikor az intézethez jönnek, hanem arra nézve elegendő biztosítékot tudjanak felmutatni.

Ha a Múzeum tisztviselőitől a hivatalos kötelességek pontos teljesítését várják meg, ezzel szemben viszont oly előnyökkel birnak, a melyeknél nagyobbakat már nem is kívánhatnak. A mellett, hogy az igazgató ugyanazon rangfokozatban áll, mint a nádori kanczellária vezetője, az őrök és segédőrök a nádori hivatal titkárával, az írnokok, vagy lajstromozók a nádori kanczellária expeditorával, a kanczellisták pedig a kanczellária jegyzőjével tekintetnek egyenlőknek. Anyagi ellátásuk is fényes. Az igazgató 2000 forintot kap, 9 szobás lakást, 12 öl tűzi fát és 30 font viaszt a világításra. A 4 őr mindegyike 1200 frtot, 6 szobás lakást, 9 öl fát és 18 font viaszt. A négy segédőr egyenkint 1000 forintot, 5 szobás lakást, 8 öl fát, 15 font viaszt. Az első osztályú írnok 800, a második 700 forintot, 4 szobás lakást, 7 öl fát, 12 font viaszt. Az igazgatósági kanczellista 600, a másik kettő 500 forintot, 3 szobás lakást, 6 öl fát, 8 font viaszt. A szolgákat és háziszolgákat az igazgató nevezi ki és bocsátja el. Az igazgatósági szolga, a ki egyuttal házfelügyelő is, 400 forintot kap, 2 szobát, 2 öl fát és 16 font faggyút. A többi négy szolga, úgymint, a könyvtári, régiségtári, technologiai és természetrajzi osztály szolgájának évi fizetése egyenkint 365 frt; lakás, fütés és világítás ugyanannyi mint az igazgatósági szolgáé. A négy házi szolga egyenkint 200 forint fizetést, 1 szobás lakást, 2 öl fát, 12 font faggyút kap. A portás pedig ruhát, 300 frt fizetést, egy szobát, konyhát, kamrát, 4 öl fát és 24 font faggyút.

Ha nem emelem is ki, látni fogja Exciád a szabályzat e pontjaiból, mily terhes állása van az igazgatónak. Az ő vállaira nehezedik az összes tisztviselőknek és szolgáknak megválasztása. Őneki kell minden egyes alkalmazottról ítéletet mondani, és főleg arra ügyelni, hogy az ajánlatok révén tudatlan és tapasztalatlan

emberek ne jussanak az intézethez. Nem hallgathatom el, hogy, miután a fizetési alap az én buzgólkodásom folytán magánadományokból létesült, a nélkül, hogy az egyes állások megjelöltettek volna, az alapítók közt felmerülhető irígység, versengés és zavar elkerülése czéljából ő felsége igen bölcsen akként intézkedett, hogy a kinevezés joga, az igazgatónak előzetes, szigorú vizsgálaton alapuló kijelölése után, egyedül a nádort illesse; mert különben bekövetkezhetnék az az eset is, hogy a már szolgálatban lévők sérelmére valaki őrt, másvalaki segédőrt, a harmadik irnokot stb. nevezne ki.

Mindezt nem azért említem fel, mintha okvetlenül meg kellene szüntetni Exciád kíváltságát, a melyet fentartani igyekszem, hanem hogy a tisztviselők alkalmazására vonatkozó, királyi megerősítéssel ellátott igen üdvös intézkedések, Exciád figyelmét ki ne kerüljék. Erősen meg vagyok róla győződve, hogy Exciád, ha úgy vélekedik, miszerint kiváltságlevelének tartalmához továbbra is ragaszkodnia kell, a megüresedett könyvtárőri állásra a legfelsőbb rendeleteknek megfelelően, semmi esetre sem fog valamely ismeretlen egyént javaslatba hozni, hanem olyat, a ki a szükséges szellemi és lelki képességekkel rendelkezik. Mert nagyon nehéz a könyvtárőr állása is. Nem elég, ha csak bibliografiai jártassággal rendelkezik, hanem nyelvismeret, a hazai dolgokban való tájékozottság, fáradhatlan szorgalom, éles ítélőképesség, a források ismerete kívántatik meg tőle, a mellett, hogy a látogatókat is kell tudnia fogadni. Szükséges továbbá, hogy a tudományos dolgokban képes legyen útmutatással szolgálni, statisztikai, politikai, történelmi, jogi kérdésekben, magasabb parancsra véleményt adni. A katalogusok irása, a kéziratok osztályozása és más hasonló dolgok a lajstromozó hatáskörébe tartoznak. Éppen ezen okokból nem hallgathatom el Exciád előtt, hogy a nádor ő fensége teljesen Horvát István felé hajlik, sőt őszintén meg kell vallanom, hogy bizonyos mértékben már végzi is a hivatal teendőit, a mennyiben az országbiró úr és több követ ajánlatára s az én kérésemre, ő küldetett ki a pozsonyi könyv- és levéltárak átkutatására. Feladatát oly fényesen oldotta meg, hogy a nádor megigérte neki, miszerint az országgyűlés befejeztével ki fogja részére állítani a kinevezési iratot, a könyvtárőri állásra. Tartozom az igazságnak azzal a kijelentéssel is, hogy hozzá hasonlót Exciád nem fog tudni ajánl-

latba hozni, vagy kinevezni. A ki csak ismeri, mindenki csodálja tehetségét, éles ítélő képességét, készültségét, szorgalmát, nyájas modorát stb.

Jól tudom, hogy Exciád kinevezési jogát, mindjárt az intézet létesülése idején, Bécsben és Budán egyaránt kétségbe vonták, azt állítván, hogy nincs rá eset, miszerint valakinek, az erre szükséges pénzalapítvány nélkül, kinevezési jog engedélyeztessék oly állásra, a melyet a kincstár díjaz. Bármint legyen is ez, szerény véleményem szerint mindenek felett kívánatos lenne ő fenségét megelőzni, pl. ily módon: értesülvén a lapokból az én előléptetésemről, előáll a megüresedett könyvtárőri állás betöltésének szüksége; ez állásra Exciád a kiváló szellemi adományairól ismert Horvát Istvánt mutatja be ő fenségének, a nélkül, hogy valamely hivatkozás történnék a kiváltságlevélre, mely többféle záradéka miatt szerfelett visszatetszik. Biztosithatom Exciádat, hogy ő fensége ezen előterjesztésből azonnal el fogja érteni, mit akar Exciád. Ily módon talán nem kellene semmiféle összeütközéstől tartani, és úgy a szervezeti szabályzatnak, mint Exciád kiváltságlevelének eleget lehetne tenni.

Egyébiránt Exciád elhatározásától függ, követi-e tanácsomat, vagy sem. Engem a szabályzat nem kötelez véleményem nyilvánításában arra, hogy az Exciádnak engedélyezett kiváltságra tekintettel legyek, hanem csupán abban az irányban ró rám felelősséget, hogy a legarravalóbb egyén alkalmaztassék.

Mindezt, akaratom ellenére, részletesebben voltam kénytelen elmondani, hogy Exciád neheztelését se vonjam magamra, és ő fensége előtt se keveredjem valami gyanuba. Ha Exciád kifogásolná szavaimat, kérem, bocsássa meg őszinteségemet.[1]

Széchényinek méltán rosszul estek Miller bántó sorai. Hűséges embere, Tibolth, már a mennyire a fenmaradt számlákból, levelezésekből és egyéb feljegyzésekből lehetséges volt, kimutatta, hogy 1775—1812-ig az országnak ajándékozott gyűjteményekre, s a katalogusok kiadására 160,000 forinton felül — abban az időben óriási összeget — áldozott,[2] és Miller most még azt is el akarta tőle vitatni, hogy neve az intézet alapítói közt szerepeljen! Távol

[1] Széchényi levéltár. I. kötet 13. szám, II. csomag, 71. szám.
[2] U. ott. I. kötet, 3. szám, II. csomag, 129. szám B.

áll azonban tőle, hogy ezt hasonlóval viszonozza. A nála szokásos fínom, előkelő hangon, nyugodt méltósággal megírt válaszában csak egyet akar Millerrel megértetni, hogy a kinevezési jogtól elállani semmi szín alatt nem szándékozik.

Hogy javaslatom — írja 1812 július 1-én Sopronból Millernek — a melyet két levelemben tettem, bővebb megfontolást és magyarázatot igényelt, Uraságod válaszából megértettem. Meg fog tehát bocsátani, ha én is hosszadalmasabb leszek, miután az abban foglaltakba sem belenyugodni, sem azokat hallgatással mellőzni nem lehet.

Mindenek előtt örömmel elismerem mindazon érdemeket, a melyeket Uraságod elsorol, s a melyeket a Széchényi-országos-könyvtár gyarapítása és fejlesztése körül szerzett. Csak szerencsét kívánhatok magamnak ahhoz, hogy Uraságod előtt, őrré történt kinevezése által, tágabb működési tért nyitottam meg, és lehetővé tettem nemcsak azt, hogy a tudományokban még nagyobb előhaladást tegyen, és nevét az irodalom terén még szélesebb körben ismertté tegye, hanem hogy ő fenségének kegyes jóindulatát is kiérdemelje.

Örvendek, hogy ő fensége elé terjesztette azon kérdést, — a melyet különben nem emlékezem, hogy levelemben érintettem volna — vajjon a Széchényi-féle tisztviselők előléptetése által üresedésbe jött állások betöltése engem illet-e meg, vagy pedig, az ő felsége által legújabban életbe léptetett szabályzat alapján, az intézet fővédnökét, mert az ő ítéletétől nincs mit tartanom; hisz mindenki úgy ismeri őt mint a jogok és kiváltságok buzgó őrét, az alapítók és alapítványok igaz védelmezőjét.

Más érzelmekkel értesültem Uraságod leveléből a felől, hogy találkozott valaki, a ki azt mondotta ő fenségének, hogy én sem a könyvtár, sem Uraságod iránt nem tanusítottam bőkezűséget, hogy házi embereim igazgatják a könyvtárt, a kiknek kedveért Uraságod teljesen háttérbe szoríttatik stb. Ha ezeket csakugyan mondotta valaki, az nem az én, hanem az illető lelkiismeretét terheli. Nemcsak Uraságod saját leveleivel, hanem számtalan más irással, a melyet kész vagyok bár mely pillanatban ő fenségének bemutatni, igazolhatom, mit tettem a könyvtár alapításának első éveiben a felszerelést, az irodai szerek beszerzését, az irnokok alkalmazását illetőleg és miként adtam bizonyítékát Uraságod iránt

táplált hajlandóságomnak és bizalmamnak. És nem szüntem volna meg később sem ilyen és hasonló czélokra tehetségemhez képest áldozni, ha Uraságod nem tekinti mindenkor csekélységnek mindazt, a mivel én, mint magán ember, erkölcsi és anyagi javát előmozdítottam. Nem elégedvén meg ezzel — bocsánat az őszinteségért — Uraságod véleményemet többé ki nem kérte, mind kevesebbet keresett fel, s végre teljesen elhanyagolt; úgyannyira, hogy a lajstromok készítésére, az újabb munkák beszerzésére, ezek rendezésére, átadására kénytelen voltam nem holmi jelentéktelen egyéneket, hanem gyermekeim nevelőit, a kik úgy idehaza mint külföldön érdemes emberek hírében állanak, igénybe venni, miután Uraságod, a kit erre többször felkértem, mindannyiszor azt válaszolta, hogy ő fensége ügyei és parancsai minden idejét lefoglalják. S midőn az intézet pénzalapja, fejlődése felől kérdezősködtem, azt állította, hogy erre nézve már megkapta ő fenségétől a szükséges rendeleteket. Hogy pedig én e rendeleteket illetőleg még tovább is tudakozódjam, tiltotta ő fensége iránt érzett hódolatom és bizalmam, a melyben nem is csalódtam, mert hisz mindenkor fenn fognak állani annak maradandó bizonyítékai, hogy ő fensége nagylelkű, fáradhatlan tevékenységű támogatása nélkül semmi állandót nem lehetett volna létesíteni.

Éppen ez okból, a mit Uraságod az újonnan életbe léptetett szabályzatra nézve írni méltóztatott, nem az én dolgom elbirálni, micsoda intézkedések foglaltatnak ebben a Múzeum némely alkalmazottjára vonatkozólag. Engem három dolog nyugtatott meg mindig: az a tudat, hogy szeretett hazámnak mindenkor hasznára lenni igyekeztem; ő felsége kegyelme, mely a számomra kiállított oklevél erejénél fogva alapítványomat jóváhagyni méltóztatott; és a mi jóságos nádorunk fáradhatlan igyekezete, a melylyel az én csekély szolgálatomat hathatós támogatásával fejleszteni kívánta. Ezekre támaszkodva nézetem szerint nekem csak ahhoz kell ragaszkodnom, a mit számomra és családom számára ő felsége királyi levele biztosít. Ebben pedig nincs szó arról a megkülönböztetésről, a melyet Uraságod tesz levelében az adományozók és alapítók közt. Hanem világos szavakkal meg van mondva, hogy az őri, irnoki és szolgai állásra, míg élek, engem illet a kinevezés joga, utódaim pedig ugyanezekre kijelölési joggal fognak bírni; azzal a hozzáadással, hogy mindezek fizetésüket az egyetemi alapból nyerjék.

Nem akarom én azoknak dicsőségét kisebbíteni, a kik készpénzzel járultak a Múzeum pénzalapjának növeléséhez; ellenkezőleg, minden igaz hazafi csak hálás szívvel veszi az irodalomért és annak művelőiért hozott áldozatokat. Bizonyára soha sem törekedtem arra, hogy mások érdemeit magamnak lefoglaljam, sőt, mint Uraságod nagyon jól tudja, én voltam rajta, hogy az adományozók nevei megörökíttessenek és a lapokban is közzé tétessenek, mert mindig azt óhajtottam, hogy mások is kövessék példámat.

Szerfelett örvendek tehát, hogy annyi pártolója akadt az intézetnek polgártársaim körében, és mindenkor örömmel fogom hallani, hogy a hazának ajándékozott könyvtár sok ezerrel gyarapodott. Azonban, dicsekvés nélkül elmondhatom én is, hogy a mit a hazának felajánlottam, nagy áron szereztem meg, és arany, ezüst régipénzgyűjteményemnek nagyobb az értéke, mint sok alapítványé, a mit az utóbbi években tettek az intézet javára. Nem akarom én ezeket — a mint már mondottam is — kisebbíteni és nem is tettem volna szóvá, ha Uraságod nem kényszerít rá az által, hogy az összehasonlítás révén ajándékomat lebecsüli és engem nem nevez alapítónak, hanem csak adományozónak.

A mit Uraságod a múzeumi alkalmazottaknál megkívánandó képzettségről ír, csak helyeselni tudom. Bár mindenkor szigorúan szem előtt tartanák ezeket. Egyébként, hogy én sem tettem Uraságoddal rossz választást, eléggé mutatja saját levele, a melyben elsorolja, mennyi mindenféle jótéteményben, kitüntetésben részesült kegyelmes nádorunk jóvoltából azóta, hogy én a könyvtár őrévé kineveztem. Legutóbbi kitüntetéséhez is szívből, örömmel gratulálok.

A mi továbbá azt illeti, hogy a kinevezési jog mindjárt kezdetben vita tárgyát képezte úgy Bécsben, mint Budán, én ugyan mit sem tudok róla, de ha úgy lenne is, csak annál nagyobb volt velem szemben a király ő felsége kegyelme, ha annak daczára hogy némelyek felszólaltak ez ellen, mégis kiállítani méltóztatott számomra a királyi kiváltságlevelet és a Széchényi-országos-könyvtár említett tisztviselőinek kinevezési jogát reám ruházni kegyeskedett. Minthogy most ismét, és pedig éppen Uraságod részéről (a ki pedig ezen, akkor még világosnak, most pedig már kétgesnek mondott kiváltságlevél erejénél fogva nyerte el másokkal

szemben az őri állást), vonatik kétségbe a kinevezési jog, szükségesnek látom ragaszkodni a királyi diplomában foglaltakhoz, meg lévén róla győződve, hogy ő fensége ismert kegyessége és igazságszeretete nem akarhatja, hogy az Uraságod által benyújtott, vagy benyújtandó tervezet alapján elüttessem a nekem kegyesen engedélyezett jogtól, sőt biztosra veszem, hogy ő fensége soha sem fogja senkinek megengedni felséges királyunk kiváltságlevelének megsértését.

Hogy a királyi diploma — miként Uraságod írja — a sokféle kikötés miatt nagyon visszatetszik, azon annál inkább csodálkozom, mert ő felsége parancsára állíttatott ki. Azonban ez sem aggaszt engem; mert van-e valami, a mi mindenkinek tetszik? A mit nem birálgatnak? A mire azt ne mondanák az emberek, hogy ők jobban, különben végrehajtották volna? Ezt bizonyára Uraságod is nem egyszer tapasztalta, midőn tudományos munkáit az egyik jobban dicsérte, a másik kevésbé, s midőn azt látta, hogy néha legjobb szándékai elé is akadályokat gördítenek.

A mint saját magamra való tekintetből is minden alkalommal kimutatni igyekeztem, hogy leghőbb kívánságom, a Széchényi-országos-könyvtárban valóban érdemes irodalmi embereket alkalmazni, és e czélból Uraságodat is megkérdeztem, kit ajánlana leginkább az őri állásra, úgy most sem kívánok egyebet, mint hogy a hozzám intézett folyamodvány kapcsán, a szükséges adományokkal felruházott egyént, a nekem adományozott jog alapján, kinevezhessem. Erősen hiszem, ő fensége is kegyesen be fogja látni és el fogja ismerni, hogy senki sem fog azonnal, őrré történt kinevezése pillanatában, mindazon tökéletességekkel rendelkezni, a melyeket csak is az Uraságodnak rendelkezésére álló segédeszközökkel, huzamosb időn át, hosszabb gyakorlat árán lehet megszerezni, és a melyekkel — bocsánat őszinteségemért — Uraságod sem rendelkezett, a midőn őrré lett, bár igazán nagy képzettséggel birt, hanem folytonos buzgó munkássággal jutott el csak oda, hogy a Nemzeti Múzeumnál alkalmazandó egyének felől méltóan mondhasson véleményt.

Fájó szívvel kell felemlítenem azt is, hogy azok a megismétlődő kisérletek, a melyek bizonyára ő fensége tudtán kivül történtek a nekem adományozott jog megsemmisítésére, elijesztenek attól, hogy a mit halálom után utódaim nem csekély meg-

terheltetésével, az intézet javára és gyarapítására tervbe vettem, végre is hajtsam; sőt másokat is el fog ijeszteni hasonló alkotásoktól, ha azt látják és hallják, hogy még a királyi biztosítékok sem tartatnak tiszteletben.

Attól az öntudattól, hogy helyesen cselekedtem, hogy az országos-könyvtár létesítésével szeretett nemzetem dicsőségét, az ország javát, polgártársaim üdvét és az irodalom fejlesztését valamennyire én is előmozdítottam, és hogy ez által másoknak is példát adtam, senki sem foszthat meg. Ha találkoznak is, a kik ezt nem ismerik el, vagy legalább a hazának hozott csekély áldozatomat még inkább kisebbíteni igyekeznek, lesznek bizonyára olyanok is, a kik több elismerésben fognak részesíteni.

Ezeket kellett Uraságod terjedelmesebb levelére részletesebben elmondanom ; bocsásson meg nekem is az őszinteségért, a melylyel mondanivalóimat előadtam.[1]

Ugyanekkor a nádornak is elpanaszolja Széchényi a rajta esett méltatlanságot.

Értesülvén a lapokból, — írja — hogy Millert, a kit én a nekem kegyesen engedélyezett és az 1802 november 26-án kiadott királyi kiváltságlevélben megerősített jogomnál fogva, a Széchényi-országos-könyvtár első őrévé kineveztem, Fenséged a Múzeum igazgatójává tette, lehetetlen, hogy ne kívánjak magamnak szerencsét, hogy a kitüntetés azt a férfit érte, a kire az intézet alapításakor választásom esett, mely választás e szerint Fenségednek is teljes jóváhagyásával találkozott.

Ezen tudat által bátorítva és meg akarván felelni a jövőben is a Fenséged által a Nemzeti Múzeum iránt tanusított fáradhatlan gondoskodásnak, azzal az alázatos kérelemmel keresem fel Fenségedet, méltóztassék a Széchényi-országos-könyvtár őrének kinevezésében kegyességével, bölcseségével s azzal a jóakarattal, a melylyel mindenkor kész a haza üdvét előmozdítani, kegyesen támogatni.

Tudom, Fenséges Uram! hogy polgártársaim szemében sem mívelhetnék kedvesebb dolgot, mintha ezen állás betöltésénél annak szándékát is figyelembe veszem, a kinek javunkat akaró jóságos lelkületét mi élők tapasztaljuk, utódaink pedig hálás kegyelettel fogják emlegetni. De egyúttal a nekem kegyelmesen enge-

[1] Másolat a Széchényi-levéltárban I. kötet, 13. szám, II. csomag, 73. szám.

délyezett kinevezési joggal is jobb akként élnem, hogy ott keresek tanácsot, a hol a haza boldogságának forrása fakad, s a honnan az ország üdve származik.

Már akkor is ez volt erős reménységem, a mikor a hazámnak felajánlott csekély ajándék fölé annak képét helyeztem, a ki egyedül volt hivatva az intézetre fényt deríteni, azt fejleszteni, annak állandóságot biztosítani; semmi egyebet nem kérvén a királyi kegytől magam és utódaim számára, mint hogy az őrnek, irnoknak és szolgának kinevezési joga, míg élek, engem illessen meg, utódaim pedig kijelölési joggal birjanak ez állásokra.

Midőn tehát Fenséged jóságától tanácsot, igazságszeretetétől pedig bocsánatot kérnék, még csak azt akarom Fenséged előtt elpanaszolni, hogy Miller igazgató leveléből a legnagyobb szívbéli fájdalommal értesültem arról, hogy még 1807-ben azt jelentették Fenségednek, miszerint a könyvtárt semmiféle adományban nem részesítettem, vezetésére házi embereimet alkalmaztam, és Millerrel úgy bántam, mintha ezeknél sokkal alábbvaló lenne.

Fenséges Császári Királyi Herczeg! Lelkiismeretem tanuskodik amellett, hogy hiúságból és öndicsőségem kereséséből soha semmit nem tettem, tehát a könyvtárt sem ily czéllal létesítettem. Nem vezet a hiuság most sem, midőn a névtelen rágalmazóval szemben kijelentem, hogy nincs igaza, és Fenségedet alázattal kérem, méltóztassék megengedni, hogy hiteles okmányokkal mutathassam ki, mit tettem, főként a könyvtár alapításának első éveiben, annak gyarapítására, mennyi bizalommal bocsátottam butorokat és pénzt egyaránt e czélból Miller rendelkezésére, mennyire igyekeztem — erőmhöz képest — kezére járni, és mily indokok vezettek, a mikor nem házi embereimet, hanem igenis gyermekeim nevelőit, a kiket mindenki képzett, kifogástalan, alkalmas egyéneknek ismert, alkalmaztam. Fájó lélekkel venném, ha Fenséged, a ki hiszem, ismeri lelkületemet, ismeri készségemet mindenre, a mi a király és az ország javára szolgálhat, éppen oly dologban itélt volna el ártatlanul, meghallgatás nélkül, a miben a haza diszére és polgártársaim üdvére az alapot megvetettem, polgártársaimat az anyagi segélyeszközök összehozására serkentettem, és a kinek mindenkor az volt és marad egyedüli óhaja, hogy Fenséged a megkezdett épületet befejezéshez juttassa.[1]

[1] Másolat a Széchényi levéltárban I. kötet, 13. szám, II. csomag, 72. szám.

Megértvén Miller Széchényi leveléből, hogy kinevezési jogáról senki kedvéért és semmiféle körülmények közt nem hajlandó lemondani, nem látott maga előtt más útat czélja elérésére, mint a nádor előtt oly szinben feltüntetni a dolgot, mintha az intézet létérdeke kivánná meg, hogy a kinevezést ne a gróf, hanem ő fensége gyakorolja. Természetesen, a nádor előtt nem meri állítani, hogy a kinevezési jog a királyilag jóváhagyott szervezeti szabályzat alapján illeti meg az intézet fővédnökét, hanem csak azt igyekszik elhitetni ő fenségével, hogy Széchényi kinevezése több szempontból sérelmes és káros lenne.

Abból indul ki, hogy őfensége igazgatóvá történt kinevezése alkalmával még azzal is megtetézte iránta tanusított kegyes jóakaratát, hogy az országgyűlés befejeztével kilátásba helyezte a többi tisztviselő kinevezését. Strázsay távozása még jobban előkészitette ezt. Miután az egyes állásokra már többen folyamodtak, a folyamodók szigorú megvizsgálása után elodázhatlannak tartja megtenni javaslatát, ezen állások betöltésére vonatkozólag.

Erre több sürgető okot lát. Először, mert az egyes gyűjtemények minden reményt meghaladó gyarapodása alkalmas embereket követel, a kik hivatva lennének ezeknek kezelését, rendezését, megőrzését, az intézet díszére, a nemzet dicsőségére, a király és az ország javára eszközölni. Másodszor, mert hasztalan törekszik ő, vagy bárki más, a gyűjtemények gyarapítására, ha nincsenek mellette segítőtársak, a kik az intézet szolgálatában, annak fejlődésével lépést tartanak. Harmadszor, mert abban a korban van, a melyben annál kevésbbé lehet el a szükséges segítség nélkül, minél nagyobb buzgalommal jár el — a mint a múltban, úgy a jövőben is — ezen egyének vezetésében, oktatásában. És végre negyedszer, mert a jelen szűkös viszonyok közt, a mikor nem egy ok szól az épitkezés megkezdése ellen, tanácsosabbnak látszik, addig is, míg ő, vagy más valaki összegyűjti a szükséges összeget, a már meglévő tőke kamatait részben a kinevezendő tisztviselők fizetésére fordítani.

Összesen öt egyént kellene kinevezni, úgymint: egy őrt a könyvtárba, egyet a régiségtárba, egy gyakornokot a természetrajzi osztályba, úgyszintén egy lajstromozót és szolgát ugyanide.

A könyvtárőri állásra vonatkozólag az a nehézség merül fel, hogy Széchényi gróf magának vitatja a kinevezési jogot. Már

megkereste őt az iránt, hogy ne kívánja e jogot azok sérelmével gyakorolni, a kiknek bőkezűségéből az intézet pénzalapja létrejött, és azoknak igazságtalan mellőzésével, a kik már tényleg az intézet szolgálatában állanak, valamint azon szabályzat ellenére, mely múzeumi tervezet VIII. fejezete értelmében a tisztviselők kinevezését kizárólag az ország nádorára ruházza. A könyvtár vezetését nem lehet oly emberre bízni, a ki éppen hogy el tudja olvasni a könyvczímeket, és ezeket betudja vezetni a katalogusba; hanem oly tanult egyénnek kell lennie, a ki jól tudja olvasni a régi írásokat, a közügyek megvilágítására szolgáló anyag forrásait ismeri, és ezeket szükség esetén feldolgozni is képes. A nádor ítélete elé terjeszti, le akar-e mondani jogáról és esetleg elnézni, hogy valami érdemetlen ember erőszakoltassék az intézetre, a ki mindazt, a mit eddig, nem a Széchényiek dicsőségeért, hanem az ország érdekében alkotott, egyszerre semmivé tenné.

A régiségtári őrre nézve úgy nyilatkozott ő fensége az országgyűlés elé vitt jelentésében, hogy az éremgyűjtemény gondozásával a könyvtárőr lenne megbizandó. Kénytelen bevallani, hogy hibázott, midőn a Múzeum tervezetében ő is erre az álláspontra helyezkedett. De a mikor e tervezetet megszerkesztette, még semmiféle éremgyűjtemény nem létezett, sőt gondolni sem lehetett arra, hogy ez rövid időn belül annyira megnövekszik. Azonban csakhamar belátta tévedését, saját tapasztalatai alapján, a mikor az éremgyűjtemény katalogusához a pótkötetet összeállította. Hogy egy ember nem elegendő mindkét osztály ellátására, kitetszik abból is, hogy az ő fensége által jóváhagyott napirend szerint két nap van a könyvtár és két nap az éremgyűjtemény látogatására fenntartva; mert így a többi munka elvégzésére alig jutna két nap. De eltekintve ettől, bár minden tudományág közt megvan a kapcsolat, az érmészet oly szakismereteket kíván, a melyeknek elsajátítása maga igénybe vesz egy emberéletet. Ha tehát a könyvtár összeköttetnék az éremtárral, könnyen megtörténhetnék, hogy az őr inkább lenne könyvárus mint könyvtárnok, vagy felületes, avagy semilyen érmész nem lenne. Legüdvösebb volna tehát e kettőt különválasztani, és úgy a könyvtár, mint az érem- és régiségtár élére külön embert állítani.

A múzeumi tervezetben egy írnokot, vagyis lajstromozót hozott javaslatba és ezenfelül 2—3 iródeákat. Most azonban jobb-

nak látná, ha a milanói intézet mintájára két lajstromozó neveztetnék ki, a kik kizárólag könyvtári teendőkkel foglalkoznának, az íródeákok helyére pedig két irnok jönne, az irásbeli munkákra.

Gondosan meghányva-vetve a szükségleteket, az egyes állások betöltésére a következő javaslatot terjeszti őfensége elé.

A könyvtárőri állásra nem csak ő, hanem az országbiró is Horvát Istvánt ajánlja, a ki már is jó nevet vívott ki magának irodalmi munkásságával s a ki egyéb kiváló tulajdonai miatt is közkedveltségnek örvend. Valósággal arra született, hogy könyvtárőr legyen, s azért kinevezését a legmelegebben ajánlja.

A régiségtár őrévé Haliczky Antalt kellene megtenni. Mindkettő fizetése 1200 forintban lenne megállapítandó, a mennyit a természetrajzi tár őre élvez.

A természetrajzi osztályban eddig Kutschera János kanczellista segédkezett; őt adjunctusnak lehetne ide kinevezni évi 8—900 forint fizetéssel.

A lajstromozói állásra öt folyomadás érkezett be. A pályázók ellen azonban több kifogás emelhető. Az egyik hebeg, és nem is tud jól magyarul; a másik hijával van minden tudományos képzettségnek stb.

Valamennyi közt leginkább ajánlható Szkicsák András, a ki kellő nyelvismeretekkel rendelkezik, a mennyiben 6 nyelven beszél, s a ki az egyetemi könyvtár mellett már 10 éven át teljesít szolgálatot, előljáróinak teljes megelégedésére. A második lajstromozói állásra pedig Stur Lipót lenne alkalmas, a ki birja a magyar, német, franczia nyelvet, és már eddig is többször segítségére volt az irodai munkákban.

Az előléptetés folytán megüresedendő állásokra szintén öt pályázó van. Ezek közt leginkább merné ajánlani Perleberg Boldizsárt, a ki nemcsak magyarul, németül, hanem francziául is tud valamit, és azóta, hogy folyamodványát benyujtotta, a diplomatikában is bámulatos előhaladást tett. Második kanczellistának pedig Batla Mihály ügyvédet, a ki egyaránt birja a magyar és latin nyelvet, s a kinek tudományszomjától remélni lehet, hogy lesz belőle valami.

Az eddigi alkalmazottak közt egyike a leghasznavehetőbb és leghűségesebb embereknek Cseronka András könyvtári szolga, a ki 350 forint fizetésért, mert hisz Péter Ferencz táblabiró

még csak ez évi július hó 1-jén tette le 200 frtos alapítványát, hogy ennek évi 12 frtnyi kamatát a könyvtári szolga élvezze,[1] még az épületre is felügyelt. Ennek az érdemes embernek — az eddigi működési kör mellett — a házfelügyelői czímet kellene adni, fizetését pedig 400 forintra felemelni.

Az összes állások betöltése által 3938 forint költségtöbblet állana elő, a mennyiben a fizetések 9650 forintot tennének. Ő vállalkozik rá, hogy a hiányzó összeg kiegészítésére szükséges pénzeket összehozza.

Felterjesztésének befejező soraiban azon reményének ad kifejezést, hogy a nádor el fogja fogadni lelkiismeretes, minden részrehajlástól ment javaslatait. A mint soha semmit nem tett önérdekből, hanem minden gondolata a király iránti hűségből, a haza szeretetéből s ő fenségével szemben tanusítandó szolgálatkészségből származott, s a magyar nemzet hasznára, a nemzeti irodalom fejlesztésére irányult, úgy soha sem fog a nádornak belé helyezett bizalmával visszaélni, és munkálkodását bőven megjutalmazva fogja látni az által, ha oly egyéneket von az ország szolgálatába, a kik a hazafiak kívánságainak és a nádor várakozásainak egyaránt megfelelnek. És mindenkor legfőbb igyekezete leend, a meddig az Ég engedi, mindent a jelzett czél felé irányítani, hogy a nemzeti intézet hasznát ne csak Magyarország, hanem egész Európa lássa.[2]

Még két kedvencz terve volt Millernek, a melyeket már régebben szeretett volna megvalósítani. Most, hogy reménye volt rá, miszerint a tisztviselők kinevezése által a Nemzeti Múzeum szervezése is kezdetét veszi, ismét a nádor elé viszi ezeket.

Az egyiket, a mely abból állott, hogy a Nemzeti Múzeum igazgatója egyúttal az ország történetírója czímével tüntettessék ki, már a múzeumi tervezetbe is felvette. Most azt pengeti, hogy ez által az intézet tekintélye is mennyire megnövekednék. Kivihetőségének pedig mi sem állja útját, mert ehhez még külön királyi intézkedés sem szükséges. Nemcsak az egyes szerzetes rendeknek van külön történetírójuk, hanem külföldön, pl. Lengyelországban az egyes hatalmasabb családoknak is. Miért ne lehetne nálunk is akár

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1847. Nro 1421.
[2] Fogalmazvány az igazgatósági irattárban. A. 1812. Nro 52.

az országnak, akár a nádornak oly embere, a ki hivatva lenne az egyes hatóságoknak, a magasabb hivatalnokoknak, az íróknak és tudósoknak segédkezet nyújtani a források megjelölésével, egyes oklevelek megküldésével, nemkülömben a közügyekben adandó felvilágosításokkal? Bizonyára senki sem tehetné meg ezt könnyebben, mint a Nemzeti Múzeum igazgatója, a kinek első sorban kell ismernie a gondjaira bízott irodalmi kincseket.

Másik, szintén régi kívánsága volt, hogy az intézetnek meg legyen a maga pecsétje. Ő maga is elismerte, hogy mindez csekély jelentőséggel bír, de az emberek — úgymond — ilyenre is figyelemmel szoktak lenni.

Nem szeretné azonban — írja augusztus 13-án kelt felterjesztésében — ha úgy tünnék fel a dolog, mintha újabb czímre áhítoznék. Távol legyen tőle! Ő már úgy sem remél semmit, sem nem fog kérni életében semmit. A jó lelkiismeret az ő legnagyobb jutalma és legszebb czíme. Ő ezen állást czím nélkül, sőt anyagi károsodásával is hiven betölti, miután naponkint felkeresik őt leveleikkel a tudósok, majd ebben, majd amabban a kérdésben kérvén ki véleményét.[1]

Mialatt Miller minden követ megmozdított, hogy a nádornál Horvát István kinevezését kierőszakolja, Széchényi türelmetlenül várta József nádor válaszát. S miután teljes kilencz héten keresztül hiába várta, szeptember 8-án újabb felterjesztéssel él.

Bátor voltam — írja ebben — Millernek a Nemzeti Múzeum igazgatójává történt kineveztetése alkalmából arra kérni Fenségedet, hogy engem a könyvtár őrének kinevezésében bölcs tanácsával megsegíteni kegyeskedjék. Miután választ erre mind ez ideig nem kaptam, holott eddig Fenséged mindenkor megörvendeztetett feleleteivel, nem gondolhatok egyebet, mint hogy levelem elveszett. Legyen szabad tehát előbbi levelem másolatát is ide mellékelve, alázatos kérésemet megismételni.

Fenséges Főherczeg! Midőn a nemzeti intézet létesítéséhez ő felsége legmagasabb beleegyezését kikértem, egyedül azon czél lebegett szemeim előtt, hogy szerény példám által buzdítva, mások is rábírassanak arra, hogy az országnak és lakosainak javára, dicsőségére szolgáló gyűjteményeiket, ezen intézet közvetítésével, a hazának ajándékozzák.

[1] Fogalmazvány az igazgatósági irattárban. A. 1812. Nro 53.

E mellett tanuskodik azon körülmény is, hogy ő felségének és Fenségednek képeit helyeztem el az intézetben, annak diszéül, dicsőségéül és állandóságának zálogául. Távol állott tehát tőlem minden hiúság, minden vágy a dicsőség után, és nem lehet azzal sem gyanusítani, mintha én az intézet vezetésébe beleavatkozni akartam volna, miután úgy az ő felségének benyújtott folyamodványban, mint a királyi diploma harmadik pontjában határozottan kifejezésre jut, hogy az intézet igazgatását egyenesen Fenségednek kérelmeztem fentartani. Én nem kértem más befolyást az intézet ügyeinek intézésében, mint 1. hogy életem folyamán, a gyűjteményeknek saját költségemen való gyarapításával és a katalogusok kiadásával az intézet fejlesztéséhez hozzájárulhassak; 2. hogy míg élek, jogom legyen gyermekeim nevelőit, őket méltóan megjutalmazandó, az őri állásra, másokat viszont az irnokságra és szolgai állásra kinevezni, utódaimnak pedig mindezekre kijelölni; és végre 3. hogy példát adandó családom későbbi tagjainak arra, hogy nyomdokaimon haladjanak, szabad legyen azt, a mit hazámnak ajándékoztam, és még ezentúl is, életemben, vagy halálom esetére, felajánlani fogok, márványtáblával megjelölni, a melyen ez a felírás álljon: »II. Ferencz császár, Magyarország királya és József főherczeg nádor idejében a Széchényi grófok családjának magyar könyvtára a hazának szenteltetett 1802-ben.«

A feliratban nemcsak keresztnevem elhagyásával igyekeztem a hiúság, vagy dicsekvés gyanuját elkerülni, hanem azt is megakadályoztam, hogy a tábla, a melynek felállítására már többször kértek gyermekeim, még életemben megjelölje azt a csekélységet, a mit a haza czéljaira szenteltem; bár a diploma 5. pontja ezt megengedte.

Ebben a három dologban, a melyet a királyi oklevél számomra fentartott, bizonyára nem talál Fenséged veleszületett méltányossága semmit, a mi akár az intézetre nézve lenne sérelmes, vagy hátrányos, akár pedig engem, avagy önzetlen szándékomat helyezné ferde világításba.

Újból bizalommal esedezem tehát Fenségednél, kegyeskedjék a Miller helyére állítandó egyén nevét, a ki Fenséged bizalmát kiérdemelte, kinevezés czéljából velem közölni.

Ismeretes előttem, Miller május 16-án hozzám intézett leveléből, hogy engem mindenféle okból leszóltak Fenséged előtt,

úgyszintén tudom azt is, hogy Miller a Fenségednek benyújtott tervezet alapján (a melyben a Múzeum szervezetét óhajtaná keresztülvinni) a királyi oklevél önkényes értelmezésével megsemmisíteni szeretné a nekem engedélyezett kinevezési jogot. Az sem titok előttem, hogy Miller engem a nemzeti intézet alapítóinak sorából törült, azzal az indokolással, hogy az általam kinevezettek javadalmazására alapítványt nem tettem. Sőt arról is tudomásom van, hogy Miller már 1810-ben, a mikor a szolgai állás megüresedett, bizonyos Cseronka Andrást hozott, az én megkérdezésem nélkül, Fenségednél javaslatba, és hogy éppenséggel nem tetszett neki, a midőn Fenséged, igazságszeretete által vezéreltetve, 1810 június 23-án hozzám intézett soraiban Cseronka kinevezését reám bizta.

Minthogy Miller eljárása sérelmes diplomámra, és mert Miller azt is állítja említett levelében, hogy az én kiváltságlevelem különféle engedményei miatt nem tetszik, és kinevezési jogomat mindjárt kezdetben Bécsben és Budán egyaránt kétségbe vonták, indíttatva érzem magamat Fenségedhez alázattal folyamodni, a ki egyedül tud nekem igazságot szolgáltatni, és az intézettől minden oly sérelmet, a melytől Miller félni látszik, elhárítani.

Engedje meg egyúttal Fenséged, hogy a magyar uralkodók azon pénzeit, a melyeket időközben szereztem be az ország éremgyűjteménye részére, ezennel megküldjem. Bízom benne, hogy legközelebb másokat is küldhetek. Anna királyné fametszetű képét, némely előkelő állású és irodalmi ember leveleivel együtt, a kik t. i. a nekik megküldött katalogusokért mondanak ezekben köszönetet, a Múzeum czéljaira szintén mellékelem. Örömest beszállítottam volna a nemzeti intézetbe ezen alkalommal azon nyomtatványokat és kéziratokat is, a melyeket a katalogus legutolsó pótkötetének megjelenése óta szereztem be nagyobb mennyiségben; miután azonban Millernek sohasem tetszett az oly könyvek czímeit, a melyeket vagy az egyes szerzők, vagy pedig a helytartótanács küldött be, velem közölni, hogy a királyi kiváltságlevél második pontja értelmében a további pótlékok közreadhatók legyenek, — másodpéldányokra pedig pénzt kiadni és ezeket Pestre szállítani, főleg a mai viszonyok közt, feleslegesnek tartottam, Fenséged is be fogja látni, hogy úgy a könyvek beszerzésében, mint a katalogus további kiadásában önhibámon kívül lettem megakasztva. Nehogy pedig másnak mulasztása még tovább is

akadályozzon a magamra vállalt kötelezettség teljesítésében, méltóztassék Millernek kegyesen meghagyni, állítsa össze a II. pótkötet kiadása óta beérkezett könyvek címeit, osztályozza ezeket és küldje el nekem Bécsbe, a hol örömmel fogom ezeket, az általam vásárolt munkákat is hozzáadva, czenzura alá adni, átnézni és kinyomatni, annál is inkább, mert tapasztalásom szerint ez itt kisebb költséggel történhetik meg, mint Pesten; ugyanezt az eljárást követvén a kézirat-katalogusnál is, ha a III. pótkötet kiadása iránt Fenségednek intézkedni méltóztatik.[1]

Hogy felterjesztése annál bizonyosabban a nádor kezéhez jusson, Széchényi Tibolthtal küldte fel Budára.

Tibolth a leveleket Privitzer elnöki titkárnak adta át, hogy azokat a nádor elé terjeszsze. Értesülvén József nádor az iratok tartalma felől, látni kívánta a gróf részére kiadott királyi kiváltságlevél másolatát. A mit elolvasván, úgy nyilatkozott, hogy majd válaszolni fog Széchényinek. Egyelőre pedig közölje Privitzer Tibolthtal, hogy őneki sem czélja, sem szándéka nem volt soha a grófot jogaiban háborgatni.

Széchényi azzal is megbízta Tibolthot, igyekezzék »kitanulni«, kit óhajtana a nádor könyvtárőrnek. Tibolth Privitzert kérte meg, tudakolja meg erre vonatkozólag ő fensége akaratát.

A nádor határozottan megmondotta, hogy Horvát Istvánt kívánná és ajánlani is fogja őt Széchényinek; eddig is csak azon okból nem történt ez meg, mert a pénzalapokat, a melyekből a fizetések kiutaltatnak, a devalvatio következtében nagy veszteség érte. Mivel azonban a nagyváradi káptalan 20,000 forintot adományozott az őr fizetésére, és a tanulmányi alap is ad bizonyos összeget hozzá, az őr kinevezése nem fog többé akadályokba ütközni.[2]

Tibolth mindjárt magával is hozta Horvátnak Széchényihez intézett folyamodványát, a könyvtárőri állásra.

Ebben elmondja Horvát, hogy, mint elég jó forrásból értesült, a gróf az alapítási oklevélben biztosított jogánál fogva ez állást alkalmas és a szükséges tulajdonokkal felruházott egyénre óhajtja ruházni. Minekutána ő gyermekkora óta fáradhatlan szor-

[1] Másolat a Széchényi levéltárban. I. kötet, 13. szám, II. csomag, 75. szám.
[2] U. ott. I. kötet, 13. szám, II. csomag, 97. szám.

galommal szentelte életét a hazai történelem alapos megismerésére és erről irodalmi munkáiban is bizonyságot tett, hogy még nagyobb buzgalommal adhassa magát a tudományos kutatásokra, készebb lenne a politikai vagy birói pályán elérhető minden előléptetésről lemondani, mint a megkezdett útról letérni. Azzal az alázatos kéréssel fordul tehát most hozzá, hogy tekintetbe vevén az ő csekély igyekezeteit, adományozza neki a megüresedett állást. Ez a gróf részéről újabb bizonysága lesz az irodalom és annak mívelői iránt mindenkor tanusított jóindulatának, reá nézve pedig a leghathatósb ösztönzésül fog szolgálni, hogy mindig méltónak mutassa magát pártfogására.[1]

Széchényinek magának is leginkább kedve szerint volt Horvát István jelöltsége; ennélfogva azt válaszolta neki október 14-én, hogy nagy örömére szolgál, hogy alkalmat nyert, neki, a kinek tudományos készültségét, kiváló lelki tulajdonait nem egy oldalról hallotta dicsérettel emlegetni, szolgálatot tehetni, annál is inkább, mert mindazt feltalálhatni véli benne, a mit egy országos könyvtár őrétől megkívánni lehet. Biztosítja tehát, hogy a mint a nádortól, kinek tanácsát némely, a Széchényi-országos-könyvtárral kapcsolatos ügyben kikérte, választ kap, őt az őri állásra a nádornál jelöli, és erről annak idején értesítendi.[2]

A nádor azonban még sokáig nem látta elérkezettnek az időt az állás betöltésére, minek folytán a Széchényinek adandó válasz is elmaradt.

Minél jobban huzódott a kinevezés, Miller annál inkább rajta volt, hogy Horvát Istvánt ez alatt az intézethez közelebb hozza. Erre nem sokára ismét kedvező alkalma nyilt.

Még az 1812. évi országgyűlés idején történt, hogy Horvát István az országbiró kiséretében Pozsonyban tartózkodván, nemcsak Bécsbe rándult fel két ízben is, hogy a császári könyvtárban a magyar történelmet érdeklő kéziratokat átvizsgálja, hanem Pozsonyban is ilynemű kutatásokkal töltötte szabad idejét. Így látta meg a pozsonyi káptalan könyvtárában a halhatatlan Pray György által először ismertetett misekönyvet, mely a legrégibb magyar nyelvemléket tartalmazza. Kérésére a könyvtár őre,

[1] Széchényi levéltár. I. kötet, 13. szám, II. csomag, 77. szám.
[2] Fogalmazvány u. ott. 79. szám.

Melczer András kanonok, megengedte, hogy a kódexet lakásán tanulmányozhassa. Horvát nem állhatta meg, hogy több tudós barátjának meg ne mutassa a rendkívül becses emléket, melynek híre ez úton eljutott egészen a nádorig, a ki maga is látni óhajtotta.[1] Értesülvén róla, hogy a könyvtárban még számos nagy értékű ősnyomtatvány, kézirat s oklevél őriztetik, február 25-én azt a megbizást adta Horvátnak, hogy írja össze ezeket.

Horvát, Melczer jóakaratú támogatása mellett, gondosan átkutatta a káptalani könyvtárt s levéltárt, és márczius 24-én írásbeli jelentésben számolt be a nádornak az eredményről.

A káptalani könyvtárban 14 drb ősnyomtatványt írt össze és 5 drb kódexet; a káptalani levéltárban pedig számos oklevelet. Betekintett ezenfelül a primási könyvtárba is, a hol Bél Mátyás 41 kötetnyi kéziratát látta. Kéziratokra akadt az Adonyi-könyvtárban is. Pozsony városának levéltárában pedig több rendbeli oklevelet talált, a melyeket legalább másolatban szeretett volna a könyvtár számára megszerezni stb.[1]

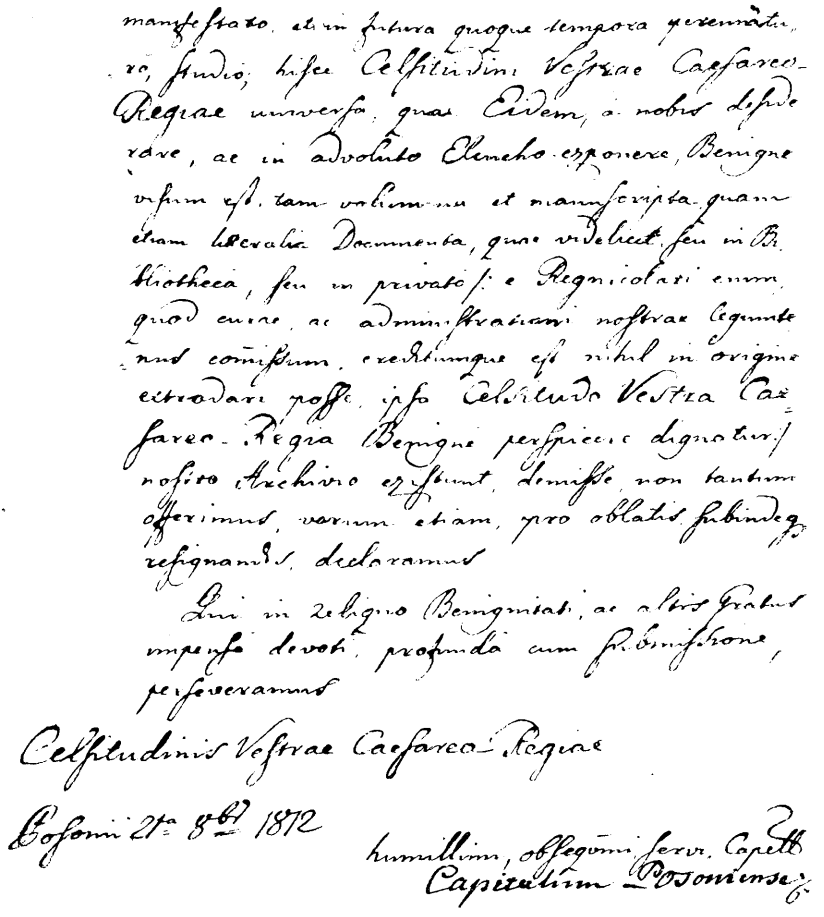
József nádor két izben is — először június 30-án, majd másodizben szeptember 17-én — írt a káptalannak, hogy járuljon hozzá a nemzeti intézet gyarapításához és engedje át a Horvát István által jegyzékbe vett dolgokat az országos könyvtár részére. Mire a káptalan hazafias tagjai október 21-én kijelentették, hogy azon buzgalom által indíttatva, mely már a múltban is nem egyszer megnyilatkozott náluk a nemzeti kultura előmozdítására érdekében, s mely a jövőben sem fog bennük lohadni, mindazt, a mi a nádor által hozzájok leküldött jegyzékben foglaltatik, a Nemzeti Muzeumnak ajándékozzák, a mennyiben ezek nem a hiteles helyi levéltár tartozékát képezik.

József nádor november 6-án értesítette Millert a nagybecsű ajándékról, felhíván őt, tegyen javaslatot a nyomtatványok stb. átvételére és elszállítására nézve.

Miller abban a véleményben volt, hogy megbízható és tudós embert kellene a nádor megbízólevelével Pozsonyba küldeni. Ha oly egyénre esnék ugyanis a választás, a kiben meg vannak ugyan a szükséges ismeretek, de semmiféle kapocs nem fűzi őt a Múzeum-

[1] Tudományos Gyűjtemény. 1835. I. 107.
[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro 1000.

hoz, attól lehetne tartani, hogy el talál veszni valami a kezén. Viszont, ha nem birna az illető a kellő tanultsággal, esetleg az átvétel körül követhetne el mulasztást. Azt ajánlotta tehát a nádornak, bízza meg az átvétellel Horvát Istvánt, a ki különben is

A POZSONYI KÁPTALAN NYILATKOZATA A KÉZIRATOK ÉS NYOMTATVÁNYOK ÁTENGEDÉSÉRŐL.

felfedezte ezeket a ritkaságokat, s a ki talán még többet is találhatna ott. Költségkimélés szempontjából Miller saját kocsiját ajánlotta fel a szállításra.[1]

[1] Igazgatósági irattár. A. 1812. Nro 72.

Időközben Kovachich Márton is értesült a káptalan ajándékáról s úgy nyilatkozott a nádor főudvarmestere előtt, hogy ő nagy örömmel vállalkoznék az átvételre. A Múzeum igazgatója — úgymond — bizonyára csak azon okból nem gondolt reá, mert azt hitte, hogy mostanában érkezvén meg hosszabb útjáról, ki van fáradva, és tekintettel lévén korára, valamint a téli időjárásra, nem akarta őt nyugalmában háborgatni. Ő azonban teljesen a haza javára kívánja magát szentelni, és erre a megbízásra a téli időben is elegendő erőt érez magában. Annál kevésbé érti, miért kellene mást kiküldeni, miután ő semmiféle útiköltségre nem tart igényt, és a káptalan, valamint a város előtt is jól ismert egyéniség.[1]

A nádor ennek daczára Horvát Istvánt bízta meg november 29-én a kódexek átvételével, egyrészt hogy alkalmat szolgáltasson neki a Nemzeti Múzeum körül szerzett érdemeit gyarapítani, másrészt pedig hogy arra buzdítsa őt, miszerint újabb dolgokat is igyekezzék itt felfedezni.

Horvát már csak a következő évben szabadulhatott el az országbiró mellől, hogy küldetésének eleget tegyen.

Megérkezvén január 4-én Pozsonyba, azzal a kéréssel mutatta be másnap a káptalannak a nádor megbízólevelét, részesítse még több nagylelkű adományban is a Nemzeti Múzeumot. A káptalan azonban vonakodott a már hozott határozattól eltérni, és a kanonokok a betegeskedő préposthoz, ez pedig a kanonokokhoz utasította Horvátot. Végre január 7-én abban állapodtak meg, hogy néhány kötettel többet is kikereshet Horvát, mint a mennyi a jegyzékben foglaltatik.

A Múzeum iránt a többinél is több jóindulatot mutató Melczer kanonok kíséretében járt fel Horvát több napon keresztül a székesegyház tornyába, a hol a könyvtár őriztetett. A zord hidegben alig voltak képesek naponkint egy-két órát itt eltölteni. Végre a kanonok megbetegedett. És így Horvát nem volt képes száz kötetnél több kéziratot átnézni. Azt ígérte azonban Melczer, hogy alkalmasabb időben szívesen fog segítségére lenni, csakhogy a Nemzeti Múzeum minél több ajándékhoz jusson.

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro. 1964.

Miller feljegyzései szerint Horvát István a következő kéziratokat és nyomtatványokat szállította Pestre, mint a pozsonyi káptalan megbecsülhetlen értékű, fejedelmi ajándékát.

I. Kéziratok.

[387. Qu. Hung.] Missale Hungaricum. XII—XIII. század. Az úgynevezett Pray-kódex, a mely a halotti beszédet, a legrégibb magyar nyelvemléket őrizte meg számunkra.

[C. L. M. Ae. 220.] Missale secundum ritum ecclesiae Strigonienis. XIV. század. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 222.] Missale Strigoniense. XIV. század. közepe. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 214.] Missale Strigoniense. XIV. század. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 95.] Missale Strigoniense. XIV. század. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 215.] Missale Strigoniense. XV. század eleje 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 216.] Missale Strigoniense. Per manus Michaelis de Tyrnstain (=Tyrnau, Nagy Szombat). XV. század eleje. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 218.] Missale Strigoniense. XV. század első fele. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 94.] Missale Strigoniense. XV. század. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 219.] Missale Strigoniense. Anni 1488. 2-r. Hártyán.

Ezen felül egy Missale 2-r., hártyán, melynek azonosságát nem voltunk képesek megállapítani.

[C. L. M. Ae. 128.] Breviarium Blasii canonici Posoniensis. XIV. század. 2-r. Hártyán.

[C. L. M. Ae. 126.] Biblia. Per manus Udalrici Turrificis de Mistelbach. Anno 1424. 2-r. Papiron.

[C. L. M. Ae. 89.] Martyrologium. XIV. század vége. 2-r. Papíron. [Miller szerint hártyán.]

[C. L. M. Ae. 50.] Biblia. XIII. század. Hártyán 2-r.

[C. L. M. Ae. 78.] Biblia Venceslai Ganois canonici Posoniensis. XIV. század eleje. Hártyán. 2-r.

[C. L. M. Ae. 196.] Vegyes tárgyú kézirat: tartalmát bibliamagyarázó jegyzetek, Psalterium cum glossa és Livius első könyve teszik 2-r. XIV. század. Hártyán és papiron.

[311. Qu. Hung.] Pápay János. Az oltári szentségben a Christus jelenlétének igazságáról. Klagenfurt, 1608. 4-r. Papirkézirat.

II. Nyomtatványok.

Missale Strigoniense. Nürnberg, Ant. Koburger, 1484. 2-r.
» » Velencze, Erhard Ratdolt, 1486. 2-r.
» » Brünn, Stahel és Preinlin, 1491. 2-r.
» » Velencze, Joh. Emer. de Spira, 1495. 4-r.
» » Velencze, ny. n. n. 1503. 4-r.
» » Velencze, Lucas Antonius de Giunta, 1507. 8-r. (Millernél tévesen 1501.)
» » Velencze, Nicol. de Francfordia, 1511. 4-r.
» » Velencze, Joh. Em. de Spira, 1498. 2-r.

Missale Ordinis Sancti Pauli primi Heremitae. H. és é. n. 2-r. Hártyára nyomtatva.

Missale Strigoniense. H. és é. n. 4-r. (Igy meghatározhatatlan.)

Missale Quinqueecclesiense. Velencze, ny. n. n. 1499. 4-r.

Missale Zagrabiense. Velencze (1511. Évszám nélküli péld.) 2-r.
» » Velencze, 1511. 2-r.

Ordinarius Strigoniensis. Nürnberg, Geor. Stucho, 1496. 8-r.

Ordinarium Strigoniense. Velencze, Lit. Giunta, 1520. 8-r.

Telegdi Nicolaus. Ordinarium officii Divini. Tyrnaviae. 1580. 8-r.

Psalterium ecclesiae Strigoniensis. Velencze, Lucas Antonius de Giunta, 1515. 4-r.

Breviarium Strigoniense. Velencze, Petrus Liechtenstein, 1524. 8-r.

Breviarium Zagrabiense. Bécs, Leopoldus Voigt 1687. (Helyesebben: 1688.) 8-r.

Liber ordinarius Strigoniensis. 8. Viennae, 1588.« (Ilyen czim és évszám alatt nem ismeretes. Valószinüleg össze van tévesztve az 1558-iki esztergomi Breviariummal, a mely a pozsonyi káptalanból került a M. N. Muzeumba.)

Ordo et ritus ecclesiae Strigoniensis. Viennae, typographia Societatis Jesu. 1560. 8-r.

Directorium ecclesiasticum. Nagy-Szombat, typis Academicis, 1674. 8-r.

Johannes de Thwrocz. Chronica Hungarorum. Augsburg, Erhardus Ratdolt, 1488. 4-r. (Miller jegyzékében hibásan: 1483 van.)

Jacobus de Voragine. Historia Lombardica. Ulm, 1488. 4-r.

Pelbartus de Temesvár. Sermones de tempore. Strassburg, Johannes Knoblauch, 1506. 2-r.

Pelbartus de Temesvár. Sermones de Sanctis. Hagenau (Millernél tévesen; Argentorati), 1509. 4-r. 2 kötet.

Pelbartus de Temesvár. (Helyesen: Osvaldus de Laskó), Quadragesimale bigae salutis. Hagenau (Millernél rosszul: Argentorati) 1498.

Pelbartus de Temesvár. Stellarium coronae benedictae Mariae Virginis. Hely és é. n. 4-r.

Pelbartus de Temesvár. Sermones. H. n. 1489. 4-r.

Bornemissza Péter. Prédikácziók. Detrekő, 1584. 2-r.

» » Postilla. I. rész. Komjáthi és Szempte, 1573. 4-r.

Erdősi Sylvester János. Új testamentom. Sárvár, 1541. 4-r.

Telegdi Miklós. Evangeliumok magyarázatja. I. rész, Bécs, 1577. II. rész. Nagy Szombat, 1578. 4-r.

Telegdi Miklós. Evangeliumok magyarázatja. Bécs, 1638. 4-r.

Historia columnae Traiani cum Iconibus. Fol. (E czim alatt nem lehetett feltalálni.)

Thalassus Ferdinando III. oblatus. Bécs, 1631. 2-r.

Draskovich György. Philosophia. Grácz, 1618. 2-r.

Sebacher Johannes. Der zum vierten Erbaute Tempel Salomon. Nagy Szombat, 1703. 2-r.

Monoszlai András. A képek tiszteletéről. N. Szombat, 1588. 4-r.

Monoszlai András. A Szentek segítségéről. N. Szombat, 1589. 4-r.

Monoszlai András. Apologia religionis Christianae. Nagy Szombat, 1588. 4-r.

Monoszlai András. Az Isten malasztjáról s a szabadakaratról. Nagy Szombat, 1600.

Agendarius liber (magyarúl). Nagy Szombat, 1596. 4-r.

Zvonarics Mihály. Magyar postilla. Csepreg, 1627—28. 4-r.

Evangeliumok és Epistolák. Bécs, 1616. 8-r.

Keresztúry Pál. Csecsemő kerestyén. Gyulafejérvár, 1638. 4-r.

Pázmány Péter. Az setét hajnalcsillag után búdosó Lutheristák vezetője. Bécs, 1627. 4-r.

Viszocsányi Franciscus. Hecatombe sacra. Nagy Szombat, 1690.

Okleveleket egyáltalában nem engedett át a káptalan, abból indulván ki, hogy magánlevéltárában csakis a káptalan jogaira vonatkozó iratokat őriz; a hiteleshelyi okiratokból pedig csak abban az esetben adhatna ki valamit, ha az országgyűlés őket esküjök alól feloldaná.[1]

[1] Horvát István által a nádorhoz beterjesztett jelentés másolata a könyvtári irattárban. A. 1812. Mátray Gábornak Horvát István felett tartott emlékbeszédében azt olvassuk, hogy 1813 június 22-én ismét Pozsonyba küldetett a káptalan által újabban átengedett kéziratok átvételére. Sőt Vass Bertalan (Horvát István életrajza p. 227.) tudni véli, hogy ezúttal is sok misés könyvet és egyéb régiséget hozott magával, bár fáradozásainak nem volt oly eredménye mint első ízben. Tény, hogy a nádor júniusban újból megbízta Horvát Istvánt, hogy Pozsonyba utazzék. »Juniusban vettem

Bármily háládatlannak mutatta magát Miller Széchényivel szemben, midőn a könyvtár őrének kinevezése szóba került, nem tagadhatjuk, hogy mint a Nemzeti Múzeum igazgatója sem fordít kevesebb gondot a könyvtárra, mint annakelőtte. Folytonosan kutat a becsesebb nyomtatványok és kéziratok után, igyekszik ezeket — rendesen a nádor hathatós közbenjárásának felhasználásával — megszerezni, állandóan sürgeti a köteles példányok pontos beszolgáltatását stb.

Midőn József nádor Prágába utazik, felkéri őt, hasson oda, hogy a Budai Krónikának a prágai egyetemi könyvtárban őrzött példányát a csehek vagy adják el, vagy ajándékozzák oda a Nemzeti Múzeumnak.[1]

Már régebben kereste Werbőczy horvát fordítását is; míg végre arról értesült, hogy Verhovácz zágrábi püspök könyvtárában van egy példány. Azonnal felkérte a nádort, vesse magát közbe, hogy a püspök a Múzeumnak átengedje. Úgyszintén, hogy szerezze meg a nagyváradi káptalan birtokában lévő Forgách Pál-féle, 5—6 kötetből álló kéziratgyűjteményt, valamint a szintén itt őrzött és igen ritka Historia Lombardicát, mely a

Nádor Ispánynak parancsát, hogy ismét Pozsonyba induljak — irja 1813 október 8-án Horvát Endrének. Menni akartam; az öreg (az országbiró) hetenként bíztatott az eleresztéssel, azonban hetenként itt tartoztatott, azt felelvén végre, hogy én az ő szolgálatában és nem a Nádor Ispányéban vagyok.« November 23-én ismét panaszkodik barátjának, hogy a szolgaság terhei, nagy kedvetlenségére akadályozzák pozsonyi útját. Nem is fordult meg Pozsonyban, csak 1814 június 15—július 15-ike közt, még pedig az országbiró kiséretében átutazóban, a mikor aligha volt érkezése a könyvtárban kutatgatni. Bizonyára e miatt nem találjuk sem a hivatalos iratokban, sem a Múzeum gyarapodási naplójában nyomát annak, hogy másodízben is hozott volna kéziratokat Pozsonyból.

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro 968. A Krónikát ezalatt Tibolth is folytonosan kereste Széchényi számára. Legutóbb Kott Jakabnak a müncheni udvari könyvtár első titkárának írt ennek megszerzése ügyében. Ez azonban november 2-án kelt levelében azt válaszolta neki, hogy végtelenül sajnálja, de a Budai Krónika nincsen birtokában; már többekkel levelezett annak megszerzése ügyében, sőt 1000 forintot is ígért érte, de hasztalan. Augsburgban — mint mondják — lett volna egy példány, a melyet a würtembergi király vett meg. Nincs meg a 300,000 kötetből álló müncheni udvari könyvtárban sem. Őneki megérne 1000 aranyat is, csakhogy természetesen elsősorban az ő könyvtáruknak kellene megszereznie, ha alkalom nyilnék rá. Széchényi-levéltár. I. kötet, 13. szám, II. csomag, 81. szám.

magyar szentek életrajzait tartalmazza, s a melyet a tudósok már nem egyszer kerestek az országos könyvtárban.[1]

A nádor írt mindkét helyre, s közbenjárásának meg is lett a kívánt eredménye, mert a zágrábi püspök elküldötte Werbőczyt, Csáky László nagyváradi nagyprépost és a káptalan pedig átengedte úgy a Forgách-féle kéziratokat, mint a Historia Lombardicát.[2]

Ugyanígy jutott a könyvtár, Fischer István báró egri püspök és káptalanának ajándékából, Veranchich Antal kéziratainak birtokába.[2]

Koller József pécsi nagyprépost pedig, Kovachich útján, 7 oklevelet küldvén be a könyvtárnak, kinyilatkoztatta, hogy Veranchichnak 5 kötetre terjedő kéziratait, a melyeket Jankovics Miklósnak engedett át használatra, szintén a könyvtárnak adományozza. Eljárván Kovachich megbízatásában, arra a körülményre hívta fel még Miller figyelmét, hogy ő, évekkel ezelőtt, több oly Veranchich-féle másolatot kölcsönzött ki Jankovicsnak, a melyek a Széchényivel kötött szerződés értelmében a könyvtárt illetnék meg; tegye meg tehát a szükséges lépéseket, hogy ezeket Jankovics mielőbb beszolgáltassa.

Midőn Miller Kovachich értesítése alapján felszólította Jankovicsot, küldje meg a Múzeumnak a Veranchich-féle kéziratokat, ez azt válaszolta neki, hogy csak abban az esetben hajlandó eleget tenni a felhívásnak, ha látni fogja Koller átengedési nyilatkozatát. Miller tehát arra kérte Kollert, küldje ezt meg neki, vagy Kovachichnak.

Erre azonban már nem volt szükség, mert időközben — Miller kérelmére — a nádor is felhívta Jankovicsot a kéziratok átengedésére; mire Jankovics deczember 15-én a Koller-féle kéziratok haladéktalan beszolgáltatását megigérte; Kovachich másolataira vonatkozólag azonban azt válaszolta, hogy ezek, a mint ez Millernek 1804 április 10-én kiállított elismervényből is kitetszik, már nincsenek nála.[3]

Jankovics nyilatkozata arra bírta Millert, hogy közelebbről tájékozza magát e másolatokat illetőleg. Miután abban a vélemény-

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro 999.
[2] U. ott. Nro 1445, 1619.
[3] U. ott. Nro 1541.

ben volt, hogy Kovachich is, Jankovics is egyformán üzérkedvén a kéziratokkal, egyiknek szaván sem lehet elindulni, s csak az a kérdés hogy melyik szedte rá a másikat, Tibolthhoz fordult felvilágosításért, a ki ekkor Széchényi jószágigazgatója volt.

Tibolth válaszában elmondotta, milyen szerződés állott fenn grófja és Kovachich közt, és miként kötelezte magát ez utóbbi nem csak a már birtokában lévő kéziratok átengedésére, hanem arra is, hogy a jövőben megvásárlandó dolgokat szintén a grófnak fogja első sorban felajánlani. A midőn azonban Széchényi arról értesült, hogy Kovachich valóságos kereskedést űz kéziratgyűjteményével, hogy egy dolgot több példányban is lemásoltat, s míg az eredeti okleveleket és kéziratokat a többet igérőnek adja el, addig neki csak az értéktelen másolatokat juttatja, megszakított vele minden összeköttetést, fentartván magának a jogot azokra nézve, a mikre Kovachich szerződésileg kötelezve volt.

Így történt, hogy Kovachich magához váltván 100 forintért Bujanovich Ágoston bécsi udvari ágenstől hét darab Veranchich-féle iratot, ezeket felajánlotta 200 forintért Széchényinek. A gróf sokalta az összeget, és beleegyezett, hogy Kovachich másnak adhassa el, azzal a kikötéssel mégis, hogy ezek másolatait helyezze el az országos könyvtárban. Később megbánta, hogy elmulasztotta a vételt, de már nem változtathatott a dolgon, miután Jankovics, a ki túl akart tenni Széchényin és csak is eredeti okleveleket és kéziratokat gyűjtött, kifizette Kovachichnak a 200 forintot. Nehogy azonban az iratok veszítsenek értékükből az által, hogy másolataik megvannak az országos könyvtárban, Jankovics azon ürügy alatt, hogy a saját költségén, de Kovachich neve alatt ki akarja adni az iratokat, a másolatokat elkérte Kovachichtól, a ki ezeket neki át is szolgáltatta. Látván azután Kovachich, hogy a kiadásból nem lesz semmi, Széchényi pedig nem szünik meg sürgetni a másolatokat visszaszolgáltatását, az ügy elintézését rábízta a Múzeumra. Így jutott a másolatok sorsa Miller kezeibe, a ki még azt is magállapította, hogy Jankovics nyilatkozata, mintha ő az iratokat már visszaadta volna, nem felelt meg a valóságnak, mert abban az elismervényben, a melyre ő hivatkozott, nem a Veranchich-féle iratok átvétele igazoltatott, hanem más egyebeké. Nem lehet cso-

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1812. Nro 2115.

dálni, ha ilyenek után nagyon rossz véleményt alkotott magának Miller Jankovics felől.[1]

A köteles példányok beszolgáltatása miatt is még mindig sok volt a panasza Millernek. Miután a pozsonyi újságok és országgyűlési iratok kiadóját, Weber Simont, minden eredmény nélkül szólította fel több ízben nyomtatványai beküldésére, sőt választ sem kapott leveleire, azzal az indokolással, hogy a könyvtárnak nincsen pénzalapja az ily munkák megszerzésére, e gyakran keresett nyomtatványok hiánya pedig nem válik az intézet dicsőségére, folyamodott a nádorhoz, hogy a mondott köteles példányok a helytartótanács útján szereztessenek be a könyvtár részére. A nádor által a helytartótanácshoz intézett felszólításnak lett is annyi foganatja, hogy Weber — már a következő évben — megküldötte az 1811—12. évi országgyűlés naplóját; az Aktákra vonatkozólag azonban azt jelentette, hogy ezek nem nála nyomattak. Miller újból kérte a nádort, sürgesse meg a hiány pótlását. Mire a nádor Pozsony város hatóságát hívta fel, hasson oda, hogy ez megtörténjék.[2]

Október 19-én meglátogatván a nádor, a német lovagrend nagymesterének, Antal főherczegnek kíséretében az intézetet, Miller kérésére megengedte, hogy Kyss Sándor táblabiró a könyvtár termében előadást tartson az általa összeállított és minden nyelven egyaránt használható írásjegyekről.

Kyss a felolvasást 21-én csakugyan megtartotta, a tudományos világ élénk érdeklődése mellett. Rendszerének ismertetését azzal fejezte be, hogy leírta módszere szerint az egyik hallgatója által először angol, azután görög nyelven elmondott Miatyánkot, azután pedig leolvasta. A jelenlevőket nagyon meglepte a dolog újdonsága, gyakorlati hasznot azonban nem mertek jósolni a kisérletnek.[3]

Tudomásunk szerint ez volt az első tudományos előadás a könyvtár helyiségeiben.

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1813. Nro 671.

[2] U. ott. A. 1812. Nro 2114. A. 1813. Nro 465.

[3] Vereinigte Ofner und Pester Zeitung. 1812. p. 951. Acta Musaei Nationalis Hungariai. I. 145. Kyss munkája nyomtatásban is megjelent e czím alatt: Elementare Universale totius generis humani Alphabetum, Logometria, Orthographia, Logosophia scriptum item diplomatica et currens, in perpetuis legibus naturae fundata. Pesthini, 1813. 4. 82.

Míg intézetünk napról-napra örvendetesen fejlődött, gyarapodott, újabb meg újabb eredményeket mutatott fel, Miller nagymérvű elfoglaltsága közepette sem volt képes elfojtani lelkében azt a rég érzett keserűséget, hogy az udvar nem méltányolja eléggé szolgálatait.

Ismét egy munkában, küzdelemben gazdag esztendő végéhez jutott, a nélkül, hogy a várva várt kitüntetéshez közelebb látta volna magát. Pedig napról napra jobban érezte a kor terhét vállain, sőt az utóbbi időben egészségi állapota sem volt kielégítő.

Mindez ónsúlylyal nehezedik lelkére, midőn 1812 deczember 29-én tollához nyúl, hogy a közeledő újév alkalmából a maga és tisztviselőtársai jókívánatait tolmácsolja a nádor előtt. Nem képes erőt venni mélységes lehangoltságán s panaszosan említi, hogy ő már nem fog többé az intézetnek hasznos szolgálatokat tehetni. A szükséges munkaerők hiányában annyira kimerült, hogy ötödik hete kénytelen szobáját őrizni. Azonban — a mint ezt megígérte ő fenségének — buzgalma nem fog csökkenni végső lehelletéig. Ámbár most lép be 41. szolgálati évébe, mely idő alatt ősei példájára ő is igyekezett hűségét a haza és a felséges uralkodóház iránt többféleképen tanusítani, ennek daczára keserűen tapasztalta a két év előtti mellőztetésből, midőn a királyi udvarnokság iránt benyújtott kérvénye visszautasíttatott, hogy mindez nem vétetik figyelembe, noha kevesebbet, tekintve származását és őseinek érdemeit, igazán nem kérhetett. Nem keresi ugyan a kitüntetéseket, de restelli, hogy így, e vígasztalódás nélkül kell életét befejeznie. Nem tagadja, ez fáj neki. Így, bánkódva zárja le ezt az esztendőt, abban a reményben, hogy talán a jövő mégis meghozza a várt enyhülést.[1]

[1] Országos levéltár. Acta Musaei. A. 1813. Nro 156.

EGRESSY GÁBOR IRATAI A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN.

VÉRTESY JENŐTŐL.

1901-ben értékes gyűjtemény jutott a Magyar Nemzeti Múzeum birtokába. Egressy Gábor hagyatéka ez, melyet fiától, Egressy Ákostól, a Nemzeti Szinház tagjától szerzett meg a Múzeum: a nagy művész levelezése, okiratai, jegyzetei, művészeti könyve és törökországi naplója kézirata.

1831-től 1866-ig terjednek ez iratok. Egyaránt érdekesek irodalmi és szinészeti szempontból. A levelek mindig a legközvetlenebb, legbizalmasabb adatok. Apró mozaik-koczkák nagy épület szinezéséhez. Az emberek legközvetlenebb jellemzését leveleikből lehet megrajzolni. S itt találjuk az iró- és művészvilág annyi kiváló alakjának leveleit közel négy évtizeden által, irván őket ragyogó és felhős napokban. Ezen gyűjteményt fogom e lapokon ismertetni.

Első darabja 1831. febr. 15-én kelt Kassán. Imre testvéréhez írja. Nehéz idők voltak azok, a magyar szinészet vándorévei. Déryné Naplója tanubizonyságot teszen róla. Egressy Gábor még fiatal ember, a harmincz éven innen, már családos, mély és erős ambitióval, férfias komolysággal és igen szűkös viszonyok között. A férfias komolyság megmarad a szűkös viszonyok közt is, de a kedély rugóit meglankasztják a napi gondok. Valami nyugodt és keserű philosophia fejlik ki ebből. »A reális élet relativ fogalom.« (1836. ápr. 23. Kassa.) »Becsülete sok, pénze kevés.« (1836. ápr. 16. Buda.) Már akkor Béni öcscse is szinésznek állott. Az idősebb testvér védi magát, hogy nem ő csábította Bénit e pályára, ám ha itt van, ő oltalmába veszi. Korhelységnek, lustaságnak itt sincs jövője, ide is szorgalom kell. (1833. ápr. 17. Kassa.)

A fővárosban forr már valami élet. Egressy odavágyik. Csak ott van élet: »A falvak, városok csárdák, rablótanyák, csak a

fővárosban nyilnak a felsőbb gyönyörök virágai.« (Imréhez, 1836. szept. 16. Buda.) Egy év mulva már Pesten volt, mint a Nemzeti Szinház elsőrendü tagja.

Az 1837—38. évekből két kötet szinlap őrzi bécsi utazása emlékét. Tanul, jegyez és elrakosgat mindent, a minek hasznát veheti.

A 30—40-es évek mozaik-darabjait összeszedegetni nem hálátlan munka. A magyar szellemi élet igazi ifjui fölpezsdülése. Való igaz, hogy bármely kor arczát közelről nézve, meglátjuk a redőket, ránczokat is, de még így is annyi szép marad e korban. Leveleiben élet van: a semmit-mondó, üres levelek mutatják a legszomorúbb korszakot.

Egressy már az elsők közt van. Uj korszakot fog teremteni — írja Kazinczy Gábor. (1838. dec. 11. Berettyó.) Hadvezérségre képezte ki magát — írja Krizbay Dezső Miklós. (1839. jan. 18. Kolozsvár.)

Ennek a derék erdélyi írónak éles és szellemes tolla van. Pár mondattal jellemzi a Királyhágóntúli ország kicsinyes viszonyait s közli megjegyzéseit Egressyvel a szinészekről, a kik Kolozsvárott is föllèptek. Mert az érdeklődés nagy: Dérynének is külön pártja van, Lendvaynénak is, ki »átkozott ügyes.« Párbajra is mennek miatta erdélyi fiatalok. Laborfalvi Rózát is látta: Még nem kész, de sokat lehet várni tőle. Lendvayt is látta. Az meg »kábult a sokoldalúság édes álmaitól.« De nem csoda: a fényes, a deli Lendvay, kit a természet pazarul megáldott ezüst hanggal, délczeg termettel, szembeállítva Egressyvel, kinek először hangja gyöngeségével kellett megküzdenie. Már ekkor megkezdődött köztük a verseny, melyben Egressy markáns egyénisége diadalt aratott Lendvay elragadó szavalóművészetén. Irókról is esik szó. Dicséri Krizbay Bajzát, a ki olyan keményen megadja Csatónak. Toldynak — még akkor Schedel — állandó jelzője a »kedves«. Jól is van alkalmazva rá, kiben nem volt egyéb, mint lelkesedés és jóindulat. (Krizbay Egressyhez. 1839—40. Kolozsvár.)

A Nemzeti Szinház első évei akkor telnek el, de nem csendességben, hanem valóságos háborúban. A szinház falai közt s a hírlapokban keserü polémiák folytak. Egressy naplójegyzeteiben egy-két kemény megjegyzés olvasható. 1840. ápr. 13.: »Megszabadultam a részvényes választmány igazgatásától . . . az erkölcsi

dögvésztől.« 1841-ben már ujra visszatért a szinházhoz, de véleménye nem változott s azt jegyzi föl naplójába, hogy a szinügy kétségbeesésig szomoru állapotban van. (Egressy naplójegyzetei. Tom. I.) Mai szemmel nézve látjuk e kijelentések túlzását, de őszintén vannak irva. Nem személyes tekintetek jönnek szóba, hanem elvi kérdések. A rohamos fejlődés szüksége ez: ki kell folyni a rossz vérnek. Egressyt pedig aczélosabbnak, rugalmasabbnak látjuk e levelekből, mint előbb volt. Sértett önérzete egyszerre fölforralja vérét. Fog ő még többször is hátat fordítani a szinháznak és visszatérni ujra. A vére elhajtja, a szive visszahúzza; érdeke soha, az egész ember csupa idealismus.

1842-ben Egressy ujból külföldi tanulmányutra indul. 1842—43-ból ujból két kötet bécsi, müncheni és párisi szinlapot hoz. A »Honderü« 1843. évfolyamában olvashatók czikkei tanulmányutjáról, »Egressy Gábor emlékében«[1] uti jegyzetei. Levelei kiegészitik. Irinyi József ir neki ajánló-levelet Dumas pèrehez (1843.): »Un Kean excellent et un Lear parfait.« Egressy nem emlékezik róla, hogy járt-e Dumasnál, ennél a genialis irónál és örök bohémnél, a ki Victor Hugóval az egész franczia dráma arczvonalát megfordította. A levelezés különben igen sürü Egressy és felesége között. Kívüle még sógorának, Szentpétery Zsigmondnak ir egyszerkétszer, többi barátait a lapokba irt czikkeihez utasítja. Nem ér rá annyinak irni. Családját régi pártfogója és barátja, Fáy András veszi védelmébe.

Egressy bőven ir tanulmányútjában mindenről, de valami állandó izgatottságban. Mohón nyeli az új benyomásokat, hogy egyet se szalaszszon el. Mintha ködfátyolképeket vetne föl elénk: Páris, a végczél, a hová valahára eljut, nyüzsgő, hullámzó embertömeg, csodásan pezsgő élet; a Theatre Française, a hol elragadtatva látja adatni saját szerepeit, a nagy Rachel, a ki valóságos mámorba ejti, majd Scribe, a mint egy izomrándulás nélkül nézi végig saját darabja bukását, majd a Casimir Delavigne temetése, a hogy a franczia nép tiszteli meg jeleseit; aztán az 1843. év karácsonya, a mikor a párisi magyarok — valami negyven, többnyire kézműves — megvendégelik s egyikük gyönyörü tósztot mond. — Másfelül Egressyné levelei, a ki az itthoni viszonyokról értesíti, hogy Fáyék milyen jók hozzá s hogy a pesti szinház legnagyobb

[1] Kiadták fiai. Pest, 1867.

eseménye a Szigligeti »Szökött katonája«. Az egyszerü igazi népies hang diadala, tódul rá a közönség. De kell is a siker Bartay igazgatónak, mert rossz hire van, vígan élik életüket, hajnalig mulatnak Lászlóval, Lendvayval. Egressy irogatja haza túlzó kifejezéssel teli leveleit, egyszer sem mulasztván kiemelni, hogy mennyire szeretné, ha mind e sok szépet felesége is láthatná. Nincs benne semmi a bohémből, a könnyelmü müvészvérből, a ki vígan járja a nagy világot. Egressy idegenül, magában érzi magát, csak az otthont sóvárogja, egészsége is el-elhagyja, csak a szinpad gyógyítja meg. Egressyné pedig szivesen lemond minden dicsőségről, csak a férje jöjjön haza. (Egressy és Egressyné levelei. 1843.)

Egressy ujból elfoglalta a szinháznál szinészi és rendezői helyét. Folyton tanul, de már teljesen kiforrt és megállapodott tehetség. A müvészet szent előtte s ha valaki ehhez nyúl, szikrát ad mindjárt, mint az aczél. S ilyenkor nem kimél senkit. Jellemző Szigligeti és Egressy véleménye, mikor az »Antonius és Cleopatrára« készülnek (1845. márcz. 4.) Szigligeti a reális, számító ember: Shaksperet még nem érti meg a nagy közönség; fordításai rosszak; nincs, a ki eljátsza, mert arra születni kell. Gyönge gyermekek óriás vértet hordanak. Egressy határozott, férfias betüivel három oldalról körülirja az ívet, a min a Szigligeti véleménye van. Úgy megszállja, mint az ostromlott várat. Shaksperet adni kell, nem szabad a karzattal törődni. Fordítása is van jó, ott a Vörösmarty »Julius Caesarja«. Aztán hol az az elbizott szamár, ki azt merné állítani, hogy ő Shakspere-szerepre született? Aztán rőffel mérik a müvészetet? A legnagyobb szinészek középtermetüek voltak. Egressy czélzást látott saját — közepesnél nem nagyobb — termetére s ez még jobban fölforralta. Az Egressy hiusága különben csak túlságos önérzet. Nem az a hiuság, a mely folyton magát szemléli a tükörben. Dicsérő kritikák, taps, koszoru se teszi azzá: ebben a nagy halom levélben sikereit, kiválóságait soh'sem emlegeti. De müvészete tagadhatatlanul Achilles-sarka. A ki hozzá ér, arra kardot ránt.

A szinház sok visszás állapota hirlapi fölszólalást idézett elő Czakó Zsigmond részéről. Elvi dolgokról esett szó, de sokan személyes megbántásnak vették. Gyüjteményünkben van Egressy, Lendvay, Szentpétery és Fáncsy rendezők levele Ráday igazgatóhoz, melyben e miatt lemondanak. (Pest, 1847. márcz. 27.)

Eme polémiák rendszerváltozást vontak maguk után s a szinház igazgatását a legjobb kezekre bizták: Bajzáéra. Egressy ismét rendező, Egressy Bajzával is vitázott már az »Athenaeumban,« ugyancsak keményen, de ez jó viszonyukat nem tette tönkre. Bajzától is sok levél van. Rideg, kimért formában ír ez az érzelgősségig lágykedélyü ember — oly ellentét, mely egész életén végigvonul. Sokat és komolyan dolgoznak a szinpad műsorának élénkítésén. Ekkor tünik föl Hugó Károly is, ki fényesen indult pályáját olyan groteszk módon végezte. Bajza csodálkozik követelő föllépésén. Pénz kevés van, a díszletekkel takarékoskodni kell. 1848. márczius havában készülnek Czakó utolsó darabjára, a »János lovagra.« A nyugtalan költő már megtalálta az örök nyugalmat. Május havában adják elő Victor Hugo hatalmas és rettenetes darabját, »A király mulat«-ot. Bajza nincs megelégedve a hatással: a közönség nagyon zordnak találta. (Bajza levelei Egressyhez. 1847—48.) A nemzet nagy drámájának prologusát már eljátszották akkor.

A Nemzeti Múzeum levéltára igen gazdag a szabadságharczra vonatkozó iratokban. Lázas, fölhevült korban irvák, az érzelmet le kell hűteni, a valóság rostáján átszűrni a dicséretet és gáncsot egyaránt s így használni e rendkívül becses gyűjteményt. Ez iratokhoz járulnak most már az Egressy levelei is.

Mert ő kivette a forradalomból a maga részét, sőt nagyobbik fia, az ifju Egressy Ákos is katonának állott. Egressy Béni nemkülönben. A levelek teljes képét adják Egressy Gábor e működésének, a mit igazi rokonszenvvel kisérünk végig.

Megkapóan szép levele, mit feleségéhez ír július 26-án. Egyre ismétlődő dolog, hogy mikor az ember a halál közellétét érzi, végigvonúl szeme előtt egész pályája. Egressy is végigfut a multon: Örömeit, szenvedéseit oly mélyen érezte, hogy eleget élt. Fia mellett fog harczolni. Résztvesz a véres drámában. Ő, ki kevés napok előtt Brutust, Mátyás királyt játszotta, most néma személy lesz. Sok javával éltek a hazának, itt a fizetés ideje. Ezt írja a Buda gőzös hátán, a mint lefelé úszik a Tisza vizén.

Még e hóban az ó-becsei táborból ír feleségének. Találkozott fiával. Csupa lelkesedés: »Paradicsomi föld! Tiszta, hőslelkű fiak!« De véleményei még nagyon ingadoznak. A forradalom sok salakot hord felszínre. Következő napi levelében már árulást emleget.

Már megdördülnek a fegyverek és megvillannak a kardok. Vívnak a ráczokkal Szenttamás és Földvár körül. Cserey Ignácz őrnagy biztatja Egressyt, hogy fia szeme előtt van és vigyáz reá. (Ó-Becse, jul. 30.) Egressyné örül, hogy apa és fia együtt lelkesíthetik egymást, de aggódik értük s nem meri visszahívni sem, nehogy a gyávaság vádja száradjon rajtok. (Pest, aug. 7.) E lázas korban a vád hamar születik. Egressy irja, hogy Petőfit is szidják mindenütt s ő még védeni sem meri (Ó-Becse, aug. 8.).

Meghatók az öreg Rácz Sándor levelei. Ez az öreg ember valaha Egressy színésztársa volt, de abbanhagyván a színészi pályát, igen rossz sorsra jutott. Egressy, hogy segítsen rajta, két diák fiát hozzá adta szállásra, felügyeletre. Most, mikor Egressy Ákos a táborban van, fölkeresi. Igen kemény levelet ir az apának, hogy fiát a harczba vitte ilyen fiatalon s kiteszi a katonák durva társaságának. Csupa túlzó szeretet és aggódás. Hát még mikor növendékét betegen látja! Ákos őrállás közben rosszúl lett s összeesett. Egy hitvány iskolában szállásolták el, hol a láz hevében ruháit szakgatta és a ráczok ellen akart menni. (Ó-Verbász, szept. 5.) A fiatal honvéd különben hamar kiheverte a betegséget, mert két hét mulva már részt vesz Szent-Tamás ostromában. (Cserey Ignácz Egressyhez, Ó-Verbász, szept. 21.)

November 26-án Szegeden találjuk Egressyt, mint kormánybiztost. Tömérdek dolga van, de becsülettel megfelel neki. Kikinda alatt a ráczok. Alig birta meggátolni, hogy fel ne konczolják őket. Tetszik neki az új szerep, a mit most játszik s kedvtelve irja feleségének, hogy egész érdekes megjelenése van carbonari köpenyében, lengőtollas kalapjában. A népet négyszögbe állitja, s egy kocsi tetejéről szónokol nekik. Ekkor áll be katonának a Rózsa Sándor betyár-csapatja. Száz válogatott pusztai lovas. »Gyönyörű nép.«

A következő levelekben guerilla-csapat szervezéséről ad hírt. Egressy Gábor vezérkapitány. Ákos fia mellette van, mint segédtiszt. Két hét alatt ötszáz főre rúgott a »borsodmegyei önkéntes védsereg«. (1849. márcz. 26. Kassa és Eperjes közti erdőségben.)

Mindez a »szent tavaszszal« történik. Győzelem mosolyg a magyar lobogókra. Egressy Ákos Selmecznél foglyúl esett, de menyasszonya és Szentpétery Zsigmond megszabadították, áthozván az ellenség örsein keresztül. (Egressy naplójegyzetei. 1849. január.)

Egressy Gábor a felvidéken van szabadcsapatával. A vezér-

kapitány maga is lóháton és kivont kaddal jár. Részt vesz az eperjesi harczban, miről jelentést ír Szemere Bertalannak április 7-én. Panasza van a szabolcsi huszárok ellen, a kik nem fedezték csapatát s e miatt nem üldözhette az ellenséget, kiket a hős Benyitzky őrnagy megvert. »Sáros megye a miénk!« Lelkesült levelének szomorú záradéka, hogy kenyeret kér, mert nincs. Kezén némi csekély sebet kapott. Büszke reá.[1] E sebesült kezével ír Szemerének Kassáról május 1-én. E levelében lemond a csapat vezetéséről: se egészségi állapota nem engedi, se szakképzettsége nincs hozzá.

Egyenes, férfias szavak ezek. Pávatollakkal nem akar ékeskedni. Megtette a magáét: kardot fogott a kezébe, kitárta mellét a golyóknak és lelkesített hatalmas szavával, igazi fegyverével. Jászóvárott átadta csapatát Fodor főhadnagynak. Visszatért a szinpadra, hiszen jobb idők voltak várhatók az eddigi diadalok után.

Hogy nem úgy lett, ismeretes. S mikor a kozák lovak patkói taposták Erdélyt, Egressy Gábor megint a harczmezőre sietett. Iratai közt találtam egy kettétépett levelet feleségéhez, a mi Bem táborából van keltezve. Nagyon levert hangon van írva. Az utolsó felvonást is végigjátszották. Egressy Gábor Törökországba bujdosott Kossuth Lajossal és Bemmel. Egressy Ákos hadnagy volt ekkor a Görgei seregében s Világos sikján rakta le a fegyvert ama szomorú augusztusi napon.

Ekkor következett Egressy legnehezebb esztendeje, a mit bujdosásban töltött Bulgáriában, Törökországban és Szerbiában. Bujdosásának emlékét sok levél őrzi, a mit feleségéhez írt. Tartalmuk jórészt ismeretes »Törökországi Naplójából.« Végtelen elhagyatottságban érezte magát. Komoly és nehezen barátkozó természete már külföldi utjain is éreztette vele családja távollétét, itt pedig kétszeresen, mikor a számüzetés kenyerét ette. Hosszú ideig nem hallott hírt családjáról, feleségéről, leányáról, kit »Cordeliájának« hív (Belgrád, 1850. ápr 17.), Ákos fiáról, kiről azt se tudja: él-e vagy halott; azonfelül csupa balhírek érkeztek mindenünnen. (Sumla, 1849. nov. 25.) Az elnyomatás, a kivégzések... hollókárogás az éjszakából. A török kormány azt kivánja tőlük, hogy renegátokká legyenek. (Viddin, 1849. szept.-okt.) Bem azzá is lett sokadmagával. S mindennek betetőzéséül az emigránsok

[1] »Szerencséje volt« sebet kapni újján — irja naplójegyzeteiben.

pörpatvarai, magyarok és lengyelek viszálykodásai, a főnökök torzsalkodásai. Satirának hangzik egyik levelén a vízjegy: virágcserép, »Viruljon a hon« fölirással. (Viddin, 1849. okt. 8.) Menne már akárhová: Franciaországba, Angliába, akár Amerikába, hol két keze munkája után élne meg. (Sumla, 1849. nov. 25.) Vagy akár haza, bármi várjon rá. Politikával soh'sem foglalkozott, csak a fölkelő ráczok ellen harczolt, hátha nem bántják? (Viddin, 1849. okt. 8.)

Felesége nagy-sokára válaszol neki vagy inkább nagy idő telt bele, mig egyik levele kézhez jutott: Haza ne jöjjön, mert el van veszve. (Pest, 1850. ápr. 26.) Ákost besorozták az osztrák hadseregbe közlegénynek. Ők csak megvannak. Szentpétery Zsigmond, Egressyné testvére, pártjukat fogja s mindenben segítségükre van. Elszánják magukat arra az áldozatra, hogy kimennek Törökországba utána. (Pest, 1850. máj. 14.) De az idő múlott s Egressy még mindig egyedül volt. Ideges ingerültsége fokozódik s egy levelében már ezt írja (Belgrád, 1850. máj. 30.): »Epévé változott még a lelkem is.«

Összes leveleiben ez a legerősebb kifakadás. Mert másfelől megmarad itt is a régi Egressynek, aczélos, ruganyos egyéniségével. E reménytelen, nehéz napokban van kedve, hogy körülnézze magát. Körülményesen ír a török viszonyokról, török szokásokról (Viddin, 1849. okt. 16.), gyönyörködik a természet szépségeiben. Szeme áttekinti a Haemos bérczeit, a hol Belizár csatázott. Itt éltek a hősök, kiket ő lámpafénynél személyesített. (Sumla, 1850. febr. 3.) Török jelmezeket rajzol és török nyelvtani jegyzeteket készít. Mikor családját várja, több ízben lelkükre köti, hogy hozzák magukkal könyveit, különösen Shakspeare drámáit. (Belgrád, 1850. máj. 25.)

1850. június 7-én Belgrádból ír Egressy sógorának, Szentpéterynek. Családja — felesége, Etelke leánya és Árpád fia — megérkezett s a pasa szívesen fogadta őket. Egy hó mulva már Konstantinápolyban vannak. »Forró Szibéria« (Egressy Szentpéteryhez Konstantinápoly, 1850. júl. 2.). Anyagi bajokkal is kell küzdeniük. A hajón utaztukban találkoztak egy angol missionáriussal, Macquovannal. A »Törökországi Napló« is említi ezt, leveleiben még közvetlenebbül ír róla. Valódi szent ez az ember, tiszta és nyugodt lélekkel, mint a pihenő tó vize. Semmi se kötötte őt Egressyékhez, csak a futó ismeretség s mégis tüstént szárnya alá

vette a bujdosókat, sőt pénzbeli segélyt is erőszakolt rájuk (Egressy Szentpéteryhez, Konstantinápoly, 1850. júl. 2. és júl. 22.). Övéi is írnak haza: Etelke egészen jól érzi magát, tetszik neki a gyönyörű táj, a csónakázás a tenger kék habjain, de annál megtörtebb Egressyné. Őt elsorvasztja az égető nap és a honvágy. (Konstantinápoly, 1850. aug. 24.)

Megvan a válasz is e levelekre. Özvegy Szentpéteryné, Egressyné anyja, unszolja vejét, hogy kérjen kegyelmet s jöjjön haza. Ir Petőfinéről is, ki oly hamar elfeledte férjét s új nászt kötött, (Pest, 1850, aug. 4.)] A derék Szentpétery is ír egyszerű, komoly sorokat, hogy nincs élet a hazán kívül. Régi barátjuk, Fáy András majd közben jár érte. (Aug. 7.).

Egressy még állja keményen. Egész férfias hangon ír Ákos fiának, ki Olaszországban állomásozik, hogy ne csüggedjen, viselje jól magát s minden jó lesz. Ha már bal kézzel veri a sors, használja föl azt a kevés jót, a mi minden rosszban van s tanulmányozza Olaszországot, az olasz nyelvet, a tömérdek műemléket. Fiatal embernek leghasznosabb időtöltés. (Konstantinápoly, 1850. aug. 3.) De már tíz nappal később másképen ír Szentpéterynek. Látja, mint halványodnak el a kedves arczok körülötte s azt írja sógorának: nem bánja, bármi lesz, ő visszatér Magyarországba, mert családja itt meghal.

Ezen esztendő emléke a »Törökországi Napló«. Kézirata szintén itt van az irományok közt. Nagy folio kötet, teleírva Egressy szép, határozott irásával, de csonka, a 241. lapon megszakad. A nyomtatásban itt-ott egyes pontok kimaradtak belőle, jórészt politikai dolgok. Fontos különben nincs bennök semmi; legérdekesebb a kimaradt részek közt az angol Thompson romantikus terve, hogy Kossuthtól levelet visz Klapkának, leugorván Görgőnél a Duna vizébe s fölúszva Komáromig. (98. l.) Talán Egressy maga sem tartotta valószínűnek s kihagyta. A kihagyott részek közt több vonatkozik a főnökök viszályára, különösen Kossuthra. Egressy nem szerette Kossuthot s határozottan Bem pártjára áll, mikor pörpatvar támadt köztük, pedig Egressy pártos előadásából is eléggé kiviláglik, hogy a vén, indulatos lengyel hős lovagiatlanabb volt Kossuthtal szemben, mint emez ő vele.

Stilusa még a negyvenes évek stilusa, melyet a közbeöltött mondatok, megszakgatott sorok, tömérdek szóvirág szinte lázassá

tesznek. Hű kifejezője a kornak, a kor belső forrongásának, új eszmék éledésének, melyek még nem forrtak ki egészen. Igazi forradalmi stilus, a mely egy csapásra megváltozik az ötvenes években. Akkor már senkinek sincs kedve szilajon nyargalni, a sarkantyút leoldják, sőt a lóról is leszállnak.

A magyar forradalom le volt verve. A büntetés után új rendszer következett el. A zöldtollas generális után a hóhérpallossal következett a bureaucrata aktákkal és a paedagogus pálczával. A hivatalos zaklatás ezerféle német gondolták ki, a pedánsság, a gyerekesség csodabogarait, a minek példáit lépten-nyomon adják az Egressy-féle levelek is. Az utókor történelme a Bach-korszak zsarnokságát a »nevetséges« jelzővel is megcsúfolja. Elérkezett a »németre fordított ország,« mint Kővári Józsa írja Egressynek (Torda, 1851. jul. 29.).

Egressy tulajdonképen halálra volt ítélve, de gróf Ráday Gedeon és Fáy András közbenjárására kegyelmet nyert. Két irat vonatkozik erre: az idézés a bírósághoz (1850. okt. 5.) — melyre Egressy följegyezte, hogy szeliden bántak vele a kihallgatáskor — és a megkegyelmezési okirat. (1851. okt. 7.) Következetlenek lettek volna azonban, ha elintézik a dolgot ezzel. A szinpadról tehát letiltották Egressyt.

Családjával együtt a nyomornak lett volna kitéve, ha régi pályatársai nem emlékeznek meg róla. Összeálltak és gyüjtést rendeztek számára. A kezdeményezés érdeme a Komlóssy Idáé.[1] Megvan a gyűjteményben Egressyhez intézett levele ez alkalomból (Pest, 1851. jan. 29.): nemes, emelkedett, bár itt-ott dagályos mondatai, finom kézírása épen olyan tüköre a rokonszenves művésznőnek, mint igéző bájos arczképei. Az aláírást is ő kezdte meg 10 frttal. Sokan nem merték aláírni az osztrák rendőrségtől való féltükben. Egressy nagyon meg volt hatva: elfogadta, de csak kölcsönképen.[2] A gyűjtőívre rá is van írva későbbi irással: »Vissza van fizetve.« Egressyék egyelőre meg voltak mentve. Az osztrák kormány képes lett volna talpuk alól a földet, fejük

[1] Jókai (Az én életem regénye, Bpest, 1901.) magának tulajdonítja a gondolatot s a kezdeményezést 25 frttal. A gyűjtőíven csak a Jókainé nevét sikerült fölfedezni. Ujabb bizonysága, hogy az ember nem lehet eléggé óvatos, ha Jókait akarná forrásúl fölhasználni.

[2] L. Egressy válaszát Komlóssy Idához »Egressy Gábor emlékében.«

felől a levegőt elvenni: ingóságaira is rátette a kezét. Szentpétery saját bútorait bocsátotta sógora rendelkezésére, miről a haszonbéri szerződés tesz bizonyságot (1850. nov. 16.).

Valamivel jobbra fordult Egressy helyzete, mikor rendezőnek szerződtették a nemzeti szinházhoz. De föllépnie tilos volt.

Ákos fiával sűrü levelezést folytat. Fölebbvalói emberséges emberek voltak s 1851-ben már altiszt Ákos. Egressy mindenkép gondoskodni akar róla: biztatja, hogy kiszabadulhat még s köszönő és pártfogást kérő levelet ir Fuchs kapitánynak Padovába. (Pest, 1851. decz. 12.) Ez évben adja ki »Törökországi Naplóját.« Előfizetések, üdvözlő levelek nagy számmal vannak ez alkalomból. Szőllőssy Ferencz, Kossuth volt titkára — kinek kétes szereplése ma sincs tisztázva — megharagudott a »Naplóért« s haragjának valamelyes kifejezést is adott. Megvan Egressy válasza Szőllősyhez (Pest, 1853. aug. 29). Azt irja, hogy ki nem hagyja naplója második kiadásából sem »a renegátot és az előszobák szájhősét.« Egressy nem szokta kimélni az ostort.

Ez esztendőben gyászeset is éri Béni öcscse halálával, ki kitartásban, ambitióban bátyja párja volt, de ellentéte bohém életmódjában, mi halálát siettette (Egressy életrajzi jegyzetei öcscséről).

Érdekes adatok az irók levelei ez évekből. A lázas lelkesedés hangját a szomoru humor és a resignatió hangja váltja föl. De mennél többet vettek el a nemzettől, annál gondosabban őrzi, a mi megmaradt.

Pákh Albert nem veszti el jó humorát (Pest, 1851. aug. 30.). Csengery Antal annál jobban el van keseredve (Pest, 1851. jul. 18.). A Kazinczy Gábor levelei is kurták és búsak. Az árnyékok megnőttek és nagyon messze még a hajnal. Arany János lelkének minden húrja összetépve. Hamleti vivódásokon mehet keresztül a miből csak egy-egy sóhaj szakad ki melléből. Garayról igy ir: »Garay sorsa annyi tragicai eszmét és érzelmet kavar fel bennem, hogy e körből minden áron menekednem kell, ha magam is tönkrejutni nem akarok. Talán nem fejezém ki magamat világosan ... de nem is mertem. (Nagy-Kőrös, 1854. márcz. 19.)« Krizbay Miklós tollából is kiszáradt az élénk szellem. A »jobb világ« után sóhajtoz (Kolozsvár, 1857. jul. 3.). Őt magát csakhamar megtörte a sok üldözés és tébolyodottan halt meg, akár mint az egyszerre kemény és lágy Bajza. Az üres tök nem merül el, hanem

a víz szinén uszik: Lisznyai — a madarak pajtása, a papagály — bolond jókedve megmaradt s leveleit így írja alá: »hű szeretőd« (Pest, 1857. jun. 11.). Vahot Imre folyton magát bámulja a tükörben s minden levelében magáról és drámáiról ír.

Stilszerű, hogy e nehéz időben az emberek ábrándosabb része a más világban keresi a segítséget. Asztalt tánczoltatnak s a szellemekkel beszélnek. Egressy maga is buzgó hivő — pap fia és erősen hisz a lélek halhatatlanságában — s szokott kemény modorában védi igazát (levele Haray Victorhoz, Nagybánya, 1854. decz. 10). Fölidézik az elesett költőt, Petőfi Sándort. Arany János igen okosan s némi szelid humorral felel rá (1854. márcz. 19.), írván, hogy okos és komoly embereket csalással nem vádol, de ő azt hiszi, hogy az egész asztalirási processus a működő agyában képződik: egy-két öntudatos vonás, a mit az öntudatlanok kiegészítenek. Mint az álomban.

Ez időben Festetics Leó gróf az intendáns és Egressy rendező. Festeticsről sok jót és rosszat mondottak különböző oldalról. Levelei rideg embernek mutatják. Az 1853. évi levelek közt van Ira Aldridge, a hires szerecseny szinművész két levele Egressyhez.

Itt találjuk Egressy folyamodványát nyugdijjért (1854. márcz. 29.) — működési körével sehogy sem volt megelégedve — s egy másik hivatalos irást, mely azt tartalmazza, hogy Egressynek a felsőbbség megengedvén a nyilvános szinpadi föllépést, a nyugdijjra nem tart igényt (1854. máj. 6.).

Szép és fölemelő, a mi azután történt. Az egész ország látni akarta Egressy Gábort: kis városok, nagy városok, urak és szegény emberek. Nemcsak a művészet iránti lelkesedés szólalt meg, hanem a nemzeti érzés is. A szinpad a magyar nyelv menedékhelye volt, a hazafias drámák közkedveltek, még ha olyan gyöngék is voltak s még ha minden szabadabb kifejezést ki is kellett törülni. Sok helyen nem is volt szintársulat. Lelkes műkedvelők állottak elő, kiosztották a szerepeket, betanulták a darabot, játszottak rögtönzött fabódéban, vendéglő nagy-termében, játszottak hiányos jelmezekkel, úgy hogy Apafi fejedelemnek jóravaló csizmája sem volt (Várady Gábor Egressyhez) s Egresssy magával hordozta Hamlet gyász mezét, Macbeth páncélját és Coriolanus togáját. Bejárja a magyar hazát

mind a négy szél irányában: ez évben jár Székes-Fehérvárott, Miskolczon, Mátyfalván, Tisza-Ujlakon, Mármaros-Szigeten, Szatmáron, Debreczenben, Nagy-Károlyban és Nagy-Bányán. Sokszor magával viszi szép Etelke leányát s a közönség mindkettőt elhalmozza kitüntetéseivel. »Virágokon járnak«. (Egressy feleségéhez, Debreczen, 1854. szept. 22.). Feleségének sűrün ír s olykor belefárad a sok rendezésbe, tapsba, zajba, poharazásba, mert mértéktelesen él s egészsége se túlontul kitartó.

A nemzeti szinházzal azért folytatja összeköttetéseit. 1854 végén sikerül kieszközölni, hogy vendégül fölléphet a nemzeti szinházban is (Szigligeti Egressyhez, 1854. dec. 16.). Gyakori levélváltás van közte s gróf Bethlen Miklós közt, ki Bolnai név alatt föllép Pesten. Egressy tanította őt s érdeklődik iránta. A mágnás műkedvelő erősen bízik önmagában, míg Egressy nehezelli, hogy a legnehezebb Shakspere-szerepeket választja.

Vendégszerepléseit folytatja Egressy 1855-ben is. Várady Gábor azt írja Mármaros-Szigetről: »Egressyvel megjött a tavasz.« Egressy marad a réginek: folytonos diadalai nem kábítják el fejét, de a magáét megköveteli s keményen megírja gróf Bethlen Jánosnak, hogy a kolozsvári szinésztársulat czudarúl fegyelmezetlen s szokott túlzó modorában odavágja: »a magyar szinészet sirja felé rohan« (Kolozsvár, 1855. dec. 2.).

Az osztrák hatóság gáncsot vet, a hol lehet. 1855. szept. 31. Pesten betiltja a »Szép Ilonka« szavalását (Székely Imre Egressyhez). 1855. okt. 25. Baján a passzus miatt zaklatták meg Egressyt (levele feleségéhez). 1856. jan. 16. Mármaros-Szigeten nem engedik meg a műkedvelői előadásokat (Várady Gábor Egressyhez). A nemzeti szinház régi műsordarabjait levétetik a műsorról, mint p. o. Czakó »János lovagját« (Csehi Sándor levele Egressyhez. Kolozsvár, 1856. ápr. 4). 1859. febr. 20. Eperjesen a megyefőnök nem engedi Egressyt vendégszerepelni (Az eperjesi közönség Egressyhez). 1860. ápr. 4. Nagy-Bányán a műkedvelő előadást betiltják. (Pap Zsigmond levele Egressyhez: »Németül kötelen tánczolni is lehetne.«) Mindenütt a kétfejü sas áll, mint a Gessler kalapja.

1855-ből érdekes művészi adat Barabás Miklós levele, ki a meghalt Egressy Béni arczképét festi a műkiállitásra s Egressyt kéri, hogy nézze meg.

1858 tavaszán Egressy újra folyamodik nyugdíjért. Élete folyása nem tud visszatérni a rendes mederbe: sok az ellensége s föl-fölpattanó önérzete is hajtja. Szinte kevélyen írja, hogy helyet akar adni jobb vidéki színészeknek. Régi vetélytársa, Lendvay már ekkor nem él. Külsőleg jó viszonyban éltek (Lendvay magát Egressy örök barátjának nevezi. 1856. okt. 3.), de végre is egy pálmáért harczoltak. A halál véget vet mindennek s meghatók Egressyné egyszerű sorai (levele férjéhez, Pest, 1858. jan. 29.), melyben Lendvay utolsó perczeit írja le.

1859-ben meg is vált Egressy a színháztól Tóth Józseffel, Szigeti Józseffel és Réthi Mihálylyal együtt. Szigeti már arról is gondolkozik, hogy lemond a színészetről (levele Egressyhez, Pest, 1859. szept. 10.)

Egressy Gábor most se pihent. 1860-ban megindította a »Magyar Szinházi Lapot.« Egy évig élt e lap, mely úttörő volt a maga nemében, igen élénken szerkesztve az Egressy lángoló lelkesedésével a szinművészet iránt. Hogy mint szerkesztő milyen buzgóságot fejtett ki, az a sok levél tanusítja, melyet hozzá, mint szerkesztőhöz irtak. A magyar irodalom színe-java itt van e táborban.

Itt találjuk a »János király« első jelenetét Arany János valóságos gyöngy-irásával. Tompa Mihály is irogat bele eleinte, de aztán szembaja miatt nem tud írni. Férfias lelkét és puritán becsületességét szépen jellemzi a lap megszünte után 1861-ben aug. 24-én Hanván kelt levele. Tartozott Egressynek 25 frttal; azt hitte, ledolgozza, de mióta szeme előtt elsötétült a világ, nem tudja a hátralevőt ledolgozni s 10 frtot visszaküld. Nem is magáról panaszkodik, csak a hazáról: »Minő időket kezdünk élni megint.«

Lévay József is munkatárs. Jósika Miklós is küld regénymutatványt Bruxellesből. Tolla után él, mégse fogad el honoráriumot. (1859. dec. 18.). Rónay Jáczint Angliában bujdosik s onnan küldi élénken megirt színészettörténeti czikkeit a szerkesztőnek. Érdekesek e lelkes pap levelei: dirib-darab papirosok, teleszántva finom apró betűivel. Kenyérgondok közt is életét a magyar irodalomnak szenteli (London, 1860. ápr. 3.).

Ott van a gárdában Kazinczy Gábor, Kőváry László, a történetiró, Krizbay Miklós. Egy kedves idyll képe is bontakozik

ki e levelekből. Péczelről ketten írnak: az őszfejű vén Szemere Pál és ifju lelkes irnoka, Halász Dezső. Az öreg mester már egy elmúlt kor embere, de szíve ifjú még. Stilusa még a Kazinczy Ferencz korából való, de gondolatvilága lépést tart az új idővel. Hosszú életén által mindig az ifjusággal tartott. »Vajjon mit gondol Kazinczy Gábor, ha látja, hogy a vén poéta ily tűzzel sarkantyúzza Pegazusát?« (1860. márcz. 23.) Egressyt nagyon szerette s magát az »elkényeztetésig szerető mesterének« irja alá. Egressy gyakorta meglátogatta Péczelen.

Itt vannak a másik Szemerének, Miklósnak is levelei, a tősgyökeres magyar naturalista poétáé, Szénfy Gusztáv levelei, a ki nagy buzgósággal és szakértelemmel vezeti a lap zenei részét, aztán Búlcsú Károly, Szilágyi Sándor, Thaly Kálmán, Zilahy Károly, P. Szathmáry Károly, Remellay Gusztáv, Losonczy László és több más, kinek ma már nevét sem ismerjük.

Egressy fogalmazványai is itt vannak Dobsa Lajos szinigazgatói terveiről. Egyike Egressy legmérgesebb polémiáinak, a hol a gúny, a harag összes nyilát szórja ellenfelére.

Még ez évben folyamodott Egressy a rendőrigazgatóság engedélyéért, hogy lapja programmját kiszélesbbítse »Szépművészeti Lapok« czím alatt. De ez csak terv maradt, a lap egy évi fennállás után teljesen megszünt.

Még 1860-ban visszatért Egressy Gábor a nemzeti szinházba s többé nem is hagyta el fogadalma szerint (Önéletrajza a »Magyar Szinházi Lapban«). Szinészekkel, drámairókkal állandó levelezésben van. Innen ismerkedünk meg olyan regényes tervvel, mint a Havi Mihály »világigazgatóé,« a ki magyar társulattal akarja bejárni a világot, de Bukarestben szétzüllik társulata teljesen. Adós marad az egész társulatnak (Gyulai Ferencz, Kolozsvár, 1860. máj. 23. és Simonyi Károly, Bukarest, 1860. jún. 20. Egressyhez).

Itt van az öreg Fáy András levele (Pest, 1859. jan. 29.), ki méltatlankodik, hogy »Régi pénzek« cz. darabját önkényesen megváltoztatják. P. Szathmáry Károlyéi, ki nagy buzgalommal irogatja gyönge drámáit és regényeit. Nemkülönben Vahot Imrének több levele. Már a végét járja. Népszerűsége elmúlását keserűn fájlalja, szemrehányásokat tesz Egressynek is, anyagi gondok háborgatják s egyre gyakrabban nyúl a boros palaczkhoz. Lapokat

ir tele drámái magasztalásával. »Csák Mátéja,« ha előadnák, felülmúlna minden magyar drámát (Prága, 1860. szept. 16.). És így tovább. Nevetnénk rajta, ha nem volna olyan szomorú

A közélet ez időben kezdett újra szabadabb lenni. A levelekben kezdik emlegetni a »magyar világot« (Sztojka Gyula Egressyhez, Szlatina, 1861. jan. 13.). Ez években tett szert nagy népszerűségre Obernyik Károly gyönge drámája, »Brankovics György.« De főszerepe hatásos jeleneteket nyújtott a szinésznek. Egressy Gábor igen sokszor játszotta. Az iró a szerb despota vitéz, ravasz és gonosz, valójában drámai egyéniségéből csak halvány, chablonos alakot tudott alkotni, de Egressy játszotta s az idealistáknak nagyon tetszettek a magyar-szerb testvériségről közbeszőtt sorok. A szerb ifjuság verset irt ez alkalomra, a mit kiosztottak a közönség közt. (Megvan a gyűjteményben. 1860. jan. 20.)

1860—1861-ben Molnár György gyakori levélváltásban van Egressyvel. A híres szinész — ekkor talán a legjobb tragikus Egressy mellett — társulatot szervezett, mely Balaton-Füreden játszik a fürdő-közönségnek, majd Budán alkotta meg a népszinházat. Sokat kéri az Egressy pártfogását, majd tiltakozik mindennemü vád ellen, hogy ő anyagi haszonra dolgoznék. Nagyon sokat kell ez ellen tiltakoznia s bár Balaton-Füreden »Kemény Simonnal« nyitja meg a szinházat (1860. jún. 16.), Budán a ledérebb Múzsa szolgálatába szegődik. Igaz, hogy legalább magyarúl, de a közönség pártfogása lanyha volt s Molnár György vállalata kudarczot vallott.

A nemzeti szinház dolgai iránt fokozott érdeklődéssel viseltetik Egressy. Mindig az őt jellemző határozott, sokszor túlzó mondatokban ír róla. Az országgyülés épen akkor foglalkozik a szinházzal s Egressy rendkívül sajnálja, hogy épen távol van (levele feleségéhez, Hódmező-Vásárhely, 1861. jun. 6.). Kezünkben egy nyomtatott tervezet a szinház igazgatásáról, a mit Egressy és Szigligeti szerkesztettek (1861), szini-iskolai programm a Szigligeti kezeirásával, Egressynek másik két tervezete (1862. febr. 6.) s két beadványa szerződése javításáról (1862. okt. 21. és 1863.). Mindez munka és igen becsületes munka. Történelmi alapon dolgozik, töviről-hegyire ismeri a szinház régi történetét, fölhozza Shakspeare s a régi értékes darabok elhanyagolását, a lehetetlen

állapotot, hogy a dráma s az opera már nem férhetnek meg egy szinházban, a rendezőség hiányos szervezését, az administratió ezer baját-bogát. Legszebb időnek tartja a Bajza igazgatóságát. Itt-ottt túlontúl is aprólékos, de nagyjában világos és helyes javáslatok. Egressy egy perczig se pihen, mindig csatasorba áll..

Érdekesek Várady Gábor mármarosszigeti ügyvéd levelei — Egressy régi jó barátja — ki szeretné elnyerni az intendánsi állást (Mármaros-Sziget, 1862. júl. 3.). Egressy válaszát levelére »cicerói epistolának« nevezi (júl. 19.).

Az új igazgató Radnótfáy Sámuel lett, művelt és derék ember, kinek Egressyhez írt meleg levelei élénk ellentétben állanak Festetics Leó rideg soraival. 1864-ben állítják föl a sziniskolát s most ez veszi igénybe Egressyt. Terveket épít erre is, ő, ki a legjobban ismeri a szinészet egész mezejét, minden ösvényét elméletileg, gyakorlatilag egyaránt (1864. márcz 3.). Természetesen megkinálják tanári állással, mit el is fogad (levele Radnótfáyhoz, Pest, 1864. ápr. 30.). Ez évekből való Paulay Ede levele Egressyhez (Nagy-Várad 1863. júl. 31.), ki mint vidéki szinész kéri pártfogását szerződtetése iránt s ki hivatva volt a nemzeti szinházat kitünően vezetni.

A hatvanas évek eleje lépten-nyomon mutatja a fölpezsdülő életet. E levelekben olvasunk Vajda Péter siremlékéről, Kazinczy Ferencz-ünnepélyről, Katona József-emlékről, a Petőfi-szoborról. Egressy szaval, Reményi Ede hangversenyt tart e czélokra.

Az iró-világgal is mozgalmas összeköttetése van. Halász Dezső értesíti Szemere Pál haláláról (Gödöllő, 1861. márcz. 19.). Szász Károly sokszor ír Egressynek, miközben Shaksperet fordítja, a véreskezű »Macbethet,« Egressy egyik főszerepét. Drámairók drámáikat küldik neki: Tóth Kálmán, Bajza Jenő (Pest, 1863. márcz. 12.), Balázs Sándor (1863. deczember). Érdekes a nagymüveltségü Beöthy Leó levele, kihez Egressy kérdést intézett, hogy mért nem keres magyar tárgyat. Beöthy nem találja méltónak erre a magyar történelmet, nem lelvén meg benne azon legnemesebb szenvedélyeket, melyeket a római történelem nyújt (Pest, 1862. szept. 4.).

1862-ből van egy Egressy-levél Salamon Ferenczhez (Nagy-Kanizsa, szept. 16.). Újból gyilkos polémia, a miért Salamon erő-

sen megbírálta Egressyt Bánk bán szerepében. Sértett önérzetében fölölti összes fegyvereit s csak akkor rakja le, mikor Salamon kinyilatkoztatja (Pest, okt. 4.), hogy nem akarta sérteni.

1864. máj. 13-án Miskolczról Lévay József értesíti Egressyt közös barátjuk, Kazinczy Gábor elhúnytáról. Megkapó közvetlenséggel írja le utolsó óráit e kiváló egyéniségnek, ki — Lévay szerint — »túlzott tehetségeiért cserében megfosztatott a benső valóságtól«. Utolsó nap is teljesen felöltözködött s minden apróság iránt érdeklődött, mialatt a halál zörgetett az ajtón. Utolsó ideig is »művészi csínnal szövött stylban« társalgott barátaival rémítő kínok közepette. Az élet ölremenő küzdelme a halállal. Mindez egy-egy mozaik-koczka, mondom, egy-egy apró adat, egy-egy szines fonál, a mi nem nyújt új képet, de az ismertet ékesíti, élénkíti, szinesíti.

Ez esztendő junius havában érte Egressyt a szélütés. Kezünkben az iv, melyre látogatói nevüket jegyezték föl, mert vendégeket nem fogadhatott. Úgy ez iv számos névaláírása, mint egyéb levelek bizonyítják a nagy közrészvétet iránta. És Egressy »visszatérve a halál előcsarnokából« (levele Radnótfáyhoz, Pest, 1864. jul. 21.) még élni akart. Júliusban már leendő föllépteről ír Radnótfáynak. A brébi fürdőre ment üdülni s valahogy összeszedte magát. A szinház minden dolga iránt érdeklődött, gyakran írván az igazgatónak. Ekkor történt, hogy Komlóssy Ida nem akarván idősebb női szerepeket vállalni, megvált az intézettől. Egressy ír érdekében (előbb idézett levél), de sokkal lanyhábban, mint valaha Komlóssy Ida az Egressy érdekében.

Ez év őszén a »Magyar Sajtó« számára ír levelet a szinház szervezetéről, ellenségeit szokásos heves módjára támadva és dicsérve Radnótfáy nemes áldozatkészségét s ujból sürgetve külön drámát, külön operát. Visszafoglalja tanári állását a szini akadémiában (gr. Károlyi György Egressyhez, Pest, 1864. nov. 16.), résztvesz a Tóth Józsefné megindította mozgalomban Izsó Miklós javára (Tóth Józsefné Egressyhez, 1864. decz. 21.) s 1865 elején ujra a szinpadra lép. Megbirkózott a halállal.

Ez időben végezte be legnagyobb munkáját »A szinészet könyvét.« Első sorban növendékeinek szánta. Úttörő munka, rengeteg tanulmánnyal és szakismerettel, értékesítvén egyaránt nagy olvasottságát és közel negyven év tapasztalatait. Bár az utóbbi idők reális

iránya sokban túlhaladta Egressy álláspontját, a munka maig is egyedüli a magyar irodalomban. Kézirata megvan a gyüjteményben: itt-ott kisebb pótlásokkal (de mind lényegtelen) és sok helyen más beosztással.

Juniusban mégis kénytelen volt vízkúrára menni Graefenbergbe. Leveleiben panaszkodik, hogy ereje el-elhagyja, mindazonáltal teljes reménységben van. Immár mindkét fia Ákos és Árpád a nemzeti szinháznál voltak s mint tapasztalt harczos az ifju bajvívókat, oktatja a nagy müvész fiait. A szabad mezőn való tornát ajánlja léleknek, testnek egyaránt (1865. jun. 24.).

Ujból erőt vett a leselkedő kóron s ment vendégszerepelni, hivják Vörösmarty-ünnepélyre (Udvardy Vincze, Székes-Fehérvár, 1866. ápr. 24.), Zrinyi-ünnepélyre (Balog Alajos és Miklósy Gyula, Kis-Komárom, 1866. márcz. 22.) és Egressy megy. — Még 1865 végén irja neki Radnótfáy, hogy sokat vár Náday Ferencztől, a ki csinos és ügyes fiu.

Egressy nem hagyta oda a szinpadot, a csata mezejét s itt is kellett bevégezni éltét. 1860-ban (márcz. 30. Mármaros-Sziget) irja Várady Gábor Egressynek: »Nem bírjuk elhinni, hogy baráti szó és víg pohár közt elmondott jóslatszerü kivánatunk ne teljesüljön; értem Molière halálát. Hogy »az irigyek pisszegetései, a tapsok s a sokaság tomboló lármája közt« (Kean szavai) és nem a szerkesztői irodában; a müvészet fényben úszó templomában és nem annak előcsarnokában; a szép és nagyérti küzdelmek zászlajával kezedben a kivivott diadalfokon és nem a tétlenség vagy nyugalom párnáján találand meg téged a hozzád beköszöntő *testetölő* halál!« 1866. julius 30-án Egressy felöltötte Brankovics fejedelem arany szoknyáját, kék bársony dolmányát, prémes violaszin mentéjét[1] és elesett.

* * *

Gyüjteményünk egyéb iratai közt itt találjuk Egressy keresztlevelének mását, »Tünődések, éber álmok« cz. versét, három kötet töredékes jegyzeteit, végrendeletét, szerződéseit, jegyzeteit spiritiszta kisérletekről, Petőfi versét »Egressy Etelkéhez« Egressy kézirásával, utleveleit, bizottságok átiratait, melyek tiszteletbeli taggá választották, a miskolczi ev. ref. tanintézet köszönő levelét

[1]) Brankovics jelmeze. (Levele feleségéhez, Graefenberg, 1865. jul. 4.)

mellszobráért, melyet,mint az intézet volt növendéke, oda ajándékozott, Vahot Imre és a két Egressy tervét (Pozsony, 1843. máj. 29.) egy, a külföldre viendő magyar zenetársulatról, egy dráma vázlatát a negyvenes évek modorában és egyéb jelentőség nélküli írást. A Múzeumra különös érdekkel bír Kubinyi Ágoston igazgató levele, ki Egressytől névaláírást kér a Múzeum számára (Pest, 1855. febr. 6.).[1]

Mindezen sok írásból teljesen megrajzolhatjuk magunknak Egressy Gábort. Itt van ő, minden kiválóságával és gyöngeségével Ép úgy ráismerünk nagyratörő, nemes és bátor lelkére, érczből alkotott jellemére, melyben nemes és nagy szenvedélyek égtek minden tűzzel, lávával és salakkal, valamint kiméletlenségére ellenei iránt, hirtelen haragjára, babonás félelmére a jelekkel és álmokkal szemben.[2] Egész életén át szűkös anyagi körülmények közt él, mégis sokat ad jótékony czélra. Kemény vonásait szépen enyhíti családja iránti szeretete és a virágok kedvelése.[3] Nagyon is komoly, de a ki így szereti a meleget, a szint, az illatot, nem

[1] Mindaz, a mi e gyűjteményből eddig közzé van téve, a következő: »Egressy Gábor emlékében«: Egressy feleségéhez (Páris, 1843. nov. 21.) Szentpéteryhez (Páris, 1843. nov. 23.). Feleségéhez (Páris, 1843. decz. 2. decz 28. A Tisza hátán, 1848. jún. 26.) Szentpéteryhez (Viddin, 1850. jún. 16. Konstantinápoly, 1850. júl. 2., júl. 22. és aug. 13.) Radnótfáyhoz (Pest, 1864. júl. 21.). A »Magyar Sajtó« szerkesztőségéhez (1864.). Feleségéhez (Graefenberg, 1865. jul. 29.). »Tünődések éber álmok« cz. költeménye. Dr. Esztegár László közlése: Jósika levelei Egressyhez (Bruxelles, 1859. nov. 28. és decz. 18.) Irodalomtört. Közlemények 1901. évf. 3. f. Bajza levelei Egressyhez (Pest, 1847. okt. 6., okt. 27., nov. 9.. decz. 18., 1848. jan. 4., jan. 17., márcz. 6. és máj. 30.) Egressy Bajzához (Pest, 1847. decz. 19.) Irodalomtört. Közlemények 1901. évf. 4. f. Irók levelei Egressyhez: Arany (Szalonta, 1851. júl. 27. Nagy-Kőrös, 1854. márcz. 19., 1860. júl. 1.) Bajza Jenő (Pest, 1863. márcz. 12.). Fáy András (Pest, 1853. nov. 1., 1856. márcz. 3., 1859. jan., 29. 1860. jan. 3.). Greguss (Pest, 1864. jan. 30.). Kazinczy Gábor (Bánfalva, 1859. decz. 13.). Lévay (Miskolcz, 1859. nov. 13., 1856. decz. 22., 1860. jan. 11.) Medgyes Lajos (Deés, 1860. márcz. 24. nov. 18., és decz. 31.). Szemere Miklós (1860. jún. 18.). Irodalomtört. Közl. 1903. évf. 1. f. Szemere Pál (1860., Péczel, 1860. márcz. 23.). Tomori Anasztáz (Pest, 1855. okt. 21.). Tompa Mihály (Hanra, 1859. okt. 22., 1860. márcz. 26., 1861. aug. 24, nov. 17., 1864. ápr. 5.). Tóth Kálmán (1857). Vahot Imre. (Pest, 1856. ápr. 19., nov. 4., Prága, 1860. szept. 16.) Irodalomtört. Közl. 1903. évf. 2. f.

[2] Feleségéhez írt leveleiben többször.

[3] Várady Gábor Egressyhez. (1854. aug. 16.) és Egressy végrendelete.

lehet rideg ember. Legjobb szerepének Hamletet tartotta,[1] pedig jellemében semmi sem volt Hamletből. Igen jellemző, a mit Toma Károlyhoz ír (1859): ». . . ha engem a szerencse hazám jobbjainak szeretetével jutalmaz: ezzel a nemzeti becsületrend legragyogóbb csillagát tűzte mellemre. Mit nekem a Walhallák és Westmünsterek! adjanak némi helyet lelkeikben az általam tolmácsolt szépnek, hazám azon hölgyei és fiai, kiket én tisztelek: és nincs hős, kinek dicsőbb temetője lett volna, mint az enyém lesz.« E levélben teljesen benne van az Egressy ideális hazafisága igazi pompázó kifejezésben. Kétségkívül a magyar színészvilág legnagyobb alakja, kinek lelki arczképét most már oly közvetlenül állíthatjuk szemünk elé, mint testi vonásait, a hogy ismeretes arczképe[2] mutatja: zsinóros magyar dolmányában, kemény, classicus arcvonásokkal, villogó szemekkel: egy Coriolanus vagy inkább egy Petur bán arcza.[3]

[1] Feleségének irja (Kolozsvár, 1855. decz. 10.).

[2] L. »Egressy Gábor emléke.«

[3] Egressy Ákos szinművész urnak szives közléseiért e helyen is köszönetet mondok.

AZ 1903. ÉVI RÓMAI TÖRTÉNELMI KONGRESSZUSRÓL.

Dr. Schönherr gyulától.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium megbizásából abban a szerencsében részesültem, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum képviseletében, mint a könyvtári osztály kiküldötte, vehettem részt az 1903. évi április hó 2—3. napjain Rómában tartott nemzetközi történelmi kongresszuson.

A Magyar Nemzeti Múzeum, rendeltetéséhez híven, csak olyan kongresszusokon szokott kiküdöttei útján résztvenni, a melyek a múzeumi és könyvtári kérdésekkel szoros összefüggésben állanak. A római nemzetközi történelmi kongresszuson való képviseltetésre az a körülmény nyujtott alapot, hogy az eredetileg 1902-re tervezett kongresszus programmja a bibliografiát is felölelte és a könyvtártani kérdések tárgyalására a történelmi módszertani osztállyal kapcsolatban külön alosztály szervezését helyezte kilátásba. Ez alosztály előkészítő bizottságában Olaszország legnagyobb közkönyvtárai voltak képviselve, a titkári teendőket Serafino Ricci, a milanói Brera-könyvtárral kapcsolatos Società Bibliografia Italiana titkára vállalta el. Azok a viszályok azonban, a melyek a kongresszus vezetőségének kebelében kitörtek s melyek miatt a kongresszust 1903 tavaszára kellett halasztani, a bibliografiai alosztály létrejöttét is meggátolták s a végleges szervezetben, melyben a szakosztályok száma 16-ról 8-ra apadt le, a bibliografia csupán a 6-ik osztálynak, a középkori és modern, általános és diplomatikai, történelmi szakosztálynak egyik alosztályában, a történelmi segédtudományok csoportjában kapott helyet. S ebben a csoportosításban már eleve az az irány jutott kifejezésre, hogy a kongresszus tárgyalásaiban a bibliografia csupán a történelmi tanulmányokkal való vonatkozásban, mint azok kisegítő eszköze, fog szerepelni.

A helyzetnek ily irányban való alakulása az általános biblio-

grafiai kérdéseket kizárva a kongresszus tárgyalásainak keretéből, megfosztotta a kongresszus a bibliografiai szakembereit attól a lehetőségtől, hogy összejövetelüket e tudományszak fejlesztése érdekében értékesíthessék ; a mit annál inkább lehetett sajnálni, mert épen Olaszország az az ország, a melyet nyilvános könyvtárainak nagy száma, azok szervezetének egységes volta s a velük kapcsolatosan működő bibliografiai társulatok pezsgő élete a bibliografia klasszikus talajává tett. De a kongresszus tárgyalásaiban való részvétel így is sok tanulsággal járt a jelenlevőkre, mert az általános történelmi kérdéseken kívül nemcsak a történelmi segédtudományoknak szánt alcsoportban, de magában a szakosztályban is sok oly kérdés került megvitatásra, mely a történelem irott és nyomtatott forrásainak megőrzése és használhatóvá tétele szempontjából a szakembereket s első sorban a könyvtári és levéltári szolgálat adeptusait közelebbről kellett hogy érdekelje.

A középkori és modern történelmi szakosztály a nyolcz napig tartó kongresszus alatt 15 ülést, a történelmi segédtudományok alosztálya 3 ülést tartott. Ez utóbbiakon az egyes történelmi kérdések bibliografiájára, történelmi források kiadására, az azoknál követett módszerekre vonatkozó ismertetések és fejtegetések foglalkoztatták a résztvevőket. A dolgozatok felsorolását, melyek a kongresszus irományaiban napvilágot fognak látni, e helyütt nem tekinthetem feladatomnak s csupán két tárgyat kivánok itt felemlíteni, a melyek általános érdeküknél fogva szélesebb körben keltettek viszhangot és a főcsoport ülésein is tárgyalás alá kerültek. Ezek dr. Pribram Alfréd Ferenczcnek, a bécsi egyetemen a középkori és újkori történelem redkivüli tanárának, egy egyetemes történelmi bibliografia kiadására vonatkozó javaslata és dr. Toldy Lászlónak, Budapest székesfőváros főlevéltárnokának Óváry Lipót orsz. levéltárnok útján előterjesztett indítványa az iránt, hogy a levéltárak kiselejtezése tárgyában egységes tervezet készíttessék. Pribram javaslatát a történelmi főcsoport rendkivüli ülésén tárgyalta és határozatilag kimondta annak szükségét, hogy egy retrospektiv és folytatólagos egyetemes történelmi repertorium kiadása tárgyában a legközelebbi kongresszus elé részletes tervezet terjesztessék és az előkészitő lépések megtételére bizottság alakittassék. A főcsoport egy későbbi ülésén pedig a Toldy-féle javaslat kapcsán kifejezés adatott annak az óhajtásnak, hogy e bizottság működését a levél-

tári anyag kiselejtezésének kérdéseire is kiterjeszsze s a kormányokhoz a kiselejtezésnek nagyobb óvatosság alkalmazása végett megkeresést intézzen.

A főcsoport még két oly kérdésben hozott határozatot, melyek a nyilvános könyvtárak és levéltárak ügyével szoros összefüggésben állanak.

Április 9-iki ülésén Amadeo Crivellucci pisai egyetemi tanár inditványára kimondotta annak szükségét, hogy a kodexek nemzetközi kikölcsönzésénél az egyes államok kormányai által gyakorolt közvetítés mellőztessék és a könyvtárak a kölcsönzési ügyekben is közvetlenül érintkezhessenek egymással.

Egy korábbi ülésen pedig, április 6-ikán, Giacomo Gorrininek, a kogresszus titkárának kezdeményezésére a levéltárak és oklevélgyűjtemények gondozóit közelről érdeklő ama fontos kérdés került szóba, meddig terjed az az idő, a melyen belül a levéltári anyag használata nem vethető korlátozás alá. Gorrini előterjesztésében hangsulyozván annak szükségét, hogy az egyes államok a levéltárak újabb- és jelenkori anyagának közlésénél egyöntetű eljárást fogadjanak el, — e kérdés felett élénk vita fejlődött ki, melynek eredményeként a szakosztály a következő határozatokban állapodott meg: 1. hogy a jelenre vonatkozó történelmi kutatások és közlemények érdekében az időbeli határra és a használat formáira vonatkozólag az állami levéltárakban fennálló szabályok egységesen állapíttassanak meg; 2. hogy az időbeli határ 1847-nél korábbra ne tétessék; 3. hogy a professzorok, akademikusok és tudományos kutatók munkája lehetőleg megkönnyíttessék s a másolatoknak és kivonatoknak láttamozás végett való bemutatása és egyéb ehhez hasonló formaságok mellőztessenek.

Meg kell emlékeznem még Óváry Lipót országos levéltárnoknak a történelmi főcsoport április 5-iki ülésén tartott előadásáról, melyben a m. kir. országos levéltár diplomatikai osztályának rendezési módját ismertette. Részemről őszintén sajnálom, hogy nem lévén ideje korán figyelmeztetve arrá, hogy a kongresszuson ily ismertetésekre is nyílik alkalom, nem egészíthettem ki az ő előadását a második legnagyobb hazai oklevélgyűjtemény, a múzeumi levéltár anyagának ismertetésével.

A kongresszus lefolyásának külső menetéről elég annyit jelen-

tenem, hogy április 2-ikán az olasz királyi pár jelenlétében nagy ünnepséggel nyittatván meg, április 9-ikéig 115 ülést tartott s 56 határozatott hozott. Ez üléseken a 2400 jelentkező közül mintegy 1800-an vettek részt. A hivatalos képviselők és kiküldöttek száma meghaladta a 300-at. Az olaszországi levéltárak, könyvtárak és muzeumok közül a cataniai egyetemi könyvtár, a firenzei Biblioteca Nazionale Centrale és a Biblioteca Mediceo Laurenziana, a luccai állami levéltár, a római Biblioteca Angelika, a Biblioteca Casanatense, a Biblioteca Vittorio Emanuele és a Museo Preistorico ed Etnografico, valamint a velenczei Szent-Márk-könyvtár voltak képviselve. A külföldi intézetek közül csupán a Magyar Múzeum képviseltette magát külön kiküldöttel; a többi múzeumi, könyvtári és levéltári szakember egyenesen mint az illető állam hivatalos kiküldötte szerepelt a képviselők jegyzékében.

A kongresszus alkalmából a római állami gyüjtemények tanulságos kiállításokban tették közszemlére ritkaságaikat, lehetővé téve a kongresszus tagjainak, hogy úgyszólván minden fáradság nélkül ismerkedjenek meg a birtokukban levő gazdag történelmi és bibliografiai anyag nevezetesebb darabjaival.

Ezek egyike volt a Biblioteca Casanatense kéziratainak és ősnyomtatványainak nevezetességeiből rendezett kiállítás, melynek tanulmányozása alkalmat nyujtott nekem arra, hogy a könyvtár egyik kódexében Mátyás király könyvtárának egy eddig ismeretlen, egykoru magyar bejegyzéseket tartalmazó kéziratát ismerjem fel és ezzel a Korvin-kódexek, valamint középkori nyelvemlékeink számát egy becses darabbal gyarapítsam.

Erről a felfedezésemről, melyet a kongresszuson való részvételem legmaradandóbb eredményének tekintek, a Magyar Tudományos Akadémiában tartottam előadást és a kódexet, melynek jellemzőbb lapjairól a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára számára fényképfelvételeket eszközöltettem, a Magyar Könyvszemlében külön dolgozatban fogom legközelebb behatóan ismertetni.

A KÖNYVKÖTÉS TECHNIKÁJA.

Dr. Gulyás Páltól.

(Első közlemény, harmincznyolcz ábrával a szövegben.)

Jelen dolgozatnak az a czélja, hogy a könyvkötés mesterségét, technikáját — az ide vágó szakirodalom és részben személyes tapasztalatok alapján — főbb vonásaiban megismertesse. Nem szorítkozunk csupán a technikai eljárások szűkös leírására, hanem egyben kiterjeszkedünk azon szempontokra is, melyeket a czélszerűség, tartósság és szépségérzet jelöl ki számunkra. Elsősorban a nagy, nyilvános könyvtárak kívánalmaira leszünk tekintettel, de ott, a hol a könyvtáblák külső díszítéséről szólunk, a bibliofileknek is szentelünk néhány lapot. Hogy ez az ismertetés nem lesz fölösleges, azt lépten nyomon bizonyítja a tapasztalat. Ki ne ismerné közülünk azt a bántó érzést, mely lelkünket elfogja, midőn egy-egy sokat dicsért, remekműnek kikiáltott könyvet otromba, izléstelen, csöppet sem hangulatos köntösben pillantunk meg bámulója asztalán, vagy ki ne bosszankodott volna azon, hogy egy-egy gyakrabban használt kötet idő előtt szétmállik, háta megrepedezik, vagy foszlásnak indul, úgy, hogy csakhamar újabb bekötésre szorul? Pedig e kétségbeejtő állapotnak könnyen végét lehetne vetni, ha a könyvet köttető nagyközönség, sőt sokszor az ezzel megbízott könyvtári tisztviselő is, nem tartaná fölöslegesnek, hogy e technikai ismeretekbe egy kissé elmélyedjen. Azok előtt, a kik szomorú könyvkötészeti viszonyainkat ismerik, nem fog túlzásnak tetszeni amaz állításom, hogy alig van egykét olyan műhelyünk, a hol a kényesebb izlést csak félig-meddig ki tudnák elégíteni, noha a modern technika minden újabb vívmánya rendelkezésükre áll. Ez jórészt abban leli magyarázatát, hogy a munkások rendszerint csak ügyes mesteremberek, kikből a művészi érzék szinte egészen hiányzik. Ezt az *amateur*-öknek

kell lassankint beléjük csöpögtetni. Mint *Uzanne* mondja,[1] a kiváló könyvkötőket a kiváló műbarátok nevelik, mert az ő izlésük, fantaziájuk adja meg a kötésnek azt az egyéni szinezetet, művészi tökélyt, melyet a régi és új mestereknél annyiszor megcsodálunk. De hogy a megrendelő ily jelentékeny szerepet játszhassék, ahhoz feltétlen szükséges ismernie azokat az eszközöket és módokat, melyekre a munkás támaszkodhatik. Azonban, hogyha — mint pl. a közkönyvtárak megrendeléseinél — nagyobbszerű művészi hatások kifejtésére nem is nyílik alkalom, a könyvkötő folytonos ellenőrzését, irányítását akkor sem szabad elmulasztani, mert ezt a megélhetés vágya könnyen felületességre csábíthatja. A megrendelő dolga, hogy szigorú ellenőrzésével útját állja az ilyen lelkiismeretlenségnek s rászoktassa a munkást arra, hogy kötelezettségének a legnagyobb pontossággal eleget tegyen. Már pedig ehhez — mint *Maire* irja [2] — nem elég az, hogy nehány banális és közönséges követelmény betartására ügyelünk, melyek teljesítése daczára néha igen súlyos mulasztások terhelik a könyvkötő lelkiismeretét; hanem azokra az aprólékos technikai részletekre is ki kell terjeszkednünk, melyek elsietése néha csak később boszúlja meg magát. Erre pedig ismét csak a kötés technikai oldalának pontos ismerete képesít.

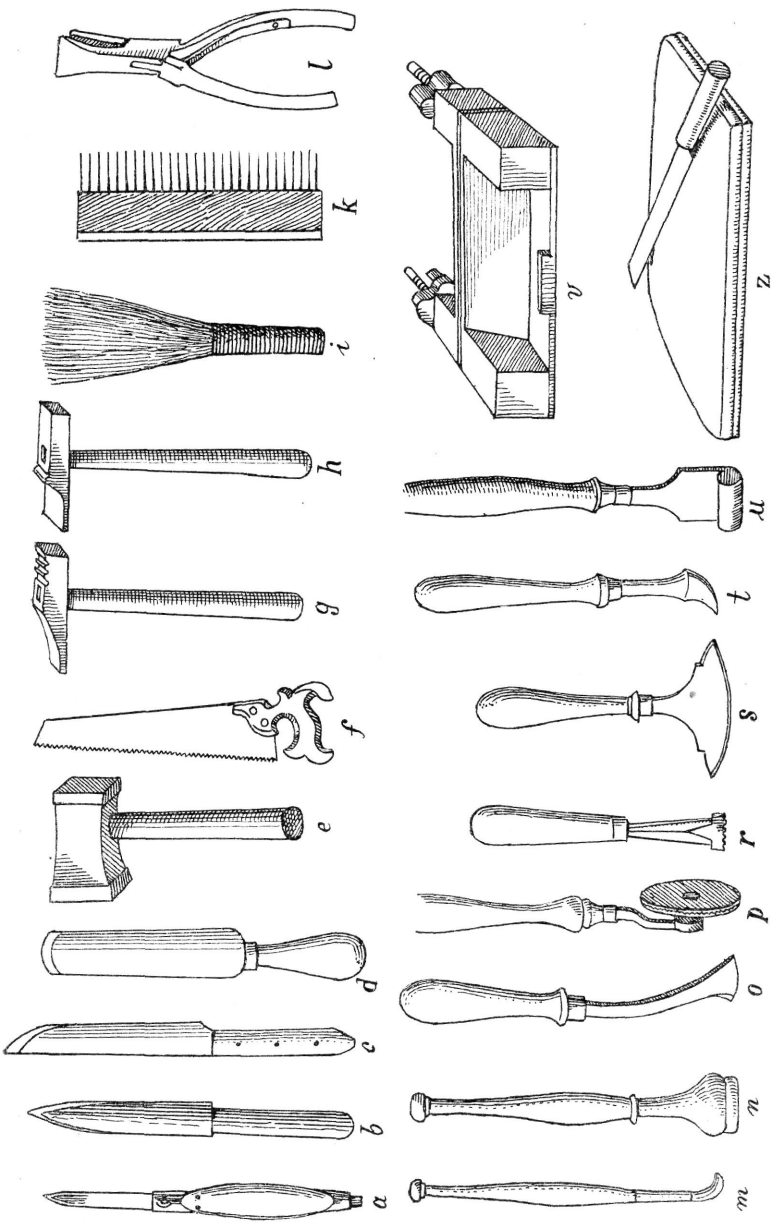
I. AZ ELŐMUNKÁLATOK.

Régente, mikor a könyveket enyvezetlen, itatósszerű papirosra nyomtatták, a könyvkötő legelső teendője a papir enyvesítése volt. Ez úgy történt, hogy a könyv íveit némi timsóval elegy enyves vízbe mártották s azután jól kipréselve és zsinegeken megszárítva, vagy az u. n. verőtőkén, egy erre alkalmas kalapácscsal, vagy pedig a *Heim*-féle hengermű segélyével símára egyengették. Manapság erre az eljárásra csak kivételképen van szükség, miért is bővebb leírásába nem bocsátkozunk.

Áttérhetünk tehát az előkészítő munkálatok második részére, az ívek hajtogatására, rételésére. Fájdalom ma már könyvkötőink legnagyobb része ezt sem tartja többé a maga teendőjének. Rendesen mindjárt a fűzéshez fog, nem törődve azzal, vajon a kiadótul kötetlenül kibocsátott nyomtatványok jól vannak-e rételve

[1] La reliure moderne. Paris, 1887. 178. l.

[2] La reliure cz. dolgozatában (Revue des bibliothèques, III. évf. 480. l.).

1—21. ábra. A KÖNYVKÖTŐ KÉZISZERSZÁMAINAK TÁBLÁZATA.

vagy sem. Pedig, ismerve a hajtogatást végző nők boszorkányos gyorsaságát, föltehető, hogy ez az egész könyv külalakjára, szépségére döntő befolyású művelet nem történt minden hiba nélkül. S valóban, ha könyveinket figyelmesen átlapozzuk, nagyon gyakran tapasztaljuk, hogy egyik-másik lapon a nyomtatás nagyon is közel áll a könyv alsó, felső vagy elülső széléhez, míg a megfelelő ívrészeken túl széles margóra akadunk. E bántó egyenetlenségen könnyen segíthet a könyvkötő, ha egy kis időt s fáradságot nem sajnálva, ujra gondosan végighajtogatja a bekötésre adott könyveket. Még a felvágott példányoknál se mulassza el a középső hajtást újból megcsinálni, hogy legalább a szöveg hasábjai pontosan födjék egymást.

Lelkiismeretes könyvkötő, az újra rételés után, tiszta vékony makulatura papirost tesz a könyv lapjai közé, föltéve, hogy a nyomdafesték minősége felől kételyei támadtak. Általánosan ismert szabály, hogy könyveinket csak akkor adjuk kötés alá, a mikor már tökéletesen kiszáradtak. Erről úgy győződhetünk meg, hogy egy darabka tiszta papirost a nyomtatvány valamely lapjára téve, a papirvágó késsel vagy körmünkkel erősen megdörgöljük. Ha a papiros tisztán kerül ki e próba alól, akkor bátran beköttethetjük a kérdéses könyvet. A kinai papirosra nyomtatott könyvek azonnal köttethetők; a közönséges papirosra nyomtatottak csak nehány hónap multán, a hollandi vagy másféle merített papirokra nyomatottak pedig csak három-négy év múlva, vagy még később. De vannak esetek, mikor a használt festékben rejlik a hiba s akkor száradjon bár az illető könyv akár ötven év óta, mégis szükséges az interfoliálása, ha a nyomás élességét és tisztaságát végkép tönkre tenni nem akarjuk.

A rételés és esetleg szükségessé vált interfoliálás után az összevetés munkája következik. Először is a bekötendő könyv czímlapját, íveit és tartalomjegyzékét szedik rendbe s közben az esetleg hibás szedésű lapokat az e czélból oda mellékelt pótlapokkal helyettesítik. Azután az önálló mellékleteket szedik sorba a tartalomjegyzék útmutatása nyomán, selyempapir-védőlappal látják el őket, s ha a könyv alakjánál nagyobbak, úgy több rét összehajtják, de oly módon, hogy a megmetszéskor kár ne essék bennük s a könyv forgatásakor könnyen szét lehessen őket bontani. Vannak könyvkötők, a kik a mellékleteket egyszerűen beragaszt-

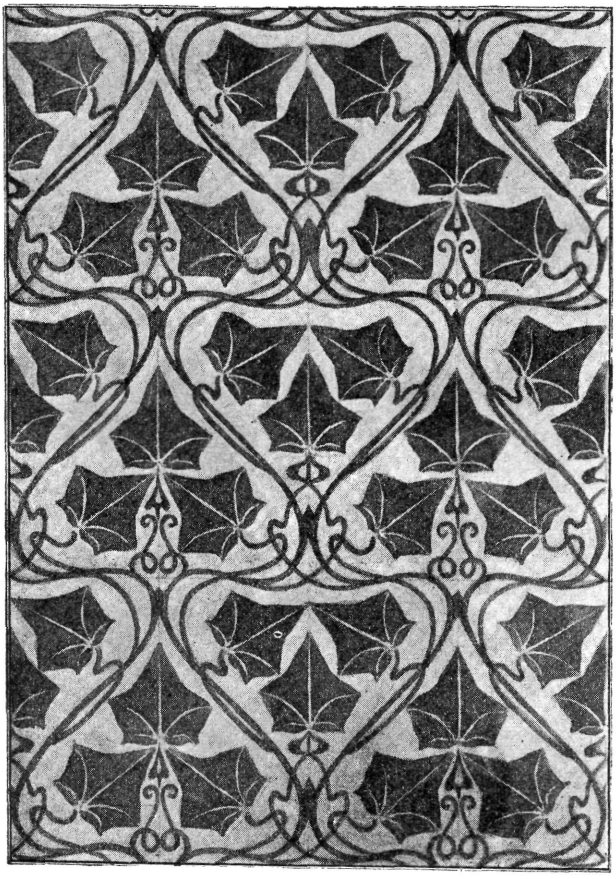
ják a kijelölt helyre, a mi által a könyv tartóssága és könnyű járása igen megcsappan. E barbár eljárásba tehát semmikép se egyezzünk bele, hanem követeljük meg, hogy minden egyes mellékletet az erre szolgáló erős papir- vagy vászonszeletkékre aggaszanak.

Ezek az aggatásra szolgáló leffentyűk kétrét hajtott $1^1/_2$—2 cm. széles papirszeletkék, melyek egyik felére mintegy 3—4 mm.-nyire keményítőcsirizzel ráragasztják a mellékletet, mig a másik felét a könyv lapjához erősítik, hogy vele együtt fűzhessék. Ép így járnak el a könyv külső födelével is, ha azt a megrendelő egy vagy más okból — de rendesen a könyv belsejében meg nem ismételt boritékrajz miatt — a könyvhöz akarja köttetni. Néha az is előfordul, hogy a könyvből egyik másik ív hiányzik: ilyenkor, ha pótlására azonnal nem nyílik alkalom, szintén ily leffentyűt tesznek a könyvbe, melyre a később esetleg megszerezhető ívet könnyen ráerősíthetik. Gyakran megesik, hogy valamely munka csupa képes táblából áll. Ilyenkor 1—1 műlapot csirizelnek a effentyű mindkét oldalára s vastagságuk szerint, 2—3 ily lappárt alakítanak egy ívvé. Hosszú s fáradságos munka biz' ez, de elkerülhetetlen, mert jó kötés nélküle nem képzelhető. Végezetül álljon itt még két kevésbé fontos észrevétel. Ha a mellékletek a könyv lapjánál kisebbek, beillesztésükkor a könyvkötő mindig ügyeljen arra, hogy a felső szélük a könyv felső metszésével egy síkba essék, mert különben — az esztétikai okokat nem is említve — nagyon kiszolgáltatja a könyveket a por és piszok romboló hatásának. Ha pedig a sok, többször rételt melléklet folytán a kötet közepe igen megduzzad, úgy ennek az aránytalanságnak az ellensúlyozására több, középütt összehajtott s egymásba dugott papirszeletkékből álló magosgatókat fűzzön a könyvhöz.

Az ily módon kollaczionált könyvet azután, mintegy tizenkét órára, besajtolják. E czélra többféle sajtót alkalmaznak. Kisebbszerű könyvkötészetben vagy fából készült kézisajtó, vagy a *Heim*-féle talpassajtó szolgál e czélra, mely utóbbi egyszersmind aranyozásra is használható. Megjegyzendő, hogy a könyveket ilyenkor mindig két erőteljes s alsó és felső lapjukat tökéletesen beborító deszka közé helyezik, mely a nyomás egyenletes elosztására s az esetleges sérülések megakadályozására szolgál.

Sajtolás után következik egy — a könyv későbbi alakjára,

annak tartósságára szinte döntő befolyású — művelet, a verés. Ez úgy történik, hogy a présből kivett könyvet — vagy ha nagyonis vastag, úgy csak egy részét — elől, hátul makulatura papirossal ellátják s az erre a czélra szolgáló kalapácscsal (l. táblázaton: *e)*

22. ábra. ŐRLAPNAK ALKALMAS TERVEZET.

az egész réteget leverik. Ez a leverés apró ütések útján történik, melyek különösen akkor, midőn merített, tehát szélein vastagabb, papirosra nyomatott kiadásokról van szó, a könyv szélei felé sokkal erőteljesebbek, mint a közepe táján. A mértékletesség azonban itt is nagyon helyén való dolog, mert a túlságos súlykolás folytán a

betűk nagyon kinyomulnak s ez által veszítenek élességükből, a festék elmázolódik s a papiros elveszti sokszor jellemző, szemcsés felületét. Ismerve már most a túlságos súlykolás ezen veszélyeit, természetesnek fog látszani, hogy vannak műmellékletek, különösen a finom rajzú rézkarczok és heliogravürök között, melyek a verést

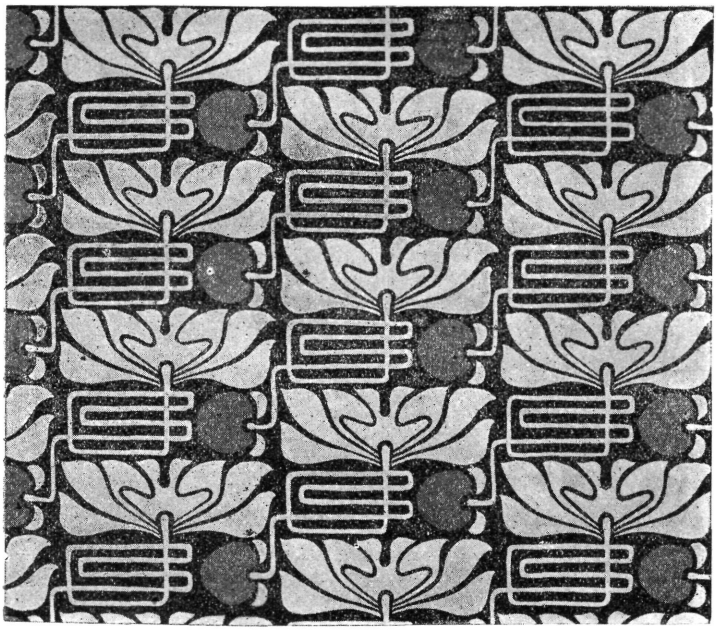
23. ábra. Őrlapnak alkalmas tervezet.

még kisebb mértékben sem bírják meg a nélkül, hogy finomságuk vagy üdeségük kárt ne szenvedne általa. A lelkiismeretes könyvkötő tehát súlykolás előtt ki szedi a kollaczionált műből az ilyen kényesebb természetű mellékleteket s csak mielőtt újból lepréselné a könyvet, osztja be ismét a helyükre. Sulykolás után a könyv ismét pihen egy ideig a sajtóban, a mit a további eljárás folyamán czélszerű

többször is megismételni, mert, mint egy kiváló franczia könyvkötő-mester [1] helyesen megjegyzi, a könyvek bekötésénél az ilyen pihenőközök szinte elkerülhetetlenül szükségesek, hogyha igazán tartós és kifogástalan munkát akarunk.

II. A KÖNYVTESTRE VONATKOZÓ MUNKÁLATOK.

Ezen előmunkálatok után a könyv még nem tesz egységes, összeálló egészet: ezzé csak a fűzés folytán lesz, mely az egyes íveknek szoros tömbbé egyesítésében áll.

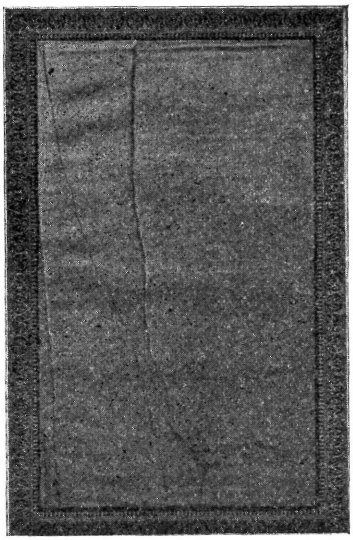

24. ábra. ŐRLAPNAK ALKALMAS TERVEZET.

A munkás, mielőtt ehhez hozzáfogna, a könyv első és utolsó ívét őrlappal látja el, melynek az a hivatása, hogy egyrészt a könyvtestet a fedőtáblákkal szorosabban egyesítse, másrészt a könyv első és utolsó oldalát a gyors piszkolódástól megóvja. Az őrlap nagysága a könyvével azonos s rendesen két egész, meg egy fél lapból, az u. n. csatlóból áll, mely utóbbi tartósság okáért vászonból, sőt néha börből is készülhet. A csatlót rendesen a kettős őrlap törésvonalánál csirizelik oda, de hogy ha elpalástolása fölös-

[1] Marius-Michel. La reliure française depuis l'imprimerie au XVIII. siècle.

leges, vagy a használt őrlap minősége folytán lehetetlen, úgy a kétrészben kimetszett őrlapot egymástól némi távolságra erősítik a csatlóhoz, melynek szine a födeleket borító vászon vagy bőr szinével összevág. Ha az őrlap anyaga moaré-, brokát- vagy valamely tarka nyomású papiros, melynek visszája nem elég tetszetős, akkor a gondos könyvkötő elébb tiszta fehér papirost ragaszt a csatlóra, s csak erre enyvezi rá a tulajdonképeni őrlapot. Ép így járnak el abban az esetben is, a mikor az őrlap selyemszövetből készül; csakhogy a rendes fehér papiros helyett vékony kartont alkalmaznak, melyre a selymet, a később leirandó módon s csakis a könyvtábla ráerősítése után, feszítik föl. Az őrlapnak ez a készítésmódja főleg Németországban s így természetes nálunk is divatozik. Angliában s Francziaországban már más az eljárás. Ott az első és utolsó ívhez 2—2 fehér papírlapot ragasztanak vagy varrnak, melynek belső felületére a kétrét hajtott szines őrlapot úgy erősítik rá, hogy az mintegy három milliméternyire eláll a könyv hátától, a mi a födelek fölrakásakor egyenlítődik ki.

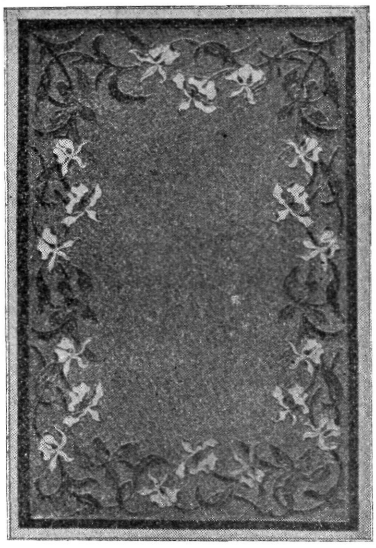

25. ábra. SELYEM TÜKÖR.

Az őrlapokról szólva, röviden azok fajairól s megválasztásáról is meg kell emlékeznünk. Leggyakrabban az egyszínű világossárga, sötétbarna, vagy szürke szaténpapirost alkalmazzák, melynek festanyagát ujabban akként választják meg, hogy a rácseppenő viz nem hagy maga után valami szembeszökő foltokat. Egyszerü félvászon-, vagy félbőrkötéseknél csak helyeselhetjük használatát, de már egész vászon vagy u. n. *amateur* félbőrkötéseknél tiltakozunk ellene.

A vászonkötésekhez mintázott, hengernyomású papirosból készült őrlapokat kivánunk. Ezen olcsó papirokkal igen szép hatásokat érhet el a könyvkötő, föltéve, hogy megválasztásuknál kellő izlést tanusít. Erre nézve pedig örökérvényű szabályokat fölállítani nem

lehet. Tehát beérjük azzal, hogy következőkben *Otto Julius Bierbaum*-mal egyetértve, néhány általános szempontot, irányelvet jelölünk ki, melynek betartása nélkül kiegészítő eredményhez nem juthatunk. Ezek elseje az, hogy az őrlap mindig harmonizáljon ugyan a könyv külsejével, de azért a födelek hatását lerontani, velök mintegy versenyre kelni ne kívánjon. Másodszor az őrlap ne legyen a könyvek tartalmának világos, mintegy anekdotaszerű illusztrálása, hanem csak bizonyos általános hangulatot ébreszszen az olvasóban, még pedig kizárólag az ornamentika eszközeivel. Harmadszor az őrlap orament tikája legyen mindig arányos a könyvek alakjával. Fölötte nagy mintázatok kisebb alakú könyveken sokat veszítenek szépségükből; hiányzik belőlük az ilyen korlátolt sík területeknél kívánatos egységes hatás.

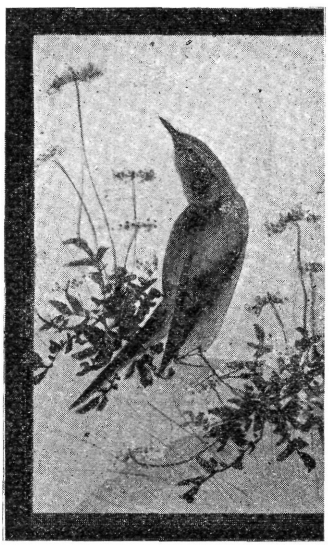

26. ábra. Mozaikkal díszített bőrtükör.

Gyakran alkalmazzák, főleg verses kötetek vagy imakönyvek bekötésénél, az u. n. brokát és moaré papírosokat is, melyeknek legfőbb hibája, szerintünk, abban áll, hogy mintegy leplezni akarják anyaguk minéműségét: másnak hazudják magukat, mint a mik valóban, selyemutánzatok — papirosból. Már pedig minden igaz esztétikai hatás első és nélkülözhetetlen feltétele a teljes őszinteség, a felhasznált anyag becsületes bevallása . . .

Az őrlappapirosnak egyik legelterjedtebb s főleg az *amateur* félbőr-kötéseknél alkalmazott válfaja a márványpapir melynek számtalan változatát ismerjük. Rendesen mindegyik változatból két, egy többé és egy kevésbbé fényes minőség készül, amaz a táblák borításához, emez a belső őrlapokhoz. De legujabban külső borítékhoz is használnak matt papirost, a mi a bőrrészek diszkrét fényével kellemes ellentétet alkot. Megválasztásuknál egyrészt a használt bőr szinére, másrészt a könyvmetszés minőségére kell

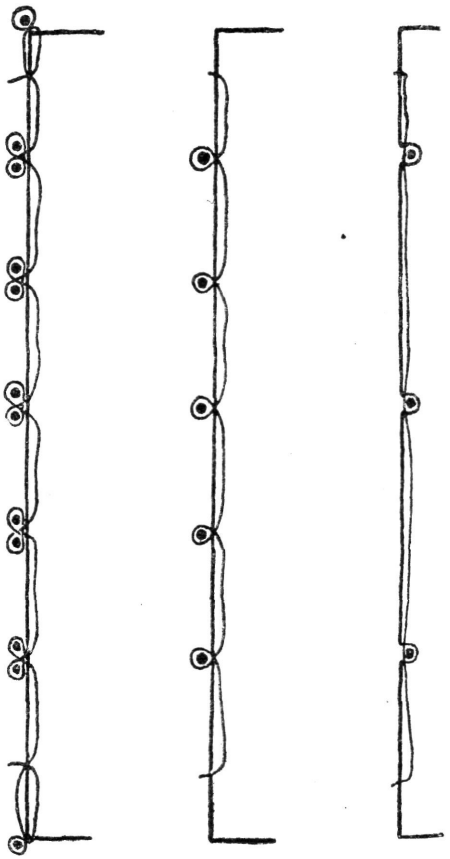
figyelemmel lennünk. Gyártásuk módja szerint három csoportba sorozhatjuk őket, u. m. először olyanokra, melyeken a márványozás közvetlen a papirosra fecskendezett különféle szinek eredménye; másodszor olyanokra, melyek erezését a papirosra mázolt s még nedves festékrétegen átszalajtott vizes szivacscsal vagy átlyuggatott fahengerrel állítják élő s végül olyanokra, melyek márványát a könyvmetszésekéhez hasonló módon nyerik. Finomabb kötésekhez csakis e két utóbbi csoport sikerültebb, szeszélyes rajzú s szinvegyülékű fajait használják fel. Alkalmaznak továbbá selyemszöveteket, japáni fametszeteket is; sőt díszes bőrkötéseknél néha az őrlapnak a könyvtáblára ragasztott ágát keretelt bőr, selyem vagy pergamen tükörrel helyettesítik (l. 25—27. ábrákat). Ezekről bővebben a könyvtábláról szóló szakaszban emlékezünk meg.

27. ábra. JAPÁNI FAMETSZET MINT TÁBLABORÍTÓ ŐRLAP.

Ha már most a munkás a fenn leírt módon ellátta a könyvet őrlapokkal, hozzáfoghat a fűzéshez. Az e czélra szolgáló készülék a fűzőállvány, mely négyszögletes fenék deszkából áll, két oldalt kiemelkedő orsókkal, melyekre csigák segélyével mozgatható gerenda van erősítve. Ezen az általfának nevezett gerendán lévő hasadék a csavaros fűzőkampók befogadására szolgál, melyekre a fenékdeszka kivágásába illő lécz és fapeczkek közé csiptetett fűzőzsinegeket akasztják. E fűzőzsinegeket a könyv alakjának megfelelő számban s közökben erősítik az állványra. Maga a fűzés kétféleképen történhetik: kiálló bordákra (l. 28. ábra *A* és *B)*, vagy a hátba fürészelt rovátkokba ágyazva (l. 28. ábra *C.)* Ma napság túlnyomóan ez utóbbi módot alkalmazzák, mert noha a munka, a fűzőzsineg megvékonyodása folytán, veszít tartósságából, azzal, hogy egyszerre több, egyforma nagyságú kötetet is megfűzhetnek, sok időt és munkát takarítanak meg.

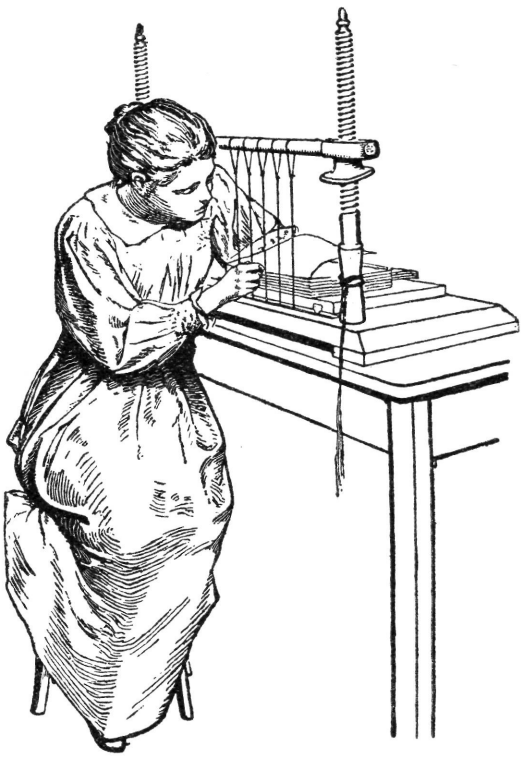
Lássuk tehát először, mint készül ez a beágyazott fűzés. Mindenekelőtt a szükséges rovátkokat fűrészelik be (l. tábl. *f.*) a kisebb kézi sajtóba préselt könyv félczentiméternyire kiálló hátába, még pedig elsőbben a nyomatott hasáb alsó és felső végénél czeruzával kijelölt hurokkötők s ezeken belül egymástól egyenlő távolságban a kellő mennyiségü valódi kötők számára. A kelleténél nagyobb bevágás hiba: mert ilyenkor a hát enyvezésénél igen sok enyv szivárog belé, a mi a czérnát törékenynyé teszi. A kötők száma a könyv nagyságával változik. Kisebb (16°, 32°) alakú könyveknél elégséges három kötő is, de már a nyolczadrétűeknél, főleg a közkönyvtárak sokat használt példányainál, okvetlenül négyre van szükség, míg a foliánsoknál gyakran hét—nyolcz is elkél.

28. ábra. A FŰZÉS VÁZLATI ÁTTEKINTÉSE.

A befürészelt könyvet, czímlapjával lefelé fordítva balkézről helyezi el a munkás s ívet ív után a fűző állványba rak, a hol a jól megviaszkolt, fehérítetlen fűzőczérnával egybe fűzi őket (l. 29. ábra.) A fűzés az utolsó ívvel kezdődik, jobbról balfelé haladó irányban. A fonalat a jobbkézben lévő hosszú fűzőtű segélyével a jobboldali hurokkötőnek szánt nyiláson át vezeti az ív belsejébe, a honnan a balkézbe került tű az első valódi kötőnél ismét kikerül s a zsineget átkarolva újra visszatér az ív belsejébe, hogy azután a második kötőnél ismét kibukkanjon; ez az eljárás mindannyiszor ismétlődik, mig a fonál a baloldali hurokkötőnél végleg

elhagyja az első ívet, hogy a fölébe fektetett második ívet ép így oda fűzze a kötőkhöz, csakhogy megfordított, tehát balról jobbfelé haladó, irányban. A második iv végén kikerülő fonalat az első ívből kiálló czérnavéggel egybehurkolják, innen e kötő neve. Ha a fűzés folyamán a czérna kifogy a tűből, újat kötnek hozzá, de mindig úgy, hogy a csomó valamelyik hurokkötőre essék. Az öltögetés befejeztével a czérnát az utolsó előtti ívhez kettős hurkolással odaerősítik, nehogy fölbomolván, az ívek széthulljanak.

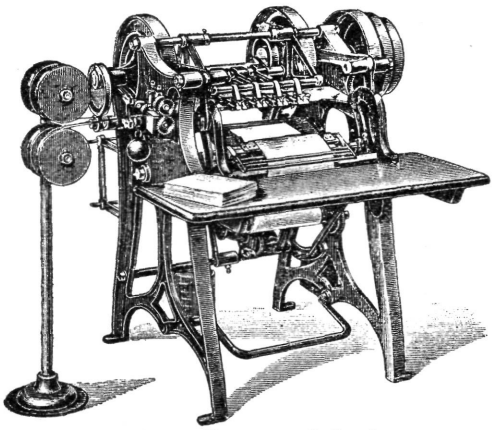

29. ábra. A FŰZÉS.

A fűzésnek ez a módja feltétlen tartós és megbizható, csak az a kár, hogy a vele megbizott munkások — rendesen gazdájuk tudta és beleegyezésével — nem végzik elég lelkiismeretesen dolgukat. Közismeret dolog, hogy ez embereket — csaknem mindenütt — a feldolgozott ívek száma szerint fizetik, a minek az a természetes következménye, hogy azok mentől gyorsabb munkára törekszenek. Már pedig a fent leírt fűzésmód lelkiismeretes betartásával, még a legügyesebb munkás se tud naponként több mint 3—400 ívet feldolgozni, holott az u. n. váltogató fűzésmód alkalmazásával e szám négyszereséig is viheti. A váltogató fűzésmód abban áll, hogy *egy* czérnahosszal *két* ívet fűzünk egybe, fölváltva hol az egyik, hol a másik ívbe vezetvén a fonalat. Ismertető jele, hogy az ívek belsejében látható czérna nem terjed minden megszakítás nélkül

az egyik hurokkötőtől a másikig, hanem el-el tűnik, hogy az utána következő ívben bukkanjon fel ismét.

Ezen s más, még súlyosabb visszaélések elkerülésére sok nagy könyvkötő műhelyben ma már ez emberi kezet gépek helyettesítik, melyek óránkint 500 ívet dolgoznak fel. E különböző rendszerű fűzőgépek mechanikája igen bonyolult szerkezettel bir, miért is leirásával — mely munkánk keretét amúgy is messze túlhaladná — nem fárasztjuk az olvasót. Csak azt jegyezzük meg, hogy e gépekbe annyi tű erősíthető, a mennyi a bordák száma s hogy e tűk egymástól függetlenül s ritka pontossággal működnek, a minek az az előnye, hogy ha egy helyt el is szakad a

30. ábra. Sodronyfűző gép.

könyvben a czérna, azért még nem fejlik föl az egész kötet, mint a kézi fűzésű munkáknál.

Van azonban a gépfűzésnek egy más módja is, melynél nem czérna, de nickelezett drót a fűző anyag. Gyárilag, *en masse* készülő kötéseknél, különösen Németországban, Ausztriában s hazánkban szinte kizárólag ezt alkalmazzák, míg a finomabb izlésű, könyveire kényesebb franczia és angol közönség s szaktekintélyek részéről oly heves ellenzésre talált, hogy ott csak a legritkább esetekben, s inkább csak egész vékony plaquetteknél találkozunk vele. Ez a heves ellenzés könnyen érthető, mert a drótfűzés némi idő- s költségmegtakarítástól eltekintve, csakis hátránynyal jár.

Így a dróttal fűzött könyvek metszési felületein gyakran apró

bemélyedések, egyenetlenségek észlelhetők; továbbá a drót meg is rozsdásodhatik, vagy a mi még gyakoribb, a nagyon erős préselés következtében megsértheti a papirost stb. Vegyük még ehhez azt a körülményt, hogy az összekötésre szolgáló organtin szálai az erős enyvezés következtében rendkívül törékenyekké válnak, a mi a gyakrabban használt könyvek szétmállását nagy mértékben meggyorsítja. Mindezt figyelembe véve, nem csodálkozhatunk többé azon, hogy nemcsak a finyás *amateur*ök, hanem maguk a szakképzett könyvtárnokok is barbárságnak bélyegzik a drótfűzés használatát.

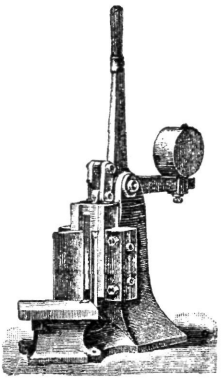
Végül meg kell emlékeznünk egy pár szóval a kimagasló kötőkre való fűzésről is, mely régebben általános használatnak örvendett, míg napjainkban csak a sokat használt nagyobb alakú köteteknél (rendesen üzleti könyveknél) alkalmazzák. Az előbbi eljárástól ez csak annyiban különbözik, hogy a könyv hátába nem fűrészelnek be rovátkokat, hanem a fűzőládában kifeszített vászon, bőr vagy pergamen szalagokra varrják — a már leirt módon — az épen hagyott íveket. Minthogy ebben az esetben a fűzők látható bordát képeznek a könyv hátán, roppant óvatosságra van itt szükség.

— A teljesség okáért megemlítjük *Hancock* találmányát is, mely a mult század hetvenes éveiben különösen Angliában és Amerikában igen elterjedt, bár azóta ismét egészen letünt a felszinről. Ez abból áll, hogy a könyveket mind a négy oldalról megmetszik s kerekre vert hátát ráspolylyal fölborzolva, több ízben bekenik vékony kaucsuk oldaltal, mely megszáradva erős kötő anyagnak bizonyult, a nélkül, hogy a könyv könnyű járásából bármit is levonna.

Füzés után a könyvet kiveszik a fűző állványból s a két oldalt 2—3 czentiméternyire kiálló zsineget egy erre a czélra készült pléhdarabbal kirojtozzák, a minek az a rendeltetése, hogy a könyv fedelére csirizeltetvén, a födél s a könyvtest közti kapcsolatot fokozza s hogy a ráragasztott őrlap sima felületén dudorodások ne képződhessenek. Szinte magától értetődik, hogy a kirojtozás csakis a lenzsinegeknél válik szükségessé; a drótfűzésnél használt laza szövetfélék, vagy a kimagasló kötőkül alkalmazott szalagok u. i. minden különösebb előkészület nélkül, egyszerűen a táblákhoz ragasztatnak.

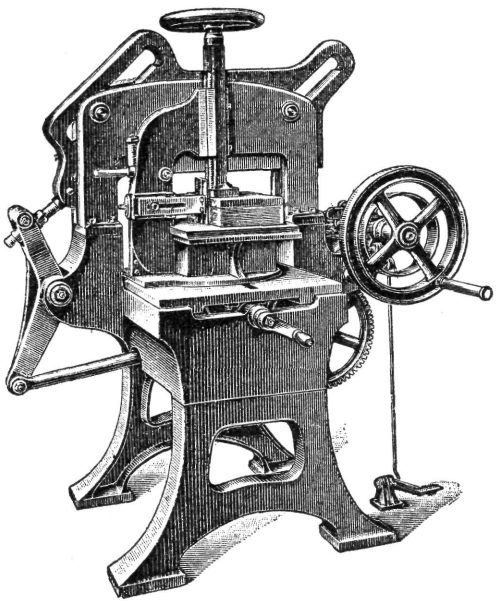
Ezután a könyv hátának az enyvezése kerül sorra, a minek az a czélja, hogy az ívek eltolódását megakadályozza. E végből a könyvet még egyszer jól összeigazgatják s miután meggyőződtek róla, hogy az ívek hátsó és felső széle pontos derékszöget képez, az enyvező deszkára fektetik s egy keskeny fahasábbal erősen leszorítva, a könyv kiálló hátát a híg, de forró enyvbe mártott ecsettel bekenik. Miután az enyvet, hogy a könyv hátát jól áthassa, még egy széles kalapács fokával be is dörgölték, a fölösleget egy száraz ecsettel leszedik s a könyvet néhány órára bepréselik.

Ha az enyvréteg már megszikkadt, a könyv széleinek metszéséhez fognak. Eszthetikai szempontból ez egyike a legfontosabb teendőknek. Általános szabály, hogy a szélekből lehetőleg keveset messenek le, mert a három oldalról széles margóval határolt betűsorok nagyban emelik a könyv harmóniáját. Egy szakember szépen fejtegeti valahol, hogy a nyomtatás hasábjainak ez a megszoritása, nem aljas és önző üzleti érdeknek a kifolyása, mely a könyvek terjedelmét és árát ily módon akarja növelni, hanem csakis eszthetikai szempontoké; mert hiszen gyakran találkozunk ily könyvekben tömött, vagy kevéssé ritkított szedéssel, a min, ha a széles lapszél nem volna benső szükséglet eredménye, könnyen lehetne segíteni. Egyes bibliofilek az u. n. arányos lapszélekért rajonganak. Ezeket úgy nyerik, hogy a nyomtatott hasáb átlóit mindaddig meghosszabbítják, míg a lap belső (tehát fűzésmenti) szélét át nem metszik s az így nyert pontokon túl eső részt könyörtelenül levágják. Oldalt ép akkora margót hagynak, mint a mekkora a lap belső, tehát meg nem metszett oldalán van. Ez a »harmonikus« metszet azonban korántsem fog olyan harmonikus hatást előidézni, a minőt — neve után indulva — várni lehetne. Nagy hiba u. i. hogy a belső hosszoldalon a margó teljesen egyenlő a külsővel, mert igy a két belső margó találkozása folytán keletkező széles köz kellő ellensúlyozásra nem talál. Nem helyeselhető továbbá ez eljárás már azért sem, mert az igy

31. ábra. Sarokgömbölyítő gép.

körülvágott könyveket, ha azok újból való bekötése szükségessé válnék, ismételten megmetszeni már nem is lehet, ha csak teljesen értéktelen tömböt nem akarunk faragni belőle. A leghelyesebb az az eljárás, midőn a könyv szélét csak felül metszik meg egy keveset, elől és alul pedig ollóval egyenletesre nyirják. A könyv ily módon egészen meg tartja eredeti, sokszor jellegzetes formáját, melyet a metszéssel, bármily óvatosan történjék is az, mindig lerontanak. Ellenben a körülmetszés elkerülhetetlen mindannyiszor, a midőn japáni, khinai v. hollandi papírra nyomatott

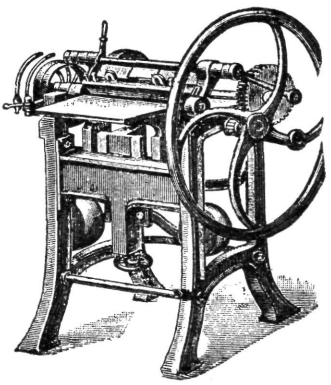

32. ábra. HÁROMOLDALÚ VÁGÓGÉP.

könyvekről van szó, melyeknél — a felhasznált papiros alakbeli különbözősége folytán — a margók szélessége sokszor 3—4 czentiméternyire is differál egymástól. Az ilyen álmargókat, hacsak a könyv szokott formáját tönkre tenni nem akarják, könyörtelenül lemetélik s legföljebb a kötet elején avagy végén hagynak épen 1—2 ívet, hogy a papiros authentikus méretéről tanuságot tehessenek (ezeket nevezi *témoins*-nek a franczia).

Meg kell továbbá jegyeznünk, hogy szótárakat s egyéb sokat használt kézikönyveket okvetlenül mind a három oldalról meg

kell metszetnünk, mert ez a lapozást nagyon megkönnyíti. Sőt ilyen esetben czélszerű, ha a sarkokat gömbölyűre vágják, mert ez a gyűrődések keletkezését igen megnehezíti. A lemetszendő részt a könyvön körzővel szúrják ki s aztán a könyvet jól besajtolva, előbb előrészén, majd fejtől és lábtól is egyenletesen legyalulják. A gyalulás annál fáradságosabb és nehezebb, minél nagyobb és vastagabb a könyv. Azért nagyobb műhelyekben ma már ezt a munkát is gépekre bizzák, melyeknek széles aczélpengéje a legvastagabb papirtömböt is hibátlanul megmetszi.

33. ábra. KÖNYVGERINCZ-GÖMBÖLYÍTŐ GÉP.

Ezután a könyv hátának a kerekítése következik, a mihez sok könyvkötőműhelyben mindjárt az előmetszet elkészítése után hozzá fognak. A munkás e czélból a könyv enyves hátát kissé megnedvesíti, s bal kezébe fogva kerekre nyomja; azután a jobbjában levő kalapácscsal vagy fasulyokkal mindkét oldalról kerekre sulykolja. A megrendelő ügyeljen arra, hogy könyvei sem túl ne legyenek kerekítve, sem pedig el ne lapuljanak. A normális domborulás a könyv vastagságának megfelelő átmérőjű kör kerületének egy harmad részével egyenlő. Angliában — különösen vászonkötéseknél — a könyv hátának kerekítése egészen elmarad, a mi eszthétikai szempontból kevésbé tetszetős ugyan, de sokkal czélszerűbb.

A kerekítést követi a partozás. Ez abban áll, hogy a könyvtestet két deszka közé szorítják, de úgy, hogy a hátából egy kevés kiáll. Ennek az az eredménye, hogy a préselés folytán a kiálló hátrész fölkunkorodik s a könyv két hosszoldalán partot képez, a melybe majd a könyvtáblát fogják beilleszteni. Minél laposabb ez a part, annál jobban mozog benne a tábla, míg, ha nagyon ki van mélyítve, otrombának látszik és a kötés tartósságából is sokat leront. A kellő partozás után a könyv hátát csirizzel bekenik s az így föláztatott enyvet a kalapács hegyével, vagy a horoló vassal (l. tábl. *g. h.)* óvatosan lekotorják s végül papirnyeselékkel simára dörgölik.

E munkálatokkal minden a könyvtestre vonatkozó teendővel végeztünk s egy újabb, de nem kevésbbé fontos fejezethez értünk: a lapok metszésének ékítéséhez.

III. A KÖNYVMETSZÉS DISZÍTÉSE.

A körülmetszett könyvet, bár ez eleinte elég tetszetős, rendesen nem hagyják azon fehéren. A por és piszok u. i., melynek romboló hatása alól még az üveg alá rejtett könyvek sem vonhatók ki teljesen, szükségessé tette, hogy a könyv metszését szinekkel, márványozással vagy arany-, ezüst füsttel borítsák.

Hogy micsoda undorító látvány a szinezetlen metszésre lerakodó por és piszkos újjak nyomai, azt miudenki tapasztalhatta, a ki valaha iskolakönyveket forgatott, vagy kölcsönkönyvtárak bűzhödt köteteiből merítette lelki szükségleteit. Vegyük még ehhez, hogy a puszta metszet gyorsan lekopik, bolyhossá lesz, sőt szét is morzsolódik, s be fogjuk látni, hogy úgy a jó ízlés, mint a tartósság nevében szükséges az egész metszésnek, vagy legalább felső részének a szinezése.

Előállításukat tekintve legegyszerűbbek ez egyszínű metszések, melyeket az egész vászonba kötött könyveknél használnak leginkább. A finomra őrölt piros, kék, sárga vagy zöld festéket esővízzel keverik s némi csirízzel meg viaszszal elegyítik. Az igy elkészített festéket azután hosszú szőrű, lágy ecsettel az erősen besajtolt könyv metszési felületére kenik s megszárasztva viaszszal bevonják, hogy az agátból készült csiszolóval tükörfényesre csiszolhassák. Az e czélra használt festékek közül a czinóber, brémai kék és kromsárga a legalkalmasabbak. Különösen a vörös metszés gyakori, melynek két válfajával találkozunk. Az egyik szép, sötét rózsapiros, de könnyen tapad és piszkit; a másik kissé világos szinű, nem valami tetszetős, de fölötte tartós, miért is, ha már vörös metszést óhajtunk, legjobb ez utóbbit választani, föltéve, hogy könyvünk minden lapján újjaink rózsás lenyomatával találkozni nem akarunk.

A metszés második, főleg Franciaországban divatos faja a pöttözött, mely úgy készül, hogy a festéket egy középkeménységű kefével dróthálón át a könyv metszési felületére permetezik. Valami nagyon czélszerűnek ez a metszésfajta sem nevezhető, mert nagyon gyorsan eltörlődik, lekopik. S aztán még csak nem is szép.

Sokkal czélszerűbb, de szebb is a márványozás, melylyel az ügyes munkás roppant változatos és színpompás hatásokat, érhet el. A szükséges eszközök: *a)* egy kis horgany kád, melynek egyik végére, a festékmaradék lehuzását megkönnyítő 5—6 cm. hosszú bádog szalag van lejtősen oda erősítve; *b)* a kádba szorosan beilleszkedő lehuzó deszkácska, melylyel az alapot a festék fölrakása előtt szokás átsimítani, míg a festék maradék eltávolítására papirszeleteket használnak; *c)* a húzó peczek s különböző szerkezetű fésük (l. tábl. *h.)*, melyek a húzott, pávás, csokros, vagy fésüs metszések előállításához szükséges; végül *d)* sörtéből és rizsszalmából kötött ecsetek (l. tábl. *i)*, amazok az alapfesték felrakásához, emezek az epeviznek s festékeknek kilocsantásához.

A márványozás legfontosabb része az alap készitése, melyet tragantból vagy karragénből állítanak elő, megfelelő mennyiségű esővizben főzve azt. A tragant tovább használható, de finom festékek fölvételére nem alkalmas.

Egy másik fontos alkotórésze a márványozásnak az epe, mely könnyű fajsúlyánál és savtartalmánál fogva a márványozási festékeknek nagy hajtóerőt és tartósságot kölcsönöz. Legjobb a marha epe, mely kellőkép megtisztítva s egy hatodrész tömör borszeszszel keverve, sokáig eláll. Ebből négy—öt cseppet öntenek a különböző vegytiszta festékekhez, melyeket használat előtt mindig jól fel kell rázni.

A munkás, mielőtt a márvány elkészítéséhez hozzáfogna, egyenkint minden használandó festéket kipróbál s csak, ha már kellő kiterjeszkedési képességéről meggyőződött, fog a tulajdonképeni munkához. — Az eljárás, a márványozás különböző fajai szerint változik.

A szorosabb értelemben vett márványmetszésnél először a fekete, aztán sorjában a többi színes festékeket pettyegtetik apró csöppekben az alapra, majd — a festékek egyenletes szétosztása czéljából — vízzel higított epét fecskendeznek reá s végül felrakják az alapfestéket, mely az egész felületet finoman behálózza. Ha az alap fehéren marad, akkor az utolsó művelet fölösleges.

A ú. n. hajérmetszés, mely egy, legföljebb két színű szokott lenni, szintén ilyenformán készül, csakhogy a finom, hajszálerek előállításához külön pettyegtető vizet használunk, mely öt rész vízzel kevert borszeszben feloldott velenczei szappanból áll.

E márványszerű metszésektől némileg eltér az ú. n. húzott metszések előállítási módja, a mennyiben itt a felrakott festékek szétoszlását a munkás tűk és fésűk segélyével bizonyos meghatározott irányba tereli. Rendkívül változatos alakú és színdús mintákat nyernek így, melyek legfőbb fajai fésűs, pávás, csigás és csokros metszés néven ismeretesek. Értékesebb félbőr kötésekhez ezek a húzott metszések illenek a legjobban, különösen hogyha a táblákat borító papirossal kellő összhangban állanak.

Mikor a márványok egyike már ily módon elkészült, a munkás a márványozandó könyv metszési felületét timsós vízzel bekeni s két fahasáb közé szorítva, óvatosan de gyorsan az alapba mártja, még pedig előbb az elejét, azután a fejtől s végül a lábtól eső részét. A körül márványozott könyvet azután megszárasztják, felületét egy kis viaszkkal bevonják s fényesre csiszolják.

Utoljára hagytuk, bár szépség szempontjából az első hely illetné meg, az arany s ezüst metszés ismertetését, melynek előállítása még a márványozásnál is több munkát és óvatosságot igényel.

A körülmetszett könyvet présbe helyezve, a munkás az aranyozandó metszésfelületet reszelőkkel símára csiszolja s a tojás fehérjéből, vízből, boluszföldből meg karminból készült aljvízzel egyenletesen bekeni. Ha az így nyert alap megszáradt, selyem papirossal fényesre dörzsöli s kis tojás fehérjével újra bekeni; majd az

34. ábra. DISZÍTETT KÖNYVMETSZÉS.

aranyozó párnán (l. tábl. *z.)* előre elkészített valódi vagy fattyú aranyfüstöt, fátyol szövet segélyével a metszésre rakja. Miután a metszés némileg megszáradt, viaszkos papirost helyeznek reá s előbb a símítóagyarral (l. tábl. *m. n.)*, majd egy darab finom selyem rongygyal fényesre csiszolják. Az ezüst metszés épen így készül, csakhogy arany füst helyett vékony alumínium lemezeket használnak.

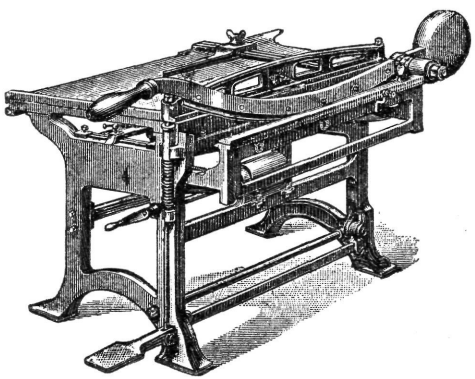
Az arany metszés nagyban emeli a könyvek szépségét, miért is a díszes egész vászon, bőr, selyem, vagy bársony kötéseknél —

mint elengedhetetlen kiegészítő részszel — gyakran találkozunk vele. Az is szokásos, hogy az ú. n. *amateur*-félbőrkötések felső metszési felületét megaranyozzák, míg alul s oldalt a csak nyírott szélek azon fehéren maradnak. Ez az eljárás abban leli magyarázatát, hogy az eféle félbőrkötést a kényesebb bibliofilek csak ideiglenes védőburoknak tekintik, melyet idővel a végleges, egész bőrkötés fog felváltani.

Úgy a színes, mint a fémes metszéseket különféleképen díszíthetik. Így pl. a már fényesre csiszolt egyszínű metszéseket finom rajzú aranydíszítéssel látják el; a síma arany metszéseket czizellálják, festik, sőt márványozzák stb. A könyvmetszésnek ez a czifrázása, mely régente igen gyakran előfordúlt, ma már végkép divatját múlta. Valóban — mint *Charles Blanc* meggyőzőleg kifejtette — nincs is szebb és czélszerűbb metszés az egyszerű tükörsíma aranyozásnál. A czizellált vagy festett aranymetszés felületén ugyanis apró mélyedések keletkeznek, melyek egyrészt nagyban elősegítik a por és piszok berakodását, másrészt megnehezítik a lapozást. Végül az ilyen czifrázatok egészen megfosztják a könyvet eredeti jellegétől s valami dobozhoz, vagy tokhoz teszik hasonlóvá. Ugyancsak divatjukat múlták a párizsi, görög és spanyol metszések is, melyeknek az a lényege, hogy a nyitott könyv lapszélei másmás színűeknek látszanak, mint a becsukotté.

Miután a könyvmetszés ékítése a fent leírt módok valamelyikén elkészült, a munkás a könyv hátát alúl s felül oromszegővel látja el, a mi egyrészt fokozza az ívek összetartozását s a hát gömbölyűségét, másrészt pedig tetszetős benyomást kelt a szemlélőben. Oromszegő nélkül a könyv rideg és befejezetlen. Ez oromszegőket régente maguk a könyvkötők készítették, de ma már gyárilag állítják elő s a legkülönbözőbb minőségben és színben készen kaphatók. Minthogy az általuk elérhető hatásnál igen sok függ helyes megválasztásuktól, nem csak arra kell ügyelnünk, hogy színben, hanem hogy minőségben is harmonizáljanak a külső borítékhoz használt anyagokkal. Finom bőrkötéshez pl. jobb fajta selyem szegő való, míg egyszerűbb vászon kötéseknél kevésbé értékes pamut vagy vászon szalaggal is beérhetjük. Csak arra kell ügyelni, hogy a szegő hossza a könyv vastagságával pontosan egybevágjon, hogy jó rá legyen erősítve s hogy hamar ki ne kopjék, mert úgy a por könnyen beülepszik.

Finomabb kötések hátára még a szegők fölrakása előtt ráerősítik a jobbára keskeny, selyemből szőtt jelző szalagokat melyek színe rendesen bizonyos harmonikus ellentétben áll a külső borítékkal. Megválasztásuknál főleg arra kell ügyelni, hogy színtartók legyenek, mert különben kellemetlen foltokat okozhatnak a könyv lapjain. Ez is egyike azon apróságoknak, melyek megválasztásánál az egyéni ízlés és fényűzési hajlam kifejtésére bőséges alkalom nyílik, miért is a bibliofilek kelleténél nagyobb súlyt helyeznek reá. Vannak u. i. egyesek, kik a rendesen használt jelzőszalagokkal nem érik be, hanem szélesebb, sokszor gyönyörűen mintázott vagy hímzett pántlikákat tétetnek a könyvbe. Az ilyen szalagokat —

35. ábra. KÉREGPAPÍRVÁGÓ GÉP.

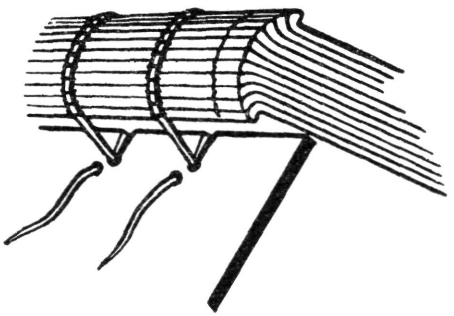
szélességük miatt — nem a könyv gerinczére, hanem hátsó táblájára szokás erősíteni, nehogy a könyv záródása megcsappanjon.

IV. A KÖNYV BETÁBLÁZÁSA ÉS BORÍTÁSA.

Az ily módon elkészült könyv testre most már ráerősítik a födeleket, melyeknek eredeti s legfőbb czélja az, hogy a könyvet a külső romboló behatások ellen kellőkép megvédelmezzék, megóvják. A könyvfedél két, a könyv hátához erősített lemezből áll, mely régente fából, manapság szinte kizárólag kéregpapirosból készül. A kéregpapir vastagsága a könyv alakjától és terjedelmétől függ ; kis, vagy könnyű kötetekre nem szabad nehéz táblákat aggatni, nagy és súlyos foliánsokra pedig nem kelleténél vékonyabbat : mint mindenütt, úgy itt is a kellő arányok betartása a fődolog. A legjobb kéregpapir Angliában készül, régi hajókötelek rostjaiból ;

a legrosszabb a sárga színű, melyet papir, fa és szalmahulladékból állítanak elő. Minőségre e kettő között áll a szürke, rongyból készült kéregpapir, melyet a jobb könyvkötő műhelyekben rendesen alkalmaznak. Puha táblájú kötésekhez vékony, tisztán papirhulladékból gyártott fehéres kéregpapirt használnak, mely tartós és hajlékony.

A kéregpapirt az erre szolgáló gépen a könyv alakjánál valamivel nagyobbra darabolják s a könyvre erősítik. Ráerősítés előtt a födeleket belülről (egész bőrkötéseknél kívülről is) papirossal beragasztják, bélelik. Ez a bélelés kettős czélt szolgál: egyrészt fokozza a táblák tartósságát, másrészt felületüket kissé meggörbítvén, lehetővé teszi, hogy szorosan a könyv-testhez simuljanak.

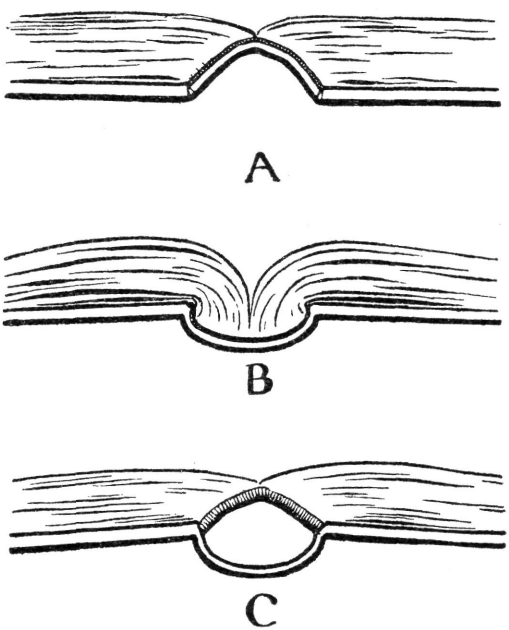
36. ábra. A kötők áthúzása a táblán.

Az így elkészített táblák ráerősítése háromfélekép történhetik. Az első és legjobb, bár legfáradságosabb eljárás a következő: a munkás a táblát pontosan a könyv partjába illeszti s s belső szélén, vagy egy czentiméternyi távolságban, minden kötő számára két vagy három [1] lyukat szúr, melyeken keresztül húzva a fonalat (36. ábra), elszélesztett végét enyvvel vagy csirizzel a tábla külső felére ragasztják. A táblázás e módjának — rendkívül tartósságán kívül — még az az előnye is megvan, hogy a födeleket egy kissé befelé hajlítván, azok jobban a könyvhöz simulnak s így tetszetősebb alakot adnak neki. — A táblázás másik, egyszerűbb módja a partos illesztés, mely abban áll, hogy a partba illesztett táblák tetejére ragasztják a jól elszélesztett, 3—4 cm. hosszú kötőket, azután vékony papirsávval befödik s jól besajtolják. Kevésbé gondos

[1] Ez utóbbi forma főleg Franczia országban dívik.

könyvkötők rendesen ily módon táblázzák be a finomabb kötéseket, bár ez — mint *Bethmann* kimutatta — többféle hátránynyal jár. Így a táblák felső részére ragasztott fűzőzsinegek — az erős feszültség folytán — gyorsan szétfoszlanak izületi helyükön ; továbbá a nagyon is mély partozás következtében az első és utolsó ívek csak nehezen nyílanak. — A harmadik, legegyszerűbb s ennélfogva csekélyebb értékű kötéseknél rendszeresen használt módozat abban áll, hogy az elszélesztett s jól megcsirizelt zsineget egyszerűen a táblák belső oldalához ragasztják s egyenesre símítják.[1]

Ha a könyv táblázása e módok bármelyikén már megtörtént, akkor két fahasáb közé szorítva, néhány órára jól lepréselik. Miután a csiríz már kellőkép megszáradt, egy vonalzó s éles kés (I. tábl. *b)* segítségével kellő alakúra formálják a födeleket. Ez a *formálás* abban áll, hogy a munkás a födelet három szabad oldalán gondosan körülmetszi, úgy, hogy csak egy kevéssé haladja meg a könyv széleit. A tábláknak igy nyert pereme oldalt szélesebb mint alul és fölül, még pedig $1^1/_2 : 1$ arányában. Konkrét méretei szigorúan meg nem határozhatók, de általános szabály, hogy nagyobb alakú könyveknél nemcsak a használt karton vastagabb, hanem peremei is szélesebbek. Oly műhelyekben, a hol kéregpapirvágó gépek is vannak, ez a művelet rendesen elmarad, mert

37. ábra. KÖNYVHÁTAK.

[1] Röviden megemlítjük még az üzleti könyvek bekötésénél alkalmazott negyedik módot is, mely abból áll, hogy a fűzőket két vékonyabb kartonlap *közé* ragasztják. E mód előnyösen használható nagy és súlyos térképgyűjtemények bekötésekor is.

ott még a táblázás előtt pontos nagyságban vágják ki a födeleket. Finomabb kötéseknél azonban még ily műhelyekben is alkalmazzák a formálást, mert a kézi metszés felülete sokkal élesebb és simább, mint a gépi metszésé.

Formálás után a munkás a kötés hátának elkészítéséhez lát. A kötés háta kétféle lehet u. m. szilárd és mozgékony. Amaz ma már csak csekélyebb értékű, bár erősen használt kötéseknél (pl. iskolakönyveknél) található s úgy készül, hogy a könyv gerinczét borítandó külső takarót szilárdan a könyvtesthez csirízelik (37. ábra *A)*. Az ilyen hátnak az a legfőbb hátránya, hogy a könyv gerinczén látható aranyozás gyorsan romlik. Ezt elkerülendő. kezdték a franczia könyvkötőmesterek kemény kéregpapirral annyira kibélelni a hátat borító bőrt, hogy az, a könyv kinyitásakor változatlanul megmaradt, (37. ábra *B)*. Ez eljárás főhibája abban áll, hogy a szilárd hátú könyvek nehezen nyílanak s nyita nem is tarthatók valami ellensúly nélkül.

Az újabb keletű, de ma már szinte általánosan alkalmazott mozgékony hátborító anyagát egy külön papirsávra, az u. n. hátfödőre, erősítik, mely a könyv felütésekor félkör alakban elválik a háttól s becsukáskor ismét odasímul (37. ábra *C)*. Minthogy az ilyen mozgékony hátú kötéseknél az íveket a kötőkön kívül semmi sem tartja össze, a könyv hátát rendesen vékony, de szívós irópapirossal szokták beragasztani, még pedig többszörös rétegekben. E czélra legjobb a merített, simítatlan irodai papiros, melyet még jobb fajta csomagoló papirral is átragaszthatnak. A folyóiratok hirdetési mellékleteinek vagy a fényezett, gyakran krétatartalmú külső borítéknak ilyetén felhasználása azonban föltétlen kerülendő, mert ezek anyaga rendesen nagyon is törékeny és síma felületük miatt rosszul is ragadnak.

Bélelés után a munkás a hátfödő elkészítésébe fog. Ez a kötés minősége szerint különböző. Czélja az, hogy a könyv forgatásakor a hátról leváló külső borítéknak több tartósságot kölcsönözzön s rugalmasságánál fogva a könyv rendes alakját jobban megőrizze. Minél könnyebb, kisebb s vékonyabb a könyv, annál gyöngébb kartonból készül a hátfedő, melynek szélessége a könyv gerinczével, hossza a födelekével egyezik. A kellő nagyságban kivágott hátfödőt a simítócsonttal domborítják s azután jól odacsirízelik a könyvet borítandó bőr, vászon vagy egyéb szövetféle hátrészéhez.

Ha a bőrkötések gerinczén kiálló bordákat akarnak feltüntetni, akkor a hátfödőre előbb egymástól megfelelő távolságban kéregpapirból vagy vastagabb bőrhulladékból készült keskeny sávokat ragasztanak, melyek a szélek felé kissé ellapulnak. Az így nyert bordák rendes száma öt, a mi a könyv hátát hat mezőre osztja. A czím rendesen a második, a kötetjelzés pedig a negyedik mezőbe kerül. Egyesek csupán a czímet bezáró első két bordát ragasztatják a hátfödőre, míg ismét mások az egész síma hátú bőrkötéseket kedvelik. Ez utóbbiaknak az egységes felület kedvező hatásán kívül még az előnyük is megvan, hogy sokkal lassabban kopnak mint a bordázottak, miért is közkönyvtárakban felette ajánlhatók.[1]

Félvászon- és papirkötéseknél a hátfödő készítése módosul egy kissé. Ily könyveknél a hátfödőt a gerincznél egy pár czentiméterrel szélesebbre szabják s közepén a kellő mennyiséget a simítócsonttal kijelölvén, a fölösleget lejtősen elvékonyítják. Az így nyert vékonyabb szárnyakkal azután a hátfödőt a táblák belső felületére erősítik s csak ezután egyesítik a könyvvel.

A hátfödő elkészítésével a kötés szerkezeti része teljesen befejeződött; most már a külső borítás és diszítés munkája következik. Előzőleg azonban még a külső borítékhoz használt anyagok minőségéről, tulajdonságairól s színéről kell egy pár szót ejtenünk.

A borításra használt anyagok első és legkiválóbb csoportját a különböző bőrök teszik. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az állatok legnagyobb részének bőrét felhasználták már a könyvek bekötéséhez. *Uzanne* mint typikus példát, *Lucyen de Rosny*-t említi, a kinek könyvtárában egész kis állatsereglet halmozódott fel ilyformán. De akadt a bibliománok változatos seregében nem egy olyan is, a ki az öt világrész állataival be nem érve, embertársai bőrét nyúzta le, hogy beteges szenvedélyét kielégíthesse. Pedig *Rouveyre* szerint az emberbőr semmi különös jelleggel sem bir; hasonlít a maroquinhez, csakhogy sokkal finomabb az ikrázata, kellemesebb a fogása s rendkivüli nagy a tartóssága. *Rouveyre*

[1] Tényleg a budapesti egyetemi s orsz. Széchenyi könyvtárakban pl. szinte kizárólag ilyen síma bőrhátú kötésekkel találkozunk: csak az a kár, hogy ez intézetek könyvkötői a hiányzó bordákért otromba aranysávokkal akarnak kárpótolni, a mi az említettem esztheticai hatást végkép lerontja.

állításának valódiságát nem vesszük tüzetes vízsgálat alá:[1] hiszen nekünk, közönséges halandóknak úgy sem igen lesz alkalmunk szert tenni erre a becses anyagra.

Tehát áttérünk annak a bőrfajnak az ismertetésére, mely rendes körülmények közt a bibliofilek legdrágább s legféltettebb kincseit takarja: a *szattyánra* (maroquin). A szattyánt — mely főleg lágyságával, erős szemcsézetével tűnik ki — rendesen kecskevagy szamárbőrből cserzik szömörczével és gubacscsal. Legbecsesebb az, mely Keleten készül, bár ujabban nyugateurópai gyárakban is igen jó minőségűeket állítanak elő. Könyvkötésre kétféle állapotban használják: azon szemcsésen és simítva *(écrasé)*. Ez utóbbit *par excellence* díszkötésekhez használják. Nemcsak szépségre, de tartósságra is ez a bőr áll a legelső fokon, miért is a *British Muzeum* vezetősége a könyvek legnagyobb részét ebbe az anyagba kötteti.

Ily fényűzésre azonban csak kevés magánosnak s még kevesebb közkönyvtárnak telik. Egész jól beérhetjük a *chagrin*bőrrel is, melyet ugyancsak kecskebőrből, de néha ló- sőt tevebőrből is készítenek. Gyártásmódja az előbbitől több pontban eltér és szemcsézete is különbözik némileg a szattyánétól, de tartósságra szinte egy fokon áll vele. Drágának ugyan ez a bőr is elég drága, de használata mégis elkerülhetetlen mindannyiszor, a mikor valamely sokat használt könyv bekötéséről van szó.

A maroquin- és chagrinbőr viszonylag magas ára természetesen sokféle utánzásra, hamisításra adott alkalmat, a minek ellenőrzése, felismerése roppant nehéz, sőt néha lehetetlen. Az említett anyag helyett u. i. sokszor az olcsóbb, de kevésbbé tartós juhbőrt alkalmazzák, melyet páczolással, hengereléssel, sőt újabban galvanoplasztikus úton úgy elváltoztatnak, hogy a csalásra rendszerint csak használat közben jön rá az ember.

Harmadsorban említjük a *bagaria*- vagy oroszbőrt, melynek kikészítése ismét különbözik az előbbiekétől. Jellegzetes szagát a cserzéséhez használt nyirfakéregtől kapja. Ez az erős illat — némelyek állítása szerint — gátat vet a penész és rovarok romboló hatásának, a mi tartósságát s így használhatóságát is igen

[1] Mindazáltal utalunk *Marcellin Pellet* nyilatkozatára, mely szerint az emberbőr nem ád szép könyvkötést. Legfőbb hibája zsirtartalmában rejlik, melytől szinte sohasem lehet végkép megfosztani.

fokozza. Mégis akadtak olyanok, a kik kárhoztatták e bőrfaj használatát, — de tiltakozásuknak csak annyi az alapja, mint *Labruyère* ismeretes mondásának, melylyel a szattyán ellen kelt ki. A *British Muzeum* tisztikara nem is osztja e téves nézetet, hanem szótárait, lexikonait s egyéb sokat használt kézikönyveit rendesen bagariába kötteti. Vajha példája minél több utánzóra akadna!

Régi, főleg XV—XVII. századi német kötéseken méltán csodálhatjuk még a *disznó*bőr tartósságát is, melyet egykor szinte általánosan használtak. Manapság magas ára s rosszabb kikészítése miatt mindinkább háttérbe szorul. Nagy hátránya, hogy hamar kiszárad és törékenynyé válik.

Ugyanez a fogyatkozása van a *borjú*bőrnek is, csakhogy még fokozottabb mértékben. Ehhez járul még rendkivüli kényessége, gyors kopása, a min lakkozással lehet ugyan segíteni, de ez meg gyors repedezését vonja maga után. Semmi sem ajánlja tehát e bőrnek a használatát s szinte érthetetlen, hogy miért dédelgetik annyira a legtöbb közkönyvtárban. — A XVIII. században divatozott, de régi könyvek ujrakötésénél — mint stílszerűt — ma is szívesen alkalmazzák a márványozott vagy erezett borjúbőrt, melyet *Marius Michel* a szakértő elkeseredésével »ördögi találmánynak« bélyegez. A márványt vagy erezetet u. i. különböző erősségű savakkal maratják a bőrbe, a mi többé-kevésbé szétroncsolja a sejteket s a bőr pusztulását, szétmállását roppant meggyorsítja.

Egy másik, főként iskolai és kölcsönkönyvtárakban használt anyag a *juh*bőr (basane), mely jól kikészítve elég tetszetős és tartós, bár sok fogyatkozása is van. Igy pl. laza szövésénél fogva rendkívül érzékeny a hőváltozások iránt, hamar törik és gyorsan penészedik. Tartósabb akkor, ha mesterséges ikrázattal látják el s ily állapotban tényleg alkalmazzák — de csak apró, keveset használt füzetek bekötésére — a mindenben mintaszerű *British Muzeum*ban.

A teljesség okáért felemlíthetjük még, bár napjainkban alig használatos, a *pergament* is, mely megváltozott előállítási módja következtében sokat veszített régi jó hiréből. Legfőbb fogyatkozása hygrometriai érzékenységében rejlik. A meleg hatása alatt gyorsan kiszárad és megvetemedik; nedves helyen pedig elernyed

és megpuhul. De ha egész vagy félkötésekhez e fogyatkozások következtében nem is ajánlatos, roppant szívóssága miatt a sokat forgatott szótárfélék sarkainak beborítására igen jól felhasználható.

Befejezésül talán nem lesz felesleges *Maire*-nek egy, az összes bőrfajokra vonatkozó, általános megjegyzését ismertetni. Szerinte könyveink bekötésénél még arra is kell ügyelnünk, hogy a felhasznált bőr teljesen ép, zárt sejtű legyen. Mostanában ugyanis közkeletű szokás, hogy a gyárakban egy-egy állatbőrt gépek segélyével két-három rétegre is szétbontanak. Ez eljárásnak az a természetes következménye, hogy míg a legfelsőbb rétegen a sejteket elzáró szemcsés felhám valódi és egészen ép, addig a másik kettőn az ikrázatot — ép úgy mint a már említett maroquin- és chagrin-utánzatoknál — mesterséges úton idézik elő, a mi szemünket könnyen megtéveszti ugyan, de a nyilt sejteket el nem zárja s így a gyors hámlódást, kopást sem akasztja meg. Az ily másod- vagy harmadlagos bőrbe kötött könyvek gyorsan szétmállanak, a mi újbóli beköttetésüket teszi szükségessé.

Ebből az is kiviláglik, hogy a bőr külsejéről annak minőségét fel nem ismerhetjük. Biztosabb kritériumul szolgál a bőr széttépése. A jó bőr csak nehezen szakad és a hasított széleken hosszú, selymes szálak képződnek; az olyan bőr, mely könnyen téphető s szélein rövid, felkunkorodó szálakat találunk, tartós bekötésekre alkalmatlan. De föltétlen megbízhatónak ez a tulajdonság sem tekinthető, mert, mint a londoni *Society of Arts* által e czélból kiküldött szakbizottság tanuságos jelentése [1] mondja, a legerősebb bőr nem mindig a legtartósabb s nem mindig áll legjobban ellen a könyveket fenyegető romlásnak. Fontos még a bőrök festéséhez használt anyag minősége is; a legtöbb festőeljárás több kevesebb kénsavtartalmú vegyülettel történik, a mi a romlás csiráit már magában hordja. Ez pedig csak vegyi úton deríthető ki, a mi az ellenőrzést nagyon megnehezíti.

A könyvkötés borítására használt anyagok második, nagy csoportját a különböző *szövetfelék* teszik. Ide soroljuk a *bársonyt*, a *selymet* és a kölönféle *vásznakat*. A két előbbi, nemesebb anya-

[1] Lásd Cockerell: Der Bucheinband u. die Pflege d. Buches cz. mű XIX. fej.

got ma már csak elvétve használják egy-egy imakönyv vagy verskötet borítására. Sokkal gyakoribb a vásznak változatos csoportjának a szereplése, mely vékonyabb, kisebb alakú, ritkábban használt könyveknél még a közkönyvtárakban is igen helyén való, magánosoknál pedig, épen e változatosság következtében, szerfölött alkalmas arra, hogy aránylag csekély árért, hangulatos és ízléses kötésekre tegyenek szert. Csak az a kár, hogy az előállításukhoz

38. ábra. BÁRSONY KÖTÉS.

használt anyagok s kikészítésük módja miatt legtöbbször sokat vesztenek tartósságukból. E vásznak u. i. rendesen pamutból, kenderből, lenből, juttából készülnek, s csak ritkán gyapjú- vagy selyemszálakból, pedig ez utóbbiak sokkal tartósabbak. S e selejtes anyagok nem javulnak az által, hogy gépek segélyével ránczokat, chagrinszerű ikrázatot vagy geometriai vonalakat préselnek beléjük, a mi külsőleg közelebb hozza ugyan a vásznat a bőrhöz, de nagyon merevvé, törékenynyé teszi s igazán csak arra

szolgál, hogy a szövésben rejlő hibákat eltakarja. A legjobbak a laza szövésű angol vásznak, melyek számos színárnyalatban kaphatók. A közkönyvtárakban, mint látszólag legczélszerűbbet, leginkább fekete, szemcsés felületű vásznat alkalmaznak, pedig ez tart a legkevesebb ideig. A fekete festék u. i. rendesen oly rossz minőségű, hogy szétroncsolja a szövet szálait, a minek gyors foszlás a természetes következménye. Viszont a világos angol vásznak — egy-két lilás, szürkés vagy sárgás színárnyalat kivételével — nagyon gyorsan piszkolódnak s ezért oly helyeken, a hol a könyv sok kézben megfordúl, jórészt használhatatlanok. Azért mint *Eggert Gusztáv* mondja,[1] az ilyen czélokra legalkalmasabb a *dermatoid* nevű vászon, mely nem zsirozódik, nem kopik, érzéketlen a hőváltozások vagy a nedvesség iránt s lemosható a nélkül, hogy szinezése bármi kárt is szenvedne ez által.

A külső boríték harmadik, s talán legváltozatosabb csoportját a kűlönböző *papirok* teszik, melyeket néha az egész kötés, de leginkább csak a táblák borítására használnak. A papirkötés ma már — csekély tartóssága miatt — szinte végkép divatját multa, noha egész vékony, alig egy íves füzetek megőrzésére még a nyilvános könyvtárakban is használható. Ily czélokra legjobbak az Angliában gyártott bőr-, pergamen- vagy csontutánzatú papirok, melyek sok művészi becscsel nem birnak ugyan, de roppant tartósak. Azok, kik a tartósságot a széppel óhajtják egyesíteni, jól felhasználhatják a *kozo* háncsából készült japáni papirokat, melyek dúsan aranyozott, ragyogó színpompájú bőrhöz hasonlítanak. E papirok között igazi csodadolgokra akadunk, melyeknek szeszélyes rajzain — mint *Uzanne* írja — a színek és tonusok valódi orgiákat ülnek.

Gyakoribb a papirnak másik alkalmazása, mikor csupán a bőr- vagy vászonháttal és sarokkal biró födeleket borítják vele. Ilyenkor főleg az u. n. márványpapirokat alkalmazzák, melyekről bővebben az őrlapoknál irtunk. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy megválasztásuknál a hát- és sarokborításhoz használt anyag színére és minőségére kell ügyelnünk. A banálisabb, kavicsos, fésűs vagy csokros márványozású papirokat például hiba volna finom szattyánbőrrel egyesíteni; ezek a papi-

[1] Blätter für Volksbibliotheken u. Lesehallen. II. évf. 73 l.

rok csak vászonhoz, vagy közönséges juh- és borjúbőrhöz illenek. Ellenben a szattyán, vagy fényezett chagrin fantasztikus felhőzetű keleties színpompájú papirokat kiván meg, melyeknek nyugtalan, szeszélyes rajza még jobban érvényre juttatja a tükörsima finoman erezett, egyszínű bőrfelület nyugodt méltóságát.

Az anyag minőségével végezve, most még a szinéről kell egyet-mást mondanunk. Szinte hihetetlen, hogy erről a másodrendű kérdésről már mennyit összeirtak, úgy a könyvtárnokok mint a bibliofilek. Amazok, mint minden a könyvkötésre vonatkozó kérdésnél, itt is a czélszerűség, használhatóság fontos elvéből indultak ki. Az a törekvés, hogy a könyvek beosztásakor keletkezhető tévedéseket lehetőleg kikerűljék, arra birta egy pár nagy könyvtár vezetőségét, hogy a különböző szakokat egymástól eltérő szinekbe kötessék. Igy pl. a *British Múzeum*ban a történet vörös, a theologia kék, a költészet sárga, a természetrajz zöld stb. szinű kötésekben pompázik. Ez az eszme első pillanatra igen praktikusnak látszik, bár valójában nem az. Ne feledjük ugyanis, hogy a piros, a sötét kék, sötét barna és fekete szineken kívül a többi szín vagy színárnyalat a levegő, por és napfény behatása alatt, rövidebb-hosszabb időn belül elfakul, a minek az az eredménye, hogy az eredetileg egymástól élesen különböző szineket csakhamar bizonytalan, piszkos-szürke tonus váltja fel, a mely a kitűzött czélnak sehogysem felel meg többé.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS-KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

AZ 1903. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2951 db., ajándék utján 330 db., vétel utján 5451 db., csere utján 1 db., áthelyezés utján 9 db., összesen 8742 db. nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: gyászjelentés 1527 db., alapszabály 138 db., zárszámadás 440 db., perirat 13 db., hivatalos irat 129 db., püspöki körlevél 175 db., falragasz 1255 db., színlap 2305 db., műsor 354 db., vegyes 950 db., összesen 7286 db. apró nyomtatvány.

Vételre fordítatott 12.789 korona 92 fillér és 813 márka 15 fillér.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a könyvtár anyagát: Aigner-Abafi Lajos, Alföldi Flatt Károly (3 db.), Bánó Jenő, Bartoniek Géza, M. kir. Belügyminiszterium (2 db.), Bene Lajos Magyarbikal, Bibliothèque nationale de Rio-Janeiro (26 db.), Budapester Tagblatt szerkesztősége, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala (3 db.), Columbia University Library New-York, Délmagyarországi tört. és rég. társulat Temesvár, Dobos István, Dunamelléki ref. püspök (3 db.), Dunántúli ág. hitv. ev. püspök Pápa, Eperjesi gör. kath. püspök, Exposition board Manila (5 db.), Farkas Traján, Fehér Ipoly Pannonhalma, Fejérpataky László (2 db.), Fialla Lajos Bukarest, Fraknói Vilmos (6 db.), Geschov J. E. Sofia (16 db.), Győry Tibor (16 db.), Harmonia (2 db.), Heeres-Museum Wien, Hermann Ottó, Hodinka Antal Wien (7 db.). Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (2 db.), Képviselőházi iroda (26 db.), Krausz Arthur (2 db.), Lóczy Lajos, Lőw Immanuel Szeged, M. Kir. Keresk. Múzeum, M. kir. orsz. meteor. és földm. intézet (2 db.), M. kir. posta és távirda igaz-

gatóság (2 db.), M. ornithologiai központ, M. Tud. Akadémia (8 db.), Matica srpská Ujvidék (4 db.), Merza Gyula Kolozsvár (4 db.), Nagy Mór Kolozsvár, Ogilvie-Gordon Mária Aberdeen, Péterfi Tamás, Petrovics László Szeged, Porse Vilmos Zsombolya, Ritay Jenő Kispest (3 db.), Roth Gyula New-York (152 db.), Sebestyén Gyula, Simonyi Zsigmond, Smithsonian Institution Washington (14 db.), Stadtbibliothek Breslau, Stat. Central-Commission Wien (7 db.), Szalay Imre, Szalay László, Széll Farkas Debreczen, Ifj. Szinnyei József, Valkovszky Miklós Munkács, Vályi János, M. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium (135 db.), Vértesi Jenő.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Enyedi Georgius. Explicationes locorum veteris et novi testamenti. Kolozsvár, 1598. (30 korona.) 2. Zvonarics Imre. A szent irásbéli hitünk ágainak bizonyos móddal és szerivel három könyvekre való osztása. Keresztur, 1614. (60 korona.) 3. Károli Gáspár. Szent biblia. Cassel, 1704. (30 korona.)

Itt említendő fel az is, hogy a M. N. Múzeum megvette özvegy Hajnik Imrénétől boldogult férjének kiválóan becses, körülbelül 5000 kötetre tehető könyvtárát 10.000 koronáért.

A könyvtár helyiségeiben 8048 egyén 17788 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 777 egyén 1313 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 1454 munka osztályoztatott, melyekről összesen 1782 czédula készült. Kötés alá készíttetett 360 mű 496 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe a negyedév folyamán 435 csomag érkezett, ugyaninnen 659 levél expediáltatott, a miből 163 reklamálás volt. Az 1897. évi XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 17 esetben kéretett.

Az egész év folyamán indított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében, 65 esetben, összesen 859 k. 31 f. folyt be.

A Széchényi-országos-könyvtár megalapításának százados évfordulója alkalmából rendezett állandó kiállításnak a lefolyt éven keresztül 723 látogatója volt.

II.

A *kézirattár* 48 kézirattal, 171 irodalmi levéllel és 18 darab fényképmásolattal gyarapodott. Vételre 667 k. 40 f. és 10 birodalmi márka fordíttatott. A szerzemények közül kiemelendő egy 1534-ben másolt magyarországi graduale, egy »Hadzâ kitâb« czímű, Fülek 1593-iki bevétele alkalmával talált arab nyelvű kézirat, Adamosi Ferencz unitarius egyházi irodalmi gyüjteménye 1683—4-ből, egy erdélyi szász verseskönyv a XVIII. század elejéről, továbbá 36 db. szinházi súgókönyv, mely Egressy Gábor

és Béni, Vajda Péter, Feleki Miklós, Tarnay Pál és Pálÿ Elek kiadatlan színműfordításait s Almási Tihamér, Degré Alajos, Benkő Kálmán, Bényei István, Északi Károly, Lukácsi Sándor, P. Szathmáry Károly, Pergő Celestin, Szentpéteri Zsigmond és mások kiadatlan, eredeti színműveit juttatta a kézirattár birtokába. Az irodalomtörténeti levelestár ezúttal Kazinczy Ferencz, E. Kovács Gyula és Perthes F. gothai könyvkiadó leveleivel gyarapodott. Mint levél-másolatok értékes gyűjteménye megemlítendő végül Gruun gróf és Stadion gróf levelezésének franczia nyelvű kötete.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül rendeztettek az országgyűlési tudósítások s folytattatott az irodalomtörténeti levelestár betűrendes átalakítása.

A negyedév folyamán 51 kutató 201 kéziratot használt.

III.

A *hirlap-könyvtár* gyarapodása: Köteles példányokból 221 évf. 24,901 szám (ezek közül számonként jött 5200 szám), vásárlás 10 évf. 229 szám 56 korona értékben, összesen 231 évfolyam 25,130 szám.

Vásároltattak: Mezei Gazdák Barátja 1830. I. negyed, Pressburger Wochenblatt 1773. III. Bd., Evangel. Blätter 1862., Der Glaubensbote 1864., Evangel. Wochenblatt 1857—60.

A könyvtárban 1147 olvasó 2278 kötetet, házon kívül 33 olvasó 79 kötetet, összesen 1180 olvasó 2357 kötet hirlapot használt.

Czéduláztatott 78 hirlap és 792 évfolyam. Átnézetett 231 hirlap, 25291 szám. Reclamatio iratott a szerkesztőkhöz és kiadókhoz 24 levél, kértünk 632 régi hirlap-számot ezekből 31 szám érkezett be eddig.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) beérkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számokban beérkezett hirlapok is összegezve hetenként beirattak, betürendben osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomag-küldeményekben hiányzó hirlap-számok azonnal reclamáltattak és ezek is följegyeztettek.

IV.

A *leveltári osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék utján 75 db., vétel utján 347, csere utján 2 db., letétemény utján 1356 darabbal és 3 családi levéltár még számba nem vett anyagával gyarapodott.

Vételre 1965 kor. 08 f. és 91 márka fordíttatott.

A törzsanyag gyarapodásából 17 er. és 1 másolat esik a

középkori iratok, 204 db. az ujabbkori iratok, 5 db. a nemesi iratok, 197 db. az 1848/49-iki szabadságharczra vonatkozó iratok és nyomtatványok csoportjára.

Ajándékaikkal gróf Bethlen Anna, Czárán István kir. táblai biró, Feöldi Doby Antal (Homonnáról) és Szalay Lászlóné (Bécsből), letéteményeikkel Berzeviczy Albert v. b. titkos tanácsos, vallás- és közoktatásügyi miniszter, özv. Nagyemőkei Deseő Leóné szül. Kruplanicz Lojka Esztergomból, özv. gróf. Festetich Leóné szül. Kubinyi Krisztina, Kisfaludy Zoltán Lajos saápi plebános, özv. Péchy Lászlóné szül. Sebe Etelka, gróf Széchényi Aladár és Szily Kálmán min. tanácsos, a Magyar Tud. Akadémia főtitkára gazdagították gyüjteményünket.

Uj szerzeményeink nemcsak számban, de tartalombeli érdekesség tekintetében is figyelemre méltó anyaggal gyarapították gyüjteményünket. A középkori iratok csoportjából kiemeljük Andrásnak a brassói és beszterczei székelyek ispánjának 1344-iki kiadványát, egy Zsigmondkori év nélküli névtelen levelet, mely a királyi udvar belső ügyeivel foglalkozik, Hunyadi Jánosnak 1446-iki és II. Ulászlónak 1492-iki okleveleit, melyek a nagybányai, felsőbányai és kapniki bányászatra vonatkoznak és II. Ulászlónak a budai mészáros czéh részére adott két kiváltságlevelét 1514-ből. Az ujabbkori iratok csoportja a XVI. század végéről és a XVII. század elejéről a Báthoryakra vonatkozó érdekes politikai tartalmu iratokkal gyarapodott. XIX. századi irataink nevezetes gyarapodása egy néhai Wodianer Samu hagyatékából származó gyüjtemény a század 40-es éveiből, mely Kossuth, gróf Széchenyi István, báró Eötvös nehány levelén kivül báró Wesselényi Miklós 64 db. eredeti levelét és 50 db. reá vonatkozó iratot foglal magában. Megszereztük továbbá gróf Széchenyi István négy levelét Thürheim Lujza grófnőhöz az 1819-24. évekből és Deák Ferencz két érdekes levelét, melyet az 1834-iki országgyűlésről sógorához, Oszterhuber Ferenczhez irt.

Ugyancsak Wodianer hagyatékából való az a 85 darabból álló gyüjtemény, mely az 1848/49-es iratok csoportját gyarapitja s melynek iratai legnagyobb része a magyar kormánynak a fegyverszállitással kapcsolatos pénzügyi műveleteire tartalmaznak érdekes adatokat. Egy másik 29 darabból álló gyüjtemény az 1848/49. évi kiáltványok csoportját gyarapitotta az erdélyi mozgalmakra vonatkozó ritka darabokkal. E gyüjteményből csoportunknak legnevezetesebb szaporulata azonban gróf Leiningen Károly honvédtábornok naplója és levelezése, mely Bethlen Anna grófnő ajándékából jutott a levéltár tulajdonába. A 69 darabból álló gyüjtemény a tábornok naplóján kivül, mely bizonyos részek kihagyásával Marczali Henrik kiadásában jelent meg, s a feleségével és rokonaival váltott leveleket s egyéb reá vonatkozó iratokat

tartalmaz, köztük azt a levelet, melyet a tábornok kivégeztetése napján, október 6-ikán irt sógorának, Rohonczy Lipótnak.

Nemesi irataink a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1514. november 30. Buda. Mártonfalvi Cseh János és testvérei nemeslevele II. Ulászlótól (XX. századi másolat a czimer szines képével); 2. 1662. június 17. Kolozsvár, Aczél János czimereslevele Apafi Mihálytól; 3. 1830. október 1. Pozsony. Czárán Antal és testvérei czimereslevele I. Ferencztől.

Az örök letéteményűl elhelyezett családi levéltárak sorazata négy családi levéltárral, ugymint a Berzeviczy, a Kolosy, a Kruplanicz családok és a Kubinyi család kovári ágának levéltárával gyarapodott; ötödikül sorakozik ezekhez a Szily család levéltárának az idegen családokra vonatkozó része, melyet Szily Kálmán min. tanácsos, a Magyar Tud. Akadémia főtitkára még 1881-ben adott át a Magyar Nemzeti Múzeumnak, s mely most az ő kivánságára a levéltári osztály törzsanyagából kiválasztatva, a családi levéltárak sorában nyer elhelyezést. E levéltár a 12-ik az örök letétemények ez évi szaporulatában, s a Magyar Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma vele 67-re emelkedett.

Régebbi letéteményeink közül a Kisfaludy, Péchy és gróf Széchenyi családok levéltárai gyarapodtak ujabb letéteményekkel.

A lefolyt évnegyedben 93 kutató 10,741 db. iratot és 368 pecsétmásolatot használt; külső használatra kikölcsönöztetett 8 téritvényen 64 db. irat és 10 db. pecsétmásolat.

A lefolyt évnegyed szerzeményei közül a levéltár törzsanyagának szaporulata, mint az előző évnegyedek gyarapodásaival is rendesen történni szokott, teljesen feldolgoztatott s a törzsgyüjteménybe beosztott, s a szerzeményi napló, melybe az előző évnegyedben vétel utján megszerzett Ibrányi levéltár egész anyaga tételenként beiratott, az év utolsó napján lezáratott. Az utolsó évek szaporulatainak, köztük a Véghely-gyüjtemény több ezerre menő anyagának a törzsgyüjteménybe való beosztása a középkori és újabbkori iratok elhelyezésében jelentékeny változtatásokat tett szükségessé. A középkori iratok most 170, az újabbkoriak közül a XVI—XVIII. századiak 452 fiókot foglalnak el a levéltári nagy teremben; a XIX. századi iratok a fiókokból kiszorulva, 70 kötegben nyernek elhelyezést.

A lajstromozási műveletek a középkori anyagnál az 1469-ik évig terjedtek, s az 1848/49-es kiáltványok csoportjánál teljes befejezést nyertek. E csoport lajstromozása 1901 elején kezdetett meg; a három évi munka eredményeként a gyüjtemény 3666 darabot számláló anyagáról 2449 czédula készült, melyen a nyomtatványok kelte, kibocsátói, kezdősorai és a nyomtatás helye és ideje pontosan fel vannak tüntetve. E munkálat befejeztével kapcsolat-

ban az 1848/49-es apró nyomtatványok csoportja az 1848/49-es iratok függelékeül a levéltár földszinti szobájában helyeztetett el.

A családi levéltárak közül teljesen rendeztettek és felállittattak a Berzeviczy és a Szily családok levéltárai.

A Berzeviczy család levéltára a XIII. századból 16 er. és 3 más., a XIV. századból 178 er. és 28 más., a XV. századból 144 er. és 9 más., a XVI. századból a mohácsi vészig 46 er. és 4 másolatot, összesen 428 db. középkori iratot, a mohácsi vészen túl 183 db. XVI., 44 db. XVII., 244 db. XVIII., 179 db. XIX. századi iratot, 20 db. genealogiai táblát, 2 db. rajzot és 23 db. levéltári lajstromot foglal magában, összes iratainak száma 1123.

A Szily-féle letéteményben van 1 db. XIV. századi 2 db. XV. századi eredeti oklevél, 32 db. XVI. századi m. v. u., 258 db. XVII., 1928 db. XVIII. és 256 db. XIX. századi irat; az összes iratok száma 2477 db.,

Folyamatban van a Ghyczy és a Szerdahelyi családok levéltárainak rendezése; az utóbbinál e művelet a XVII. század végeig haladt. A Szent-Iványi család levéltárának lajstromozása pedig teljesen elkészült, és csupán a regesták revideálásának kell még megtörténni, hogy a szintén évekkel ezelőtt megkezdett munkálatnak végleges eredményéről számot adhassunk.

SZAKIRODALOM.

A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. *A magyar kereszténység, királyság és Benczés-rend fönnállásának kilenczszázados emlékére kiadja a pannonhalmi Szent-Benedek-rend. Szerkeszti Erdélyi László dr.* Bpest, 1902. I. II. VII. köt.

A pannonhalmi Szent-Benedek-rend tudományért lelkesedő s tudományt művelő tagjai összefogtak, hogy a rend történetét maradandó értékkel bíró munkában az érdeklődőknek elmondják. *Erdélyi* László, a vállalkozás lelkes szerkesztője, az I. kötet előszavában történeti fejlődésben elmondja, mikép született meg a monographia terve, miképen öltött testet ez a terv, kik voltak az anyagi, s kik a szellemi erőket biztosító tagjai a vállalkozásnak. A nagy és értékes vállalkozásból immár három kötet jelent meg, ez a három kötet a következő:

1. A pannonhalmi főapátság története, első korszak 996—1244-ig, szerkesztette és részben irta *Erdélyi* László.

2. A pannonhalmi főapátság története, második korszak 1243—1404-ig, szerkesztette és részben irta *Sörös* Pongrácz.

3. A zalavári apátság története, irta *Füssy* Tamás.

Egyetlen egy kötetre se lehet azt mondani, hogy egy ember munkája; a tárgy természete hozza magával, hogy a minden oldalról való megbeszélést alaposan csakis több ember hozzászólásával lehet elvégezni. A zalavári apátság története a legegyöntetűbb, a mennyiben csaknem az egészet *Füssy* Tamás irta, míg kívüle csupán *Erdélyi* László tárgyalja »A zalavári apátság legrégibb okleveleit«. A másik két kötetben több benczés tudós író művével találkozunk (de nem mindegyikével, pl. Bódiss Jusztintól semmit se olvasunk). Legtöbbet írt *Erdélyi* László és *Sörös* Pongrácz; kívülük még a következők fáradoztak a mű megírásánál:

Villányi Szaniszló (Az apátok története, Az apátság egyházjogi helyzete), *Zoltvány* Irén (A magyarországi benczés irodalom a tatárjárás előtt, Irodalmi és művészeti viszonyok), *Gyulai* Rudolf (A benczések egyházi művészete, Irodalmi és művészeti viszonyok,

Soproni templomunk), *Wagner* Lőrincz (Az apátság egyházjogi helyzete), *Szentimrei* Márton és *Schermann* Egyed (Történeti előzmények), *Prikkel* L. Márián (A Pray-codex és a Halotti Beszéd).

Magától értetődő dolog, hogy ily különböző szakismeretet igénylő mű ismertetésénél a birálat csakis egyoldalú lehet. Lehetetlen követelni, hogy az ismertető a fentemlített érdemes dolgozatok mindegyikéhez hozzá tudjon szólani. Általánosságban azonban azt kivánom megjegyezni, hogy az apátság nem riadt vissza az anyagi áldozatoktól. Hálásan említem, hogy sok oklevél és egyéb hasonmás van e kötetekben, némelyik oklevelünknek itt van először kiadva facsimiléje (v. ö. pl. Szent László pannonhalmi javakat összeíró oklevelét); elismeréssel kell felemlítenünk, hogy minden kötethez pontos oklevéltár van csatolva. A pontosságot és gondosságot dicséri az a körülmény is, hogy *Erdélyi* László az 1001-i pannonhalmi kiváltságlevelet, valamint az 1083—95-i Szent-László-féle pannonhalmi birtokösszeíró oklevél szövegét a rövidítések pontos megjelölésével közli. Ügyszeretet és gond látszik meg a szerkesztésen is, az egyes czikkeken is. Sőt, a mint itt-ott észrevettem, s a maga helyén megemlítem, a tárgy szeretete magával ragadja az írót, s nem egész helyes képet nyújt a dolgok tényállásáról. Határozott nyereségei az irodalomnak azok a czikkek, a melyek az apátság birtokairól, a hozzájuk rajzolt térképekkel (Erdélyi L. és Sörös P. czikkei) szólnak.

Az első kötetben Erdélyi László külön fejezetben, nagy körültekintéssel próbálja védeni a pannonhalmi alapítólevél, helyesebben talán *Karácsonyi* elnevezésével élve, kiváltságlevél hiteles, egykorú voltát. Fejtegetésének eredménye, hogy e kiváltságlevél »valódi, hiteles és eredeti, ily régi oklevele nincs több a magyarnak«. Ismeretes dolog, hogy ez oklevelet tekintélyes történettudósaink hamisítványnak tartják (Pauler, s legujabban Karácsonyi is »A hamis, hibás keltű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig« 4 lp.), míg viszont más tudósaink, kiknek élén *Fejérpataky* áll (v. ö. *Fejérpataky*, Oklevelek II. István kir. korából 6 lp.: »Tudvalevőleg legrégibb eredeti oklevelünk a pannonhalmi apátság kiváltságlevele; hitelessége annyiszor forgott kérdésben, sőt legújabban az Árpádok korának nagyérdemű történetírója is komoly kételyeket hozott föl hitelessége ellen, hogy mindaddig, míg alkalmunk lesz e kérdéshez hozzászólni, e fontos ügyet mellékesen tárgyalni nem tartjuk czélszerünek«), s a kikhez most Erdélyi László is csatlakozott, az oklevelet 1001-ből (vagy 1030. tájáról) való hiteles darabnak mondják.

Egy-egy XI.—XII. századi oklevél hiteles vagy hamisított volta azonban nem csupán a historikust, valamint a paleografust érdekli, hanem érdekli a magyar nyelv és helyesírás

történetével foglalkozót is. Az oklevelekben rendesen a helyek megjelölése alkalmával előkerül egy vagy több nem latin, a mi esetünkben magyar szó. Az ilyen szavak aztán, nem lévén XI., XII. századi összefüggő nyelvemlékünk, fontos nyelvtörténeti adatok a magyar nyelv hang- és alaktanához. Fontos azonban egy XI. századi oklevelünk hitelességének kérdése a latin filologusra is. Tudni azt, mely nemzet latinságával egyezik legelső okleveleink latin nyelve, annyi, mint birtokában lenni annak az ismeretnek, kik voltak nálunk a latin nyelvű műveltségnek első hirdetői. Ezek a filologiai szempontok azok, a melyek miatt a jelen sorok írója is érdeklődik az iránt, mi a XI. század kétségtelen hiteles hazai emléke, s a következő sorokban a kérdéshez tisztán ilyen filologiai szempontból akar hozzászólni.

Fejérpataky László megállapítása szerint a XI. századból hat kétségtelenül hiteles és egykorú oklevelünk van. Ezek: 1. Az 1001-i (1030-i) pannonhalmi kiváltságlevél; 2. Szent Lászlónak a pannonhalmi apátság birtokai felől kiadott renovatiója (évszáma 1083—95); 3. Szent László idejében a bakonybéli apátság javait magában foglaló összeírás (évszáma 1086); 4. Endre királynak 1055-i tihanyi alapító oklevele (egykorú másodpéldány); 5. Gödény 1079—80-i adománylevele a veszprémi Szent-Mihály-egyháznak; 6. Dávid dux Szent László pecsétjével megerősített adománylevele a tihanyi apátság részére.

Ha mi e hat oklevelet a szerint csoportosítjuk, minő betűtypussal vannak írva, akkor azt látjuk, hogy az 1. 2. 3. számú az *oklevelekben*, míg a 4., 5., 6. számú a *kódexekben* található frank minusculával van írva. A kódexekben található frank minusculával írt 4., 5., 6. számú oklevelek hiteles voltát senkinek eszébe se jutott kétségbe vonni, annyira kétségtelen darabjai a XI. századnak, míg ellenben az 1., 2., 3. számú oklevelek hiteles és eredeti volta nem áll oly tisztán. A pannonhalmi oklevélnél láttuk a két táborra oszlott tudósokat; a bakonybéli összeírásról *Erdélyi* László maga bizonyítja »A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei« című értekezésében, hogy jelen alakjában (kétségtelenül több eredetiből) XIII. századi másolat. Erdélyi fejtegetéséhez, a mi egyébiránt az oklevél hitelét is érinti, megemlítem még a következőt is: A bakonybéli összeírásban ez áll: »In portu *modofa* est piscatio libera que uulgo dicitur *tana* (sic!)«; a hely, a melyről itt szó van, a Tolna megyében fekvő *Madocsa*, ámde erről a helyről az 1109-i veszprémi oklevél azt mondja, hogy a veszprémi apáczáké: a hely így hangzik:« Item dedit sanctus rex portum *modochea* qui *thona* uocatur cum descendu ad piscacionem vsonum et ad opus monialium sancte marie seruiencium (Orsz. lev. p; Muz. p.: »Preter hęc dedit sanctus rex in portu *modocea* piscationem husonum ad opus monialium sancte marie

seruiencium«). A bakonybéli összeírásban ez ellenmondást igen fontosnak tartom az oklevél hitelét illetőleg is. A pannonhalmi javakat összeíró oklevél is tele van ellenmondásokkal, a melyek közül a legnagyobb, hogy Szent László az oklevélben egyszer első, másszor harmadik személyben beszél. Az oklevélnek a bakonybéli összeírással több közös sajátsága van; ilyenek: 1. *h* felesen vagy nincs kiírva: Bakonybéliben: cum L *ydriis* (hydriis helyett), *forcosig* (forcos*hig* helyett), una piscina, que uulgo dicitur tener *here* (*ere* helyett): Pannonhalmi renovatio: *keurisig* (Kőrishegy), *vgmogos* (hegymagas), *ebraycum, omiliae, ymnari, here* deaurato (aere helyett) stb. 2. *k, t, p* helyett *g, d, b* és viszont: Bakonybéli: *chigisti* (Hegyesd), Pannonhalmi: *ruozti* (Ravazd), Pannonhalmi: *kirci* (Györk), *suptilia*, *ba**b**tistesia.*

E sajátságokhoz hozzá veszem, hogy a *z*-nek a két oklevélben olasz-franczia *h*-forma alakja van, ez van az 1001-ikiben is, valamint a Váradi regestrumban (v. ö. Karácsonyi bevezetését *h* : *z*-ről) is. Nem lévén azonban a betüalakok terén szakember, ebből az egyezésből semmit se következtethetek. Ha azonban e két oklevelet, összefogva a pannonhalmi 1001-i kiváltságlevéllel filologiailag összehasonlítom a három kétségtelenül hiteles XI. századi darabbal, akkor e három oklevelet a magyar nyelv története és helyesírása kérdésénél csak akkor vehetem figyelembe, ha az oklevelek vallomása egyezik a három kétségtelenül hiteles oklevél vallomásával. A pannonhalmi 1001-i kiváltságlevélre magára a következő észrevételeim vannak:

1. Az *ecclesia* szó a mi kétségtelenül hiteles és eredetiben fennmaradt XI., XII. okleveleinkben kivétel nélkül *ęcclesia*-nak *ecclesia*-nak van írva, így 1055-ben: ęcclesiam (4-szer), *ęcclęsie, ecclesia*, ęcclesiafticis | 1079—80 : *Ecclesia*(m) (sor elején nagy *e*-vel, azért nem *e* caudata) | 1095: *ęcclefię* 1113: *ęcclesię* stb. Ez az írás ebben az időben a Rajna-menti franczia-német oklevelekben található (v. ö. 1050-ben *Reusens*, Elements 195 l.) A pannonhalmi kiváltságlevélben ***ae**clesia*, ***ae**clesię*, ***ae**clesiae* az írásmód, a pannonhalmi javak összeirásában: *eclesi**ae**.* Nagyon jól tudom, hogy egykorú német oklevelekben és észak-olasz krónikákban az *ecclesia* mellett ***ae**cclesia* is előfordul. Az én megjegyzésem csak az, hogy kétségtelenül egykorú és hiteles XI., XII. századi okleveleinkben ***ae**cclesia* elő nem fordul.

2. »Aeclesia sancti *Michahelis*« (= Veszprém). A mi XI., XII. századi okleveleink soha se írtak *Michahel*-t (ez írás ebben az időben Cseh- és Olaszországban járatos), hanem kivétel nélkül *Michael*-t. Ime a bizonyítékok: 1079—80: Sancto *Michaeli* (= Veszprém, 2-szer), u. o. *Michael* presbiter | 1116—31 (Fila okl.): Monasterio sancti *Michaelis* | 1152: ecclesiae sancti Michaelis | 1166: predium sancti *Michaelis* || 1181: hospes

Michael, 1198. *Michael* cum uxore, 1208 és 1226: coram *Michaele*, 1232: *Michael* filius opus Hal. Ben.: bovdug *michael* archangel; 1135: *Michal*, 1198: *Michal*, 1229: *Michal* comes stb.

3. A mi legrégibb hiteles emlékeinkben »the*u*tonicus, te*u*tonicus« írás fordul elő, míg az *o*-s későbbi, XII. század végei és XIII. századi alak. A kiváltságlevélben ez áll: »Ingruente namque bellorum tempestate qua inter *theotonicos* et ungaros seditio maxima excreuerat«. Eredeti XI. századi oklevelünkben: 1079—80: »rex concessit in curia dimisiensi, dum te*u*thonicos in hiemali tempore deuastaturus pergeret«. Átírt emlékekben: Vita s. Gerardi: 12 §: *te*w*tonicus*, 22 §: *te*u*tonica*, 1141—61: okl. (Magdolna okl.): »Philippo *te*u*tonico*«. A XII. században író Anonymus XIV. századi kéziratában állandóan *o*-val (v. ö. 1. fej.; *te*o*thonicos*, 15. fej.: *the*o*tonicorum* stb.).

4. Az oklevélben o-jegy *(Cŏrtou)* nálunk csak az 1111 zobori oklevélben fordul elő (Robert szóban); a mi német jelzés.

A 4. pontban felhozott helyesírási sajátságokra azt lehet mondani, hogy az oklevelet olyan ember irta, a kinek nem volt sajátja a magyarországi latinság. Ezt egyébiránt olyan latin szavak is bizonyítják, a melyek a mi okleveleinkben különben ismeretlenek; ilyenek:

α.) *uicecomes*, eredeti okleveleinkben csak is *comes* fordul elő; ismeretlen a *uice cancerarius* is (v. ö. 1055: conscriptum est hoc priuilegium a beatissimo presule Nicolao, qui tunc temporis *vicem* procurabat *notarii*), valamint a *marchio* kifejezés.

β.) Az oklevélben előfordul a *comitatus* szó »megye« értelemben; eredeti okleveleinkben először *provincia* fordul elő (v. ö. homines de posoniensi prouincia 1186). Az oklevélben *curtis* van »udvar« értelemben; eredeti okleveleinkben kivétel nélkül *curia* (v. ö. comes curialis) fordul elő (v. ö. 1055: *curia* regalis, 1079—80: *curia* dimisiensi stb., de Sz. István törvényeiben: *curtim* vel domum, I. XXXV.). Az oklevélben anachronismusok is vannak, bár ezeket lehetséges esetleg máskép is magyarázni. Ez anachronismusok szerintem a következők:

1. »Centum *libras* auri optimi«. Ugy tudom, hogy nálunk a XI., XII. században általában ezüstben történt a fizetés. A pénz legrégibb neve *moneta* (v. ö. 1111. okl. *monetarii*, később *marca*, később *denar* (e fejtegetésre l. *Réthy*, Corp num.). Okleveleinkben 1141—61-ben ez áll: unam *marcam argenti*, Anonymus: 10. fej.: duo milia *marcarum argenti*, 1232, 1237 oklevelek: sex *marcis argenti* stb. Általában ezüstben történt a fizetés, s így, bár nálunk voltak byzanczi aranyak a XI. század elején, mégis nagyon különösnek kell tartanunk a fentebbi közszokással ellenkező fizetési módot. Nem magyarországi kifejezés a *libra* se, mert nálunk *marca* vagy *pensa* járta (v. ö. Szent István tört: . . . *pen-*

sas auri, XII. auri *pensas* stb.). Ilyen anachronismusnak látszik egyébiránt a »medium *camerae nostrae*« (királyi kincstár) kifejezés is.

2. Az oklevélben »*ungaros, ungrorum* rex, in regno *ungarico*, regis *ungrorum*«, míg a pecséten »*Vngarorum* rex« olvasható. A pecsétről kimutatta *Baróti* Lajos, hogy tökéletesen egyezik a veszprémi apáczák 1109-i oklevél Országos levéltár példányán levő pecsétjével; ezzel tehát bővebben nem kell foglalkoznunk. A mire már most sulyt helyezek, az az, hogy a mi hiteles emlékeink tanusága szerint az »Ungari, regnum Ungrorum stb«. kifejezés Szent István alatt nem volt használatos. Kétségtelen hiteles emlékeink szerint Magyarországnak Szent László király idejéig Pannonia volt a neve, a magyar király pedig »rex Pannoniorum vagy *Pannoniae*« volt. Ezt bizonyítják a következő adatok:

a) Péter király pénzein *Pannonia*, Sámuelén *Panoneia*, I. Endréén *Panoneia*, I. Béláén *Pannonia*, Salamonén *Pannoneia, Panonia tera, Panonai Panonia*, I. Gézáén *Panonai, Panoneia* felirás olvasható (v. ö. *Réthy*, Corpus num. I. 10, 11, 12, 13 l.). Itt jegyzem meg, hogy Salamon király sírkövén ez áll: »Hic requiescit illustrissimus Salomon rex Pannoniae« (hiteles? Magyarország tört. Emlékei I. 15.) Az *Vngaria* kifejezés pénzeinken IV. Béla alatt jelentkezik először.

b) Kétségtelenül hiteles okleveleinkben ez van: 1055: Andreas rex *Pannoniorum;* 1079—80: Ceteri primates tocius *pannonie;* David dux oklev.: 1095: plures principes *pannonie*. A Dávid dux oklevelén levő pecsét körirata ez: »Sigillum Lade . . . *ari* . . . egis« (v. ö. *Fejérpataky*, Kálmán kir. okt. 13.; Magyarország történeti emlékei, I. 16. lapja szerint a felirat ez: *Sigillvm Ladelai regis*, az Ung-*ari*-ae tehát hiányzik). Igen valószínű, hogy itt Ung*arie* van; Szent László egyébként a montecassinói apáthoz írt levélben is »*Ungarorum*... rex (u. o. Ungaria)«; a pannonhalmi összeírásban: rex Ungarie, a bakonybéliben: ungarorum rex«. Ugy látszik, hogy a »rex *Ungarorum, Ungariae*« Szent László alatt lép fel (v. ö. Szent László törvényében: omnes optimates regni *Pannonico* és christianissimus rex *Ungarorum)*, Kálmán okleveleiben »rex *Hungarorum, Hungariae*« fordul elő, míg II. Istvánnál ez a czím: »Rege gloriosissimo Stephano secundo *Vngariam* gubernante«.

A mennyire már most ez adatokból szabad következtetni, Szent István czíme aligha volt »rex Ungarorum, Ungariae«, bár a veszprémi apáczák 1109-iki görög oklevelében »ἐγῶ στὲφανος χριστιάνος· ὁ καὶ κρὰλ πάσης οὐγγρίας (= Hungarias)« áll, mert itt a *Hungria* a Kálmán okleveleiben ismert *Hungaria*, s az eredeti Szent István alatt kelt görög szövegben aligha volt benn, hanem itt eredetileg »πανονίας« állhatott. Hogy a másoló csak a király czí-

mét írta a XII. századnak megfelelően, arra az látszik mutatni, hogy a szövegben Magyarország csakugyan *Pannoniá*-nak van nevezve (v. ö. τῆς πανονίας ἀπάσης, *Gyomlay,* Szent István veszprémvölgyi donatiója 10 l.). Megjegyzem még, hogy Szent István pénzein »regia civitas« felirás olvasható, a pénzek tehát nem adnak útmutatást kérdésünknél.

Mindezeket az okokat összefogva, az a nézetem, hogy a pannonhalmi 1001-i kiváltságlevélre, valamint a pannonhalmi javak összeírására és a bakonybéli renovatióra nyelvtörténeti tekintetben csak akkor szabad hivatkozni, mint XI. századi emlékekre, ha e vallomások más hiteles oklevelek adataival egyeznek. Igy pl. a pannonhalmi renovatióban *Gurcu* személynév van; mivel a kétségtelenül hiteles és egykori 1079—80-i oklevélben is *Gurcu* van írva (később *Gurk* e szó írása), az adat besorolható a XI. századi adatok közé. Ellenben, a mikor az 1001-i kiváltságlevél *wag* (= Vág)-ot ír, helytelen alak, mert nálunk e szót legrégebben *waga*-nak (zobori okl.) irták, s csak a XII. század vége felé lép fel a *wag* stb.

E sorok írója tisztán filologiai szempontból akart a három oklevélhez hozzászólni. Ez a szempont pedig legfeljebb annyit képes igazolni, hogy a bakonybéli és a pannonhalmi javak összeírásai kétségtelenül egykorú, hiteles eredetiek alapján készült oklevelek, a pannonhalmi kiváltságlevélre azonban ezt se tudja igazolni.

»A magyarországi benczés irodalom a tatárjárás előtt« cz. fejezetben ír Prikkel »A Pray-codex«-ről. Elmondja mi van a codexben, bizonyítja, bogy a codex három kéz írása. Különösen értékes az, a mit a szerző a codex részeinek eredeti összetartozásáról és egymásutánjáról ír, majd méltatja az egyes részeket. Az egyes részek méltatása közben rátér a Halotti Beszédre. E résznek »A temetői beszéd és könyörgés« czímet ad s azt írja hogy, e nyelvemlékünk helyesen »temetői« vagy »sírbatételi«-nek volna nevezhető.

»Több szempontból tekinthetjük e nagybecsű emlékünket: mint szónoklatot, mint irodalmi alkotást és mint nyelvemléket. S legcsekélyebb nagyítás nélkül állíthatjuk, hogy névtelen készítője akár mint szónok, akár mint író, akár mint nyelvművész méltán foglalhat helyet irodalomtörténetünk pantheonjában.«

Prikkel szerint azután a Halotti Beszéd »*eredeti alkotás*«, »még pedig az írónak önmagától fogalmazott *eredeti alkotása*« .... s mint ilyen »*számottevő munka*«; mint »szónoklat *valóságos mintája* lehet a hasonló czélú beszédeknek«, sőt a szerző »szónoki rátermettsége mellett *írói ügyessége* semmivel sem marad hátra«.

Én azt hiszem, hogy itt Prikkelt a tárgya iránti lelkes szeretet ragadhatta ily mondásokra. Meg vagyok róla győződve,

hogy ha egy másik XII. század végei és XIII. század eleji magyar misekönyvet találnánk, abban ép úgy benn volna a Hal. Beszéd, mint a Pray-kódexben. Mert a Hal. Beszéd semmi egyéb, mint előttünk ez ideig ismeretlen latin szövegnek fordítása, s mint ilyen formulare volt.

Hasonlóan a tárgy iránti szeretet mondatja Prikkellel azt, hogy a Hal. Beszéd és Könyörgés »nem csupán a XII., hanem egyszersmind az előző századnak nyelvét is megőrízte számunkra. Szent István korában sem beszéltek másképen!« E kijelentést nem lehet aláírnunk. Mi tudunk határozott fejlődési fokozatokat kimutatni az Árpádok korában nyelvünk történetét illetőleg. Teszem a mai szóvégi —*ó*-k egyrésze a XI. században —*au*-val (v. ö. pl. mogyo*ró* 1055: muno*rau*, 1086: *Zlaucu;*) a XII. XIII. feléig —*ou*-val (v. ö. 1109: zamt*ou* XII. sz. vége: Zol*ouk*: ma Szalók: szláv Sl*avko*; stb.), XIII. század végétől —*o*-val van írva. Ez az egy példa is tanusítja, hogy a Hal. Beszéd nyelve latin betűs irásunk korszakában nyelvtörténtünk második korszakába való, s nem nyujt képet a Szent István alatti magyar nyelvről. A szerző egyébiránt a Hal. Beszédet a XII. század termékének tartja, a mi helyesirásunk története szempontjából se helyes. A Hal. Beszéd semmi szín alatt se későbbi a 1230-ik esztendőnél, de nem régibb 1200-nál. Prikkel nagy gonddal próbálja bizonyítani, hogy a Halotti Beszéd és Könyörgés »nyelve kétségtelenül *göcseji* jellegű. Tehát a codex írójának is *dunántulinak* kellett lennie«. Hogy a Hal. Beszéd nyelve dunántuli, az más, itt ezúttal nem tárgyalható, okokból következik. Hogy azonkan göcseji, az semmivel sincs bizonyítva. Sőt a —*val, vel* rag illeszkedéséből az következik, hogy ép göcseji nem lehet. Ellenben azt szivesen elismerem, hogy benczés lehetett a fordítója, a mint elismerem a Pray-codex benczés eredetét is, a mit Prikkel szépen fejteget (v. ö. A benczés szentek külön miséi). Szól azután a codex egykori használatának, iratásának idejéről és helyéről. Azt bizonyítja, hogy »a Pray-codexet a XII. század utolsó évtizedében, még pedig az 1902 és 1195. évek között irták«. Prikkel érdemes írását rövid összefoglalással fejezi be. Ha nem is találkoznak az én nézeteim mindenben, különösen a lényeges pontokban, Prikkeléivel, Prikkel dolgozatát a mű sikerültebb dolgozatai közé sorolom.

Ennyi megjegyzésem van az eddig megjelent kötetek azon czikkeihez, a melyek félig-meddig szaktárgyam körébe vágnak. Kívánom, hogy szakemberek szóljanak hozzá a többi czikkhez is. Megérdemlik ezt a Szent-Benedekrend tudós tagjai, mert szeretettel, gonddal, nagy igyekezettel és tudással hordták össze azt az épületet, a melynek »A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története« a czíme. *Melich János.*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** *XXVII. évfolyamának 8. és 9. füzeteiben* (1903 október és november) *Kont* Ignácz folytatja a 1898—1902 évi franczia filologiai irodalom ismertetését. E két füzetben olvasható *Szinnyei* Ferencznek a humorról szóló magyar elméleti irodalmat ismertető tanulmánya is, mely a kérdésre vonatkozó bibliografiai adatokat is magában foglalja. — A *10. füzetben* (1903 deczember) dr. *Viszota* Gyula Czuczor és Vörösmarty hivatalos megbízásra készített magyar nyelvtanai keletkezési történetét mondja el.

Az **Erdélyi Múzeum** *XX. kötetének 8. füzetében* (1903 október 15.) az Erdélyi Múzeum könyvtárának sajtóügyi köteles példányairól olvasható kisebb közlemény. — A *9. füzet* (1903 november 15) az erdélyi »magyar nyelvművelő társaság« 1794-iki felhivását, a *10. füzet* (1903 deczember) pedig a Döbrentei-féle »Erdélyi Múzeum kiadása eránt való plánum«-ot közli az eredeti nyomtatványok után.

A **Grafikai Szemle** *XIII. évfolyamának 10. száma* (1903 október) közli *Tanay* József emlékbeszédét Firtinger Károlyról, mely magában foglalja az elhunyt jeles nyomdászati író önéletrajzát is. — A *11. számában* (1903 november) *Stalla* Márton a nyomdászoknak a nyomdatermékek köteles példányairól való felfogásához szolgáltat humoros czikkében egy pár adatot. — A *12. szám* (1903 deczember) közleményeiből fölemlítjük a nyomdászati mesterszavakkal továbbá a könyvnyomtatás magyar stilusával foglalkozókat.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** *XIII. évfolyamának 4. füzete* a következő tartalommal jelent meg: *Ferenczi* Zoltán, Petőfi és a szabadság eszméje. — *Dézsi* Lajos, Az irodalomtörténet módszerei. (IV. közlemény.) — *Balkányi* Kálmán, Ifj. Péczely József. (II. bef. közlemény.) — *Baros* Gyula, Radványi verseskönyvek (II. közlemény.) — Adattár: *Dézsi* Lajos, Magyari István irodalmi működéséhez. — *Sörös* Pongrácz, Guzmics Izidor apáti naplója (II. bef. közlemény.) — *Illésy* János, Adatok Mikes Kelemenről. — Dr *Lampérth* Géza, Döbrentei Gábor folyamodványa. — Ismertetések. Birálatok: De Vooys, Middelnederlandsche Legenden. Ismertette *Katona* Lajos. — Irodalomtörténeti repertorium *Hellebrant Árpádtól.*

A **Századok** *XXXVII évfolyamának 8. füzetében* (1903 október 15) ismertetés olvasható Récsey Viktornak, A pannonhalmi főapátság könyvtárának jegyzéke 1658-ban czimű kiadványáról.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Centralblatt für Bibliothekswesen *XX. évfolyam 11. füzet* (1903 november): Richard *Beck*, Die gelehrten Beziehungen des Leipziger Rathsherrn Friedrich Benedikt Carpzov zu dem Zwickauer Rektor Christian Daum. — Gottfried *Zedler*, Über die Donat- und Kalendertype. — *Falk*, Der »Pilger« im Wappen des Gänsefleisch zu Mainz in rechter Deutung. — Paul *Hirsch*, Verein deutscher Bibliothekare. — Recensionen und Anzeigen: A. B. Meyer, Ueber einige Museen und verwandte Institute (Paul Tromsdorff.) Dr. Emil Jaeschke, Die Stadtbücherei Elberfeld, ihre Einrichtung und Verwaltung, zugleich Bericht über das erste Betriebsjahr 1902/3 (H. R.) Pietas Oxoniensis; In Memory of Sir Thomas Bodley, Knt and the Foundation of the Bodleian Library (C—ll.) Grandson Viscount Goschen, The Life and Times of Georg Joachim Goschen publisher and printer of Leipzig 1752—1828 (G. A. Crüwell.) — *12. füzet* (1903 deczember): Peter Anton *Kirsch*, Unterdrückungsversuche von Büchern wegen gallikanischer, kurialistischer und jansenistischer Tendenzen. — G. A. *Crüwell*, Robert Proctor. — O. *Hartwig*, Zum Abschied. [A húsz éves müködés után visszavonuló szerkesztő búcsúszavai.] Recensionen und Anzeigen: Fr. J. Kleemeier, Handbuch der Bibliographie (C. Haeberlin.) A. Growoll, Thrae centuries of English booktrade bibliography, an essay on the beginnings of booktrade bibliography since the introduction of printing and in England since 1595. (A. G.) C. Houlbert, Les Insectes ennemis des livres; leurs moeurs; moyens de les détruire.

Állandó rovatok: Mittheilungen aus und über Bibliotheken. Vermischte Notizen. Neue Erscheinungen auf dem Gebiete des Bibliothekswesens. Personalnachrichten.

Deutsche Litteraturzeitung *XXIV. évfolyam, 40. szám* (1903 október 3): Ch. *Sury*, La Bibliothèque de l'Institut de Sociologie Solvay. — *41. szám* (1903 október 10): H. A. L. *Degener*, Die John Rylands Library zu Manchester. — *42. szám* (1903 október 17): L. *Paris*, Les bibliothèques allemandes depuis trente ans; leur situation financière. — *43. szám* (1903 október 24): J. D. *Brown*, Manual of Library Economy. — *44. szám* (1903 október 31) K. *Weiske*, Mitteilungen über die Handschriftensammlung der Hauptbibliothek der Franckeschen Stiftungen zu Halle a. d. Saale. — Ernst *Voulliéme*, Der Buchdruck Kölns. — *45. szám* (1903 november 7): Ad. *Keysser*, Die öffentlichen Bibliotheken and die schöne Litteratur (Erich Liesegang.) — *46. szám* (1903 november 14): J. *Gautier*, Nos bibliothèques publiques; leur situation légale. — *47. szám* (1903 november 21): Albert *Maire*, Répertiore alphabétique des Thèses de doctorat ès lettres des Universités 1810—1900. — *48. szám* (1903

november 28): D. *Chilovi*, L'Archivio della letteratura italiana e la Biblioteca nazionale centrale in Firenze. — Ernst *Voullième*, Der Buchdruck Kölns (Dr. Otto Zoretzky.) — *49. szám* 1903 december 5): Karl *Trübner*, Wissenschaft und Buchhandel (Friedrich Paulsen). *Chatelain*, Le manuscrit d'Hygin en notes tironiennes. — *50. szám* (1903 december 12): Leop. *Delisle*, Fac-simile de livres copiés et enluminés pour le roi Charles V. — E. *Voullième*, Der Buchdruck Kölns. — *51—52. szám* (1903 december 19): W. *Koehler*, Das deutsche Buchgewerbe im Dienste der Wissenschaft.

La Bibliofilia *V. évfolyam 7—8. füzet* (1903 október—november): Leo S. *Olschki*, Le fiscalita italiane nell' esportazione ed importazione di libri antichi. — D. *Ciampoli*, Un edizione rarissima de' Trionfi. — Giustiniano Degli *Ozzi*, Cimeli Colombiani della Biblioteca Comunale di Perugia. — C. *Lozzi*, Ancora d' Eurialo d'Ascoli. — Ernesto *Spadolini*, Le Statuto de' calzolari in Ancona 1565. — Medardo *Morici*, Le Declarationes di Seneca ridotte in chiaro stile da fra' Micoluccio Ascolano. — M. *Faloci-Pulignani*, L'arte tipografica in Foligno nel XVI. secolo (II. közl.) — Leo S. *Olschki*, Livres inconnus aux bibliographes.

Le Bibliographe Moderne. *VII. évfolyam. 40—41. szám* (1903 július—október): Emm. de *Margerie*, Un essai de bibliographie géologique. — Alphonse *Roserot*, Catalogue des actes royaux contenus dans les archives de la Haute-Marne (folytatás.) — Emile *Picot*, Une édition inconnue du »Speculum crucis« de Marco Dandolo. — Léon *Lecestre*, Table de la »Chronologie militaire« de Pinard. — H. *Stein*, Le manuscrit de Boèce revendiqué par la Bibliothèque nationale. — L. *Auvray*, Sur le classement des manuscrits de Petau. — Chronique des archives: Belgique. Canada. France. Espagne. Grande-Bretagne. Italie. Russie. — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Brésil. France. Italie. Portugal. Suède. — Chronique bibliographique: Histoire de l'imprimerie. Anciens catalogues de bibliothèques. Bibliographie térésienne. Bibliographie mistralienne. Bibliographie internationale de l'art. Un nouveau catalouque Ludwig Rosenthal. Le Bulletin bibliographique sarde. Bibliographie médicale russe. — Comptes rendus: Alphonse Verkooren, Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg. (H. S.) Jean Gautier, Nos bibliothèques publiques: leur situation légale. (H. S.) L. Gaudin, Catalogue de la Bibliothèque de la ville de Montpellier. (H. S.) Catalogue de la Bibliothèque de la Commission centrale de statistique. Catalogue de la Bibliothèque centrale du ministère de l'Intérieur et de l'Instruction publique (H. S.) Catalogue de la Bibliothèque de l'Utrecht (A. P.) Robert Geete, Fornsvensk Bibliografi [Svédország középkori történetének bibliografiája.] (H. S.) Répertoire méthodique de l'histoire moderne et contemporaine de la France pour l'année 1900 (H. S.) Bibliotheca di Bibliografia storica

italiana (H. S.) Léon. Clugnet, Bibliographie du culte local de la Vierge Marie; France (H. S.) Paul Lacombe, Bibliographie des travaux de M. Léopold Delisle (H. S.). Paul Delalain, Essai de bibliographie de l'histoire de l'imprimerie typographique et de la librairie en France. W. L. Schreiber, Manuel de l'amateur de la gravure sur bois et sur métaux au XVe siècle (H. S.). A. Matton, Les anciennes papeteries de l'Aisne (H. S.). — *42. szám* (1903 november—deczember): Robert *Villepelat*, Le classement et l'inventaire des fonds révolutionnaires conservés dans les archives départementales. — Abbé *Paulus*, Supplément au catalogue des manuscrits de la bibliothèque de la ville de Metz. — H. *Stein*, A propos de falsifications dans les actes de l'état civil. — Nécrologie: Ullisse Robert. Robert Proctor. — Chronique des Archives: Allemagne. Belgique. France. — Chronique des bibliothèques: France. Grande-Bretagne. Islande. Italie. Pays-Bas. Russie. — Chronique bibliographique: Publications bibliographiques de la »Library of Congress«. Bibliographie des ex-libris. Bibliographie des guerres de Vendée. Bibliographie des livres perdus ou uniques. Les papyrus. Le Rabelais apocryphe de 1549. La question des catalogues collectifs. Bibliographies individuelles. Index nouveaux. — Comptes rendus: Dr. Eduard Ausfeld, Mittheilungen der k. preussischen Archivverwaltung: Übersicht über die Bestände des k. Staatsarchivs zu Coblenz (H. S.) Jules Gauthier, Un précurseur de Libri; étude sur le généalogiste I. B. Guielaume de Gevigvey (H. S.) I. Van den Gheyn S. J., Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique, II. Patrologie (H. S.) A. Graesel, Handbuch der Bibliothekslehre (H. S.) C. Houlbert, Les insectes ennemis des livres (H. S.) Louis Morin, Histoire corporative des artisans du livre à Troyes; Les Garnier, imprimeurs et libraires à Troyes; Les Febvre, imprimeurs et libraires à Troyes; Les Briden, imprimeurs et libraires à Troyes et à Chaumont; Les Collet, imprimeurs, libraires, relieurs et cartonnier à Troyes et à Paris; L'imprimerie du Port-Saint-Nicolas (H. S..)

Revue des Bibliothèques *XIII. évfolyam 9—10. füzet* (1903 szeptember—oktober): Isak *Collijn*, Notes sur quelques incunables français conservés à la bibliothèque de l'université d'Upsala. — Léon *Dorez*, Le manuscrit original des Élégies, Sylves et Hendécasyllabes de George Buchanan. — Aimée *Haffkine*. Note sur la Bibliothèque publique de Charkow. — Léon *Dorez*. La sixième réunion de la Societa Bibliografica Italiana, à Florence 20—24 octobre 1903. — Léon *Dorez*. L'incendie du Vatican. — Bibliographie: Mostra di Topografia Romana (Léon Dorez.) Ch. Henry Lincoln, A calendar of John Paul Jones manuscripts in the Library of Congress. George Thomas Ritchie, A list of Lincolniana in the Library of Congress (Léon Dorez.) — Chronique des bibliothèques: Allemange. États-Unis d'Amérique. France. Italie.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *VII. évfolyam 7. füzet* (1903 október): Max *Osborn*, Die Wiedergeburt des Holzschnittes. — Egon von *Komorzynski*, Zur Geschichte der Blume im deutschen Buchtitel. — Fr. Joh. *Kleemeier*, Englische Büchersammler. — Ernst *Schur*, Buchästhetik. — *8. füzet* (1903 november) Ernst *Rowe*, Drei literarische Eintagsfliegen aus dem Jahre 1786. — Heinrich *Heidenheimer*, Von Zeitungen und Zeitschriften in älterer und neuerer Zeit. — Marcus *Landau*, Der neue Muratori. — *9. füzet* (1900 deczember) Ludwig *Geiger*, Vergessene satirische Romane des XIX. Jahrhunderts. — Adolf *Kohut*, Die Goethe-Sammlung in Budapest. — Louis P. *Betz*, Goethes Werther in Frankreich.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1903. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

Összeállítja: DR. GULYÁS PÁL.

ÁBRÁNYI EMIL. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

ÁGAI ADOLF. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

ALAPSZABÁLYAI, A kassai katholikus olvasókör —. Kassa. 1902. Koczányi Béla. 8-r. 12 l.

ALAPSZABÁLYAI, A könyvnyomdászok szakkörének —. Budapest. É. n. Krammer és Ehrhardt.

ALBUSZ IRMA ÉS LUKÁCS IMRE. Mezőtúr r. t. város népkönyvtárának jegyzéke. Mezőtúr. 1903. Gyikó K. utóda Kanyó Antal. 8-r. 57 l. Ára 20 fill.

APPONYI ALEXANDER. Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. I. Band. XV. und XVI. Jahrhundert. II. Band. XVII. und XVIII. Jahrhundert. Budapest. 1903. Franklin társulat nyomdája. 8-r. 488; 423 l.

ÁRSZABÁLYA, A budapesti betűöntők és tömöntők —. Budapester Schriftgiesser- und Stereotypeure-Tarif. Budapest. 1903. Pátria könyvnyomdai részv. társ. 8-r. 24 l.

BAKSAY SÁNDOR. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

BALOGH MARGIT. Oláh Miklós könyvtárai. (Művelődéstörténeti értekezések 8. szám. Oláh Miklós Hungáriája mint művelődéstörténeti kutfő.) Budapest. 1904. Hornyánszky Viktor. 8-r. 22—24 l.

BÁRSONY ISTVÁN. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

BARTHA MIKLÓS. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

BELLAI JÓZSEF. A művelt nyugat közművelődési intézményei. Különös tekintettel a német városok által föntartott muzeumokra, tudományos- és népkönyvtárakra. Temesvár. 1903. Csendes Jakab. 8-r. 114 l.

BENEDEK ELEK. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

BERCZIK ÁRPÁD. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

BERZEVICZY ANTAL. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

BIBLIOTHEKS-AUSWEIS für das Jahr 1902. (Verhandlungen und mitteilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt LII. Band, Jahrgang 1902.) Nagyszeben. 1903. Drotleff József. 8-r. LVII—LXIX. l.

CZÍMJEGYZÉKE, A szegedi kereskedők és magánhivatalnokok egyesülete könyvtárának —. 1903. Szeged. 1903. Várnay L. 8-r. 24 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A szombathelyi alsófoku ipariskola könyvtárának —. 1903. Szombathely. 1903. Egyházmegyei könyvnyomda. 8-r. 36 l.

CZÍMJEGYZÉKE, Az egyesületi könyvtár —. Catalog der Bibliothek des Fachvereines. Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesülete. Budapest. 1903. Krausz és Kalmár. 8-r. 48 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A zilahi casinó könyvtárának —. Zilah. 1903. Seres Samu. 8-r. 39 l.

ÉJSZAKI KÁROLY. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

ENDRŐDI SÁNDOR. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

ÉVKÖNYV, 1904. nyomdász — és uti kalauz. Szerk. Lerner Dezső. VI. évfolyam. Kiadja a magyarországi könyvnyomdászok szakegyesülete. Budapest. (1903.) Pátria irod. váll. és nyomdai részv.-társ. 8-r. 170 l.

ÉVKÖNYVE, Magyar nyomdászok —. Szerkeszti: Pavlovszki József Alajos. Kiadja a könyvnyomdászok szakköre. 1904. XIX. évfolyam. Budapest. (1903) Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 4, 2, 122, 18 l. 5 melléklet.

FALK MIKSA. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

FOLYTATÁSA, A budapesti kir. orvosegyesület könyvtárkatalogusának — 1903-ban. (Függelék a budapesti kir. orvosegyesület 1903-ik évi évkönyvéhez.) Budapest. 1903. Pesti Lloyd társulat könyvnyomdája. 8-r. 42 l.

GABÁNYI ARPÁD. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb emberei.

GÁRDONYI GÉZA. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

GYALUI FARKAS. Legkedvesebb könyveim. 8 exlibris rajzzal. Budapest. É. n. Hungária könyvnyomda. 8-r. 160 l.

HEGEDŰS SÁNDOR. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Néprajzi könyvészet 1902-ből. (Ethnographia. XIV. évfolyam. 7. 8. 9. füz.) Budapest. 1903. Hornyánszky Viktor. 8-r. 358—360; 404—406; 451—453 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Repertorium. (Irodalomtörténeti Közlemények XIII. évf. IV. füzet.) Budapest. 1903. Athenaeum nyomdai részv. társ. 8-r. 506—508 l.

HERCZEG FERENCZ. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

HERMAN OTTÓ. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

IRODALOM. Közgazdasági —. (Lezárva 1903. szeptember 20-án.) (Közgazdasági Szemle. 1903. XXVII. évf. 30. köt. 4. sz.) Budapest. 1903. Pesti könyvnyomda részv. társ. 8-r. 804—812 l.

IRODALOM, Közgazdasági —. (Lezárva 1903. október 31-én.) (Közgazdasági Szemle. 1903. XXVII. évf. 30. köt. 5. sz.) Budapest. 1903. Pesti könyvnyomda részv. társ. 8-r. 884—892 l.

JAKAB ÖDÖN. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

JASCHKÓ GÉZA és MOSKOVITS GÉZA. A kassai kereskedő ifjak társulata könyvtárának szakok szerint összeállított czímjegyzéke. Kassa. 1901. Koczányi Béla. 8-r. 32 l.

JÁSZAI MARI. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

JEGYZÉKE, A Liptószentmiklósi magyar királyi állami polgári fiúiskola ifjusági könyvtárának —. Liptó-Szent-Miklós. 1903. Steier Izidor. 8-r. 112 l.

JEGYZÉKE, A Kassa-egyházmegyei növendékpapság aranyszájú szent Jánosról nevezett magyar egyházirodalmi iskolájának könyvtári —. 1901—1902. Kassa. 1902. Koczányi Béla. 8-r. 45 l.

JEGYZÉKE, A miskolczi »máv. altiszti kör« könyvtárának — és könyvkivételezési íve. Miskolcz 1903. Stamberger Bernát. 8-r. 20 l. Ara 24 fill.

JEGYZÉKE, A zentai gazdakör könyveinek —. Zenta. 1903. Fekete Sándor. 8-r. 41, 2 l. Ára 30 fill.

JEGYZÉKE. Az Emke-népkönyvtár könyveinek — Budapest. é. n. Nagy Sándor. 4-r. 13 l.

JEGYZÉKE, Uj művek —. (Tan- és vezérkönyvek. Pedagógia.) (Magyar

tanítóképző. XVII. évf. IX. füzet.) Budapest 1903. Hungária könyvnyomda. 8-r. 506—508 l.

JÓKAI MÓR. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

KARDOS ÁRPÁD és SZELNÁR ADOLF. Az országos magyar kertészeti egyesület könyvtárának czimjegyzéke. 1903. Budapest. 1903. Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 29 l.

KATALOGUSA, Az eperjesi Kir. Kath. főgymnasium ifjusági könyvtárának —. Eperjes 1903. Kósch Árpád. 8-r 42 l.

KERNTLER KÁLMÁN és KNAPP AURÉL. Czímjegyzék a magyar tisztviselők országos egyesülete könyvtárának könyveiről, az 1903. évi október hó 31-én talált leltár állapot szerint. Budapest 1903. Pesti Lloyd társulat könyvnyomdája. 8-r. XI, 378, 2 l.

KNAPP AURÉL. V. ö. Kerntler Kálmán.

KÖNYVECSKE, Ellenőrző — a »Mohácsi Iparosok Olvasóköre« könyvtárából kölcsönvett művekről. Mohács. É. n. Blandl János 8-r. 16 l. Ára 20 fill.

KÖNYVEK, Uj —. (Erdélyi Muzeum. XX. köt. 8. 9. 10. füz.) Kolozsvár. 1903. Ajtai K. Albert. 8-r. 480; 543—44; 595—96 l.

KÖNYVEK, Uj —. (Magyar gazdaságtörténeti szemle. X. évf. 10. füz.) Budapest. 1903. Pátria irod. váll. és nyomdai r. t. 8-r. 468—475 l.

KÖNYVEK, Uj —. (Századok XXXVII. évf. 8—10. füz.) Budapest. 1903. Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 784—788; 879—881; 965—971.

KÖNYVEK, Uj magyar —. (Budapesti Szemle. 323. és 324. sz.) Budapest. 1903. Franklin társulat nyomdája. 8-r. 320; 480 l.

KÖNYVÉSZET. (Magyar nyelvőr. XXX. évf. VIII. és X. füz.) Budapest. 1903. Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 442; 571. l.

KÖNYVÉSZET. Külföldi —. III. Általános nyelvészet, keleti nyelvek és egyéb szakok. (Egyetemes philologiai közlöny XXVII. évf. IX. füzet.) Budapest. 1903. Franklin társulat könyvnyomdája. 8-r. 800. l.

KÖNYVÉSZET, Külföldi —. (Egyetemes philologiai közlöny. XXVII. évf. X. füz.) Budapest. 1903. Franklin társulat könyvnyomdája. 8-r. 899 l.

KÖNYVJEGYZÉK a kecskeméti 48-as kör könyvtárához. 1903. Kecskemét. 1903. G. Fekete Mihály. 8-r. 8 l. Ára 20 fill.

KÖNYVJEGYZÉK a szilágysomlyói róm. kath. püsp. gymnasium ifjusági könyvtáráról. Szilágysomlyó. 1903. Bölöni Sándor. 8-r. 16 l.

KÖNYVTÁRA, A »Hidvégi ifjusági egyesület« —. Bpest. É. n. Nagy Sándor 8-r. 2 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A győri tisztviselők köre —. Győr. 1903. Pannonia-könyvnyomda. 8-r. 15, 17 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A m. á. v. szolgaszemélyzet szegedi körének —. Szeged. 1904. Wesselényi Géza. 8-r. 16 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A »Tolnai kör« —. 1903. Szegzárd. É. n. Molnár Mór. 8-r. 32 l. Ára 10 fillér.

KÖVÁRY LÁSZLÓ. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

KUUN GÉZA. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

KÜMMERLE JENŐ. Növénytani repertorium. (Növénytani közlemények II. köt. 4 füzet.) Budapest. 1903. Pesti Lloyd társulat könyvsajtója. 8-r. 181—188 l.

LERNER DEZSŐ. V. ö. 1904. Nyomdász évkönyv.

LUKÁCS IMRE. V. ö Albusz Irma.

MALONYAY DEZSŐ. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

MANGOLD LAJOS. Hazai hirlapok repertoriuma. (Századok. XXXVII. évf. 9. füz.) Budapest. 1903. Athenaeum részvénytársulat könyvnyomdája. 8-r. 876—879 l.

MARKOVITS GÉZA V. ő. Jaschkó Géza.

MIKSZÁTH KÁLMÁN. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Moskovits Géza és Románszky János. A kassai kereskedők köre könyvtárának szakok szerint összeállított címjegyzéke. Kassa. 1903. Koczányi Béla. 8-r. 34 l. Ára 20 fill.

Munkadíj-szabályzata, A magyarországi könyvnyomdászok munkaidő- és —. Budapest. É, n. Pátria könyvnyomdai részv. társ. 8-r. 19 l.

Munkálatai, A magyar tudományos akadémia tagjainak —. (A Magy. tud. akadémiai Almanachban MCMIV-re.) Budapest. 1904. Hornyánszky Viktor. 8-r. 147—215 l.

Murai Károly. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Nachtrag, II. — zum Bibliotheks-Katalog vom Jahre 1900. Militärwissenschaftlicher u. Casino-Verein in Kassa. Kassa. 1903. Koczányi Béla. 8-r. 16 l.

Netoliczka Oskar. V. ö. Trausch J. F.

Pavlovszki József Alajos. V. ö. Magyar nyomdászok *évkönyve*.

Pótjegyzéke, A nyiregyházai casino könyvtárának I-ső —. Nyiregyháza. 1903. Jóba Elek. 8-r. 24 l.

Paulik János. Esperességi lelkészi könyvtárak. (Eszme-töredékek). Debreczen. 1903. Hoffmann és Kronovitz. 8-r. 23—28 l.

Paulik János. Egyházmegyei lelkészi könyvtárak utmutató szabályzata. (Eszme-töredékek.) Debreczen. 1903. Hoffmann és Kronovitz. 8-r. 28—31 l.

Prielle Kornélia. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Rákosi Jenő. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Rákosi Viktor. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Regulamentul societăţii de lectură »Petru Maior« în Budapesta. Szamosujvár. 1903. Todorán A. »Aurora« nyomdája. 8-r. 39 l.

Rendszabálya, A kollegiumi nagykönyvtár és a vele kapcsolatos gyüjtemények szervezeti —. A könyvtári albizottság javaslata. Debreczen. 1903. Hoffmann és Kronovitz. 8-r. 19 l.

Románszky János. V. ö. Moskovits Géza.

Szabályai, A pécsi állami, megyei, városi és közintézeti hivatalszolgák önművelődési körének — és jegyzéke. Pécs. É. n. Pécsi könyvnyomda részv. társ. 8-r. 16 l.

Szabályai, Az ujpesti izraelita iparos- és kereskedő-ifjak egyletének alapszabályai és könyvtári —. Ujpest. 1903. Fuchs Antal és József. 8-r. 13 l.

Szabolcska Mihály. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Szelnár Adolf. V. ö. Kardos Árpád.

Tipografus. A hol az »Ország-világ« készül. (Különlenyomat az »Ország-világ« képes lap 1904. évi almanachjából.) Budapest. 1904. Pesti könyvnyomda részv. társ. 4-r. 36 l.

Tóth Béla. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Tóth Lőrincz. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Tömörkényi István. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Trausch J. F. Handschriften-Katalog. Fortgesetzt von Oskar Netoliczka. III. Teil: Zahl: 2497—3213. Brassó. 1903. Gött János fia. 8-r. 4, 63 l.

Vámbéry Ármin. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Váradi Antal. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

Voinovich Géza. Eötvös irodalom. (Br. Eötvös József összes munkái. XX. köt.) Budapest. 1903. Révai és Salamon. 8-r. 299—304 l.

Zichy Géza. V. ö. Gyalui Farkas: Legkedvesebb könyveim.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Nemzeti Múzeumi Tanács ujjászervezése. A vallás- és közoktatásügyi miniszter f. évi január hó 12-ikén 6456 sz. a. kelt magas elhatározásával a Magyar Nemz. Múzeumi Tanács másodelnöki tisztségének viselésére *Bubics Zsigmond* v. b. t. t., kassai püspököt kérte fel. Továbbá a Magyar Nemzeti Múzeumi Tanács tagjaivá három évi időtartamra gróf *Andrássy Tivadar* v. b. t. tanácsost, gróf *Apponyi Sándor* v. b. t. tanácsost, dr. *Beöthy Zsolt* főrendiházi tag, min. tanácsos és egyet. tanárt. *Forster Gyula* min. tanácsost, *Fraknói Vilmos* arbei vál. püspököt, szt. jobbi apátot, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőjét, gróf. *Kuun Gézát.* a magyar néprajzi társaság elnökét, *Semsey Andor* m. nemz. múzeumi tiszteletbeli őrt, gróf *Széchényi Béla* v. b. t. tanácsost, dr. *Szmrecsányi Miklós* min. tanácsost, gróf *Teleki Sándor* orsz. képviselőt, *Thaly Kálmán* orsz. képviselőt, dr. *Wlassics Gyula* v. b. t. tanácsost, orsz. képviselő, egyet. tanárt, gróf *Zichy Jenő* v. b. t. tanácsos, orsz. képviselőt nevezte ki. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter az előadó-jegyzői teendők ellátásával f. évi márczius hó 1-én 14523. sz. a. kelt magas elhatározásával három évi időtartamra dr. *Esztegár László* m. nemz. múzeumi őrt bizta meg.

Reizner János †. A hazai könyvtárügyet Reizner János halálával érzékeny vesztesség érte. Az elhunyt a szegedi Somogyi könyvtárnak s a vele kapcsolatos városi múzeumnak alapítása óta állott az élén, mint igazgató s e minőségében dicséretes buzgalmat és odaadó munkálkodást fejtett ki már abban az időben, a midőn a vidéki nagyobb nyilvános könyvtárak ügye még aludt. A város főjegyzője volt 1880-ban, a midőn a közbizalom arra szólította föl, hogy vállalja el a Somogyi Károly által Szegednek adományozott 43-ezer kötetes könyvtár felállítását és vezetését, a minek készséggel tett eleget. Előbb több hazai és külföldi könyvtár kezelési s beosztási rendszerét tanulmányozta s a szerzett tapasztalatokon okulva készítette azután el a könyvtár rendszerét, a mely ma is érvényben van. Igy kezdett a könyvtár felállításához, egymaga, később azonban kapott segédmunkaerőket is. 1883 október havában ő felsége, a király jelenlétében meg lehetett nyitni a könyvtárt. Ez időben mintegy 23,000 kötet volt czímtározva, a többivel később készültek el. A könyvtár megnyitása óta a mult év juniusáig husz év telt el, ez idő alatt az eredetileg 20,370 műből, 43,701 kötetből álló könyvtár anyaga 1903 junius végén 30,158 műve 62,759 kötetre emelkedett. (Ősnyomtatványoknál a gyarapodás: 100 mű és 109 kötetről 184 mű s 203 kötetre.)

Az első tíz év alatt az olvasók száma a kérőlapok alapján naponta vezetett statisztika szerint 43,648 volt, a mi a második évtizedben lényegesen emelkedett. Bár a második évtizedben a könyvtár kétszer változtatott helyiséget s így két izben volt a rendes nyári szünetnél hosszabb ideig zárva, az olvasók száma ez évtizedben 68,309, huszonötezerrel több mint az előzőben. Ezt előnyösen segitette elő az az intézkedés, hogy a könyvtár köznaponta esti 7 óráig van nyitva s a könyvtárszolgálati idő heti 43 órára emelkedett: bizonyára a maximum olyan helyen, a hol az igazgatón kívül még csak egy tisztviselő áll rendelkezésre.

Reizner János a könyvtárnak a közművelődési palotába való áttelepüléskor meghonosította a három étage-os vas magazin-rendszert. Pontosságát és rendtartását talán eléggé jellemzi az a tény, hogy bár a könyvtár húsz év alatt háromszor változtatta helyét, az anyagból semmi el nem kallódott.

Utolsó vágyait a könyvtárt illetőleg, már nem valósíthatta meg. Ez az volt, hogy a köteles példányok nyomán igen meggyarapotott hirlaposztályt a második emeletről lehozzuk a földszintre, ott ajtót vágatunk s ebben az olvasóteremben behozzuk az esti 10-ig való könyvtárszolgálatot. A hasonló szolgálatot tartó olasz könyvtárak voltak az eszményei, hogy a munkásember is olvashasson. A helyiség el is készült, a hirlaposztály le is jön, de már ezt ő nem érhette meg.

Lehetetlen meg nem említeni Reizner nekrologjában a rokon intézményt, a városi muzeumot, a mely annak idején az ő buzgólkodására létesült. Föjegyző korában megőrizte már a régi vár lebontásakor napfényre került kőemlékeket (mintegy 470 darab,) maga is gyüjtött (archeologia és numismatica) s 1859-ben a közönség hozzájárulásával létesítette a városi muzeumot egyelőre régészeti és érmészeti s történeti osztálylyal, a melyekhez azóta a szépművészeti és természetrajzi osztályok csatlakoztak s a még fel nem dolgozott természetrajzi osztály kivételével a közönség részére nyitva állanak.

E munkássága mellett ráért még a tudományos irodalom művelésével is foglalkozni. A szaklapokban (leginkább az Arch. Értesítőben) megjelent czikkein kívül tizenöt önnálló munkája jelent meg, ezek közül nagyobb lélekzetüek a két kötetes »*A régi Szeged*« s a négykötetes »*Szeged története*«, a melyet a város közönségének a megbizásából írt.

Munkásságáért többször részesült kitüntetésben: két izben kapott királyi elismerést, a Ferencz József rendnek lovagja, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa volt, taval a királyi tanácsosi czímet kapta. Január 19-én halt meg, 57 éves korában. A város közönsége a ravatalát a közművelődési palota csarnokában állíttatta föl és zajtalanul munkálkodó hű fiát illő tisztelet adások mellett onnan temette el. *Tömörkény István.*

Otto Hartwig †. A mult esztendő végén ismét egy nagy német tudós zárta le szemeit örökre. Hosszu csendes életfolyásában gazdag és tágas tudományosság gyümölcseit aratta. Hartwig Ottó volt ez, a hallei egyetem ősz könyvtárnoka.

Wichmannshausenben született 1830. november 16-án, hol atya protestáns lelkész volt. Első oktatását itt nyerte apjától, a protenstáns lelkészi lakban, egyetemi éveit Marburgban végezte, itt is szerezte meg doktori okle-

velét 1857-ben. Egy esztendőt hallgatott közben Halléban, theologiai és filosofiai tanulmányokkal foglalkozott, korán otthonos lett a tudományokban s eleinte lelkészi pályára lépett, mint atyja.

1860-ban elhagyta Németországot s Messinába ment, mint az ottani ev. német község lelkésze. A délen töltött idejét történeti tanulmányokkal gazdagította, foglalkozván Sicilia történetével. Öt év mulva visszatért hazájába, lelépett a szószékről s 1866-ban a marburgi egyetemi könyvtárhoz került. Már alapos képzettséggel fogott a könyvtárnoki pályához s 1876-ban a hallei egyetemi könyvtár élén találjuk. Ez állásához holtig hű is maradt, bár 1886-ban Breslauba hivták a Dziatzko helyére. Hartwig nem fogadta el.

Hallei könyvtárnoksága szakadatlan munka volt. Mindent elölről kellett kezdeni s az ő neve dicsősége a porosz egyetemi könyvtárak újabb rendszere. Átdolgozta az összes czédula- és szakkatalogusokat, elrendezte a kéziratokat, folyóiratokat, új rendet hozott be az olvasótermekbe s 1880-ban büszkén nézhetett végig az eredményen, mikor a könyvtár is új, pompásabb épületbe költözött át.

Mire nehezedni érezte az idök járását, egész gárda fiatal tudóst látott már maga körül, kiket ő nevelt föl. Mint hivatalfőnök, egyesítni tudta az erélyes kezet a kedély melegével. Szeme a nagy általánosságokat kereste, soha sem veszett el a részletekbe.

Művei egész könyvespolczat töltenek be. A tudomány sok mezején volt otthonos. Irt történeti és jogi munkákat, első sorban a német történelemmel foglalkozott, azután sicziliai tartózkodása révén az olaszszal is. De dolgozott az irodalomtörténelem terén is s munkában gazdag életének szép emlékét hagyta utolsó éveiben befejezett művében: *Lehr- und Wanderjahre eines alten deutschen Bibliothekars (Halle, 1900.)* Megalapította a »Zentralblatt für Bibliothekwesen«-t, mely már huszonegyedik esztendeje szolgálja a könyvtártudományt.

1898-ban érezte, hogy egészsége egyre jobban cserben hagyja. Szükebb hazájába, Hessenbe kivánkozott vissza, Marburgba, ifjúi reményei földjére, miket immár teljesedni láthatott. A nyugalom nem adta vissza egészségét, de a halál szelíd volt hozzá: 1903. deczember 22-én ölte meg agyszélhüdéssel felesége karjai közt, gyorsan, fájdalom nélkül. — Fölidéztük emlékét a nagy tudósnak és kitünő könyvtárnoknak, ki e jellemző mondással fejezte ki, mennyire ellensége a kapkodásnak, a nagy egészet nem néző örökös javítgatásnak: »Das Bessere ist der Feind des Guten.« Folyóiratában, mely nemsokára félszázadja viseli homlokán a Hartwig nevét, A. Graesel nemes egyszerűséggel búcsúztatja el az alapitót. *V. J.*

A turini egyetemi könyvtárban január hó 25-ik napjának éjjelén pusztított tüzvész hirére a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur megbizásából dr. *Gyalui Farkas* kolozsvári egyet. könyvtári őr a katasztrófa szinhelyére utazott, hogy a könyvtári tüzbiztonság szempontjából a szomoru eset által nyujtott tanulságokat közvetlen szemlélet utján megismerhesse. Tapasztalatairól folyóiratunk legközelebbi számában szakszerű közleményben fog beszámolni.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume 6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | Nouvelle série. XII. volume. 1. livraison. Janvier—Mars 1904.

Sommaire.

François Kollányi. La question de la nomination du conservateur de la bibliothèque Széchényi en 1812. (Avec une table et un facsimile dans le texte.) ... 1

Eugène Vértesy. La correspondence de Gabriel Egressy dans le Musée Nat. Hongrois ... 46

Dr. Jules Schönherr. Le congrès historique à Rome en 1903 ... 67

Dr. Paul Gulyás. La technique de la relicere. (I. article avec 38 illustrations dans le texte.) ... 71

Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans le IV. trimestre de 1903 ... 104

Litterature. L'histoire de l'ordre de Saint-Benoit an Hongrie. Par *Jean Melich.* — Revues des revues bibliographiques I. Revues hongroises. II. Revues etrangères ... 110

La litterature bibliographique hongroise dans le IV. trimestre de 1903. Par le **dr. Paul Gulyás** ... 122

Notices. La reorganisation du senat du Musée Nat. Hongrois. Jean Reizner † *(J. Tömörkény.)* Ottó Hartwig † *(J. V.)* L'incendie dans la bibliothèque de l'université à Turin ... 126

Appendice. Les imprimeries hongroises en 1903 ... 1—16

Adresse de la rédaction et de l'administration; *Magyar Könyvszemle Budapest, Musée National Hongrois.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a haza tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenczieк-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—10. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hirlapirodalom 1902-ben. I. A magyar hirlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok. Kováts Lászlótól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.

A HAZAI NYOMDÁK 1903-BAN.

Abaujszántó:
Baksy Barna.
Spán Ignácz.

Abaujszepsi:
Tóth István.

Abony:
Szerdahelyi János.

Abrudbánya:
Róth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):
Berger L.

Alsókubin:
*Fried Dávid.
Trnkóczy József.

Alsólendva:
Balkányi Ernő.

Apatin:
Gasz Mátyás.
Szavadill József.

Arad:
Aradi nyomda r. társaság.
Bloch Henrikné.
*Első aradi amerikai gyorssajtó ny. (Tul. Keppich Zsigmond.)
Gör. kel. román egyházm. kny.
Gyulai István nyomdatársaság mint szövetkezet (vezető: Kalmár).
Lőbl Dávid.
Muskát Miksa.
Réthy Lipót és fia.
*Tribuna Poporului r.-t. nyomdája.
Weisz Félix.

Aranyosmaróth:
»Dóczi« könyvnyomda. (Tul. Némedi László.)
Merkur kny. (Tul. Kohn Bertalan.)

Aszód:
*Grósz Sámuel.
Magyar kir. javítóintézet nyomdája.

Baán (Trencsén m.):
Fuchs Vilmos.

Bácsalmás:
Babágh József.

Bácsszenttamás:
Gavanszky Szima.
Klingwart Róza.

Bácstopolya (Bács-Bodrogh m.)
Wilheim Miksa.

Baja:
Kazal József.
Kollár Antal.
Nánay Lajos.
Rajkovics Károly.

Balassagyarmat:
Balassa-gyarmati könyvny. r. társ.
*Darvai Armin.
Halyák István.
*Wertheimer Zsigmond.

Balázsfalva:
Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffyhunyad:
Ábrahám Mór.

Barcs (Baranya m.):
Skribanek Géza.

Baróth:
Rozsandai János.

Bártfa:
Blayer M.
Salgó Mór.

Battonya:
*Ruber István.

Bazin:
Klein Alfréd.

Békés:
Br. Drechsel Géza.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

Békéscsaba:
»Corvina« nyomda. (Tul. Szihelszky József.)
Lepage Lajos.
Povázsay testvérek.
*Tevan Adolf.

Belényes:
Süssmann Lázár.

Beregszász:
Engel Jenő.
Haladás-könyvnyomda. (Tul. Juhász Piroska.)

Besztercze:
*Baciu Anasztázia.
Botschar Tivadar.
Csallner Károly.
*Sternhell H.

Beszterczebánya:
Hungária kny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)
Machold Fülöp.

Bicske:
*Lederer Hermann.

Bihar-Ujfalu:
Adler Béla.

Bonyhád:
Raubitschek Izor.
*Weisz Jakab.

Borosjenő:
Ungár J.

Brád:
*Roth Ferencz.

Brassó:
Brassói Lapok nyomdája. (Tul. Trattner H. és tsai.)
Ciurcu és társa.
Gött János fia.
*Grünfeld Vilmos.
*Gust A.
Herz és tsa.
Lehmann Gottlieb.
Dr. Muresianu Aurél.

Breznóbánya:
Kreisler József.

Bruckujfalu:
Brandweiner Vilmos.

Budafok:
*Leopold és Klein.

Budapest:
*Ádám Hermann.
I., Krisztina-körút.

Budapest (folytatás):
Adler Károly.
VI., Laudon-u. 4.

Államnyomda. (Magy. kir.)
I., Nándor-tér 1.

*Államvasutak menetjegy-ny. (M. k.)
VI., Csengery-u. 33.

*Anglo-nyomda. (Tul. Alpár József.)
VIII., Baross-u. 47.

*Árpád kny. (Tul. Klein és Kronstein.)
VII., Valero-u. 9.

Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t.
VII., Kerepesi-ut 54.

Babits Sándor József.
VIII., Reviczky-tér 1.

Bagó Márton és fia.
II., Ponty-u. 4.

Balassa Béláné, szül. Weiszberger Emilia.
VIII., Baross-u. 69.

*Barcza József.
IV., Váczi-u. 66.

Bárd Jakab.
VII., Miksa-u. 17.

*Baross-nyomda.
VI., Uj-u. 6.

Bartalits Imre.
III., Remetehegy.

Bauer Ferdinánd és Fuchs Dávid.
VI., Podmaniczky-u. 27.

Bauer Ignácz.
VII., Csányi-u. 13.

Beer E. és társa (ezelőtt Kosmos).
VI., Aradi-u. 8.

Bendiner A.
V., Arany János-u. 18.

Bendtner Győző.
V., Zoltán-u. 11.

Bergida Ede (Eliás.)
VII., Erzsébet-körút 52.

Berkovits János.
VI., Teréz-körút 40–42.

Bichler Ignácz.
III., Kiskorona-u. 15.

Biró Albert.
VII., Klauzál-u. 35.

Blau Albert.
VI., Szerecsen-u. 23.

Böhm Lajos.
IV., Királyi Pál-u.

Budapest (folytatás):

Breuer Gyula és Mihály.
VI., Lovag-u. 2.

Brózsa Ottó.
VI., Váczi-körút 17.

Bruckner Gyula.
VI., Király-u. 10.

*Budapesti helyi érdekü vasut nyomdája.
V., Lipót-körút 22.

Budapesti Hirlap ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 4.

Budapesti Napló ny. (Üzletvezető: Zeisberger István.)
IX., Üllői-ut 25.

Buschmann F.
IV., Koronaherczeg-u. 8.

Corvina-nyomda. (Tul. Fischer József.)
VIII., Baross-u. 4.

Csicsáky János.
VIII., Teleki-tér 4.

Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.

Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.

Deutsch M.
VII., Dob-u. 3.

*Eberle József és társa.
VI., Podmaniczky-u. 43.

Eckstein Bernát és fia utóda: Elek Lipót.
VII., Kertész-u. 20.

Egyetemi nyomda. (M. kir. tud.)
I., Iskola-tér 3.

Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.

Eichenbaum Mór.
VII., Dohány-u. 29.

Első kőbányai kny. (Tul. Goldschmied Alfréd.)
X., Belső Jászberényi-út 1.

*Engel S. Zsigmond.
VI., Vörösmarty-u. 56.

Engel Simon.
VI., Szondy-u. 23.

Engelmann Mór.
IX., Vámház-körút 35.

Erbeck György.
V., Sólyom-u. 16.

Budapest (folytatás):

*Erzsébetvárosi kny.
VII., Dohány-u. 29.

»Európa« nyomda r. t.
VI., Ó-u. 12.

*Express-nyomda.
VI., Váczi-körút 39.

Farkas Lajos és Jakab.
V., Nádor-u. 19.

*Fíchner Á. és fia.
VII., Csömöri-út 13.

Fisch Fülöp.
VIII., Baross-u. 66—68.

Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa és Tsa.)
V., Bálvány-u. 21.

Fővárosi nyomda r. t.
VI., Podmaniczky-u. 39.

Franklin-társulat.
IV., Egyetem-u. 4.

Fried és Krakauer.
VI., Lázár-u. 15.

*Özv. Fried Ignáczné.
VIII., József-u. 14.

Fried S.
VIII., József-u. 17.

Friedmann Áron.
VI., Gyár-u. 54.

Fritz Ármin.
VIII., József-körút 9.

Fuchs Ármin.
VI., Szabolcs-u. 4.

Fuchs Samu.
VI., Teréz-körút 43.

Galitzenstein Ármin.
VII., Kertész-u. 25

Garai Mór.
VII., Károly-körút 3.

Gelléri és Székely.
VII., Kerepesi-út 34.

*Gergely Miksa.
VI., Lázár-u. 2.

Globus nyomda, (Üzletvezető: Reinitz Zsigmond.)
VI., Aradi-u. 8.

Glückselig Miksa.
VI., Hunyadi-tér 7.

Goldberger Ignácz.
II., Fő-u. 23.

Goldschmidt Mór.
VI., Révay-u. 6.

Budapest (folytatás):

Goldstein Albert és Bruck Zsigmond.
VII., Kertész-u. 35.

Gonda és tsa (Gonda János és Goldschmied Arthur).
VII., Akáczfa-u. 50.

*Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.

Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Vörösmarty-u. 14.

Grosz Izrael.
VII., Kertész-u. 34.

Grund V. utódai.
IV., Zöldfa-u. 23.

Grünvald Ödön.
VII., Wesselényi-u. 4.

Özv. Győrffy Józsefné.
V., Nádor-u. 82.

Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.

Hapta Bernát.
IX., Soroksári-u. 49.

Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 17.

Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.

Hegedűs Márton.
VI., Dessewffy-u. 18.

Heisler Jaroslav.
II., Várkert-rakpart 1.

Helios ny. (Tul. Hőnig Lajos.)
VI., Gyár-u. 62.

Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.

Hercz Ármin.
VII., Izabella-tér 5.

*Hermes knyomdai r. társ.
V., Báró Atzél-u. 2.

*Herrmann Ignácz.
VI., Szerecsen-u. 2.

Horn Emil.
V., Bálvány-u. 8.

Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 16.

*Hungaria könyvnyomda.
V., Váczi-körút 34.

Hunnia ny. (Tul. Sebők Lipót és Münz Mórné.)
VI., Teréz-körút 3.

Budapest (folytatás):

Hunyadi Mátyás irod. és könyvnyomdai intézet. (Tul. Szlávy Mátyás.)
IV., Zöldfa-u. 43.

Ilauszky József.
II., Bomba-tér 4.

Jancsó Dezső.
VIII., Mária-u. 7.

Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.

Juhász Zsigmond és Haas Mórné.
V., Tükör-u. 5.

Jutasi Ödön és Lipinszki Lipót.
VIII., Nap-u. 19.

Kalmár Mór.
V., Zoltán-u. 11.

Kállai Ármin.
V., Bálvány-u. 18.

*Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.

Kápolnai Adolf.
VI., Teréz-körút 5.

* Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.

Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.

Károlyi Ödön.
IX., Ferencz-körút 28.

*Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.

Kaufmann (József), Woititz (Bernát.) és Társa.
VI., Vörösmarty-u. 52.

Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.

Ifj. Kellner Ernő.
VI., Csáky-u. 9.

Kellner Gerzson.
VI., Csányi-u. 13.

Kertész József.
V., Mária Valéria-u. 11.

Klein Ignácz.
VI., Lovag-u. 13.

*Klein Vilmos.
VIII., Kerepesi-ut 73.

Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.

Kohn és Grünhut.
VII., Hársfa-u. 1.

Budapest (folytatás):

Kohn Simon kézi sajtója.
VIII., József-körút 10.

Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.

*Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.

Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.

Kövér János.
VI., Révay-u. 8.

Közművelődési nyomda.
VI., Izabella-u. 70.

Krammer Lipót és Ehrhardt József
VII., Csömöri-út 28.

Krausz Lajos.
V., Váczi-körút 20.

Krausz S. és T.
V., Zoltán-u. 11.

Kunosy Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 38.

Kunstädter Vilmos.
VII., Csömöri-út 91.

Lajner Joachim.
VI., Vörösmarty-u. 60.

*Langer Ede és fia.
IV., Párisi-u. 4.

Légrády testvérek.
V., Váczi-körút 78.

Leitersdorfer József.
VII., Rombach-u. 4.

Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/a.

Leopold Mihály.
VI., Ó-u. 8.

*Löbl Dávid és Fia.
VI., Andrássy-u. 19. és Nagymező-u. 26.

Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.

Löblovitz Zsigmond.
VII., Csömöri-ut 78.

Lőrincz Károly.
X., Gyüjtőfogház.

*Löw Ede.
V., Váczi-körút 80.

*Magyar Hirlap nyomdája.
V., Honvéd-u. 10.

*Magyar Sajtó nyomdája.
V., Nádor-u. 74.

Budapest (folytatás):

Maksyskó József.
VI., Dessewffy-u. 36.

Marián György.
VII., Rottenbiller-u. 56.

Markovits és Garai.
VI., Lázár-u. 13.

Márkus Sámuel.
V., Báthory-u. 20.

Meisel Sándor.
VII., Erzsébet-körút 34.

Merkur kny. (Tul. Berger Géza.)
IV., Királyi Pál-u. 9.

Merendiák Károly.
X., Liget-tér 4.

Merényi József.
VII., Károly-körút 19.

Mezei Adolf.
IX., Soroksári-u. 2.

Minerva kny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerecsen-u. 7—9.

Muresián Domitian.
V., Báthory-u. 15.

Muskát Béla és Friedmann Samu.
VI., Szondy-u. 4.

Muskát Miksa.
VI., Szondy-u. 8—10.

Müller K.
II., Albrecht-u. 3—5.

Műszaki irod. és nyomdai r. társ. (Üzletvezető: Brett Zsigmond.)
IX., Soroksári-u. 5.

Nágel István és Szidónia,
VII., Vörösmarty-u. 17.

Nagy Mór.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.

Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.

Nádas Ignáczné.
VI., Dessewffy-u. 45.

Nadel Jakabné (szül. Neumann Gizella).
VII., Károly-körút 7.

*Narodna Recs nyomdája.
VII., Dohány-u. 104.

*Nemzetközi könyvny.
VIII., Futó-u. 44.

Neuwald Illés.
VII., Dohány-u. 44.

Orsz. községi központi nyomda r.-t.
VI., Váczi-körút 61.

Budapest (folytatás):

*Otthon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.

*Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.

Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.

Pátria irod. és nyomd. r. t. (Üzletvezető Korzinec József Ferencz.)
IX., Üllői-út 25.

Pázmáneum-kny. (tul. Buday Aladár.)
VIII., Mária-u. 11.

Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u. 7.

Pesti Lloyd-t. ny.
V., Dorottya-u. 14.

Plessz Ignácz.
VI., Váczi-körút 39.

Id. Poldini Ede és Társa. (Tul. Kerner Istvánné.)
IV., Irányi-u. 1.

Pollacsek Mórné.
VI., Podmaniczky-u. 6.

*Pollák Elkán.
V., Nagykorona-u. 21.

Pollák Jakab.
VI., Aradi-u. 15.

*Pollák M. Miksa és tsa.
V., Akadémia-u. 15.

Poporul Roman nyomda. (Tul. Biraucz Demeter.)
VI., Vörösmarty-u. 60/a.

Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.

*Posta- és távirda igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.

*Postatakarékpénztár kny. (M. kir.)
V., Széchényi-u. 2.

Preszburg Frigyes utóda Schwarz Lajos.
V., Arany János-u. 14.

Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.

Quittner József.
IV., Károly-körút, Közp. városház.

Radenkovits Dragulin és Krsztics Irén Anna.
IX., Rákos-u. 11.

Radó Izor.
VI., Szerecsen-u. 13.

Budapest (folytatás):

Radó Jenő.
V., Szemere-u. 19.

*Radó Vilmos.
VI., Ó-u. 2.

Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.

Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.

Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.

*Róth Mór és tsa.
VII., Kertész-u. 23.

*Róth József.
IV., Ujvilág-u. 6.

Róth Sándor és Pintér Manó.
VII., Király-u. 85.

Rózsa Izidor.
VI., Podmaniczky-u. 27.

Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.

Rubin Izidor.
VII., Király-u. 13.

Schlesinger Vilmos.
V., Szabadság-tér 4.

Schmelz Izidor.
VI., Izabella-u. 70.

*Schmidl Sándor.
VI., Szerecsen-u. 6.

Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.

Singer Lipót.
IV., Károly-körut 24.

Singer és Spenn.
VI., Szondy-u. 11.

Skopper József.
VII., Kertész-u. 34.

Sós Izidor és Klein Herman.
VIII., Csepreghy-u. 2.

Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.

Spinner Adolf.
VI., Dessewffy-u. 43.

*Spitzer Márk.
VII., Klauzál-u. 13.

Stephaneum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.

Stern Adolf.
VII., Munkás-u. 11.

Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.

Budapest (folytatás):

Stohauzl Ede József.
VI., Lehel-u. 5.

Süsz Dávid.
IV., Fővám-tér 5.

Szántó József.
VI., Uj-u. 21.

Székely Viktor.
VI., Ó-u. 15.

*Székesfővárosi házi nyomda.
IV., Központi városház.

Szent László ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.

Szrpszke Novoszty kny. (Tul. Krnyácz János.)
IX., Lónyai-u. 12.

Téri Áron.
VII., Valeró-u. 9.

Thália-nyomda. (Tul. Faludi Gábor.)
V., Csáky-u. 2/b.

Ullmann Vilmos.
IV., Régi posta-u. 4.

Ungár Selig.
V., Nádor-u. 58.

Unio-kny. (Tul. Bachrach Ludmilla és Vig Emil).
VI., Uj-u. 7.

Varga Endre.
V., Váczi-körut 78.

Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.

Vigyázó Tivadar.
VI., Váczi-körut 39.

*Vincze és Bartók.
V., Bálvány-u. 15.

Wagner Ferencz.
VIII., Futó-u. 44.

Weissenberg Ármin.
VIII., József-körut 16.

Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.

Wellesz Béla.
VI., Uj-u. 37.

Wiesenger József.
VII., Wesselényi-u. 30.

Winkler Armin és Bromberger Jakab.
VII., Dob-u. 69.

Wimmer Márton.
III., Serfőzö-u. 10.

Budapest (folytatás):

Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.

Wotitz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.

Yost írógép r.-t. ny. (Üzletvezető: Káldor Marczell.)
VII., Erzsébet-körút 9—11.

*Zawadil E.-féle menetjegy ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.

Zeisler M.
VII., István-tér 17.

Buziás:
Ullmann Ferencz.

Csacza:
Braun Rezső.

Csákova:
*Chudy testvérek utóda Grádl Péter.

Csáktornya:
Fischel Fülöp (Stranz Sándor).

Cservenka:
Heincz Lajos.
Welker Ádám.

Csikszereda:
Györgyjakab Márton utóda (Diesznandt Viktor).
Szvoboda József.

Csongrád:
*Bozó és Justin.
Tiszavidék nyomdája. (Tul. Silber János).
Weisz Márk.

Csorna:
Kokas István és Neumann Samu.

Csurgó:
Vágó Gyula.

Czegléd:
*Nagy Elek
Sebők Béla.

Dárda:
*Frank Béla.

Debreczen:
*Adler Józsefné.
Csokonai nyomda. (Tul. Lengyel Imre és társa.)
Debreczen sz. kir. város kny.
Hoffmann és Kronovitz.
*Horovitz Zsigmond.

Debreczen (folytatás):
Hungaria-nyomda.
*Komáromi József.
Kutasi Imre.
*László Albert.
*Pongrácz Géza.

Deés:
Bernát Nándor.
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta:
*Tringl és Kirsch.

Déva:
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.

Devecser:
Rosenberg Zsigmond.
Vörösmarty-könyvnyomda (tul. Huss Gyuláné).

Dicsőszentmárton:
*Dosztál K.
Hirsch Mór.

Ditró:
Ditró és Szárhegy közs. nyomdája.

Dombovár (Tolna m.):
Dombovári kny. (Tul. Bruck Sándor.)

Dunaföldvár:
Somló Manó.

Dunaszerdahely:
Adler N. Lipót.
Goldstein Józsua.

Eger:
Baross-nyomda. (Tul. Paunz Sándor.)
Egri nyomda részv. társaság.
Egri érseki lyceum ny.
*Löw Sámuel.
Schwartz Ilka.

Enying:
Politzer Jenő.

Eperjes:
Kósch Árpád.
Pannonia nyomda. (Tul. Kahn Mór.)

Érmihályfalva:
Beck Adolf.

Érsekujvár:
Kohn Samu.
*Pálinkás J. Géza.
Winter Zsigmond.

Erzsébetfalva:
*Matkovich A.

Erzsébetváros:
*Kotzauer D.

Esztergom:
Özv. Buzárovits Gusztávné.
»Hunnia« nyomda. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.

Facset:
*Molnár Árpád.

Fehérgyarmat (Szatmár m.):
Klein József.

Fehértemplom:
Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.

Félegyháza:
Feuer Illés.
Vesszősi József.

Felsőeőr (Vas m.):
Schodisch Lajos.

Felső-Vissó (Máramaros m.):
Schiffmann Chána Taube.

Fiume:
Battara Pietro.
Chiuzzelin A. et Comp.
Hönig E.
Jerouscheg Luigi.
Mohovich Emidio.
*Novi List ny.
Ruddoff Giovanni.
Unio nyomda. (Tul. Hegyi Jenő.)

Fogaras:
Thierfeld Lipót.

Füzesgyarmat:
Kossuth nyomda (tul. Mátyás Adolf.)

Galántha:
Első galánthai kny. (Tul. Neufeld Samu.)

Galgócz:
*Bródy Simon.
Steiner Adolf.
Szold Jakab.

Gálszécs:
*Berkovits R.

Gödöllő:
*Schulz J.

Gyergyószentmiklós:
Sándory Mihály.

Gyoma:
Kner Izidor.

Gyöngyös:
*Breuer M. Mihály.
Herczog Ernő Ármin.
*Hevesmegy. Lapok ny.
Sima Dávid.

Gyönk (Tolna m.):
Engel József.

Győr:
Dobos Ignácz.
Gróf Gyula és tsa.
Győr-egyházmegyei nyomda.
Heckenast György.
Mercur-kny. (Tul. Láng Jakab Jenő.)
Nitsmann József.
»Pannonia« könyvny. (Tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)

Győrsziget:
Gross testvérek.

Gyula:
»Corvina« nyomda. (Tul. Weinstein Arnold.)
Dobay János.

Gyulafehérvár:
Püspöki lyceumi knyomda. (Bérlő: Papp György.)
*Schäser Ferencz.
Volcz Bálint.

Hajdúböszörmény:
Szabó Ferenczné.

Hajdúdorog:
Grünfeld Mózes.

Hajdúnánás:
Bartha Imre.

Hajdúszoboszló:
Plón Gyula.

Halas:
Práger Ferencz.

Hátszeg:
Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klafter Ignácz.)
Ideál-kny.

Hatvan:
Hoffmann M. L.

Heves:
Adler József.

Hódmezővásárhely:
Hmvásárhelyi nyomda részv.-társ. (Üzletvezető: Róth Antal.)

Hódmezővásárhely (folytatás):
Lévay Fülöp.
»Vásárhely és Vidéke« nyomdája. (Tul. Endrey Gyula.)
Vásárhelyi Hiradó nyomdája. (Tul. Tabacsák Győző és Kasztriener Ármin.)
Wesselényi Géza.

Hódságh:
Pfiszter József.
Raab János.

Holics:
Malovani József.

Homonna:
Kohn Jenő.
Waller H. és tsa.

Huszt:
Mermelstein Fülöp.

Igló:
Schmidt József.
Tátra-nyomda. (Tul. Stein Ignácz.)

Ipolyság:
Neumann Jakab.
*Polgár Ignácz.

Jászapáti:
*Galamb Zoltán.

Jászberény:
Brünauer Adolf.
Hay Géza és Grün Herman.
Kalocsa és Kubicza.

Kalocsa:
Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár:
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovics Gyuláné.
*Kéthelyi L. és tsa.
Singer Lipótné.

Kapuvár:
Buxbaum József.

Karánsebes:
Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházmegye kny.

Karczag:
Sződi S.

Kassa:
Breitner Mór.
Gutenberg ny. (Tul. Lukács G.)
Koczányi Béla.
László Béla.

Kassa (folytatás):
Schwarcz Alfréd.
Vitéz A. utóda (Schillinger Zoltán.)
Vulkán Ábrahám.
Werfer Károly.

Kecskemét:
Első kecskeméti hirlapkiadó és nyomda r.-t.
Pestmegyei Hirlap ny.
Steiner Mihály.
Szappanos István.
Sziládi László.
Tóth László-féle ny. (Tul. Fekete Mihály.)

Késmárk:
Altmann Dávid.
Szauter Pál.

Keszthely:
Farkas János.
Nádai Ignácz.
Sujánszky József.

Kézdivásárhely:
Ifj. Jancsó Mózes.
Turóczi István.

Királyhelmecz:
Klein Gyula.

Kisbér:
Haftl Kálmán.

Kisczell:
*Dinkgreve Nándor.

Kisjenő:
Gallovics és Liebermann. (Tul. Gallovics Dezső.)

Kiskőrös:
Kalisch Ignáczné.

Kismarton:
Dick Ede.
Gabriel Jakab.

Kispest:
Első kispesti könyvnyomda. (Tul. Fischhof Henrik.)

Kisújszállás:
Szekeres József.

Kisvárda:
Berger Ignácz.
Ifj. Klein Gyula.

Kolozsvár:
»Ellenzék« nyomdája. (Tul. Magyary Mihály.)
Fenyvesi Viktor.
Gámán János örököse.

Kolozsvár (folytatás):
Lepage Lajos.
Liczeum-nyomda. (Tul. Gombos Ferencz.)
Magyar Polgár nyomdája. (Tul. Ajtai K. Albert.)
Polcz Albert.
Schaberl József.
*Stief Jenő és tsa.
*Ujhelyi M. és T.
Weinstein Béni.

Komárom:
Hacker Richárd.
Hungária kny. (Tul. Freisinger Mór.)
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénássy János.

Korpona:
*Joerges A. özv. és fia.

Körmend:
*Bertalanffy József.
Körmendi könyvnyomda részvénytársaság.

Körmöczbánya:
Paxner J. és Biron H.

Kőszeg:
Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.

Kúla:
Berkovits Márk.

Kúnszentmárton:
*Bozóky G.
Csanádi József.

Lajtaszentmiklós:
*Stiborszky Fülöp.

Lakompak (Sopron m.):
Krausz Henrik.

Léva:
Dukesz Lipót.
Nyitrai és társa.
*Schultz Ignácz.

Lippa:
*Máhr Emil.
*Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós:
*Klimes és Pivkó.
Steier Izidor.

Losoncz:
Kármán Zsigmond.
Losonczi Sándor.
Roth Simon.

Lőcse:
Reiss Tivadar József.
Szepesvm. közig. kny. (Tul. Braun Fülöp.)

Lugos:
Szidon József
Tipografia Heres. (Tul. Belle, szül. Bersan Julia.)
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyaróvár:
Czéh Sándor-féle kvnyomda. (Tul. Czéh Lajos.)

Magyarpécska:
Ruber István.

Majsa.
Sziller János.

Makó:
Kovács Antal.
»Makói Hirlap« ny. (Tul. Neumann József).
»Maros« nyomda. (Tul. Gaál László.)

Malaczka:
Wiesner Alfréd.

Mármarossziget:
Blumenfeld és Dávid.
Mármarosi könyvny. és kiadó r.-t.
Mayer és Berger.
Wider Mendel fia.
*Wizner és Dávid.

Marczali:
*Mizsúr Ádám.

Margitta:
*Hungária kny. (tul. Pollák Lajos.)

Marosludas:
Glück József.

Marosvásárhely:
Adi Árpád.
Ev. ref. kollegium-nyomda. (Bérlő Benkő László.)
Grün Vilmos.

Mátészalka:
Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes:
Reissenberger G. A.

Mezőkövesd:
Balázs Ferencz.

Mezőtúr:
*Braun Juda.
Gyikó Károly.

Miava:
Haas Mór.

Mindszent:
Weisz Ignácz.

Miskolcz:
Boros Benő.
*Forster, Klein és Ludvig.
*Lőwy József fia.
Stamberger Bernát.
Sugár Bertalan és neje.
Szelényi és Társa.

Misztótfalu:
Simon Aurél és társa.

Modor:
*Rohacsek Simon.

Módos:
Hoffmann Béla.

Mohács:
Blandl János.
Rosenthal Márk és fia.

Monor:
Monorkerületi ny. (Tul. Molnár Sándor.)

Moór:
Reszler Jakabné.

Moson:
Grünfeld Ignácz.

Munkács:
*Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
*Kahn és Fried.
Kohn és Klein.
Kroó Hugó.

Muraszombat:
Ujházi Miksa.

Nagy-Atád:
Günsberger Antal.

Nagybánya:
Morvay Gyula és Undy Domokos.
Nánásy István.
Weinberger Lajos.

Nagy-Becskerek:
Jokly Lipót.
Pleitz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer L. és Mayer R.)
Seprős Valter.

Nagybittse (Trencsén m.):
Spiegel Samu.

Nagyenyed:
Nagyenyedi kny. és papirárúgyár r.-t.

Nagykálló:
Sarkady József.

Nagykanizsa:
Farkas és Kraus.
Fischel Fülöp.
Ifj. Wajdits József.
Weiss L. és F.

Nagykároly:
Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.

Nagykáta:
*Nagykátai és monori kny. (Tul. Molnár S.)
Perényi Elek.

Nagykikinda:
*Gain és Milenkovits.
Kiadói ny. r. t.
Pannonia-ny. (Tul. Balázs Jenő.)
Radák János.

Nagykőrös:
Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagylak:
*Weisz Márk.

Nagymarton:
Gellis Henrik.
Kohn József H.
Schön Samu.

Nagymihály:
Landesman B.

Nagyrőcze:
*Büchler Béla.

Nagyszalonta:
Reich Jakab.
*Sichermann Mór.

Nagyszeben:
Drotleff József.
Görög keleti főegyházmegyei ny.
Gütler János.
Krafft Vilmos.
Steinhausen T. utóda (Reissenberger Adolf).
Tipografia nyomda. (Tul. Marschall József.)

Nagyszentmiklós:
Wiener Náthán.

Nagyszombat:
Fiebig József.
Goldmann Miksa özvegye.
Horovitz Adolf.
Reisz Sarolta.
Winter Zsigmond özvegye.

Nagyszőllős:
*Ugocsai közp. könyvny.
Zala Mór.

Nagytapolcsány:
Platzko Gyula.

Nagyvárad:
Ifj. Berger Sámuel.
Helyfi László.
Hönig Józsefné.
Láng József.
Laszky Ármin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rákos Vilmos utóda (Adler Béla).
Sebő Izsák Imre.
Sonnenfeld Adolf.
Szabadság ny. (Tul. Rákos Hermina.)
Sz.-László ny. (Bérlő Csávássy Gyula.)

Námesztó:
*Schein M.

Naszód:
*Schwartz Mór.

Németbogsán:
Rosner Adolf.

Németpalánka:
Kristofek József és Blazsek Józsefné.

Nezsider:
Horváth Julia.

Nyirbátor:
Friedmann Lipót.

Nyiregyháza:
Jóba Elek.
Nagy Mórné.
Piringer János. (Tul. özv. Piringer Jánosné.)

Nyitra:
Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Kapsz Győző és Kramár Vilmos.
*Lőwy Antal.
Neugebauer Nándor.

Óbecse:
Lévai Lajos.

Ókanizsa:
Bruck P. Pál.
*Schwartz A.

Oravicza:
Kehrer L.
Wunder Károly.

Orosháza:
Pless N.
Veres Lajos.

Orsova:
*Handl József.
*Tillmann R.

Ószéplak:
Nyitravölgyi gazd. egyl. nyomdája.

Ószivacz:
Sonnenfeld Armin.

Paks:
Rosenbaum Miksa.

Pancsova:
Jovanovics testvérek.
*Kohn Samu.
Koszanics Miklós.
Vig Simon.
Wittigschlager Károly.

Pankota:
Bod József.

Pápa:
Ev. ref. főiskolai nyomda. (Bérlő Kis Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.
*Stern Rezső.

Pécs:
*Engel Izidor.
Hochrein J.
Pécsi irod. és könyvnyomdai r. t.
Püspöki lyceum kny. (Bérlő Madarász Béla.)
Taizs József.
Wessely és Horváth.

Perjámos:
*Hungária kny.
Pirkmayer Alajos.
Reimholz Ferencz.

Petrozsény:
Figuli Antal.

Pozsony:
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Eder István.
Freistadt Mór.

Pozsony (folytatás):
Grünfeld Lipót.
Katholikus irodalmi részv.-társaság.
Lichtenfeld Salamon.
Natali Magdolna.
Pesiwofsky János.
Richter Károly.
Schönberger Bernát.
»Westungarischer Grenzbote« nyomdája. (Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)

Pöstyén:
*Gipsz H.

Predmér:
*Links M. utóda: Rosenzweig H.

Puchó:
Reismann Mór J.

Putnok:
Gärtner Ignácz.

Püspökladány:
*Deutsch Izrael.

Ráczkeve:
Csery István.

Rákospalota:
*Deutsch Mózes.
*Fischer Dezső.

Resicza:
Eisler József.
Weisz Adolf.

Rimaszombat:
*Falvi Jenő.
Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.

Rózsahegy:
Kohn Adolf.
Salva Károly.

Rozsnyó:
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája. (Tul. Hermann Istvánné.)

Rutka:
*Böhm Albert.

Sajósolymos.
Bács Jánosné.

Salgótarján:
Friedler Armin.
Polacsek Sándor.

Sárbogárd:
Spitzer Jakab.

Sárospatak:
Ev. ref. főiskola ny. (Tul. Steinfeld Jenő.)

Sárvár:
Jakoby B. utóda Stranz János.

Sátoraljaujhely:
Hegyalja ny. (Tul. Alexander V.)
Landesmann Miksa és tsa.
Lővi Adolf.
Pannonia ny. (Tul. Ócskay László.)
Zemplén-nyomda. (Tul. Ehlert Gy.)

Segesvár:
Horeth Frigyes.
Jördens testv.

Selmeczbánya:
Bleyer Adolf.
Joerges Ágost özv. és fia.

Sepsiszentgyörgy:
Jókai nyomda részv. társ.
Móricz István és Vajna Lajos.

Siklós:
Harangozó József.
*Minerva ny. (Tul. Klein F.)
Wessely és Horváth.

Sopron:
Binder Pál, ezelőtt Reininger Ármin.
Breiner E. fia.
Gellis Mór.
Petőfi-nyomda. (Tul. Zsombor Géza.)
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv.
Török Kálmán és Kremszner Károly.
Zollner és Ungár.

Stájerlak:
Hollschütz Frigyes.

Sümeg:
Horvát Gábor.

Szabadka:
Bittermann József.
Braun Adolf.
Hirth Lipót és tsa.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.
Székely Simon.

Szakolcza:
Teszlik és Neumann.

Szamosujvár:
Aurora-nyomda (tul.Todorán Endre.)
Gör. kath. egyházmegyei kny.

Szarvas:
Danszky Sándor.
*Kovács Károly.
Sámuel Adolf.

Szász-Régen:
Burghardt Dezső.
Schebesch Károly.

Szászsebes:
Stegmann János.
Winkler Gusztáv.

Szászváros:
Minerva-nyomda r.-t.
*Nulai J.
Schäser Anna.
*Szászvárosi kny. r.-t.

Szatmárnémeti:
*Grosz és Oesterreicher.
*Kalik és Szerémi.
*Kölcsey-nyomda.
Morvai János.
Nagy Lajosné.
Pázmány-sajtó.
»Szabadsajtó« ny. (Tul. Litteczky Endre.)
Weinberger testvérek.

Szécsény:
Glattstein Adolf.

Szeged:
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Gönczi J. József.
Schulhof Lajos.
Traub B. és társa.
Várnai Lipót.
*Wesselényi Géza.

Szeghalom:
Kovács Antal.

Szegzárd:
*Árva J.
özv. Báter Jánosné.
Lengyel Pál.
Ujfalussy Lajos utóda Molnár Mór.

Székelyhid:
Kohn Sámuel.

Székelykeresztur:
Szabó testv.

Székelyudvarhely:
Becsek D. fia.
Betegh Pál.

Székesfehérvár:
Csitári G. E.
Debreczeni Gyula.
*Eisler Adolf.
*Glück Mór.
Singer Ede.

Székesvehérvár (folytatás).
Számmer Imre. (Tul. Heckenast Kálmán.)
Számmer Kálmán.

Szempcz:
Fischer Náthán.

Szenicz:
Bezsó János és tsa.
Löffler József.

Szentendre:
Szent-Endre és vidéke ny. (Tul. Schwarcz J.)

Szentes:
Farkas Eugénia.
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda Ernő.
»Szentes és Vidéke« I. könyvnyomda r.-t.
*Untermüller Ernő.

Szentgotthárd:
Ifj. Wellisch Béla.

Szepesváralja:
Buzás Dénes.

Szepsi:
Tóth István.

Szered:
*Schreiber Mór.
Sterner Dávid.

Szerencs:
Simon József.

Szigetvár:
Corvina ny. (Tul. Fried Dávid.)
Kozáry Ede.

Szikszó:
Blank Simon.

Szilágy-Cseh:
Berkovits Sándorné.

Szilágy-Somlyó:
Bölöni Sándor.
Heimlich Weisz Katalin.
Victoria ny. (Tul. Lázár János.)

Szillhadad:
*Fein Sámuel.

Szinyérváralja:
Vider Jakab.

Szolnok:
Bakos István.
Fuchs Lipót és fia.
*Hay és Grün (Várm. ny.).
Jász-Nagykún-Szolnokmegyei Lapok nyomdája. (Tul. Vezéry Ödön.)
Wachs Pál.

Szombathely:
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvnyomda.
Gábriel Ágoston.
*Geist Márton.
Seiler Henrik utódai: Szele és Breifeld.

Tab:
*Perl P. Pál.

Tapolcza:
Lővy B.

Tasnád:
Lövinger Lipót.

Tata:
Engländer József és társa.
Nobel Adolf.

Temesvár:
Beyer Róbert.
Csanád egyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.
Délmagyarorsz. könyvnyomda.
Freund Gyula.
Guttenberg-ny. (Tul. Wettel Ferencz.)
Mangold Sándor.
Messinger Sándor.
Moravetz és Weisz.
Pátria ny. (Tul. Csatáry Rezső és ifj. Ádám Ferencz.)
Roschek József és Eichler József.
Steger Ernő utódai.
Trautmann György.
Uhrmann Henrik.
Unio-könyvnyomda. (Tul. ifj. Steiner Károly.)
Veres Sámuel utóda.

Tenke:
*Mandel Ferencz.

Tiszafüred:
Goldstein L.
Kemény Arnold.
Weiszmann Samu.

Titel:
Czája Alajos.

Tokaj:
*Gestetner Adolf.

Tolna:
Weltmann Ignácz.

Tolnatamási:
Jeruzsálem Ede.

Torda:
*Füssy és Sztupjár (ezelőtt Harmath J.)

Torna:
*Rosenblüth Simon.

Tornallya:
*Künstler J.

Törökbecse:
*Jovanovits Gergely,
Radák Jánosné.

Törökkanizsa:
*Bruck P. Pál.
Szegyakov Sándor.

Törökszentmiklós:
Rubinstein Sándor.

Trencsén:
Gansel Lipót.
Skarnitzl X. Ferencz.
Szold Henrik.

Trencsénbaán:
Back Ármin.

Turkeve:
Özv. Fölföldy Györgyné.

Turóczszentmárton:
Gasparik József.
Magyar nyomda. (Tul. Moskóczi Ferenczné.)
Turócz-szt.-mártoni könyvny. r. t.

Ujarad:
Mayr Lajos.

Ujpest:
*Fuchs Antal és József.
*Krőmer Alajos.
Salgó testvérek.
*Wágner Jenő.

Ujverbász:
Kovács János.

Ujvidék:
Fuchs Emil és társa.
Hirschenhauser Benő.
Hungária-ny. (Tulajdonos Friedmann Sándor.)
Ivkovics György.
Miletics Szvetozár.
Popovics testvérek.

Ungvár:
Gellis Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
Unio-kny. r. t. (Igazg. Kaminczky Géza.)

Vácz:
*Kir. orsz. fegyintézeti nyomda.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vágujhely:
Brück Soma.

Vágujhely (folytatás).
Horovitz Adolf.
*Lőwysohn Manó.
Steinmann Jakab.

Verebély:
Hungaria kny. (tul. Neufeld Sándor.)

Versecz:
*Glaser Sándor.
*Guttmann Nándor.
Kehrer Lajos.
özv. Kirchner J. E.
Petko-Pavlovits Milán.
Veronits József.

Veszprém:
Dunántuli kny. (Tul. Köves Béla és K. Paur Ödön.)
Egyházmegyei könyvnyomda.
Krausz Ármin fia.
Népakarat nyomdája. (Tul. Takács Szilveszter.)
*Pósa Endre.

Zalaegerszeg:
Breisach Sámuel.
Tahy Rozália és tsa.
Unger Antal.

Zalaszentgrót:
Nagy Sándor.

Zenta:
Barna János.
Beretka Imre.
Fekete Sándor.
Kabos Ármin.
Plérity és Horvát.
Straub Ödön.

Zilah:
Krausz E. és tsa. (Tul. Nadler Béniné, Krausz Eszter és Krausz Lajos. Czégvezető Nadler Béni.)
Seres Samu.

Zólyom:
Nádosy Ferencz.
Schlesinger Ignácz.

Zombor:
*Baits Vladimir.
Bittermann Nándor és fia.
Kollár József.
Oblát Károly.

Zsolna:
Bjel József és Jellinek József.
Horner Ferencz.
*Nürnberg Ármin.

Zsombolya:
Perlstein Fanny.
Wunder Rezső.

A HAZAI HIRLAPIRODALOM
1903-BAN.

I.
A magyar hirlapirodalom.

Id. Szinnyei Józseftöl.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.*

BUDAPESTEN.

Alkotmány. Szerk. Bonitz Ferencz; kiadó-tulajd. Molnár János. Nyomt. a »Stephaneum.« VIII. évf. Ára 28 kor.

Budapest. Szerk. Gracza György; kiadó-tulajdonos Wodianer F. és fiai. XXVII. évf. Ára helyben 20 kor; vidékre 24 kor.

Budapesti Friss Ujság. Szerk. Ilosvai Hugó. IV. évf. Nyomt. a »Hirlap-terjesztő vállalat.« Egyes számnak ára 2 fillér.

Budapesti Hirlap. Főszerk. Rákosi Jenő; felelős szerk. Csajthay Ferencz; kiadó és laptulajdonos a Budapesti Hirlap ujságvállalata. XXIV. évf. Ára 28 kor.

Budapesti Közlöny. Hivatalos lap. Ideiglenes fel. szerkesztő dr. Ladik Gusztáv. XXXVII. évf. Kiadja az Athenaeum. Ára a »Hivatalos Értesítő«-vel együtt 40 kor.

Budapesti Napló. Főszerk. Vészi József; fel. szerk. Braun Sándor; kiadja a szerkesztőség. VIII. évf. Nyomt. saját nyomdájában. Ára 14 kor.

Egyetértés. Szerk. Fenyő Sándor; tulajd. és kiadó a »Magyar ujság-kiadó r. társ.« XXXVII. évf. Nyomt. Nagy Sándor. Ára 40 kor.

Esti Ujság. Szerk. Barna Izidor; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata (Zilahy Simon). VIII. évf. Ára helyben 9 kor. 60 fill.; vidéken 13 kor. 20 fill.; számonként 2 fill.

Friss Ujság. Szerk. Habár Mihály; kiadó-tulajd. a »Magyar Hirlap-kiadó-társaság.« VIII. évf. Ára egy hóra 1 kor. 20 fill.; egyes szám 2 fill.

Független Hirmondó. Szerk. Győrffy József. I. évf. Nyomt. Magyar Sajtó. Ára havonként 10 kor.

Független Magyarország. Főszerk. Dr. Lengyel Zoltán, fel. szerk. Lóránt Dezső. II. évf. Nyomt. a F. M. hirlapkiadó r. társ. knv. Ára 28 kor.

Függetlenség. Szerk. Palotai Hugó. I. évf. Nyom. Beer E. r. t. Ára 1 hóra 1 kor. 20 fill. Egyes szám 2 fill.

Hazánk. Szerk. Buday Barna; kiadó-tulajd. Korbuly József. Nyomt. Stephaneum X. évf. Ára 28 kor.

Kis Ujság. Szerk. dr. Kovács Dénes; kiadó-tulajdonosok Wodianer F. és fiai nyomd. XVII. évf. Ára helyben 14 kor. vidékre 18 kor.

Kurucz Ujság. Szerk. Szeredai Leo; kiadó-tulajd. a Magyar Ujságkiadó r. t. ny. I. évf. Ára 2 kor. 20 fill. Egyes szám 2 fillér.

Magyar Állam. (Idők Tanuja.) Főszerk. dr. Hortoványi József; felelős szerk. Szemnecz Emil; laptulajdonosok: Lonkai Antalné örökösei. XLIV. évf. Ára 40 kor.

Magyar Esti Lap. Szerk. Timár Szaniszló; kiadók dr. Szalay Mihály és Székely József; tulajdonos a MEL. hirlap-kiadó részvény-társaság. Nyomt. Európa. X. évf. Ára 9 kor. 30 fill.

Magyar Hirlap. Főszerk. dr. Hertzka Tivadar, fel. szerk. Márkus Miksa; kiadó-tulajdonos Magyar Hirlap kiadó részvény-társaság. XIV. évf. Ára 28 kor.

Magyar Nemzet. Főszerk. dr. Jókai Mór és Beksics Gusztáv; fel. szerk. Adorján Sándor; kiadó-tulajd. az Athenaeum irod. és nyomdai részv. társ. V. évf. Ára 24 kor.

* Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint köteles példányok érkeztek be a M. Nemz. Múzeumba. — Ez összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemle rendes mellékletét képezi.

Magyarország. Főszerk. Holló Lajos; tulajdonos a »Magyarország« hírlapkiadó részv.-társaság. Nyomt. a »Kosmos.« X. évf. Ára 28 kor.

Magyarság. Szerk. és laptulajdonos Korbuly József, IV. évf. Nyomt. Stephaneum ny. Ára 12 kor.

Magyar Szó. Szerk. dr. Pályi Ede. IV. évf. Nyomt. Kosmos. Ára 28 korona.

Magyar Világ. Szerk. Benedek Elek. II. évf. Nyomt. Európa. Ára 16 kor. (Megszünt.)

Nemzeti Ujság. Szerk. Forrai F. Oszkar. V. évf. Nyomt. a »Hirlapterjesztő vállalat (Székely Viktor). Egyes szám ára 2 fill.

Pesti Hirlap. Szerk. dr. Légrády Imre; kiadják és nyomt. a Légrády-testvérek. XXIV. évf. Ára 28 kor.

Pesti Napló. Szerk. Szerdahelyi Sándor; kiadó-tulajd. a Pesti Napló részvénytársaság. LIV. évf. Ára 28 kor.

Pesti Ujság. Szerk. Ney J. Jenő; nyomt. a »Hirlapterjesztő vállalat« IV. évf. Ára ?

Uj Hirek. Szerk. Ilosvai Hugó. II. évf. Nyomt. Székely Viktor. Egyes szám ára 2 fill.

Uj Lap. Szerk. Gyürky Ödön, kiadótulajd. a kath. egyesületek országos szövetkezete. II. évf. Nyomt. a »Stephaneum«. Egyes szám ára 2 fill.

Ujság (Az—) Szerk. Gajári Ödön; kiadó-tulajd. Az Ujság részvénytársaság. I. évf. Nyomt. az Athenaeum. Ára 28 kor.

VIDÉKEN.

Aradi Friss Ujság. (Arad.) Szerk. Radó Károly; kiadó-tulajd. Steinfeld Lajos. V. évf. Nyomt. aradi ny. r. t. Egyes szám ára 2 fillér. (Megszünt.)

Aradi Közlöny. (Arad.) Szerk. Stauber József; kiadja az »Aradi nyomdatársaság«. XVIII. évf. Ára 24 kor.

Aradi Ujság. (Arad.) Szerk. Radó Károly, tulajd. Székely Miklós II. évf. Nyomt. Aradi ny. r. t. (Megszünt).

Bácskai Hirlap. (Szabadka.) Szerk. Braun Henrik. VIII. évf. Nyomt. Fischer. Ára 16 kor.

Bácsmegyei Napló. (Szabadka.) Szerk. dr. Csillag Károly; laptulajd. dr. Janiga János és Vojnich Gyula. I. évf. Nyomt. Kladek István és Hamburger Mór. Ára 16 kor

Bajai Friss Ujság. (Baja.) Szerk. Fodor Károly; kiadó: Rothschild Zsigmond. III. évf. Nyomt. a bajai Friss Ujság szerződéses ny.

Békésvármegyei Értesítő. (B.-Csaba.) Szerk. Tóth Pál; kiadó-tulajd. dr. Kenéz Sándor. I. évf.

Brassói Hirlap. (Brassó.) Szerk. Molnár Lajos. I. évf. Nyomt. kiadótulajd. Herz Budapesten. Ára 12 kor.

Brassóvármegye Hivatalos Lapja. (Brassó.) Szerk. dr. Jekel Frigyes. I. évf. Nyomt. A. Gust. Ára 20 kor.

Brassói Lapok. (Brassó.) Szerk. dr. Vajna Gábor. IX. évf. Nyomt. a tulajd. Trattner H. Ára 20 kor.

Debreczen. (Debreczen.) Főszerk. Benedek János, szerk. és kiadó Székely Imre. XXXV. évf. Hetenként ötször. Ára 20 kor.

Debreczeni Független Ujság. (Debreczen.) Szerk. és kiadó-tulajd. ifj. Móricz Pál. I. évf. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz.

Debreczeni Ujság. (Debreczen.) Szerk. és laptulajd. Than Gyula. Nyomt. a városi könyvnyomda. VII. évf. Ára 12 kor.

Délmagyarországi Közlöny. (Temesvár.) Szerk. és laptulajd. Lendvai Miklós. Nyomt. Csendes Jakab. XXIV. évf. Ára 28 kor.

Ellenzék. (Kolozsvár.) Főszerk. Bartha Miklós; szerk. és kiadó-tulajd. Magyary Mihály nyomdász. XXIV. évf. Ára 32 kor.

Eperjesi Friss Ujság. (Eperjes.) Szerk. Ilosvai Hugó. II. évf. Nyomt. Székely Viktor Budapesten. Egyes szám 2 fillér. (Megszünt.)

Erdélyi Hirlap. (Nagy-Enyed.) Szerk. dr. Asztalos Kálmán. I. évf. Nyomt. Könyvny. és papirgyár r. t. Ára 20 kor.

Félegyházi Ujság. (Kunfélegyháza.) Szerk. Feuer Illés. II. évf. Nyomt. Politzer Vilmos laptulajd. Egyes szám 2 fill.

Felsőmagyarország. (Kassa.) Szerk. dr. Hohenauer Ignácz. XIX. évf. Nyomt. Vitéz A. utóda. Ára 20 kor.

Függetlenség. (Arad.) Szerk. Müller Károly. II. évf. Nyomt. saját ny. Ára helyben 20 kor. vidékre 24 kor.

Függetlenség. (Szentes.) Kiadó-tul. Kecskeméti Szabó Kálmán nyomdász. I. évf. Egyes szám 2 fill.

Függetlenség. (Pestmegyei Hirlap. Kecskemét.) Főszerk. Szappanos István; fel. szerk. dr. Mészáros Ferencz. XVI. évf. Nyomt. Szappanos István. Ára 10 kor.

Győri Hirlap. (Győri Közlöny, Győr.)

Szerk. és kiadó-tulajd. Szávay Gyula; XLVII. évf. Nyomt. Pannonia. Ára 24 kor.

Győri Friss Ujság. (Győr.) Főszerk. Schön Bernát, fel. szerk. Ilosvai Hugó. II. évf. Nyomt. Székely Viktor Bpesten. Ára 1 hóra 1 kor 60. fill.

Heti Szemle. (Szatmár.) Szerk. Báthori Endre. XII. évf. Nyomt. a kiadó Pázmány-sajtó. Ára 6 kor.

Hunyadvármegye. Szerk. Zádory Károly. II. évf. Nyomt. Hirsch Adolf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Kassai Friss Ujság. (Kassa.) Szerk. Miklós Gyula: kiadó Pocsátkó Jenő; nyomt. Székely Viktor Bpesten. III. évf. Ára 14 kor. 40 fill.

Kecskeméti Friss Ujság. (Kecskemét.) Napilap. Főszerk. dr. Kecskeméthy Géza, fel. szerk. Sz. Kovács Pál. Kiadótulajd. az Első kecskeméti nyomdai r. t. IV. évf. Ára 8 kor.

Kis-Pest-Szent-Lőrinczi Friss Ujság. (Kis-Pest.) Szerk. Hegedüs András. III. évf. Nyomt. Székely Viktor. (Megszünt.)

Kolozsvári (Erdélyi) Friss Ujság. (Kolozsvár.) II. évf. Nyomt. Gámán János örökösök.

Komáromi Friss Ujság. (Komárom.) Szerk. Fülöp Zsigmond. Nyomt. Székely Viktor Bpesten. II. évf. Ára 6 kor. 40 fill.

Közvélemény. (Szeged.) Szerk. és kiadó Rostkowitz Artur. Nyomt. Várnay L. VI. évf. Ára?

Magyar Polgár. (Kolozsvár.) Szerk. Ajtai K. Albert nyomdász. XXVI. évf. Ára 28 kor.

Magyar Tengerpart. (Fiume.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hegyi Jenő. Nyomt. az Unió ny. XI. évf. Ára 24 kor.

Miskolczi Friss Ujság. (Miskolcz.) Szerk. Darvas Dezső. V. évf. Nyomt. a M. Friss Ujság szerződéses ny. (Székely Viktor Bpesten.) Egyes szám ára 2 fill.

Miskolczi Napló. (Miskolcz.) Szerk. dr. Kovács József és Hubert János. Nyomt. Szelényi és társa. III. évf. Ára helyben 12 kor., vidékre 16 kor.

Nagybecskereki Hírlap. (Nagybecskerek.) Főszerk. Sándor Mihály, fel. szerk. Illés Jenő. Nyomt. Seprős Valter, III. évf. Ára 20 kor.

Nagykanizsai Friss Ujság. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. Kramer Lajos; kiadótulajd. Krausz és Farkas. Nyomt. a Nagykanizsai Friss Ujság szerződéses ny. III. évf. Ára 14 kor. 40 fill.

Nagyvárad. (Nagy-Várad.) Kiadótulajd. a nagyváradi hirlapkiadó r. t. fel. szerk. Sas Ede és Márton Manó. Nyomt. Lang József. XXXIV. évf. Ára helyben 24 kor., póstán küldve 28 kor.

Nagyváradi Friss Ujság. (Nagyvárad.) Szerk Halász Lajos; IV. évf. Nyomt. Boros Jenő.

Nagyváradi Napló. (Nagyvárad.) fel. szerk. dr. Dési Géza, szerk. Fehér Dezső és Ady Endre; Nyomt. Boros Jenő VI. évf. Ára helyben 24 kor., vidékre 28 kor.

Nyitramegyei Ellenőr. (Nyitra.) Szerk. dr. Kiss Gereben, kiadó-tulajd. a nyitram. irod. és ny. vállalat. II. évf. Nyomt. Iritzer Zsigmond.

Nyugatmagyarországi Hiradó. (Pozsony.) Szerk. és laptulajd. dr. Vutkovich Ödön. XVI. évf. Nyomt. Wigand F. K. Ára 24 kor.

Pécsi Közlöny. (Pécs.) Főszerk. dr. Késmáry István, fel. szerk. Döme Anzelm; kiadó-tulajd. Madarász Béla. XI. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. liceumi ny. Ára 24 kor.

Pécsi Napló. (Pécs.) Főszerk. Lenkei Lajos; kiadó-tulajd. a pécsi irod. és könyvny. részvény-társaság. XXII. évf. Ára 24 kor.

Somlyói Hirlap. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. Pongrácz Aladár. I. évf. Nyomt. Budapesten a Hirlapterjesztő vállalat. Ára egy hóra 60 fillér, egyes szám 2 fill.

Sopron. (Sopron.) Szerk. dr. Kovács István és dr. Meiszner Ernő; kiadó-tulajd. Berecz Ábel. Nyomt. Romwalter Alfréd nyomdász. XXXIII. évf. Ára 16 kor.

Szabadkai Friss Ujság. (Szabadka.) Szerk. Pusztai Béla. Nyomt. a szerződéses nyomda. III. évf. Egyes szám ára 4 fill.

Szabadság. (Nagyvárad.) Szerk. Hegyesi. Márton, kiadó-tulajd. Laszky Ármin nyomdász. XX. évf. Ára helyben 24 kor., vidéken 28 kor.

Szabadság. (Debreczen.) Szerk. Rudnyánszky Gyula. II. évf. Kiadó-tulajd. László József nyomdász. Ára 20 kor.

Szatmári Friss Ujság. (Szatmár.) Szerk. Májdik Arpád. II. évf. Nyomt. Morvay János. Ára 7 kor. 20 fill.

Szatmári Hirlap. (Szatmár.) Szerk. Bartha Kálmán. II. évf. Nyomt. »Szabadsajtó«.

Szegedi Friss Ujság. (Szeged). Szerk. Ujlaki Antal; kiadó-tulajd. Endrényi Lajos nyomdász. IV. évf. Ára 14 kor.

Szegedi Hiradó. (Szeged.) Szerk. Palócz László; kiadó-tulajd. Endrényi Imre nyomdász. XLV. évf. Ára 28 kor.

Szegedi Napló. (Szeged.) Főszerk. Kulinyi Zsigmond; fel. szerk. Békefi Antal; kiadó Engel Lajos. XXVI. évf. Ára 28 kor.

Székelység. (Marosvásárhely.) Szerk. dr. Sárkány Miklós, dr. Hegyi Zsigmond és dr. Szász Albert. VI. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 14 kor. (Előbb Székely Ellenzék.)

Székesfehérvári Friss Ujság. (Székesfejérvár.) Főszerk. Ilosvay Hugó, fel. szerk. Zeley Imre. Nyomt. a szerződéses nyomda Budapesten. III. évf. Ára helyben 7 kor. vidéken 14 kor.

Székesfehérvári Hírlap. (Székesfehérvár.) Szerk. és tulajd. Tóth Arthur. Nyomt. Számmer Kálmán. VIII. évf. Het. 3-szor. Ára 16 kor.

Szent-Endre és Vidéke. (Szent-Endre.) Szerk. Parlaghy Aladár, kiadótulajd. Csernicsek Imre. I. évf. Nyomt. Székely Viktor. Ára 20 kor. (Megszünt.)

Szentesi Friss Ujság. (Szentes.) Főszerk. Stark Nándor; fel. szerk. Ilosvay Hugó. Nyomt. a szerződéses ny. Budapesten. III. évf. Egyes sz. ára 2 fill.

Szepesi Hírlap. (Igló.) Szerk. Tellery Gyula. I. évf. Nyomt. Székely Viktor Budapesten. Egyes szám ára 2 fillér.

Szombathelyi Friss Ujság. (Szombathely.) Szerk. Füredi Béla kiadótulajd. és Breitfeld Dezső. III. évf. Nyomt. Seiler Henrik utódainál. Egyes szám 4 fill.

Temesvári Ujság. (Temesvár.) Szerk. Ilosvay Hugó. Nyomt. Hirlapterjesztő vállalat. III. évf. Egyes szám ára 2 fill.

Tiszántúl. (Nagyvárad.) Szerk. fel. Vucskics Gyula; laptulajd. »Szent-László-Nyomda« r.-társaság. IX. évf. Ára 16 kor.

Torontál. (Nagy-Becskerek.) Szerk. dr. Brájjer Lajos; kiadja Pleitz Ferencz Pál nyomdász. XXX. évfolyam. Ára 24 korona.

Uj Pécsi Ujság. (Pécs.) Szerk. Mérő Béla; kiadják Wessely és Horváth. II. évf. Nyomt. Székely Viktor Budapesten. Ára egy hóra 60 fill. egyes szám 2 fill.

Uj Pécsi Ujság. Szerk. Ilosvai Hugó. III. évf. Nyomt. Székely Viktor Bpesten. Egyes szám ára 2 fill.

Uj Pesti Hirlap. (Ujpest.) Szerk. Cs. Boda Lajos. I. évf. Nyomt. Szekely Viktor Budapesten. Ára egyes szám 2 fill.

Ujság. (Kolozsvár.) Szerk. dr. Papp József; laptulajd. Gombos Ferencz nyomdász. VI. évf. Ara 24 kor.

Váczi Friss Ujság. (Vácz.) Szerk. Bauer Mihály. II. évf. Nyomt. Székely Viktor Budapesten.

Veszprémi Friss Ujság. (Veszprém) Szerk. Ilosvai Hugó. III. évf. Nyomt. Székely Viktor Budapesten. Egyes szám 2 fill.

Veszprémi Ujság. (Veszprém.) Szerk. Balassa Sándor. I. évf. Nyomt. Székely Viktor Budapesten. Egyes szám ára 2 fillér.

Összesen 102.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Hétfői Hirlap. Szerk. Szomaházy István. II. évf. Nyomt. az Otthon ny. Ára 5 kor.

Ébredés. Szerk. Gara József, laptulajd. Misoga Sándor társszerk. Nyomt. Wodianer F. és fiai. III. évf. Ára 8 kor.

Független Ujság. A magyar gazdaszövetség közlönye. Szerk. Szilassy Zoltán; kiadó-tulajd. Zsitvay Sándor. IX. évf. Nyomt. »Pátria.« Ára 5 kor. 20 fill.

Képes Néplap és Politikai Hiradó. Szerk. Nagy Miklós; kiadja a Franklin-Társulat. XXXI. évf. Ára 4 kor. 80 fil., a »Világkrónikával« együtt 8 kor.

Magyar Közélet. Szerk. dr Halmai Elemér és Zigány Árpád. II. évf. Hav. 2-er. Nyomt. Országos közp. közs. ny. Ára 24 korona.

Magyar Közérdek. Szerk. Margulit Kálmán. I. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 16 kor.

Magyar Néplap. Szerk. és kiadja Buday Aladár. Nyomt. »Pazmaneum« XII. évf. Ara 3 kor. 60 fill.

48-as Ujság. Szerk. és kiadó-tulajd. Varságh Zoltán. Nyomt. »Stephaneum« ny. és irod. váll. III. évf. Ara 6 kor.

Nemzeti Hirlap. Szerk. Kósa Rezső; laptulajdonos Rózsa Kálmán és neje nyomd. XIX. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Néppárt. Szerk. Rakovszky István és Izsóf Alajos; kiadó-tulajd. Molnár János. V. évf. Ára 3 kor.

A Nép Zászlója. Szerk. és kiadótulajdonos Lukáts Gyula. Nyomt. »Pallas« XVIII. évf. Ára 8 kor.

Politikai Hetiszemle. Szerk. és laptulajdonos Székely Sámuel. X. évf. Nyomt. Neumayer Ede. Ára 20 kor.

Politikai Ujdonságok. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. XLIX. évf. Ára 10 kor; a »Vasárnapi Ujság«-gal együtt 24 kor.

Uj Század. Főszerk. dr. Vázsonyi Vilmos. Kiadó-tulajd. Bálint Dezső. IV. évf. Nyomt. Kosmos. Ára 10 kor.

VIDÉKEN.

Abauj-Kassai Közlöny. (Kassa.) Főszerk. Stekker Károly, fel. szerk. Szauber Béla; kiadja a szerkesztőség. Nyomt. Vitéz A. XXXII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 korona.

Alföldi Ellenzék. (Szentes.) Szerk.-tulajd. Vajda Ernő. Nyomt. saját nyomdájában. IV. évf. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Bácska. (Zombor.) Szerk. dr. Baloghy Ernő; laptul. és kiadó Bittermann Nándor nyomdász. XXVI. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Bácskai Ellenőr. (Baja.) Szerk. Stoczek Károly. Nyomt. Szabados Sándor. XXIV. évf. Hetenként 4-szer. Ára 12 kor.

Bácsmegyei Független Hirlap. (Zombor.) Szerk. Szilágyi Lajos. I. évf. Nyomt. Hirlapterjesztő vállalat ny. Budapesten. Ára egy hóra 60 fill.

Bajai Független Ujság. (Baja.) Főszerk. dr. Reich Aladár. Szerk. dr. Szirmai Vidor. Nyomt. Nánay Lajos. III. évf. Ára 6 kor.

Békésmegyei Közlöny. (Békés-Csaba.) Szerk. Maros György; laptulajd. Szihelszky József: kiadja a »Corvina« könyvnyomda. XXX. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Besztercze. (Besztercze.) Szerk. és kiadó-tulajdonos. Balázs József. Nyomt. Botschár Tivadar. XX. évf. Ára 8 kor.

Borsodmegyei Lapok. (Miskolcz.) Főszerk. Szombati László, társszerk. a kiadó Forster Rezső; laptulajd. Buthy Lajos és Forster Rezső. Nyomt. Forster, Wesselényi és társai. XXIII. évf. Hetenként kétszer. Ara 12 kor.

Csiki Lapok. (Csik-Szereda.) Szerk. dr. Fejér Antal; kiadó és tulajd. Györgyjakab Márton utóda (Szvoboda testvérek) nyomdász. XV. évf. Ára 8 kor.

Délvidéki Lapok. (Lugos.) Szerk. dr. Haus József és dr. Fränkl Béla. II. évf. Nyomt. Szidon József. Ára 16 kor.

Dunántúli Hirlap. (Győr.) Szerk. Giesswein Sándor és Bihar Jenő; kiadó a Győregyh.-megye könyvnyomda. X. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Egri Hiradó. (Eger.) Szerk. dr. Csutorás László; kiadó-tulajd. az érseki lyceumi nyomda. XI. évf. Hetenk. 2-szer. Ára 10 kor.

Egri Ujság. (Eger.) Szerk. dr. Setét Sándor; kiadja Löw B. nyomdász. X. évf. Ára 12 kor.

Ellenzék. (Miskolcz.) Szerk. és tulajd. Ruttkay Menyhért: kiadja Szelényi és társa. III. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. Forster, Klein és Ludvig. Ára 10 kor. (Megszünt).

Ellenzéki Ujság. (Ujpest.) Főszerk. dr. Aradi Béla, fel. szerk. dr. Fehér Márton. II. évf. Nyomt. Wagner J. Jenő Budapesten Ára ?

Esztergom. (Esztergom.) Főszerk. dr. Csajka Ernő; szerk. Dvihally Géza; kiadó-tulajd. dr. Prohászka Ottokár. Nyomt. Buzárovits Gusztáv. VIII. évf. Ára 10 kor.

Fejérmegyei Napló. (Székesfejérvár.) Szerk. Bilkey Ferencz; X. évf. Nyomt. Egyházm. kny. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Felsőmagyarországi Hirlap (Sátoraljа-Ujhely.) Szerk. Buza Barna és Rosner Imre. Nyomt. Landesmann Miksa és társa kiadó. VI. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Felsőmagyarországi Napló. (Kassa.) Szerk. ifj. Madarász János. I. évf. Nyomt. László Béla.

Felső-Torontál. Előbb Nagy-Szent-Miklós. (Nagy-Szent-Miklós.) Szerk. és laptulajd. dr. Jeszenszky Géza; Nyomt. Wiener Náthán Perjámoson. XII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Független Hajdúság. (Hajdú-Szoboszló.) Főszerk. Kovács Gyula, Szerk. és kiadó Bor János; laptulajd. Ádám János. I. évf. Nyomt. Plósz Gy. Ára 8 kor.

Gyulafehérvári Hirlap. (Gyula-Fehérvár.) Szerkesztő és laptulajd. Avéd Jákó; kiadó Papp György nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor.

Határőr. (Pancsova.) Szerk. Wittigschlager Lajos; kiadó-tulajd. Wittigschlager Károly nyomdász. XII. évf. Ára 10 kor.; vidékre 11 kor.

Heti Szemle. (Szatmár.) Szerkesztő Báthory Endre; kiadó a »Pázmány-sajtó.« XII. évf. Ára 6 kor.

Hevesvármegyei Hirlap. (Eger.) Főszerk. Babocsay Sándor; fel. szerk. dr. Pásztor Bertalan; kiadó-tulajd. az egri nyomda részvény-társaság. XI. évf. Hetenként 3-szor. Ára 12 kor.

Jászberény és Vidéke. (Jászberény.) Szerk. Grün Hermann; tulajd. Török Aladár; nyomt. Brünauer Adolf. XXXV. évf. Ara 8 kor.

Jászberényi Híradó. (Jászberény.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kubicza János nyomdász. III. évf. Ára 8 kor.

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Független Hirlap. (Szolnok.) Szerk. dr. Mandel Sándor. I. évf. Nyomt. Fuchs Lipót és fia. Ára 8 kor.

Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok. (Szolnok.) Szerk. és kiadó Vezéry Ödön nyomdász. XIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Kalocsai Néplap. (Kalocsa.) Szerk. Mócsy Antal; hely. szerk. Virág István, lapkiadó Jurcsó Antal ny. XXVI. évf. Ára 4 kor.

Kecskemét. (Kecskemét.) Fel. szerk. dr. Horváth Ádám; kiadó-tulajd. Sziládi László nyomdász. XXXI. évf. Ára 10 kor.

Kecskeméti Ellenőr. (Kecskemét.) Szerk. dr. Rády Lajos; kiadótulajd. Fekete Mihály nyomdász. II. évf. Ára 8 kor.

Kecskeméti Lapok. (Kecskemét.) Szerk. dr. Nagy Mihály; kiadja az első kecskeméti hirlapkiadó és kny. r. t. XXXVI. évf. Ára 10 kor.

Közérdek. (Hátszeg.) Szerk. dr. Nagy Ignácz. I. évf. Nyomt. Klafter I. Ára 8 kor.

Közérdek. (Marosvásárhely.) Szerk.-tulajd. Pálfy Mihály. XV. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 12 kor.

Közérdek. (Nagy-Enyed.) Szerk. dr. Magyari Károly és Török Bertalan; kiadja a nagyenyedi könyvny. és papirgyár r. t. XXII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Makó és Vidéke. (Makó.) Szerk. dr. Orosz Ede II. évf. Nyomt. Kovács Antal. Hetenk. 3-szor. Ára 12 kor. (Megszünt.)

Makói Hirlap. (Makó.) Szerk. Nagy Károly és Purjesz Mór; kiadó-tulajdonos Neumann József nyomdász. XVII. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Máramarosi Híradó. (M.-Sziget.) Szerk. Rományi István és dr. Pap József; kiadó-tulajd. Berger Miksa nyomd. VIII. évf. Ára 8 kor.

Maros. (Makó.) Szerk. Barna Sándor és Tarnai Ivor; kiadó-tulajdonos Gaál László nyomdász. XXXIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 korona.

Maros-Torda. (Marosvásárhely.) Szk. Orbán Balázs. Nyomt. Adi Árpád. IV. évf. Ára 12 kor.

Mohács és Vidéke. (Mohács.) Szerk. Margitai Péter; kiadó Blandl János nyomdász. XXII. évf. Ára 8 kor.

Nógrádi Lapok és Honti Hiradó. (B.-Gyarmat.) Szerk. Horváth Danó; kiadó-tulajdonos a balassa-gyarmati könyvnyomda r. társ. XXXI. évf. Ára 10 kor.

Nyitrai Hirlap. (Nyitra.) Szerk.-tulajd. Grünfeld Náthán. XV. évf. Nyomt. Iritzer Zsigmond. Ára 12 kor.

Nyitramegyei Közlöny. (Nyitra.) Szerkesztő és kiadó-tulajd. dr. Bangha Sándor. Nyomt. Neugebauer Nándor. XXIII. évf. Ara 12 kor.

Nyitramegyei Szemle. (Nyitra.) Szerk. és laptulajd. dr. Tóth János; társszerk. Franciscy Lajos. Nyomt. Huszár István. XI. évf. Ara 10 kor.

Nyitravölgyi Lap. (Nagytapolcsán.) Szerk. Szalay Pál és Mallás Antal; kiadótulajd. Platzkó Gyula nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Pusztaszer. (Szeged.) Szerk. és kiadó: Rostkovitcz Artur. II. évf. Nyomt. Várnai L. Ára 2 kor.

Somogy. (Kaposvár.) Szerk. és tulajd. Roboz István; lapkiadó Hagelman Károly. nyomdász XXXIX. évf. Ara 10 kor.

Soproni Napló. (Sopron.) Szerk. és kiadó-tulajd. Rábel László Nyomt. Röttig Gusztáv. Hetenk. 2-er. VI. évf. Ára 16 kor.

Szabadka és Vidéke. (Szabadka.) Szerk. Czeisz Máté; laptulajdonosok az alapitók. XI. évf. Nyomt. Bittermann József. Ára 6 kor.

Szabadság. (Esztergom.) Szerk.-tulajd. Bártfay Géza. VIII. évf. Nyomt. Tábor Adolf. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Szabadság. (Miskolcz.) Szerk. és kiadó Ruttkay Menyhért; helyettes szerk. Buday József. Nyomt. Szelényi és társa. XII. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Szászváros. (Szászváros.) Szerk. és laptulajd. Simon Ferencz; kiadó Schäser A. nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Szeben és Fogaras Vármegye. (Szeben) Szerk.-tulajd. Czobor Hugó. III. évf. Nyomt. Görtler János. Ára 10 kor.

Székelyföld. (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. Dobay János; kiadó-tul. ifj. Jancsó Mózes nyomdász. XXII. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Székely Lapok. (Marosvásárhely.) Szerk. a kiadó-tulajd. dr. Szász Károly; Ny. Benkő László. XXXIII. évf. Hetenként 4-er. Ára 16 kor.

Székely Nemzet. (Sepsi-Szent-György.) Szerk. Málik Loránd; laptulajd. és kiadó a »Jókai-nyomda-részv. társulat.« XXI. évf. Hetenként négyszer. Ára 20 kor.

Székesfehérvár és Vidéke. (Székesfehérvár.) Szerk. dr. Luria Aladár, kiadó-tulajd. »A székesfehérvári politikai hirlapkiadó-társaság.« Nyomt. Számmer Imre. XXXI. évf. Hetenkint 3-szor. Ára 16 kor.

Székesfehérvári Hirlap. (Székesfehérvár.) Szerk.-tulajd. Tóth Arthur. VIII. évf. Hetenként 3-szor. Nyomt. Számmer Kálmán. Ára 16 kor.

Szombathelyi Ujság. (Szombathely.) Szerk. Császár József; laptulajd. az egyházmegyei könyvny. IX. évf. Ára 10 kor.

Tata-Tóvárosi Hiradó. (Tata-Tóváros.) Szerk. Szomory S. Ferencz; kiadótulajdonos Engländer és társa nyomd. XXIV. évf. Hetenként 2-er. Ára 8 kor.

Tolnavármegye. (Szegzárd.) Szerk. tulajd. dr. Leopold Kornél; segédszerk. Székely Ferencz. Nyomt. Ujfalusy Lajos. XIII. évf. Ára 12 kor.

Torontáli Közlöny. (Nagy-Kikinda.) Szerk. és tulajd. dr. Kiss Károly; kiadó Szegyakov M. nyomdász. XXII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 14 kor.

Ujvidék. (Ujvidék.) Szerk. Zanbauer Ágoston. Nyomt. Fuchs Emil és társa. XXVIII. évf. Ára 12 kor.

Váczi Közlöny. (Vácz.) Szerk. és laptulajd. Fridrich Sándor; fel. szerk. Wirnhardt Ágoston. Nyomt. Mayer Sándor. XXV. évf. Ára 12 kor.

Vásárhely és Vidéke. (Hódmező-Vásárhely.) Főszerk. dr. Endrey Gyula: fel. szerk. Bibó Lajos. Nyomt. a Vásárhely és Vidéke ny. kiadó. XXI. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Vásárhelyi Hiradó. (Hód-Mező-Vásárhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Kenéz Sándor. IV. évf. Nyomt. Lévai F. Ára 8 kor.

Vasvármegye. (Szombathely.) Szerk. Kővári Kaffehr Béla; kiadó-tulajd. Bertalanffy József nyomdász. XXXVI. évf. Hetenként 2-szer. Ára 16 kor.

Végvidék. (Pancsova.) Szerk. Feymann Gyula; kiadó-tulajd. dr. Hódy Antal. Nyomt. Wittigschlager C. VI. évf. Ára 12 kor.

Veszprémi Hirlap. (Veszprém.) Szerk. Szánthó László; kiadó-tulajd. az egyházmegyei könyvny. XI. évf. Ára 12 kor.

Veszprémvármegye. (Veszprém.) Szerk. Kápolnai Paur Ödön. Nyomt. Dunántuli kny. VI. évf. Ára 12 kor.

Zala. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. Szalay Sándor és Révész Lajos kiadó-tulajd. Fischel Fülöp nyomdász. Hetenként kétszer. XXX. évf. Ára 12 kor.

Zemplén. (Sátoralja-Ujhely.) Főszerk. ifj. Meczner Gyula; fel. szerk. dr. Szirmay István. XXXIV. évf. Nyomt. »Zemplén« ny.

Zombor és Vidéke. (Zombor.) Szerk. dr. Donoszlovits Vilmos; kiadótulajd. Oblát Károly nyomdász. Hetenk. 2-szer XXII. évf. Ára 12 kor.

Összesen 90.

III. VEGYES TARTALMU KÉPES HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Évszak. Szerk. és kiadó Csernicsek Imre. I. évf. Nyomt. Székely Viktor. Ára 4 kor.

A Hét. Szerk. és kiadó-tulajd. Kiss József. Nyomt. az Athenaeum. XIV. évf. Ára 20 kor.

Képes Családi Lapok. Szerk. Csillag Máté. Nyomt. »Európa«. XXV. évf. Ára 12 kor.

Képes Folyóirat. »A Vasárnapi Ujság« füzetekben. Szerk. Nagy Miklós. XVII. évf. Kiadja a Franklin-Társulat. Havonként 2-szer. Ára 14 kor. 40 fill.

Képes Heti Krónika. Szerk. Béky Ferencz; kiadja a K. H. L. kiadóhivatala. II. évf. Nyomt. Thalia nyomda. Ára 6 kor.

Magyar Géniusz. Szerk. Gellért Oszkár. Nyomt. a Thalia ny. XII. évf. Ára 18 kor.

Magyar Képes Világ. Szerk. N. Szabó Ödön; tulajd. Rasovszky Dezső II. évf. Ára 10 kor. 80 fill.

Ország-Világ. Szerk. dr. Várady Antal és dr. Falk Zsigmond; kiadója az Országos Irodalmi részv.-társ. Nyomt. a pesti könyvny. részv. társ. XXIV. évf. Ára 16 kor.

Salon Ujság. Szerk. Holló Tivadar.

Nyomt. »Stephaneum«. VIII. évf. Ára 40 kor.

Uj Idők. Szerk. Herczeg Ferencz; kiadja Singer és Wolfner. Nyomt. a Budapesti Hirlap ny. IX. évf. Ára 16 kor.

Vasárnapi Ujság. Szerk. Nagy Miklós; kiadó-tulajdonos a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. XLIX. évf. »Regénytár« heti melléklettel. Ára 16 kor.; a »Politikai Ujdonságok«-kal együtt 24 kor.

VIDÉKEN.

Alföld. (Arad.) Szerk. Németh Péter. Nyomt. Aradi ny. r.-t. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Vasárnap. (Kolozsvár.) Szerk. Nagy Károly és Vajda Ferencz. III. évf. Nyomt. Gámán János örököse. Ára 4 kor.

Összesen 13.

IV. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Békehirnök. Szerk. Udvarnoki András és Csopják Attila. Nyomt. Fritz Ármin. IX. évf. Havonként 2-er. Ára 3 kor. 60 fill.

Egyenlőség. Zsidófelekezeti és társadalmi hetilap. Szerk. Szabolcsi Miksa. Nyomt. Brózsa Ottó. XXII. évf. Ára 16 korona.

Egyetemi Lapok. Szerk. Hencz Károly és Nagy József; kiadó-tulajdonos az egyetemi kör. Nyomt. Stephaneum. XVI. évf. Havonként kétszer. Ára 10 kor.

Egyházi Közlöny. Szerk. Gerely József. Nyomt. Stephaneum XV. évf. Ára 10 kor.

Az Én Ujságom. Szerk. Pósa Lajos; XIV. évf. Nyomt. »Hungaria«. Ára 8 kor.

Erő. Főszerk. Wlassics Tibor; szerk. Szekula Jenő és Pallos Árpád. II. évf. Nyomt. Athenaeum. Ára 12 kor. (Megszünt.)

Evangelikus Családilap. Szerkesztő Böngérfi János. Nyomt. Hornyánszky Viktor. VIII. évf. Havonként kétszer. Ára 2 korona.

Görög-Katholikus Hirlap. Főszerk. és kiadó-tulajd. dr. Demkó Kálmán, fel. szerk. Prodán János. I. évf. Nyomt. Stephaneum. Ára 12 kor.

Gyermek Ujság. Szerk. Somogyi Árpád; kiadja Rosenfeld Lajos. I. évf. Nyomt. Fritz Ármin. Ára 1 kor.

Hasznos Mulattató. Szerk. és kiadja Dolinay Gyula. Nyomt. a Belvárosi ny. XXXI. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Keresztények Lapja. Szerk. Erdélyi Gyula. I. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt.

Keresztény Magyar Ifjuság. Szerk. ifj. Majláth György gróf és Schandl Károly. I. évf. Nyomt. Stephaneum. Ára 8 kor.

Kisdednevelés. Szerk. Peres Sándor; kiadja a »Kisdednevelők orsz. egyesülete«. Nyomt. Rózsa K. XXXII. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Kis Lap. Szerk. Forgó bácsi (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az Athenaeum. XXXII. évf. Ára 8 kor.

Lányok Lapja. Szerk. és kiadó-tulajd. Dolinay Gyula. Nyomt. a Werbőczy nyomda. XXIX. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Lányok. Szerk. Tutsek Anna; kiadja Singer és Wolfner. Nyomt. a Hungaria. X. évf. Ára 12 kor.

Magyar Pestalozzi. Szerk. és kiadótulajd. Dániel Jenőné; kiadó: a »belvárosi könyvnyomda.« VI. évf. Nagy szünidő kivételével hetenként. Ára 8 kor.

Nemzeti Iskola. Szerk. és tulajd. Benedek Elek, helyettes szerk. Földes Géza. Nyomt. Markovits és Garai. X. évf. Ára 8 kor.

Népnevelő. Kath. nevelés-oktatásügyi közlöny; szerk. Ember Károly, kiadja a Szent-István társ. Nyomt. »Stephaneum.« XV. (Uj F. VII.) évf. Ára 6 kor.

Népnevelők Lapja. Szerk. Szabó Bugát László; kiadó »Hunnia« nyomda; laptulajd. a »Népnevelők budapesti egyesülete.« XXXVIII. évf. Ára 8 kor.

Néptanitók Lapja. Kiadja a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium. Szerk. Ujvári Béla és dr. Göőz József. Nyomt. az egyetem ny. XXXVI. évf. Ára 10 kor.

Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. Szerk. Balogh Péter. Nyomt. »Athenaeum.« XXXVII. évf. 1903/4. A tagok tagsági dij (8 kor.) fejében kapják.

Páduai Szent Antal Lapja. Szerk. és kiadják Mészáros Kálmán és Buday Aladár. V. évf. Nyomt. Stephaneum. Havonként kétszer. Ára 3 kor 20 fill.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. Szerk. és laptulajd. Szőts Farkas; kiadja Hornyánszky Viktor nyomdász. XLVI. évf. Ára 9 kor.

Religio. Vallás. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Breznay Béla. Nyomt. Nagy Sándor. LXII. évf. Hetenként kétszer. Ára 10 kor.

Szent József Lapja. Szerk. és kiadják Szentesy Alfonz és Hets Ödön. I. évf. Nyomt. Müller Károly. Havonként 2-szer. Ára 3 kor.

Tanulók Lapja. Szerk. Gaál Mózes; kiadja a Franklin-társulat nyomd. X. évf. Ára 9 kor. 60 fill.

Téli Ujság. Vallásos irányú olvasmányok a magyar nép számára. Szerk. Szabolcska Mihály; kiadja a vallásos iratokat terjesztő egyesület. Nyomt. Hornyánszky Viktor. XXV. évf. Decz., jan. és febr. hónapokban minden szerdán. Egyes szám ára 4 fillér.

Zsidó Hiradó. Orthodox zsidó felekezeti és társadalmi hetilap. Laptul. és szerk. Viador. (Weisz Dániel.) Nyomt. Márkus Samu. IX. évf. Ára 12 kor.

VIDÉKEN.

Család és Iskola. (Kolozsvár.) Szerk. Sólyom János; kiadja a kolozsmegyei tanítótestület. XXIX. évf. Jul. és aug. hónapokat kivéve, havonkint kétszer. Nyomt. Gombos Ferencz. Ára 6 kor.

Debreczeni Főiskolai Lapok. (Debreczen.) Szerk. Szarka Lajos; kiadja: A magyar irodalmi önképző társulat. XLVI. évf. 1903/4. Havonként 2-szer. Nyomt. a város könyvny. Ára 6 kor.

Debreczeni Protestáns Lap. (Debreczen.) Szerk. Erőss Lajos. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz. XXIII. évf. Ára 12 kor.

Délvidéki Tanügy. (Temesvár.) Szerk. Reitter Ferencz; kiadja a »Délmagyarországi tanitó-egylet.« Nyomt. az »Unió« ny. VIII. évf. Havonként 2-er (jul. és aug. kivételével). Ára 8 kor.

Diák-Lap. (Alsó-Kubin.) Szerk.-tul. F. Békés D. I. évf. Nyomt. Trnkóczy József. Ára 6 kor.

Dunántuli Protestáns Lap. (Pápa.) Szerk. és tulajd. Kis József. XIV. évf. Nyomt. a ref. főtanoda ny. Ára 8 kor.

Egri Egyházmegyei Közlöny. (Eger.) Szerk. dr. Böhm János. Nyomt. az érseki lyceum ny. XXXV. évf. Minden hó 1-én és 16-án. Ára 4 kor.

Egyetemi Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. Révész László; kiadja: az egyetemi kör. Nyomt. Gombos Ferencz. VII. évf. 1902/3. Havonként 3 szám. Ára 3 kor.

Erdélyi Protestáns Lap. (Kolozsvár.) Szerk. Molnár Albert; laptulajd. az erd. ev. ref. egyházkerület. Nyomt. Gombos F. VI. évf. Ára 12 kor.

Görög Katholikus Szemle. (Ungvár.) Főszerk. Kaminszky Géza, fel. szerk. Duliskovich Elek: kiadó-tulajd. az Unio r. társ.; kiadja a Sz. Bazil-társulat ny. V. évf. Ára 8 kor.

Győregyházmegyei Katholikus Tanügy. (Győr.) Szerk. és kiadó Öveges Kálmán. II. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Győregyházm. kny. Ara 6 kor.

Igazmondó. (Debreczen.) Szerk. és tulajd. Budai János és S. Szabó József. III. évf. Nyomt. Csokonai ny. Ára 3 kor. 40 fill.

Keresztyén Evangelista. (Gyula.) Szerk. és kiadó Szalay József. XII. évf. Nyomt. Corvina. Havont. 2-szer. Ára 2 kor.

Kis Tükör. (Kolozsvár.) Képes családi hetilap. Szerk. és kiadó-tulajd. Kecskeméthy István. Nyomt. Gombos Ferencz. XI. évf. Ára 4 kor.

Közlöny. (Debreczen.) A magyarországi ev. ref. theolog. ifjuság hivatalos lapja. Szerk. Erdei Károly. Nyomt. a városi ny. XXXIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Közművelődés. (Gyula-Fehérvár.) Szerk. Zlamál Ágost; kiadja az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Nyomt. Papp György. XXVI. évf. Ára 8 kor.

Magyar Diák. (Győr.) Szerk. J. Jakabfalvay Árpád és társa. I. évf. Nyomt. Győregyházm. alap ny. Havonk. 2-szer. Ára 4 kor.

Nagy-Kőrösi Diáklap. (Nagy-Kőrös.) Szerk. Tonelli Sándor IV. évf. Nyomt. Ottinger Kálmán. Ára 4 kor.

Népiskolai Tanügy. (Eger.) Szerk. és kiadó: Breznay Imre. Nyomt. az érseki lyceumi ny. XXX. évf. Ára 8 kor.

Népnevelési Közlöny. (Nagyvárad.) Szerk. Gábel Jakab; kiadja a biharm. népnevelési egyesület. Nyomt. Laszki Ármin. XIX. évf. Havonként 2-er. Ára 4 kor.

Néptanoda. (Pécs.) Szerk. és kiadótulajd. Schneider István. XXXVI. évf., jul. és aug. hónapokban szünetel. Nyomt. Taizs József. Ára 8 kor.

Órangyal. (Győr.) Szerk. Kárpáti Endre; kiadja Gladich Pál. XVIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 2 kor.

Pályázat. (Székesfehérvár.) Szerk.

Péterfi J.; kiadó-tulajd. Singer Ede nyomdász. XII. évf. Ára 8 korona. (Magyar és német.)

Sárospataki lapok. (Sárospatak.) A sárospataki Irvdalmi kör közlöuye, Szerk. dr. Tüdős István. Nyomt. Steinfeld Jenő. XXII. évf. Ára 10 kor,

Székely Tanügy. (Marosvásárhely.) Szerk. Máthé József. IV. évf. Hav. 2-szer Nyomt. Adi Árpád. Ára 4 kor.

Összesen 54.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYES TARTALMU LAPOK.*

BUDAPESTEN.

Buda és Vidéke. Szerk. és kiadótulajd. mindszenti Erdélyi Gyula; szerk. Jurisztovszky Ödön. Havonk. 3-szor. XII. évf. Nyomt. Hunyady Mátyás ny. Ára 12 kor.

Budai Hirlap. Szerk. a kiadó Frider Vilmos II. évf. Nyomt. Löbl Dávid és fia Ara 16 kor.

Budapesti Bazár. Szerk. Radnay Erna. I. évf. Nyomt. »Stephaneum.« Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Budapesti Lapok. Szerk. Böszörményi Sándor; kiadja a fürdőügyi iroda. II. évf. Nyom. »Patria«. Ára 20 kor.

Divat-Salon. Szerk. Szabóné Nogál Janka; kiadótulajd. Mezei Antal. Nyomt. Werbőczy ny. XVI. évf. Havonként 2-szer. Ára 12 kor.

Fővárosi Lapok. Szerk. Szekrényesy Kálmán és Tarnóczy Gusztáv; kiadó-tulajd. a Főv. Lapok kiadó-vállalata. Nyomt. Krausz S. és társa. XL. évf. Ára 16 kor.

Franczia Divatlap. Szerk. S. Hentaller Elma és ifj. Lónyai Sándorné. Nyomt. »Athenaeum«. VI. évf. Havonként 2-er. Ára 7 kor. 20 f.

Jövendő. Szerk. Bródy Sándor. I. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Magyar Bazár. mint a nők munkaköre. Szerkeszti S. Hentaller Elma és ifj. Lónyay Sándorné; kiadja az Athenaeum. XXXVIII. évf. Havi 2 szám. Ara 16 kor.

Magyar Székesfőváros. Szerk. és tulajd. dr. Bartha Sándor. Nyom. belvárosi ny. VI. évf. Ára 12 kor.

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs máskép jelezve.

Magyar Szemle. Főszerk. és kiadótulajd. Kaczvinszky Lajos; szerk. Kaposi József. Nyomt. »Hunyadi Mátyás« ny. XVI. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Magyar Szépirodalmi Lapok. Szerk. Geiger Gyula és Asztalos János tulajd. I. évf. Nyomt. Polacsek. Havonk. 2-szer. Ára 12 kor.

Pestvármegye. Szerk. dr. Rónay Károly laptulajd., helyettes szerk. Balla Jenő. IV. évf. Nyomt. Országos központi ny. r. t. Ára 12 kor.

Rovás. Szerk. Szeles Adorján; kiadó Kurucz Lajos. I. évf. Nyomt. Pazmaneum. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Styx. Szerk. Orpheus. Kiadó-tulajd. Singer A. C. özvegye. IV. évf. Nyom. Gross és Grünhut. Hav. 3-szor. Ára 16 kor.

Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. Szerk. Csupó Imre; kiadják a szocziáldemokrata párt tagjai. I. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 4 kor.

Tolnai Világlapja. Szerk. tul. Tolnai Simon. Ny. Beer E. és Tsa (előbb »Kosmos«). III. évf. Ára 3 melléklappal 8 kor.

Tolnai Világ Lapjának Népszerű kiadása. Szerk. Endrei Zalán. I. évf. Nyomt. Kosmos.

Uj Világ. (Előbb: Előkelő Világ.) Szerk. és kiadja Lengyel Gizella. Nyomt. Károlyi György. VI. évf. Ára 16 kor.

VIDÉKEN.

Igaz Eszme. (Békés-Csaba.) Szerk Máté Jenő és Nigrinyi János. I. évf. Nyomt. Corvina. Ára 5 kor.

Magyar Lant. (Győr.) Szerk. dr. Angyal Armand és dr. Vajda Emil. Nyomt. »Pannonia«, zenei mellékletét pedig (Budapesten) Kunosy Vilmos és Fia. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

KÜLFÖLDÖN.

Magyar Hirmondó. (Cleveland.) Szerk. Baracs Henrik; kiadja a lapkiadótársulat. IV. évf. Ára 3 dollár.

Magyarok Vasárnapja. (Cleveland.) a görög kath. szövetség hivatalos Lapja. III. évf.

Szabadság. (Cleveland.) Szerkesztő és kiadó Kohányi Tihamér. XIII. évf. Ára 12 kor.

Összesen 24.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.*

BUDAPESTEN.

Babszem Jankó. Szerk. Reim Lajos; kiadó-tulajd. Kálmán és társa nyomdája. V. évf. Ára 3 kor.

Bolond Istók. Szerk. és tulajd. Baróti Lajos. Nyomt. Franklin-társ. XXVI. évf. Ára 16 kor.

Borsszem Jankó. Szerk. Csicseri Bors (dr. Ágai Adolf); kiadó-tulajd. az »Athenaeum.« XXXVI. évf. Ára 16 kor.

Cyankali. Szerk.-tulajd. Manswirth L. XX. évf. Nyomt. Angló-ny. Ára 20 kor.

Egykrajczáros tréfás képes Herkó Páter Szerk. Markos Gyula. Hetenként 2-szer. VII. évf. Nyomt. »Stephaneum.« Ára 2 kor. 40 fill.

Ejnye be jó! Szerk. Szentirmai Géza. I. évf. Nyomt. Wodianer F. és fia. Ára 2 kor. 70 fill.

Flirt. Szerk. Erdei Zalán; kiadótulajd. Tolnai Simon. I. évf. Nyomt. Korvin testv. Ára 10 kor.

Kakas Márton. Szerk. Sipulusz (Rákosi Viktor) és Faragó József; kiadótulajdonos Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata. X. évf. Ára 8 kor.

Kis Élczlap. Tulajd., szerk. és kiadó Biró Miksa; II. évf. Nyomt. »Kosmos.« Ára 8 kor.

Magyar Figaro. Főszerk. Kunosy Frigyes, fel. szerk. Faragó Jenő; kiadótulajd. Kunosy Vilmos és fia nyomd. XXI. évf. Ára 16 kor.

Magyar Herkó Páter. Szerk. és tulajdonos Markos Gyula. Nyomt. Stephaneum. XI. évf. Ára 12 kor.

Mátyás Diák. Szerk. Murai Károly; kiadják Wodianer F. és fiai nyomd. XVI. évf. Ára 12 kor.

Nyomdászok Élczlapja. Főszerk. »Tenákulum«; Szerk. »Darázs.« II. évf. Nyomt. Krammer Lipót. Hav. 2-szer. Ára 2 kor. 40 fill. (Megszünt.)

Urambátyám. Szerk. és laptulajd. Erdélyi Zoltán, társszerk. Baróti Lajos. Nyomt. a Franklin-társ. XVIII. évf. Ára 16 kor.

Üstökös. Szerk. Szabó Endre. Nyomt. a Pallas. XLVI. évf. Ára 16 kor.

Villám. Szerk. Lukács Gyula. Nyomt. Franklin-társ. III. évf. Egyes szám 4 fill. (Megszünt.)

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs máskép jelezve.

VIDÉKEN.

Derű. (Marosvásárhely.) Szerk.-tulajd. Oroszlány Gábor. I. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 4 kor. 80 fill.

Dongó. (Debreczen.) Szerk. Székely Imre; kiadó és laptulajd. Székely Imre. Nyomt. Hoffmann és Kronovitz. IV. évf. Ára 8 kor.

Dongó. (Nagyvárad.) Szerk. Lázár Vilmos; kiadó-tulajd. Hirschbein S. Sámuel. I. évf. Nyomt. Neumann Vilmos.

Falu Szája. (Jászapáti.) Szerk. Tóth Andor. I. évf. Nyomt. Adler József Hevesen. Ára 8 kor.

Füles Bagoly. (Arad.) Szerk. »Füles Bagoly.« Nyomt. Aradi ny. r. t. XIV. évf. Ára 2 kor. 80 f., egyes szám 10 f.

Karika. (Debreczen.) Kiadó-tulajd. ifj. Scheppel Gyula. II. évf. Nyomt. Városi ny. Ára 5 kor.

Összesen 22.

VII. SZAKLAPOK.*

BUDAPESTEN.

Adóügyi Szakap. Szerk. Hoffmann Mihály Miksa; kiadó-tulajd. dr. Hoffmann A. Nyomt. Márkus Samu. XIII. évf, Ára 12 kor.

Aesculap. Szerk. Hirschfeld Lajos, kiadja »Aesculap« szakirodalmi vállalat. Nyomt. Röttig Gusztáv Sopronban. I. évf. Havonként 2-szer. (Magyar és német szöveggel.)

Állami Tisztviselők Lapja. Szerk. és kiadótulajdonos Csikvári Jákó. XXIV. évf. Havonként háromszor. Nyomt. Franklin-társulat. Ára 10 kor.

Állategészségügyi Értesitő. Kiadja a kereskedelmi m. kir. miniszterium. Nyomt. Légrády testvérek. X. évf. Hivatalból küldetik. Hetenként több szám.

Állatorvosi Közlöny. Szerk. Lukács Aladár és Vámos Jenő. Nyomt. »Otthon« ny. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Állatorvosi Lapok. (Veterinarius.) Szerk. dr. Hutyra Ferencz és dr. Rátz István. Nyomt. Patria XVII. évf. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok. Szerk. Jeszenszky Pál. Nyomt. Stephaneum. III. évf. Ára 10 kor.

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs máskép jelezve.

Általános Műszaki Értesítő. Szerk.-tulajd. Singer Gyula. VII. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Fővárosi ny.

Általános Pénzügyi Merkur. Szerk. Weisz Márk. VI. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Quittner Józszef. Ára 4 kor.

Általános Pénzügyi Szemle. Szerk.-tulajd. dr. Pátkai Dániel és dr. Pátkai Béla. V. évf. Nyomt. Fővárosi ny.

Általános Szeszipari Közlöny. Szerk. és kiadó: Goldfinger Gábor. VI. évf. Havonként 2-er. Nyomt. Pátria. Ára 14 kor.

Bádogosok és Szerelők Lapja. Szerk. Laendler Izsó. I. évf. Nyomt. Patria. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Baromfitenyésztés. Szerk. Hreblay Emilné Dedinszky Adél. I. évf. Nyomt. Pallas. Ára 8 kor.

Belügyi Közlöny. Szerk. dr. Némethy Károly; kiadja a m. kir. belügyministerium. Nyomt. a Pesti kny. r. t. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 6 kor.

Biztositási és Közgazdasági Lapok. Szerk. Török Jenő Endre. Nyomt. Fuchs Samu és társa. IX. évf. Havonként 2-er. Ára 20 kor.

Borászati Lapok. Szerk. kiadó Baross Károly, szerk. dr. Drucker Jenő. Nyomt. a »Pátria« XXXV. évf. Ára 10 kor.

Bőripar. Szerk. és kiadó Meller Jerome. Nyom. »Europa.« X. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Bőripari Szemle. (Timárok Lapja.) Szerk. és kiadó-tulajd. Hüvös Jakab. I. évf. Nyomt. Goldschmidt testvérek. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

A Budapesti Árú- és Értéktőzsde Hivatalos Árjegyző Lapja. Kiadja a miniszteri tőzsdebiztos; szerk. Hirsch Antal. XL. évf. Minden tőzsdenapon. Nyomt. a Pesti Lloyd-társulat. Ára 24 kor.; postán 28 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Budapesti Építészeti Szemle. Szerk. ifj. Bobula János. XII. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 16 kor.

Budapesti Hetivásári Jelentés. Kiadja Braun József és fia. XXIV. évf. Nyomt. Berger Géza.

Budapesti Lakáshirdető. Szerk. és laptulajd. Weisz Mór. XVII. évf. Havonként háromszor magyar és német nyelven. Ára 7 kor. 50 fill. Nyomt. Pallas.

Budapesti Orvosi Ujság. Szerk. dr. Agyán Béla és dr. Schuschny Henrik. I. évf. Nyomt. Athenaeum. Ára 12 kor.

Budapesti Utmutató. Szerk. és kiadó J. Virág Béla. I. évf. Nyomt. Beer E. és t. Ára 10 kor. (Megszünt.)

Budapesti Vásárcsarnoki Ujság. Szerk. Geley József. II. évf. Nyomt. Károlyi György. Ára 4 kor.

Corvina. A magyar könyvkereskedők egyletének közlönye. Szerk. Petrik Géza. Tulajd. a magyar könyvkereskedők egylete. XXVI. évf. Minden hó 10., 20. és 30-án. Ára 16 kor. Nyomt. »Pallas.« Az egylet tagjai ingyen kapják.

Cs. kir. szab. Déli vaspálya-társaság Körözvénye. Kiadja az üzletigazgatóság. Nyomt. Pesti kny. r.-társ III. évf.

Csőd-Értesítő. (Concours-Journal.) Szerk. és kiadó-tulajd. Eichenwald Lajos. I. évf. Nyomt. Kálmán M. és társ. Hav. 3-szor. Ára 20 kor.

A Czipész. Fel. szerk. Czikora János; kiadó-tulajd. a »Czipész« alapitói. XIII. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 2 kor. 80 fill.

Czipész Szaklap. Szerk. Bodh József. Nyomt. Müller Károly. V. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Divat-Ujság. Szerk. Csepreghy Ferenczné; kiadó-tulajd. Rákosi Jenő. nyomd. X. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor. 80 fill.

Dohányárusok Közlönye. Szerk. és kiadó-tulajd. Hatsek Adolf. Nyomt. »Európa.« XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 10 kor.

Égi Világosság. Védnök báró Vay Ödön; szerk. dr. Grünhut Adolf. Nyomt. Spitzer Márk. VI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Ellenőr. Szerk. Greiner Jenő. II. évf. Nyomt. Wodianer F. és fiai. Ára 24 kor.

Épitő Ipar. Főszerk. Ney Béla; fel. szerk. Mihályfi József; kiadó-tulajdonosok képviselője Pártos Gyula. Nyomt. Pesti Lloyd ny. XXVII. évfolyam. Ára 16 kor.

Épitőipari Lapok. Szerk. Gabos Oszkár. II. évf. Nyomt. Műszaki irod. és ny. r. társ. Ára 16 kor.

Értékpapir Szemle. Szerk. Kormos Gyula. Nyomt. Hunnia. XIII. évf. Havonként 2-er. Ára 2 kor.

Értesités a budapesti hitelezői védegylet tagjaihoz. Nyomt. Kálmán és társa. XXI. évf. Havonként kétszer. Az egylet tagjainak ingyen küldetik.

Express. Szerk.-kiadó Osinger János. VII. évf. Ny. »Szt Gellért« ny. ára 600 kor.

Famunkások Szaklapja. Szerk. Pelczéder Agoston. III. évf. Nyomt. Fried és Krakauer. Havonként 2-szer Ára 2 kor. 40 fill.

Felsőbirói Értesítő. Főszerk. és kiadó-tulajd. Marton Lipót, fel. szerk. Adorján Dezső. I. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 20 kor.

Fodrász Ujság. Szerk. Paulik József. Nyomt. és kiadja Nagel István. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Fő- és Székvárosi Hirlap. Szerk. és kiadó-tulajd. Békei Soma. XI. évf. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. Hav. 3-szor. Ára 24 kor.

Földmivelési Értesitő. Kiadja a m. kir. földmivelésügyi ministerium. XIV. évf. Nyomt. a Franklin t. Ára 4 kor.

Fővárosi Közlöny. Budapest főváros hivatalos lapja. Szerk. Hajnal István; kiadja Budapest főváros közönsége. XIII. évf. Hetenként kétszer. Nyomt. a székes fővárosi házi nyomda. Ára 12 kor.

Fűszerkereskedők Lapja. Főszerk. és tulajd. Hoffmann Mihály; szerk. Öcsenyi Zoltán; kiadja a »Füszerkereskedők egylete.« Nyomt. Márkus Samu. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Gazdasági Lapok. Fel. szerk. Ordódy Vilmos, Baranyai Ödön és Nagy Dezső; szerk.-tulajdonos Ordódy Lajos. LV. évf. Nyomt. a belvárosi ny. Ára 16 kor.

Gazdasági Mérnök. Szerk. Gondos Viktor. Nyomt. Feldmann Mór. XXVII. évf. Ára 24 kor. (Ezelőtt: Műszaki Hetilap cz.).

Gépkezelők Lapja. Szerk. Vecsei Ede. Nyomt. Friedmann Mór. IV. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Gyógyászat. Szerk. és kiadó dr. Schächter Miksa tr., XLIII. évf. Nyomt. a Franklin-t. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Értesitő. Szerk. és tulajd. Lukács István; kiadja: a Központi gyógyszerészeti iroda. XI. évf. Nyomt. a belvárosi ny. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Hetilap. Szerk. dr. Varságh Zoltán. Nyomt. »Stephaneum«. XLII. évf. Ára 20 kor.

Gyógyszerészi Közlöny. Szerk. és kiadja K. Karlovszky Géza; segédszerk. Breit János. XIX. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Gyümölcskertész. Szerk. Molnár István; kiadja a földmivelésügyi magyar kir. miniszterium. XIII. évf. Nyomt. az Athenaeum. Havonként kétszer. Ára 2 kor.

Halászat. Szerk. Landgraf János; kiadja az országos halászati egyesület. IV. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a Pátria. Ára 6 kor.

Házfelügyelő. Szerk. Barna T.; kiadók: Barna T. és Radenkovits János. Nyomt. Neuwald Illés. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Háztartás. Szerk. Kürthy Emilné; kiadó-tulajd. az »Athenaeum«. IX. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor.

Háztulajdonos. A »Székes fővárosi háztulajdonosok testületé«-nek közlönye. Szerk. Simonovics Béla. II. évf. Nyomt. Wodianer F. és fiai. Ara 8 kor.

Herkules. Testgyakorlási közlöny. Szerk. Porzsolt Jenő és Porzsolt Kálmán. XX. évf. Megjelen havonként kétszer. Nyomt. Nagy Sándor. Ára 8 kor.

Hermes. Szerk.-tulajd. Fleissig Sándor. XII. évf. Nyomt. Hunnia. Hav. 2-szer. Ára 2 kor.

A Hitel. Szerk. és kiadó Kálnoki Henrik. V. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 kor.

Hiteles Merkur. Szerk. Hecht S.; kiadó és tulajd. Hecht-bankház. X. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Spitzer Márk. Ára 2 kor.

Hivatalos Értesitő. Kiadja a cs. kir. szab. Kassa-oderbergi vasut. VI. évf. Nyomt. a Pesti könyvny. r. t.

Hivatalos Közlöny. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. XI. évf. Havonként 2-szer. Ára 5 kor.

Hivatalos Vásárcsarnok Értesitő. Szerk. Szabó Ferencz; kiadja: Budapest székes főváros közönsége. VI. évf. Hetenként 2-szer. Nyomt. a székvárosi házi ny. Ára 8 kor.

Iparegészségügy. Szerk.-tulajd. dr. Nagy Béla. II. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Ipari és Műszaki Értesítő. (Nemzetközi.) I. évf. Nyomt. Weisz L. és F. Nagy-Kanizsán. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Jegyesek és Házasulandók Lapja. Szerk. gépirással Preszler Mihály. I. évf. Ára 30 kor.

Jegyesek Lapja. Kiadja Békési József. IV. évf. Gépirással Preiszler Mihály. Ára 80 kor.

Jelentés a Magyarországi Zivatarokról. Nyomt. a Pesti kny. i. társ. (Magyar és franczia szöveg.)

Jó Egészség. Szerk. dr. Nagy Albert.

II. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. Révai és Salamon. Ára 2 kor.

A Jog. Szerk. és kiadják dr. Révai Lajos és dr. Stiller Mór. Nyomt. a Pallas. XXII. évf. Ára 12 kor.

Jogtudományi Közlöny. Főszerk. dr. Dárday Sándor, fel. szerk. dr. Fayer László, kiadó-tulajd. a Franklin-Társulat XXXVIII. évf. »Curiai Határozatok« melléklappal. Ara 12 kor.

Kazán- és Gépujság. Szerk. Pfeifer Ignácz. II. évf. Nyomt. Fővárosi ny. Hav. 2-szer. Ára 4. kor.

Kereskedelmi Alkalmazott. Szerk. Zerkovitz Emil. Nyomt. Márkus Samu. II. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Kereskedelmi Muzeum. (Konzuli Közlemények.) Tulajd.-kiadó a m. kir. kereskedelmi muzeum. Nyomt. »Athenaeum«. XV. évf. Hetenként 3-szor.

A Kert. Szerk. és tulajd. Mauthner Ödön. Nyomt. »Kosmos«. IX. évf. Havonként kétszer. Ára 6 kor.

Kisiparosok Lapja Szerk. Gerő Endre. IV. évf. Nyomt. »Arpád« ny. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

Kis Vendéglős. (Előbb: Szállodai . . . Szemle.) Szerk. Ries Lajos János; kiadótulajd. Nikházy Géza. IV. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt. Ára 12 kor.

Kitartás. Vasutasok stb. hetilapja. Szerk. Temesváry Alajos. V. évf. Nyomt. Buschmann F. Ára 24 kor.

Kocsigyártó Ipar. Szerk. Bodolló Endre; kiadja a »Corvina« műintézet. I. évf. Nyomt. Berger Géza. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Kocsigyártók Szaklapja. Szerk. Löffler Lipót. I. évf. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Kocsisok Szaklapja. Szerk. Schönherr József. I. évf. Nyomt. Fried és Krakauer. Hav. 2-szer. Ára 2 kor. 80 fill.

Könyvkötők Lapja. Szerk. és kiadó: Petrók Károly. Nyomt. Országos közp. községi ny. Hav. 2-szer. IV. évf. Ára 5 kor. 20 fill.

Közegészségügyi Kalauz. Szerk. dr. Jutassy József, tulajd. dr. Lőrinczy Ferencz özv. Havonként 3-or. Nyomt. Pátria. XXV. évf. Ára 12 kor.

Közgazdaság. Szerk. és kiadják dr. Galánthai Nagy Sándor és Gáspár I. Imre; társszerk. Éber Antal. Nyomt. Franklin-társulat. IV. évf. Ára 20 kor.

Közgazdasági Híradó. Szerk. Benes János; kiadó-tulajd. Reimann Gyula. Nyomt. Wodianer E. V. évf. Ára 12 kor.

Közgazdasági Közlemények. Szk. Turchányi Elemér. Nyomt. Kaufmann József. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 5 kor.

Központi Értesitő. Kiadja a kereskedelmi m. k. ministerium; szerk. Lakatos Aladár. Nyomt. a Pesti kny. r. t. XXVIII. évf. Hetenkint kétszer, évenként mintegy 250 iv. Ára helyben 16 kor.; vidéken 20 kor.

Községi Közlöny. Szerk. és kiadó dr. Lipcsey Ádám. Nyomt. az Országos központi községi ny. r. t. XXV. évf. Ára 12 kor.

Köztelek. Főszerk. és a kiadásért felelős Forster Géza; szerk. Szilassy Zoltán és Fedák István. Az orsz. magyar gazdasági egyesület tulajdona. Nyomt. a Pátria. XIII. évf. Hetenként kétszer. Ára 20 kor.

Lakatosok és Fémiparosok Lapja. Szerk. és laptulajd. Pap Tamás és Páder János. Nyomt. Belvárosi ny. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 10 kor.

Magántisztviselők Lapja. Főszerk. Kreutzer Lipót, fel. szerk. F. Halas Árpád; laptulajd. a »Magántisztviselők országos szövetsége.« Nyomt. Gelléri és Székely. IX. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Magyar Biztositási Hirlap. Szerk. Apor Sándor. Nyomt. Belvárosi ny. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 10 korona.

Magyar Borkereskedelem. Szerk. és kiadja Molnár Lipót. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. III. évf. Ára 12 kor.

Magyar Bőripar. Főszerk. és kiadótulajd. Leitersdorfer Lipót; szerk. Wiesel Károly. X. évf. Havonként 3-szor. Nyomt. Gelléri és Székely. Ára 12 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Czipész-Ujság. Szerk. Szenes Izidor és Uri Imre. Nyomt. Fritz Ármin. XII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 korona.

Magyar Czukoripar. Szerk. és kiadó dr. Telbisz János. Nyomt. Buschmann F. XII. évf. Havonként 3-szor. Ára 12 kor. (Magyar s német szöveggel.)

Magyar Dohány-Ujság. Szerk. és kiadó-tulajd. Daróczi Vilmos. Nyomt. Márkus Samu. XX. évf. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án. Ára 12 kor.

Magyar Fakereskedő. Szerk. és kiadó tulajd. Székely Ignácz. X. évf. Havonk. 2-szer. Nyomt. Révai és Salamon. Ára 14 kor.

Magyar Fogtechnikusok Közlönye. Szerk. és kiadja Appel József.

I. évf. Nyomt. (?) Hav. 2-szer. Ára 10 kor. (Magyar és német.)

Magyar Gazdák Lapja. Főszerk. és laptulajd. Merza Márton; fel. szerk. Szabó Ferencz; laptulajd. dr. Ecséry Lajos. X. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Ára 16 kor.

Magyar Gépvásár. I. évf. Nyomt. Pesti kny. r. t. Hav. 2-szer. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Grafikus. Szerk. Ligeti Jenő. I. évf. Nyomt. Krausz és Kalmár. Hav. 2-szer. (Magyar és német szöveg.)

Magyar Hajózás. Szerk. Rácskay Gyula; kiadja Gonda Béla. Nyomt. Műszaki irod. ny. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 12 kor.

Magyar Hitel. Szerk. Auer József. III. évf. Nyomt. Faludi Gábor. Ára 16 kor.

Magyar Ipar. »Iparügyek« Szerk. Gelléri Mór; Nyomt. »Európa.« XVII. évf. Ára 12 kor.

Magyar Iparoktatás. Az Országos iparoktatási tanács hivatalos közlönye. Szerk. Szterényi Sándor. Nyomt. Korvin testvérek. VII. évf. Havonként 2-er. (jul. és aug. kivételével.) Ára 10 kor.

Magyar Kereskedők Lapja. Szerki Kormos Alfréd. Nyomt. a fővárosi ny. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Magyar Királyi Államvasutak Hivatalos Lapja. Kiadja a magyar kir. államvasutak igazgatósága. Nyomt. Hornyánszky Viktor XVII. évf. Havonként 4—5 szám. Hivatalból küldetik.

M. K. Országos Meteorologiai és Földmágnességi Intézet Térképes Időjárási Sürgönyjelentései. XVI. évf. (Kőnyomat).

A Magyar Királyi Posta és Távirda-Rendeletek Tára. Kiadja a kereskedelemügyi miniszterium. Nyomt. Hornyánszky Viktor. XXXVII.évf. A postai és távirdai hivataloknak ingyen küldetik.

Magyar Közgazdaság. Szerk. dr. Éber Antal. Nyomt. Pesti kny. r.-t. III. évf. Ára 20 kor.

Magyar Közigazgatás. Szerkesztő és kiadotulajd. Boncza Miklós. Nyomt. a Pallas. XXI. évf. Ára 16 kor.

Magyar Közlekedés. Szerk. Hunyady Ferencz és Rendes Zsigmond; kiadja a lap kiadó-vállalata. Nyomt. Schmelcz és Schillinger. X. évf. Havonk. 3-szor. Ára 10 kor.

Magyar Közlöny. Szerk. Virág Gyula. Nyomt. Schlesinger és Kleinberger. XI. évf. Havonként 3-szor. Ára 20 kor.

Magyar Malom- és Gazdasági Értesitő. Szerk. Gondos Jenő; tulajd. és kiadó Weiss Lajos. XI. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Magyar Malom Közlöny. Szerk. és kiadó Markstein Ignácz. Nyomt. Fried és Krakauer. V. évf. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

A M. Mérnök- és Épitész-Egylet Heti Értesitője. Szerk. Mihályfi József; kiadja a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet. XXII. évf. Az egyesület tagjainak minden utánfizetés nélkül küldetik. Nyomt. a »Patria.«

Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének Üzleti Értesítője. Szerk. fel. Vidats Elemér. Nyomt. Hornyánszky Viktor. X. évf. Havonként 2-er. A tagok ingyen kapják.

Magyar Nemzetgazda. Szerkesztő és kiadó-tulajdonos Mende Bódog. Nyomt. a Franklin-társulat. XX. évf. Ára 20 korona.

Magyar Órások Szaklapja. Szerk. Nagy László; kiadja a Magyarországi órássegédek szakegylete. V. évf. Nyomt. Krausz és Kalmár. Havonként 2-szer. Ára nem tagoknak 8 kor.

Magyar Orvosi Revue. Szerk. dr. Mahler Gyula és Bodon Károly. Nyomt. Posner Károly Lajos és fia; kiadja Franke Pál. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Magyar Orvosok Lapja. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Hönig Izsó. Nyomt. Pallas. III. évf. Ara 10 kor.

Magyar Pénzügy. Szerk. Kormos Alfréd. Nyomt. a fővárosi ny. XXIII. évf. Ára a »M. Kereskedelmi Muzeum« és »Hiteles Sorsolási Értesítő«-vel 20 kor.

Magyar Pénzügyőr. Szerk. Iklódy Győző. Nyomt. »Stephaneum« ny. XIV. évf. Ára 12 kor.

Magyar Sakk-Szemle. Főszerk. Maróczy Géza; fel. szerk. Szemere Imre. II. évf. Nyomt. Beer E. és társa. (Megszünt.)

Magyar Sörfőzők es Komlótermelők Lapja. Szerk. Zerkowitz Imre. II. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Hav. 2-szer. Ára 10 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Sütők Lapja. Szerk. és kiadja Steiner Gyula. I. évf. Nyomt. Gross és Grünhut. Ára 10 kor.

Magyar Szesztermelő. Kiadásért és szerkesztésért felelős Rubinek Gyula; Nyomt. a »Pátria.« Havonként 2-er. VI. évf. Ára 10 kor.

Magyar Turf. Lóversenyujság. Szerk. és kiadó-tulajdonos Őszi Kornél és társa. Minden lóverseny előtt való napon. IV. évf. Nyomt. Pallas. Ára 12 korona.

Magyar Utazó Kereskedő. Szerk. dr. Radvány Jenő; kiadja a magyarországi utazók egyesülete. Nyomt. a pesti Lloyd-társulat ny. XIII. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Magyar Ipar- és Agyagujság. Szerk. ifj. Garai Károly és Zsolnay Miklós. IV. évf. Nyomt. az Athenaeum. Hav. 2-szer. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Vas- és Gépujság. Szerk. és tulajd. Nagel J. Nyomt. a pesti könyvnyomda r. t. XXI. évf. Havonként 3-szor. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Magyar Vendéglős- és Kávésipar. Főszerk. dr. Solti Ödön, fel. szerk. F. Kiss Lajos, V. évf. Nyomt. Pátra. Ára 12 kor.

Magyar Versenylap. Szerk. és kiadó Bolgár Menyhért. I. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Minden verseny előtti nap. Ára egész idényre 12 kor. (Megszünt.)

Mauthner Utmutatója. Szerk. és kiadó Mauthner Ödön magkereskedő. IV. évf. Nyomt. az Athenaeum.

Mercur. Hiteles sorsolási tudósító. Szerk. Berger Mór. Nyomt. a Hungaria társaság. XXVIII. évf. Minden húzás után magyar és német szöveggel. Ára 4 kor. *Lenyomatai*, más czím alatt:

Magyar Mercur.
Budapesti Mercur.
Fővárosi Mercur.
Magyar Fővárosi Mercur.
Sorsolási Mercur.
Tőzsdei Mercur.
Uj Mercur.
Pénzügyi Mercur.
Pesti Mercur.

Mészárosok és Hentesek Lapja. Szerk. Komáromi Sándor; kiadó Róna Lajos. XI. évf. Nyomt. Elek Lipót. Ára 12 kor.

Mészárossegédek Közlönye. Főszerk. Miroczky Gusztáv, fel. szerk. Székely Simon. I. évf. Nyomt. Spitzer Márk. Hav. 2-szer. Ára 6 kor.

Molnárok Lapja. Az »Országos Molnár-Egyesület Hivatalos Közlönye.« Szerk. és laptulajd. Jutassy Ödön. Nyomt. a »Pátria.« X. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Művezetők Lapja. Szerk. Wopaletzky Károly, kiadó-tulajdonos a szövetkezet. Nyomt. »Stephaneum.« VI. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Nemzetgazdaság. Szerk. Apor Sándor. Nyomt. Nágel István. III. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor. (!)

Nemzetgazdasági Szemle. Szerk. Katona Béla. Nyomt. az Athenaeum ny. V. évf. Hav. 3-szor. Ára 20 kor.

Nemzeti Merkur. Kiadja Redlich Dávid váltóüzlete. XIV. évf. Nyomt. Kaufmann József. Minden huzás után. Ára 2 kor.

Nemzeti Sport. Alapította Fodor Károly. I. évf. Nyomt. Légrády. Ára 12 kor.

Nemzeti Szemle. A Nemzeti Szövetség értesitője. Szerk. Déri Gyula; kiadótulajd. Leidenfrost J. Nyomt. Markovits és Garai. VI. évf. Havonként 2-er. Ára 16 kor.

Nemzetközi Vasuti és Hajózási Utmutató. Szerk. és tulajd. Ekker Lipót. Nyomt. Muskát Béla. VII. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Néplap. Gazdasági heti közlöny. Szerk. István gazda. (Rombay Dezső.) X. évf. Nyomt. Franklin-társulat. Ára 3 kor.

Népszava. A magyarországi általános munkáspárt központi közlönye. Szerk. Karczagi J., kiadó-tulajd. Faragó K. Nyomt. Fried és Krakauer. XXXVII. évf. Hetenk. 3-szor. Ára 8 kor. 80 fillér.

Nyomdaipar Magyarországon. Szerk. Molnár Mór. nyomdász. I. évf. Havonként 2-szer. Díjtalan.

Országos Altalános Pályázati Hirlap. Szerk. Ligeti I. Imre. I. évf. Nyomt. Fritz Ármin. Ára 30 kor.

Országos Központi Hitelszövetkezeti Értesítő. Szerk. dr. Baross Lajos. IV. évf. Nyomt. az »Athenaeum.« Hav. 2-szer. Ingyen.

Országos Pályázati Közlöny. Főszerk. dr. Katona Lajos; fel. szerk. Radó Sándor. Nyomt. Vigyázó Tivadar. II. évf. Ára 4 kor.

Országos Vásári Értesítő. Főszerk. Spitzer Jenő; fel. szerk. Spitzer József kiadó. I. évf. Nyomt. Radó Izor. Ára 16 kor. (Magyar és német szöveg.)

Orvosi Hetilap. Szerk. és kiadótulajd. Hőgyes Endre és Székely Ágoston. XLVII. évf. Pesti Lloyd-társulat nyomd. Ára 20 kor.

Orvosi Heti-Szemle. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Flesch Nándor. XXXI. évf. Nyomt. a »Pallas.« Ára 16 kor.

Orvosi Közlöny. Szerk. és kiadótulajd. dr. László Frigyes. I. évf. Nyomt. Szent László kny. Hav. 2-szer.

Orvosok Lapja. Szerk. dr. Hönig Izsó; laptulajd. dr. Márk Dezső. Nyomt. Pallas. XIV. évf. Ára 10 kor. (Ezelőtt Gyakorló Orvos cz.)

Pannonia. A fővárosi váltóüzlettársaság sorsolási tudósitója. Szerk. Adler Gyula. Nyomt. Korvin testv. XIX. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 2 kor.

Pénz és Ingatlan Ujság. Szerk. Gerő Mór. I. évf. Nyomt. Gelléri és Székely. Hav. 2-szer. Ára 20 kor.

Pénzintézeti Közlöny. Szerk. Grósz Nándor; kiadó-tulajd. Fehér Brunó. Nyomt. Gelléri és Székely. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 12 kor.

Pénzügyigazgatás. Szerk. dr. Exner Kornél. Nyomt. Márkus Samu. XIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Pénzügyi Hirlap. Szerk. és kiadja Lendvay Sándor. IX. évf. Nyomt. Pátria. Havonként kétszer. Ára 3 kor.

Pénzügyi Közlöny. Kiadja a m. kir. pénzügyminiszterium. XXX. évf. Havonként többször. Ára 4 kor. Nyomt. a m. kir. államnyomda.

Polytechnikai Szemle. Szerk. Wolf Sándor és társai; kiadó Szterényi Bertalan. Nyomt. Fővárosi nyomda. VIII. évf. Havonként 3-szor. Ára 16 kor.

Posta-Közlöny. Szerk. Jancsó Dezső; kiadó-tulajd. Böszörményi Kálmán. Nyomt. Buschmann F. XXXVII. évf. Havonként háromszor. Ára 10 kor.

Rendeleti Közlöny. A magyar királyi honvédség számára. *Két kiadás:* Személyi Ügyek; *és:* Szabályrendeletek. Nyomt. »Pallas«. XXIX. évf. Megjelen havonkint 2—3 szám.

Rendőri Lapok. Főszerk. Tahy Iván. Kiadó-tulajd. Mezei Sándor; szerk. Guthi Imre. X. évf. Nyomt. Légrády testv. Ára 14 kor.

Sorsolási Ellenőr. Szerk. Kónyi Hugó, V. évf. Nyomt. Kállai Ármin. Hav. 2-szer. Ára 3 kor.

Sorsolási Tudósító. Szerk. és kiadja Aradi Rezső. Nyomt. »Hunnia«. XXXIII. évf. Minden huzás után magyar és német szöveggel. Havonként 2-szer. Ára 3 kor. *Lenyomatai,* más czím alatt:

Fortuna.

Hiteles Sorsolási Értesitő.

Nemzeti Merkur.

Sorsolási Hungaria.

Hermes.

Nyeremény.

Phönix.

Mercur Tudósító.

Szerencse Hiradó.

Pannonia.

Uj Magyar Mercur.

Sport-Élet. Szerk. Őszi Kornél. Nyomt. a Kosmos. VIII. évf. Ára 16 kor.

Sport-Világ. Szerk. és kiadja a »Sport-Világ társaság«; képviseli Iszer Károly. Nyomt. a pesti Lloyd-társaság. X. évf. Ára 8 kor.

Statisztikai Heti Kimutatás. Szerk. Kőrösi József; kiadja a fővárosi stat. hivatal. Nyomt. a pesti könyvny. r. t XXXI. évf. Ára 6 kor.

Sütők Szaklapja. Szerk. Tatár Dénes, kiadó-tulajd. az alapítók. III. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Szabadalmi Közlöny. Szerk. Frecskay János. Nyomt. a »Pallas«. VIII. évf. Ára 20 kor.

Szabadalmi Ujság. Fel. szerk. dr. Halász Aladár; szerk. Jeremiás Arnold. I. évf. Nyomt. Franklin-társ. Ára 8 kor.

Szabó-Ipar. Szerk. Fülöp Sándor. Nyomt. Stephaneum. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Szárnyasaink. Szerk. Parthay Géza. Az országos baromfitenyésztési központ hivatalos közlönye. Nyomt. a Fővárosi ny. XVIII. évf. Havonként kétszer. Ára 8 kor.

Szinészek Lapja. Szerk. Mészáros Kálmán; kiadja a magyar szinész-egyesület központi igazgató tanácsa. Nyomt. Löblovitz Zsigmond. XXI. évf. Minden 10 napban. Ára 8 kor.

Szinészeti Közlöny. Szerk. és kiadótulajd. Réthy L. Pál, hely. szerk. Radó Pál. Nyomt. Müller Károly. XVI. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Szinház. Szerk. Falk Richard. I. évf. Nyomt. Neuwald Illés. Ára 10 kor.

Szöveges és Képes Szinházi Lapok. Szerk. Forrai Soma. Nyomt. Fritz Armin. VII. évf. Napilap. Ára 36 kor.

Szövetkezeti Hiradó. I. évf. Nyomt. Patria. Ára 8 kor.

Szövetkezeti Szemle. Szerk. és laptulajd. Wechsler Gyula. VII. évf. Havonként kétszer. Nyomt. Márkus Samu. Ára 16 kor. — *Lenyomata:*

Takarékpénztári Közlöny. Szerk. tulajd. Wechsler Gyula. V. évf. Nyomt. Márkus Samu. Hav. 2-szer. Ára 16 kor.

Társulati Értesitő. Szerk. és kiadótulajd. dr. Gyürky Ödön. Nyomt. Buschmann F. XII. évf. Havonként 2-szer. Ára 4 korona.

Technologiai Lapok. Szerk. Sziklay János. Kiadja és nyomt. Kertész József. XV. évf. Havonként kétszer. Ára 16 kor.

A Természet, állattani és vadászati folyóirat. Szerk. dr. Lendl Adolf. VII. évf. Havonként 2-er. Nyomt. Wesselényi Géza. Ára 6 kor.

Thalia. Szerk. Gerő Izsó. II. évf. Nyomt. Spitzer Márk.

Timárok Lapja. Szerk. és kiadja. Hüvös Jakab. I. évf. Nyomt. Goldschmidt testv. Hav. 2-szer. (Megszünt.)

Tojás és Vaj. Szerk. Pintér Mór. II. évf. Nyomt. Révai és Salamon. Ára 16 kor.

Törvényszéki és Rendőri Ujság. Szerk. és kiadó dr. Horváth Gyula és Vig Viktor. V. évf. Nyomt. »Patria.« Ára 16 kor.

Tüzrendészeti Felügyelő. Szerk. Lukáts Gyula. V. évf. Hav. 2-szer. Nyomt. Nagel István. Ára 4 kor (Megszünt.)

Tűzrendészeti Közlöny. Szerk. Breuer Szilárd; kiadó-tulajd. a magyar orsz. tűzoltó-szövetség. I. évf. Nyomt. ifj. Kellner Ernő. Hav. 2-szer. Ára 3 kor.

Typographia. Szerk. Peidl Gyula; kiadó-tulajd. Siegfried József. Nyomt. Krausz S. és T. XXXV. évf. Egyes szám 30 fillér. (»Gutenberg« német melléklettel.) Nyomt. Krausz S. és t.

Unio. A sütők, czukrászok és mézeskalácsosok ipartestülete hivatalos szakközlönye. Szerk. Prindl Ede. Nyomt. »Hunyadi« ny. VII. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Ügyvédek Lapja. Szerk dr. Wolf Vilmos és dr. Löwy Gábor. Nyomt. Márkus Samu. XX. évf. Ára 12 kor.

Vadászat és Állatvilág. Főszerk. Fónagy József; szerk. Parthay Géza. Nyomt. Hornyánszky Viktor. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Vadász- és Verseny-Lap. Főszerk. Ferdinandy Béla, szerk. Lovik Károly; kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz; fel. szerk. Ferdinandy Béla. Nyomt. »Pallas.« XLVII. évf. Ára 24 kor.

Vadász-Lap. Szerk. Egerváry Gyula; kiadó-tulajd. Sárkány János Ferencz és Egerváry Gyula. Nyomt. »Pallas.« Minden hó 5, 15 és 25-én. XXIV. évf. Ára 12 kor.

Vállalkozók Közlönye. Főszerk. Lakatos Lajos; fel. szerk. Komor Marczell; társ-szerk. Soós Izor. XXIV. évf. Nyomt. Otthon kny. Ára 12 kor.

Vállalkozók Lapja. Főszerk. és kiadó-tulajd. Lakatos Lajos; társ-szerk. Sós (Salzer) Izor. Nyomt. a Belvárosi ny. XXIV. évf. Ára 12 kor.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja. Szerk. és laptulajd. Teszársz Károly. Nyomt. Neumayer Ede. XI. évf. Havonként kétszer. Ára 2 kor. 40 fill.

Vasut. Főszerk. és laptulajd. Keleti (Österreicher) Lajos. Nyomt. Elek Lipót. VI. évf. Ára 16 kor.

Vasuti és Hajózási Hetilap. Szerk. dr. Szabolcsy Antal. V. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Ára 16 kor.

Vasuti és Hajózási Hiradó. Fel. szerk. és kiadó Wesselényi Géza nyomdász. II. évf. Hav. 2-szer. Ára 20 kor.

Vasuti és Közlekedési Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Heltai Ferencz. Nyomt. a Pesti kny. r. t. XXXIV. évf. Hetenként 3-szor. Ára 24 kor.

Vegyi Ipar. Szerk. Lázár Albert. II. évf. Nyomt. Neuwald. Illés. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Vendéglősök Lapja. Szerk. Ihász György. XIX. évf. Nyomt. Gondos és Goldschmidt. Ára 12 kor.

Világitási Szaklapok. Szerk. és kiadó-tulajd. Kalisch Mór. I. évf. Nyomt. Markus Samu. Havonként 2-szer. (Megszünt.)

Vizügyi és Hajózási Közlöny. Szerk. és kiadó-tulajd. »Nautilus«. Nyomt. az »Athenaeum«. XIII. évf. Ára 16 korona.

Zeneközlöny. Szerk. Kemény Dezső, Hoppe Rezső, Vavrinecz Mór. II. évf. Nyomt. Pesti kny. r. t. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Zenelap. Szerk. és kiadó-tulajd. Ságh József; Nyomt. Szent Gellért ny. XVII. évf. Havonként 3-or (jul. és aug. kivételével). Német melléklettel Ára 8 kor.

Zenélő Magyarország. Szerk. és kiadó Klökner Ede. Nyomt. Kunosy Vilmos és fia. X. évf. Havonként 2-er. Ára 8 kor.

Zenevilág. Szerk. Hackl N. Lajos, fel. szerk. Kacsoh Pongrácz. Időnként német melléklappal. Nyomt. Károlyi György. V. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Zoológiai Lapok. Szerk. Parthay Géza. V. évf. Nyomt. Hornyánszky Viktor. Havonk. 2-szer. Ára 8 kor.

VIDÉKEN.

Aradvidéki Iparegyesület. Heti Értesítője. (Arad.) Szerk. Edvi-Illés László; kiadja az aradi ipar-egyesület. III. évf. Nyomt. az aradi ny. r.-t. Ára 2 kor.

Bányászati és Kohászati Lapok. (Selmecz.) A m. kir. bányászati akadémia közlönye. Szerk. Gálócsy Árpád. Nyomt. az Athenaeum XXXVI. évf. Minden hónap 1. és 15-én. Ára 16 kor.

Bártfa-Fürdői Hiradó. (Bártfa.) Szerk. Arányi Dezső; kiadó: Felsővárosi kny. VII. évf. Egész évadra 2 kor.

Bártfafürdői Hirlap. (Bártfa.) Szerk. Beck M. és Dóczi Imre. III. évf. Nyomt. Athenaeum Budapesten.

Betegsegélyző. (Győr.) Szerk. és kiadja Vizkeleti Sándor. Nyomt. Győregyházmegyei kny. III. évf. Ára 10 kor.

Debreczeni Gazdasági Lapok. (Debreczen.) Fel. szerk. ifj. Sporzon Pál; szerk. Rácz Lajos. V. évf. Havonként 2-szer. Nyomt. a városi ny. Ára 4 kor.

Délvidéki Ügyvédek Lapja. (Temesvár.) Szerk. Korniss Géza; tulajd.-kiadó a kamara. Nyomt. Csendes Jakab. IV. évf. Ára 10 kor.

Erdélyi Gazda. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadó Tokaji László; társszerk. Jakab László; segédszerk.: Éber Ernő; kiadja az Erdélyi gazdasági egylet. XXXV. évf. Nyomt. Gámán János. Ára 12 kor.

Erdélyi Sportlap. (Kolozsvár.) Szerk. Sárpy István. I. évf. Nyomt. Ajtai K. Albert. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Erdészeti Ujság. (Szászsebes.) Szerk. és kiadó-tulajd. Podhradszky Emil. I. évf. Nyomt. Stegmann János. Ára 6 kor.

Fodrászok Lapja. (Marosvásárhely.) Szerk.-kiadó König Károly. II. évf. Nyomt. ev. ref. vall. ny. Hav. 2-szer. Ara 4 korona.

Fortuna. (Győr.) Szerk. Kölcsei Adolf. Nyomt. Hunnia Budapesten. X. évf. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Földmivelő. (Hódmezővásárhely.) Szerk. Szathmári Péter, kiadja: Mucsi Lajos és B. Molnár Imre. IV. évf. Nyomt. Engel Lajos. Ára 4 kor. 40 fill.

Gazdák Lapja. (Szatmár.) Szerk. Poszvék Sándor. II. évf. Nyomt. Szabad Sajtó. Ára 6 kor.

Gazdasági Tisztviselők Lapja. Szerk.-tulajd. Degré Ernő. IV. évf. Nyomt. Műszaki irod. és ny. r. t. (Előbb Mezőgazdasági Alkalmazottak Lapja.)

Gyakorlati Mezőgazda. (Kassa.) Szerk. és kiadó Gerlóczy Géza. XXVIII. évf. Nyomt. Vitéz A. Hav. 2-szer. Ára 8 kor.

Győri Munkások Lapja. (Győr.) Szerk. Barsi József. II. évf. Nyomt. Nitschmann József. Ára 5 kor.

Időjárási Naptár. Magyarország számára. (Ó-Széplak.) Kiadja a nyitravölgyi gazdasági egylet agrármeteorologiai observatoriuma. Nyomt. a Kohn-féle ny. Rózsahegyen. XX. évf. Ára 8 kor.

Jogélet. (Szabadka.) Szerk. dr. Piller Artur, dr. Révész Ernő és Szilasi Fülöp; kiadó Braun Adolf nyomdász. II. évf. Ára 6 kor.

Katonai Altiszti Lapok. (Győr.) Szerk. és kiadja Révész Sándor. I. évf. Havonként 2-szer. Ára 6 kor.

Kereskedelmi Szemle. (Kolozsvár.) Szerk. Csokonai Vitéz Mihály. II. évf. Nyomt. »Gutenberg« ny. (= Schaberl József.) Ára 8 kor.

Közgazdasági Közlemények. (Beszterczebánya.) Szerk. dr. Holesch István; kiadja a beszterczebányai kereskedelmi és iparkamara. Nyomt. Hungaria. VII. évf. Havonként 3-or. Ára?

Közgazdasági Napló. (Kolozsvár.) Szerk. Nadányi Emil. I. évf. Nyomt. Magyary Mihály. Ára 9 kor. (Megszünt.)

Losonczi Szinházi Ujság. (Losoncz.) Szerk. Nagy Béla. I. évf. Nyomt. Losoncz Sándor. Naponként. Ára az egész idényre 2 kor. 40 fill.

Magyar Erdész. (Ungvár.) Szerk. és kiadó Imecsfalvi Imecs Béla. Nyomt. Székely Hlés. kiadó-tulajd. III. évf. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Magyar Földmivelő. (Szatmár.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bodnár Gáspár. Nyomt. Morvai János. VI. évf. Ára 4 kor.

Magyar Műkertészek és Kertészgazdák Országos Szakközlönye. (Szeged.) Szerk. Mayer Miklós; laptulajdonosok a magyar műkertészek. Nyomt. Schulhof Károly. XII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Makói Szinházi Lapok. (Makó.) Szerk. Irlanda Dezső és Purjész Mór. I. évf. Nyomt. Kovács Antal.

Meteor. (Szeged.) Szerk. Vozáry Pál. I. évf. Nyomt. Seiler Henrik utóda. Ára 5 kor.

A Mi Érdekeink. (Nagyvárad.) Szerk. Sarkady József. I. évf. Nyomt. Neumann Vilmos. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

A Mi Lapunk. (Szeged.) Szerk. Babos Elek, Lábdy Antal és König S. II. évf. Nyomt. Traub B. és t. Ára 4 kor.

Napi Közlöny. (Kolozsvár.) A m. orvosok XXXII. nagygyűléséről. Szerk. Boross György. stb. Nyomt. Ajtai K. Albert. (Megszünt.)

Népakarat. (Veszprém.) Szerk. Takács Szilveszter. Nyomt. a Vörösmarty ny. VI. évf. Ára 8 kor.

Soproni Kereskedők Lapja. (Sopron.) Szerk. Kuppis Uzor. I. évf. Nyomt. Röttig Gusztáv. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Szegedi Jogász-Lapok. (Szeged.) Szerk. Reiniger Jakab. Nyomt. Endrényi Lajos. XII. évf. Ára 12 kor.

Székely Gazda. (Sepsi-Szt-György.) Szerk. és tulajd. Mika Ottokár. I. évf. Nyomt. Móritz János és Vajna Lajos. Ára 10 kor.

Szigligeti Szinház. (Nagyvárad.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haraszthy Lajos. I. évf. Nyomt. Boros Jenő. Ára egy hóra 1 kor.

Színész-Világ. (Székesfejérvár.) Szerk. Városi Szinház. I. évf. Nyomt. Szammer Imre.

Szinházi Napló. (Szabadka.) Szerk. Pusztai Béla. Nyomt. Szabados Sándor. III. évf.

Szinházi Kürt. (Kiskun-Félegyháza.) Szerk. Berliner Bernát és Kalmár Mór kiadók. I. évf. Nyomt. Politzer Vilmos. Het. 3-szor. Egyes szám 6 fillér.

Szinházi Ujság. (Miskolcz.) Szerk. Czövek Károly és Hetényi Elemér. Nyomt. Forster, Klein és Ludwig. III. évf. Naponként. Ára 8 kor.

Szinházi Ujság. (Székesfejérvár.) Szerk. Gara Ákos, kiadja a Városi Szinház. I. évf. Nyomt. Kusovics Lajos. Naponként. Egyes szám ára 6 fillér.

Szőlőszeti és Borászati Lap. (Kecskemét.) Szerk. és kiadó-tul. Maurer János. Nyomt. Forster, Wesselényi és társai Miskolczon. XXIV. évf. Ára 8 kor.

Szöveges és Képes Szinházi Ujság. (Szeged.) Szerk. tulajd. Liptai Imre. II. evf. Nyomt. Endrényi Imre. (Megszünt.)

Temesvári Szinpad. (Temesvár.) Szerk. Neuhausz Ernő és Osztie Andor. Nyomt. Unió ny. III. évf. Naponként. Ára 16 kor.

Ungvári Szinházi Ujság. (Ungvár.) Szerk. Cathry Ferencz. I. évf. Nyomt. Székely és Illés. Ára egész idényre 3 kor.

Vendégfogadó. (Pécs.) Szerk. és kiadó Flór Győző. I. évf. Nyomt. a püspöki lyceumi ny. Ára 10 kor.

Összesen 284.

VIII. VIDÉKI LAPOK *

(nem politikai tartalommal).

Abauj-Szántó és Vidéke. (Abauj-Szántó.) Szerk. és nyomt. Baksy Barna. VII. évf. Ára 8 kor.

Abony. (Abony.) Szerk. Temesközy Gerzson, kiadó-tulajdonos Szerdahelyi János nyomdász. VI. évf. Ára 8 kor.

Alsó-Lendvai Híradó. (Alsó-Lendva.) Szerk.-tulajd. és kiadó Balkányi Ernő. VIII. évf. Nyomt. Balkányi Ernő. Ára 8 kor.

Aradi Hiradó. (Arad.) Szerk. és laptulajd. Cs. Endes Dániel. X. évfolyam. Nyomt. Gyulai István. Ára 8 kor.

Aradmegyei Hirlap. (Borosjenő.) Főszerk. dr. Sorbán Kornél, fel. szerk. Petkovich István. Nyomt. Ungar J. IV. évf. Ára 8 kor.

Aranyos-Vidék. (Torda.) Szerk. Lovassy Andor; XIII. évf. Nyomt. Füssy és Sztupjár kiadók. Ára 8 kor.

Árvamegyei Hétfői Hirlap. (Alsó-Kubin.) Szerk. dr. Horváth József. I. évf. Nyomt. alsókubini ny. Ára 8 kor.

Árvamegyei Hirlap. (Alsó-Kubin.) Szerk. dr. Divéky István, kiadó Trnkócy József nyomdász. XVI. évf. Ára 8 kor.

Aszód és Vidéke. (Aszód.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. Schulz J. IV. évf. Ára 12 kor.

Bácskai Ujság. (Apatin.) Szerk. és kiadó-nyomdász Szavadill József. VIII. évf. (Magyar és német). Ára 6 kor.

Bács-Kulai Hirlap. (Kula.) Szerk. és kiadó-tulajd. Berkovits Márk nyomdász. VII. évf. Ára 8 kor.

Bács-Topolyai Hirlap. (B.-Topolya.) Szerk. dr. Fárnek Dezső; kiadó-tulajd. Wilheim Miksa nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Bajai Hirlap. (Baja.) Szerk. és laptulajd. dr. Lemberger Ármin; Kiadja Kazal József nyomdász. VI. évf. Ára 10 korona.

Bajai Közlöny. (Baja.) Szerk. és tulajd. Erdélyi Gyula; kiadó Rajkovits Károly nyomdász. XXVI. évf. Ára 10 kor.

* Hetenként egy-egy szám, ha nincs másként jelezve.

Balatonvidék. (Keszthely.) Szerk. Németh János; laptulajd. Bontz József. VII. évf. Nyomt. a kiadó Sujánszky József. Ára 10 kor.

Barcs és Vidéke. (Barcs). Szerk. és kiadó Skribanek Géza nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Bars. (Léva.) Szerk. Holló Sándor. Nyomt. Nyitrai és társa. XXIV. évf. Ára 10 kor.

Barsi Ellenőr. (Aranyos-Marót.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Bottka Győző. Nyomt. »Dóczi« ny. XXII. évf. Ára 8 kor.

Bártfai Friss Ujság. (Bártfa.) Szerk. Arányi Dezső, kiadó Blayer M. I. évf Naponként. Nyomt. a tulajd. Hirlapterjesztő vállalat Budapesten. Egyes szám 2 fillér.

Bátaszék és Sárköz. (Bátaszék.) Szerk. Joó Károly; kiadó Szélig Gáspár. II. évf. Nyomt. Báter János Szegszárdon. Ára 8 kor.

Battonya és Környéke. (Battonya.) Szerk.-tulajd. Szabó Lajos. II. évf. Nyomt. Ruber I. Ára 8 kor.

Békés. (Gyula.) Főszerk. Bozóky Zoltán, szerk. Kohn Dávid; kiadó-tulajd. Dobay János nyomdász. XXXV. évf. Ára 10 kor.

Békési Lapok. (Békés.) Szerk. Farkas Ferencz, segédszerk. Nyárády László; kiadó-tulajd. b. Drechsel Géza nyomdász. III. évf. Ára 8 kor.

Békésmegyei Hiradó. (Békés-Csaba.) Szerk. Szentmiklósi József. I. évf. Nyomt. Tevân Adolf. Naponként egy szám 2 fillér.

Bereg. (Beregszász.) Szerk. Janka Sándor és Kosári István; kiadótulajd. a »Haladás« könyvnyomdája. XXX. évf. Ára 8 kor.

Beszterczebánya és Vidéke. (Beszterczebánya.) Szerk. Klima Lajos, tulajd. Sonnenfeld Mór. Nyomt. a Hungaria. XIV. évf. Ára 8 korona.

Borsod. (Miskolcz.) Szerk. Forster Rezső; kiadó-tulajd. Forster, Klein és Ludvig. XXXVII. évf. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Borsod-Miskolczi Hirlap. (Miskolcz.) Szerk. és tulajd. dr. Serédi Jenő; Nyomt. Forster, Klein és Ludvig. IV. évf. Ára 6 kor.

Buziási Közlöny. (Buziás.) Szerk. és kiadó-tulajd. Dimitrovics Milos. Nyomt. Ullmann F. III. évf. Ára 10 kor.

Ceglédi Ujság. (Czegléd.) Szerk. dr. Molnár Albert; kiadó-tulajd. a szerkesztőbizottság. Nyomt. Nagy Elek. XIII. évf. Ára 6 kor.

Csaczai Határőr. (Csacza.) Szerk. dr. Wix Mór. II. évf. Nyomt. Braun Rezső. Ára 10 kor.

Csákova és Vidéke. (Csákovaer Zeitung.) Szerk. Wittlin Győző. I. évf. Nyomt. a kiadó Grádl Péter. Ára 8 kor.

Csallóközi Lapok. (Duna-Szerdahely.) Szerk. dr. Csáder Ernő. Nyomt. Goldstein Jozsua. III. évf. Ára 8 kor.

Csikszereda. (Csikszereda.) Szerk. dr. Nagy Béni. I. évf. Nyomt. a kiadótulajd. Gyönös és társa.

Csongrádi Ujság. (Csongrád.) Szerk. Réti Ferencz és Sághy Mihály. I. évf. Nyomt. Bozó és Justin kiadó-tulajd. Ára 4 kor.

Csongrádi Lap. (Csongrád.) Szerk. Éder János és Holló Adolf; kiadó-tulajd. Weisz Márk nyomdász. XIII. évf. Ára 8 korona.

Csongrádmegyei Hirlap. (Szentes.) Szerk. Tasnády Antal. Nyomt. Vajda Bálint. V. évf. Hetenk. 2-szer. Ára 10 korona.

Csurgó és Vidéke. (Csurgó.) Szerk. dr. Jünker Elek; kiadó-tulajd. Vágó Gyula nyomdász. XI. évf. Ára 8 kor.

Czegléd. (Czegléd.) Szerk. Illés Gyula, kiadó-tulajd. Sebők Béla nyomdász. XXI. évf. Ára 6 kor.

Délmagyarország. (Vajszka.) Szerk. és kiadó Tumbász István. II. évf. nyomt. Bittermann József Szabadkán. Ára 6 kor. (Magyar és szerb nyelven.)

Délsomogy. (Szigetvár.) Szerk. Bárvárth Gyula. Nyomt. a kiadó Kozáry Ede. IV. évf. Ára 8 kor.

Dés és Vidéke. (Dés.) Szerk. Rónai Áron Lajos. I. évf. Nyomt. kiadó-tulajd. Bernát Nándor. Ára 6 kor.

Déva és Vidéke. (Déva.) Szerk. dr. Réthi Gyula; kiadó-tulajd. Kroll Gyula nyomdász. XII. évf. Ára 8 kor.

Dunaföldvár. (Dunaföldvár.) Szerk. Lantos Simon. II. évf. Nyomt. a kiadó Somló Manó. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Eperjesi Lapok. (Eperjes.) Szerk. dr. Mikler Károly. XXVIII. évf. Nyomt. Kósch Árpád. Ára 10 kor.

Erdővidék. (Baróth.) Szerk. dr. Ferenczy Géza. I. évf. Nyomt. Rozsondai János. Ára 8 kor.

Érsekujvár és Vidéke. (Érsekujvár.) Szerk. Vadász Ferencz. XIX. évf. Nyomt. Winter Zsigmond kiadó. Ára 10 kor.

Erzsébetfalva. (Erzsébetfalva.) Szerk. dr. Balázs Adolf; kiadó-tulajd. Vincze Mihály. II. évf. Nyomt. Neumayer Ede. Budapesten. Ára 8 kor.

Erzsébetfalvai Közlöny. (Erzsébetfalva.) Szerk. és kiadó-tulajd. Erdélyi Mihály; fel. szerk. Radó Károly. VIII. évf. Nyomt. Matkovich A. Ára 8 kor.

Esztergom és Vidéke. (Esztergom.) Szerk. dr. Pokorny Gyula; kiadó-tulajd. dr. Pokorny Gyula és dr. Brenner Ferencz. XXV. évf. Nyomt. Hunnia. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Esztergomi Közlöny. (Esztergom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haan Rezső. Nyomt. Laiszky János. XXV. évf. Ára 8 korona.

Esztergomi Lapok. (Esztergom.) Szerk. és tulajd. Gerenday József. Nyomt. a »Hunnia« nyomd. XII. évf. Hetenként kétszer. Ára 12 kor.

Facseti Ujság. (Facset.) Szerk.-tulajd. Rónai József. II. évf. Nyomt. Molnár Árpád. Ára 6 kor.

Félegyházi Hiradó. (Félegyháza.) Szerk. fel. a kiadó-tul. Vesszősi József nyomdász IX. évf. Ára 8 korona.

Félegyházi Hirlap. (Félegyháza.) Szerk. Dobák Ferencz; kiadja Vesszősi József nyomdász. Hetenként 2-er. XXI. évf. Ára 8 kor.

Félegyházi Közlöny. (Félegyháza.) Szerk. Feuer Illés; tulajd. Politzer Vilmos nyomdász II. évf. Ára 6 kor.

Felsőbányai Hirlap. (Nagybánya.) Szerk. Imre Károly; kiadó Nánásy István nyomdász. VIII. évf. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Felső-Sárosi Hirlap. (Bártfa.) Szerk. és laptulajd. Uhlig Leo. Nyomt. Felsősárosi ny. IV. évf. Ára 8 kor.

Felső-Zemplén. (Nagy-Mihály.) Szerk. dr. Kállay József. VIII. évf. Nyomt. Landesmann B. Ára 8 kor.

Felvidék (Beszterczebánya.) Szerk. Ferenczy Ödön; kiadó-tulajd. Machold F. nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Felvidék. (Verebély.) Szerk. dr. Oravetz Kálmán és Svarba István. I. évf. Nyomt. Neufeld Sándor. Ára 8 kor.

Felvidéki Hiradó. (Turócz-Szent-Márton.) Szerk. Berecz Gyula; kiadó a Magyar nyomda. XXII. évf. Ára 8 kor.

Felvidéki Hirlap. (Nyitra.) Főszerk. Seress Imre; fel. szerk. Lengyel Béla II. évf. Nyomt. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. Ára 12 kor.

Felvidéki Ujság. (Zsolna.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Garai Lajos. Nyomt. Gansel Lipót Trencsénben. X. évf. Ára 8 kor.

Fiumei Szemle. (Fiume.) Szerk. Garády Viktor. I. évf. Nyomt. Mohovich E. Ára 10 kor.

Fogaras és Vidéke. (Fogaras.) Szerk. és kiadó-tulajd. Thierfeld Dávid. I. évf. Nyomt. Thierfeld. Ára 8 kor.

Független Közvélemény. (Szeged.) Szerk. tulajd. Rostkowitz Artur. II. évf. Nyomt. Várnai L. Ára 6 kor.

Galántha és Vidéke. (Galántha.) Szerk. Vörösz Ferencz; kiadó-tulajd. Neufeld Samu nyomdász. VIII. évf. Ára 8 korona.

Galgócz és Vidéke. (Galgócz.) Szerk. Gelenczey Miháltz János; kiadótulajd. Török Gyula. II. évf. Nyomt. Szold Jakab. Ára 10 kor. (Német és tót mellékkelettel.)

Garamvidéke. (Breznóbánya). Szerk. Zsemley Oszkár. Tulajd. és kiadó Kreisler József nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor.

Gödöllői Hirlap. (Gödöllő.) Szerk.-tulajd. dr. Rosenfeld Sándor. I. évf. Nyomt. Schulcz J. Ára 8 kor.

Gödöllő és Vidéke. (Gödöllő.) Szerk. Nyiry Lajos. Nyomt. az aszódi m. kir. javitóintézet ny. V. évf. Ára 12 korona.

Gömöri Hirlap. (Rimaszombat.) Szerk. a kiadó-tulajd. Nárai J. Á. nyomdász. XV. évf. Ára 8 kor.

Gömör-Kishont. (Rimaszombat.) Szerk. dr. Terhes Sámuel. XXIV. évf. Nyomt. Rábely Miklós. Ára 8 kor.

Gyergyó. (Gyergyó - Szent - Miklós.) Szerk. Kálmán István. Nyomt. Sándor Mihály. és társa III. évf. Ára 8 kor.

Gyergyói Hirlap. (Gyergyó-Szent-Miklós.) Szerk. Kalmár Ignácz. VI. évf. Nyomt. a Ditzó és Szárhegy közbirtokosok ny. Ára 8 kor.

Győri Vasárnapi Ujság. (Győr.) Szerk. és laptulajd. Malcsiner Sándor. Nyomt. Heckenast György. IV. évf. Ára 8 korona.

Gyulafehérvár és Vidéke. (Gyulafehérvár.) Szerk. dr. Felszeghy Lajos; kiadó-tulajd. Schäser Ferencz nyomdász. I. évf. Ára 8 kor.

Haladás. (Miskolcz.) Szerk. és tulajd. Banovits László és Zsivkovics Antal. II. évf. Nyomt. Szelényi és társa. Ára 8 kor.

Háromszéki Hiradó. (Sepsiszent-

György.) Szerk. Vitályos Béla; kiadó-tulajd. Móritz István és Vajna Lajos nyomd. II. évf. Ára 6 kor.

Heves és Vidéke. (Heves.) Szerk. Maczky Emil és Tomcsányi Ferencz. Nyomt. Adler József. III. évf. Ára 8 kor.

Hód-Mező-Vásárhely. (Hód-Mező-Vásárhely.) Főszerk. dr. Ernyei István, fel. szerk. Kun Béla; kiadó ifj. Szilágyi Gyula; nyomt. a hódmező-vásárhelyi nyomda- és kiadórészvénytársaság. XXXIII. évf. Hetenként 2-szer. Ára 8 kor.

Homonna és Vidéke. (Homonna.) Szerk. dr. Dick Sándor; kiadó-tulajd. Walter H. és társa. III. évf. Ára 8 kor.

Honti Lapok. (Ipolyság.) Szerk. Halász Ferencz. IX. évf. Nyomt. Neumann Jakab. Ára 9 kor.

Jász-Apáti és Vidéke. (Jász-Apáti.) Szerk. László Andor; fel. szerk. és kiadó-tulajd. Galamb Zoltán nyomdász. II. évf. Ára 6 kor.

Kaposvár. (Kaposvár.) Szerk. és laptulajdonos Csondor János. XVIII. évf. Nyomt. Gerő Zsigmond. Hetenként 2-szer. Ára 12 kor.

Karánsebes és Vidéke. (Karánsebes.) Szerk. Nemes Sándor. V. évf. Nyomt. Fleissig Lipót. Ára 8 korona.

Karczag és Vidéke. (Karczag.) Szerk. Tassy Becz Géza. I. évf. Nyomt. Klein József. Ára 6 kor.

Kárpáti Lapok. (Ungvár.) Szerk. Prodán János; kiadó-tulajd. Jäger Bertalan nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Keszthelyi Hirlap. (Keszthely.) Szerk. dr. Lovassy Sándor; kiadó-tulajd. Mérei Ignácz. Nyomt. Farkas János. XXVI évf. Ára 10 kor.

Kisbér és Vidéke. (Kisbér.) Szerk. és kiadó-tulajd. Haftl Kálmán nyomdász. XII. évf. Ára 8 kor.

Kis-Czell és Vidéke. (Kis-Czell.) Szerk. Huss Gyula. Kiadja a »Vörösmarty« ny. V. évf. Ára 8 kor.

Kisjenő-Erdőhegy és Vidéke. (Kisjenő-Erdőhegy.) Szerk és kiadó-tulajd. Gallovich Dezső. V. évf. Nyomt. a Kisjenő-Erdőhegy és Vidéke könyvny. Ára 8 kor.

Kiskun-Halas Helyi Értesítője. (Kis-Kun-Halas.) Szerk. és kiadó Práger Ferencz nyomdász. III. évf. Ára 2 kor. 80 fill.

Kis-Küküllő. (Dicső-Szent-Márton.) Szerk. Kedves József; kiadó-tulajd. Hirsch Mór nyomdász. XIII. évf. Ára 8 kor.

Kis Magyar-Alföld. (Érsekujvár.) Szerk. Haverla József és Dubrovay János. II. évf. Nyomt. Pálinkás I. Géza Ára 8 kor.

Kisujszállás és Vidéke. (Kisujszállás.) Szerk. dr. Pallagi Gyula; kiadó-tulajd. Szekeres József nyomdász. XI. évf. Ára 8 kor.

Kisvárdai Lapok. (Kisvárda.) Szerk. és laptulajdonos dr. Vadász Lipót. Nyomt. Berger Ignácz. XVI. évf. Ára 8 kor.

Komáromi Hirlap. (Komárom.) Főszerk.-tulajd. Dr. Kolbe Dezső; szerk. Berinkey Bálint. Nyomt. Hungaria. VII. évf. Ára 10 kor.

Komáromi Lapok. (Komárommegyei Közlöny.) (Komárom.) Főszerk. Tuba János; fel. szerk. dr. Kiss Gyula. Nyomt. Spitzer Sándor. XXIV. évf. Ára 10 kor.

Komáromi Ujság. (Komárom.) Szerk. Alapi Gyula. Nyomt. Schönwald Tivadar. III. évf. Ára 10 kor.

Komárommegyei Értesitő. (Komárom.) Szerk. és kiadó-tulajd. Jankovich Lajos; társszerk. Miklósi Pál. XIII. évf. Nyomt. Hacker Richard. Ára 10 kor.

Korpona és Vidéke. (Korpona.) Szerk.-tulajd. Jeszenszky Gusztáv, társszerk. Matunák Mihály. VI. évf. Nyomt. Joerges Ágost. Ára 9 kor.

Körmend és Vidéke. (Körmend.) Szerk. Fülöp József; laptulajd.-kiadó Bertalanffy József nyomdász Szombathelyen. II. évf. Ára 8 kor.

Kőszeg és Vidéke. (Kőszeg.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feigl Gyula nyomdász. XXIII. évf. Ára 8 kor.

Közérdek. (Szabadka.) Szerk. Lévay Zoltán II. évf. Nyomt. Kladek István és társa. Ára 8 kor.

Közérdek. (Ujpest.) Szerk. Brankovics György. Nyomt. Fuchs Antal kiadó-tulajd. VIII. évf. Ára 8 kor.

Közérdek. (Kun-Szent-Márton.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Bozóky Arpád, szerk. Sas István. II. évf. Nyomt. Vajda B. utóda. Szentesen. Ára 4 kor.

Közvélemény. (Vág-Szered.) Szerk. Salgó Károly. II. évf. Nyomt. Löwy Antal Nyitrán. Ára 8 kor.

Krassó-Szörényi Lapok. (Lugos.) Szerk. Issekutz Aurél és Milutinovics János és kiadó-tulajd. Virányi János nyomdász. XXV. évf. Ára 12 kor.

Kun-Halas. (Halas.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Hermán Ferencz. Nyomt. Kladek István és Hamburger Szabadkán. VII. évf. Ára 10 kor.

Kun-Majsa. (Kun-Majsa.) Szerk. és kiadó-tulajd. Sasvári Sándor. Nyomt. Szent László ny. VI. évf. Ára 6 kor.

Kun-Szent-Márton és Vidéke. (Kun-Szentmárton.) Szerk. Csanády József; kiadó-tulajd. özv. Csanády Józsefné nyomdász. VII. évf. Ára 8 kor.

Liptó. (Liptó-Szent-Miklós.) Szerk. Pereszlényi Zoltán. XI. évf. Nyomt. Steier Izidor. Ára 8 kor.

Losoncz és Vidéke. (Losoncz.) Ideigl. fel. szerk. Jeszenszky Ráfael; lap-tul. képviselője Kovács Ferencz. XXIV. évf. Nyomt. Lsonczi Sándor. Ára 10 kor.

Magyaróvári Hirlap. (Magyaróvár.) Szerk. Anda Gyula és Gálosi Soma. I. évf. Nyomt. Nitschmann József Győrött. Ára 8 kor.

Magyar Paizs. (Zalaegerszeg.) Szerk. Z. Horváth Lajos; kiadó-tulajd. az alapító. Nyomt. Breisach Sámuel. IV. évf. Ára 4 kor.

Majsa és Vidéke. (Kiskunmajsa.) Szerk. Gyulai János. I. évf. Nyomt. Politzer Vilmos. Ára 6 kor.

Máramarosi Ujság. (M.-Sziget.) Főszerk. dr. Pap József, szerk. Vlád János; kiadja a szerkesztőség. II. évf. Nyomt. Vider és Rosenthal. Ára 8 kor.

Margitta és Vidéke. (Margitta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Pollák Lajos nyomd. II. évf. Ára 8 kor.

Marosvölgy. (Marosvásárhely.) Szerk. tulajd. Svéd Oszkár János. II. évf. Nyomt. Adi Árpád. Ára 8 kor.

Mezőföldi Hirlap. (Székesfejérvár.) Szerk.-tulajd. ifj. Kohn Gyula. VII. évf. Nyomt. Kusovics Lajos. Ára 8 kor.

Mezőtur és Vidéke. (Mezőtur.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fadgyas Károly. Nyomt. Kanyó Antal. XIX. évf. Ára 8 kor.

Mezőtúri Hirlap. (Mezőtúr.) Szerk. dr. Nyiry Kálmán és Kolosvári Aladár; laptulajd. Fülöp Ferencz. V. évf. Nyomt. Dolesch és Braun. Ára 8 kor.

Mindszenti Lap. (Mindszent.) Szerk. és kiadó-tulajd. Weisz Ignácz nyomdász. V. évf. Ára 4 kor.

Módos. (Módos.) Szerk. Hoffmann Béla és dr. Schimpl János; kiadó-tulajd. Lustein Márkus nyomdász. IV. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveg.)

Monor és Vidéke. (Monor.) Szerk. Mikola László. II. évf. Nyomt. Nagy Elek Czegléden Ára . . .

Monorkerületi Lapok. (Monor.) Szerk. Mikola László; kiadó-tulajd. Molnár Sándor. Nyomt. Monorkerületi kny. III. évf. Ára 12 kor.

Moór és Vidéke. (Moór.) Szerk. Reszler Jakab nyomdász. XV. évf. Ára 10 kor.

Mosonvármegye. (Magyar-Óvár.) Szerk. Ralbovszky Géza; laptulajdonos Holczer József. V. évf. Nyomt. Sagl J. özv. Ára 12 kor.

Muraköz. (Csáktornya.) Szerk. Margitai József; kiadó Fischel Fülöp nyomdász. XX. évf. Ára 8 kor. (Magyar és horvát szöveggel.)

Muraszombat és Vidéke. (Muraszombat.) Szerk. Sinkovics Elek; kiadó a vendvidéki magyar közművelődési egyesület. Nyomt. Hirschl N. XIX. évf. Ára 6 kor.

Nagybánya. (Nagybánya.) Szerk. Égly Mihály. I. évf. Nyomt. Morvay és Undy. Ára 8 kor.

Nagybánya és Vidéke. (Nagy-Bánya.) Szerk. Révész Imre; kiadó-tulajd. Molnár Mihály nyomdász. XXIX. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Károly és Vidéke. (Nagy-Károly.) Szerk. dr. Adler Adolf; kiadó-tulajd. Sarkadi Nagy Zsigmond nyomdász. XX. évf. Ára 8 kor.

Nagykátai Hírlap. (Nagy-Káta.) Szerk. Gárdonyi Rezső es Szlukon Károly. Nyomt. a monorkerületi kny. V. évf. Ára 8 kor.

Nagy-Kőrösi Hirlap. (Nagy-Kőrös.) Főszerk. Tóth József; szerk. Takács Béla; társszerk. Plager Gyula és dr. Joó Imre; laptulajd. Plager és társa. Nyomt. Ottinger Kálmán. XXVI. évf. Ára 10 kor.

Nagy-Kőrösi Ujság. (Nagy-Kőrös.) Szerk. Benkő Imre; kiadó-tulajd. Bazsó Lajos nyomdász. IV. évfolyam. Ára 6 kor.

Nagy-Kunság. (Karczag.) Szerkesztő Szécsy János; laptulajd. Sződi Miksa. XXVIII. évf. Nyomt. Sződi S. Ára 8 kor.

Nagy-Küküllő. (Segesvár.) Szerk. Gyöngyösi István; kiadó-tulajd. Michailovics József nyomdász Székelyudvarhelyt. V. évf. Ára 8 kor.

Nagyszeben és Vidéke. (Nagyszeben.) Szerk. fel. Tolday Rusz István János. I. évf. Nyomt. Güstler János. Ára helyben 12, vid. 14. kor.

Nagyszombati Hetilap. (Nagyszombat.) Szerk. és tulajd. Thinágl János Henrik. Nyomt. Winter Zsigmond. XXXV. évf. Ára 4 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Nagyszombati Hírlap. (Nagyszom-

bat.) Főszerk. Kányay Vilmos, fel. szerk. dr. Antal János. I. évf. Nyomt. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. Ára 8 kor.

Népszövetség. (Hódmező-Vásárhely.) Szerk. dr. Hollosy István; laptulajd. Wesselényi Géza nyomd. Bpesten. II. évf. Ára 8 kor.

Nyirvidék. (Nyiregyháza.) Szerk. Inczédy Lajos; kiadó-tulajd. Jóba Elek nyomdász. XXIV. évf. Ára 8 kor.

Nyitrai Lapok. (Nyitra.) Szerk. és tulajd. Weiss József. XXXIV. évf. Nyomt. Iritzer Zsigmond. Ára 10 kor. 40 f. (Magyar és német szöveggel.)

Ó-Becse és Vidéke. (Ó-Becse.) Szerk. dr. Grünbaum Pál; kiadó-tulajd. Löwy Lajos nyomdász. XVI. évf. Ára 8 kor.

Ó-Becsei Hirmondó. (Ó-Becse.) Szerk. Grünbaum Pál. II. évf. Nyomt. Lévai Lajos. Ára 2 kor.

Oraviczai Hiradó. (Oravicza.) Szerk. Nagy Béla; kiadó-tulajd. Wunder Károly nyomdász. I. évf. Ára 12 kor.

Orosházi Közlöny. (Orosháza.) Főszerk. Pless Ignácz; fel. szerk. Kis Mór, kiadó-tulajd. Pless N. XXV. évf. Ára 8 kor.

Orsova és Vidéke. (Orsova.) Főszerk. Ghyczy László, fel. szerk. Gáspárdy Alajos. Nyomt. Tillmann R. XIX. évf. Ára 8 kor.

Országos Ellenőr. (Kecskemét.) Szerk. Somogyi János. II. évf. Nyomtatja Ohinger.

Összetartás. (Zenta.) Szerk. dr. Ellinger Jenő. Nyomt. Beretka Imre. III. évf. Het. 3-szor. Ára 4 kor 80 fill.

Pápai Hirlap. (Pápa.) Szerk. és tulajd. dr. Kőrös Endre. I. évf. Nyomt. ev. ref. ny. Ára 12 kor.

Pápai Közlöny. (Pápa.) Szerk. és kiadótul. Pollatsek Frigyes. Nyomt. Nobel Ármin. XIII. évf. Ára 12 kor.

Pápai Lapok. (Pápa.) Szerk. dr. Kőrös Endre; laptulajd. dr. Fenyvessy Ferencz; XXX. évf. Nyomt. a főisk. ny. Ára 12 korona.

Pásztó és Vidéke. (Pásztó.) Főszerk. dr. Platthy Adorján. Szerk. Kemény Dezső. III. évf. Nyomt. Schlesinger Mihály.

Pécskai Ujság. (Pécska). Szerk. Cs. Endes Dániel II. évf. Nyomt. Ruber II. Ára 8 kor.

Petrosény és Vidéke. (Petrosény.) Szerk. Nagy Miklós; laptulajd. Figuli Antal nyomdász. VII. évf. Ára 8 kor.

Pozsonyi Hirlap. (Pozsony.) Szerk. Hamvas József. Nyomt. Freistadt Mór. III. évf. Ára 12 kor. (Megszünt.)

Pöstyén. (Pöstyén.) Szerk.-tulald. Gipsz Ignácz. I. évf. Nyomt. Első pöstyéni ny. Fürdő-idényre 3 kor. (Magyar és német szöveg).

Rábaközi Közlöny. (Csorna.) Szerk. László Samu Kapuvárott és Kokas István Csornán. VI. évf. Nyomt. Csornai ny. Ára 8 kor.

Ráczkevei Közlöny. (Ráczkeve.) Szerk.-kiadó Makay István. I. évf. Nyomt. Csery István. Ára ?

Radna-Lippa. (Lippa.) Szerk. és tulajd. Zeitler Lajos nyomdász, szerkesztőtárs Rafila Demeter. IV. évf. Ára 8 kor.

Rákoskeresztúr és Vidéke (Rákoskeresztúr.) Szerk. Kis Károly; kiadó Sissmann Demeter. I. évf. Nyomt. Krammer és Erhardt Budapesten. Hav. 2-szer. Ára 4 kor.

Rákos Vidéke. (Rákos-Szt.-Mihály.) Szerk. és tulajd. Farkas Elek. Nyomt. »Stephaneum« Budapesten. III. évf. Ára 8 kor.

Resicai Lapok. (Resicabánya.) Szerk. Deák Gyula; kiadó-tulajd. Weisz Adolf nyomdász. IV. évf. Ára 9 kor. 60 f.

Rozsnyói Hiradó. (Rozsnyó.) Szerk. Komoróczy Miklós; kiadja és nyomt. Görbics és Bauer. XXVI. évf. Ára 8 kor.

Ruttkai Hirlap. (Ruttka.) főszerk. Kafenda Frigyes, fel. szerk. Böhm Albert nyomdász; kiadja a szerkesztőség. I. évf. Ára 8 kor.

Sajó-Vidék. (Rozsnyó.) Szerk. Gömöri; tulajd. Herman Istvánné. Nyom. a Sajóvidék ny. VI. évf. Ára 8 kor.

Salgótarjáni Lapok. (Salgó-Tarján.) Főszerk. dr. Jungmann Rezső; fel. szerk. Dömötöri Németh Péter; kiadó-tulajd. Friedler Ármin. II. évf. Ára 10 kor.

Sárrét. (Berettyó-Ujfalu.) Szerk. Kiss Sándor; kiadó-tulajd. Adler Béla nyomdász. III. évf. Ára 8 kor.

Sárvári Hirlap. (Sárvár.) Szerk. Cséplő Ernő; kiadó-szerk. Husz Gyula. II. évf. Nyomt. Vörösmarty ny. Ára 8 kor.

Selmeczbányai Hiradó. (Selmeczbánya.) Szerk. és kiadó Kuti István; Joerges Ágost özv. és fia nyomd. XIV. évf. Ára 8 kor.

Somlyóvidéki Hirlap. (Devecser.) Szerk. Huss Gyula; kiadja a »Vörösmarty« nyomda. VIII. évf. Ára 8 kor.

Somogyi Ujság. (Kaposvár.) Szerk. és kiadó: Poór Sándor. Nyomt. Hagelmann Károly. X. évf. Ára 8 kor.

Sümeg és Vidéke. (Sümeg.) Szerk.

Éles Károly. Nyomt. Horváth Gábor. XI. évf. Ára 8 kor.

Szabadkai Közlöny. (Szabadka.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Szabados Sándor nyomdász. XXVIII. évf. Ára 4 kor.

Szabad Sajtó. (Zenta.) Szerk. Biró János nyomdász. II. évf. Hetenk. 3-szor.

Szabad Szó. (Szentes.) Főszerk. Mezőfi Vilmos. V. évf. Nyomt. Stefanovics István, Budapesten. Ára 4 kor.

Szakolczai Határőr. (Szakolcza.) Szerk. Weisz Samu; kiadó-tulajd. a Nyitramegyei irod. és ny. vállalat. I. évf. Nyomt. Kramár Vilmos. Ára 8 kor.

Szalontai Lapok. (Nagy-Szalonta.) Szerk. Nagy Márton és Kornstein Herman; lapkiadó-tulajdonos Reich Jakab nyomdász. XV. évf. Ára 8 korona.

Szamos. (Szatmár.) Szerk. dr. Hantz Jenő; kiadó-tulajd. Litteczky Endre a Szabadsajtó ny. XXXIV. évf. Hetenként kétszer. Ára 8 kor.

Szamosujvári Közlöny. (Szamosujvár.) Szerk. Bányai Ellemér. I. évf. Nyomt. Todorán Endre. Ára 8 kor.

Szarvas és Vidéke. (Szarvas.) Szerk. Benczur Sándor; kiadó-tulajd. Sámuel Adolf. Nyomt. a Szarvas és Vidéke ny. XIV. évf. Ára 8 kor.

Szarvasi Hirlap. (Szarvas.) Szerk.-tulajd. Benczur Sándor. II. évf. Nyomt. Dolesch József. Ára 8 kor.

Szarvasi Lapok. (Szarvas.) Szerk. Szikes Antal; Nyomt. Dantzky Sándor. XX. évf. Ára 10 kor.

Szatmár. (Szatmár.) Szerk. Bottyán Pál; kiadó-tulajd. Kalik és Szerémy nyomdászok. XXVIII. évf. Ára 5 kor. 60 f.

Szatmár és Vidéke. (Szatmár.) Szerk. dr. Fejes István; kiadó-tulajd. Morvai János nyomdász. XX. évf. Ára 6 kor.

Szatmármegyei Közlöny. (Nagy-Károly.) Szerk. Baudisz Jenő; tulajdonos Roth Károly nyomdász. XXVIII. évf. Ára 8 kor.

Szatmár-Németi. (Szatmár.) Szerk. Mátray Lajos; kiadó-tulajd. Weinberger testvérek. VII. évf. Ára 4 kor.

Szeghalomvidéki Hírlap. (Szeghalom.) Szerk. dr. Csák István. IV. évf. Nyomt. Riegel Zoltán. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Székely-Udvarhely. (Sz.-Udvarhely.) Szerk. és kiadó-tul. Betegh Pál nyomdász. IX. évf. Ára 8 kor.

Szenicz és Vidéke. (Szenicz.) Szerk. Várhely Izsó. I. évf. Nyomt. Kapsz Géza és Kramér Vilmos Nyitrán. Ára 8 kor.

Szentes és Vidéke. (Szentes.) Szerk. és kiadó-tulajd. dr. Mátéffy Ferencz, társszerk. Bánfalvi Lajos; Nyomt. a Szentes és Vidéke ny. XXIV. évf. Hetenként 2-szer. Ára 10 kor.

Szent-Gotthárd. (Szent-Gotthárd.) Szerk. és kiadó-tul. Wellisch Béla nyomdász. VIII. évf. Ára 8 kor.

Szepesi Hirnök. (Lőcse.) Szerk. Hensch Aladár; kiadó-tulajd. dr. Nagy Árpád. Nyomt. Reiss Jos. Th. XLI. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Szepesi Lapok. (Igló.) Szerk. Nikházi Frigyes; kiadó-tulajd. Cseténvi Emil. Nyomt. a »Tátra« ny. XIX. évf. Ára 8 kor.

Szilágy. (Zilah.) Fel. szerk. dr. Both István és ifj. Kapus Sándor; kiadó Seres Samu nyomdász. XXI. évf. Ára 8 kor.

Szilágy-Somlyó. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Bölöni Sándor nyomdász. XXI. évf. Ára 8 kor.

Szoboszló és Vidéke. (Hajdu-Szoboszló.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fehér Gábor. Nyomt. Plón Gy. XIII. évf. Ára 8 kor.

Szolnok-Doboka. (Deés.) Szerk. dr. Horváth Emil; kiadó Veress Dezső. Nyomt. Demeter és Kiss XXVIII. évf. Ára 12 kor.

Tapolcza és Vidéke. (Tapolcza.) Szerk. és kiadó-tulajd. Feleki Alajos. Nyomt. Löwy B. XIII. évf. Ára 10 kor.

Tapolczai Lapok. (Tapolcza.) Szerk. Kollányi Ödön; kiadó-tulajd. Löwy B. I. évf. Ára 10 kor.

Társadalmi Lapok. (Ujpest.) Szerk. és kiadó-tulajd. Sugár Bódog. Nyomt. Korvin test. VII. évf. Ára 8 kor.

Tata és Tóváros. (Tata.) Szerk. Fogassy Kázmér és Szomori S. Ferencz; laptulajd. Nobel Adolf nyomdász. VII. évf. Ára 8 kor.

Técső és Vidéke. (Técső.) Szerk. Katz Izsó I. évf. Nyomt. Vidor és Rosenthal M.-Szigeten. Hav. 2-szer. Ára. 4 kor.

Tenke és Vidéke. (Tenke.) Szerk. Jellinek József. II. évf. Nyomt. a kiadó Maár L. Vilmos. Ára 8 kor.

Tiszafüred. (Tiszafüred.) Szerk. Timon Tihamér György. I. évf. Nyomt. Goldstein L. Ára 8 kor.

Tiszavidék. (Szolnok.) Szerk. Merényi György. V. évf. Nyomt. a kiadó-tulajd. Wachs Pál.

Tokaj-Hegyalja. (Szerencs.) Szerk. és kiadó-tulajd. Simon József nyomdász. XI. évf. Ára 8 kor.

Tokaji Ujság. (Tokaj.) Szerk. dr. Engl Jakab és Mikola Árpád. II. évf. Nyomt. Gestetner Adolf. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Tolnamegyei Közlöny. (Szegzárd.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Boda Vilmos. Nyomt. Molnár Mór. XXXI. évf. Ára 12 kor.

Túrkeve. (Túrkeve.) Szerk. és laptul. Bentsik Emma. Nyomt. Fölföldy Györgyné. XIII. évf. Ára 8 kor.

Udvarhelyi Hiradó. (Székely-Udvarhely.) Szerk. és kiadó-tulajd. Becsek Aladár; nyomt. Becsek D. fia. VI. évf. Ára 8 kor.

Ugocsa. (Nagy-Szőllős.) Szerk. id. Králik József; lapkiadó-tulajdonos Doktor István nyomdász. XIX. évf. Ára 8 kor.

Ujpesti Közlöny. (Ujpest.) Szerk. és kiadó-tulajd. Mártonffy Imre. Nyomt. ifj. Kellner Ernő. XI. évf. Ára 8 kor.

Ung. (Ungvár.) Szerk. Bánóczy Béla; kiadó-tulajd. Székely és Illés nyomdászok. XII. évf. Ára 8 kor.

Ungvári Közlöny. (Ungvár.) Szerk. Schürger Ferencz; kiadó-tulajd. Lévai Mór nyomdász. XXV. évf. Ára 8 kor.

Váci Hirlap. Szerk. Kulcsár Ernő; kiadja Kovách Ernő. Nyomt. Mayer Sándor. XVII. évf. Ára 12 kor.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén.) Szerk.-kiadó Skarnitzl X. Fer. nyomdász. XXX. évf. Ára 8 kor. (Magyar és német szöveggel.)

Vármegye. (Alsó-Kubin.) Szerk. dr. Horváth József. I. évf. Nyomt. Trnkóczy József. Ára 12 kor.

Visó és Vidéke. (Felső-Visó.) Szerk. Cseh Nándor; kiadó-tulajd. a felső-visói társaság. Nyomt. Schiffmann H. VIII. évf. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Visói Hirlap. (Felső-Visó.) Szerk. és kiadó-tulajd. Aczél Ödön. Nyomt. Schiffmann H. Máramaros-Szigeten. IV. évf. Ára 8 kor.

Zalai Közlöny. (Nagy-Kanizsa.) Szerk. dr. Villányi Henrik; kiadó ifj. Wajdits József nyomdász. XLII. évfolyam. Ára 10 korona.

Zalamegye. (Zala-Egerszeg.) Szerk. dr. Csák Károly; szerk. és kiadó-tulajd. Udvardy Ignácz. Nyomt. Unger Antal. XXII. évf. Ára 8 kor.

Zaránd. (Brád.) Szerk. Brády Albert. II. évf. Nyomt. Róth Ferencz.

Zempléni Hirlap. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Pataky Miklós. Nyomt. a Pannonia. XI. évf. Ára 10 korona.

Zentai Hiradó. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Kabos Ármin nyomdász. VIII. évf. Ára 10 kor.

Zentai Közlöny. (Zenta.) Szerk. és kiadó-tulajd. Fekete Sándor nyomdász. XV. évf. Ára helyben 6 kor., vid. 8 korona.

Zólyom és Vidéke. (Zólyom.) Szerk. és tulajd. Friedmann Mór. Nyomt. Zólyom és Vidéke könyvny. VI. évf. Ára 8 korona.

Zólyomvármegyei Hirlap. (Zólyom.) Szerk. és kiadó-tulajdonos Nádosy Gyula nyomdász. XVII. évf. Ára 8 kor.

Zsombolya. (Zsombolya.) Szerk. és kiadó Porse Vilmos. Nyomt. Wunder Rezső kiadó. III. évf. Ára 6 kor.

Zsombolyai Közlöny. (Zsombolya.) Szerk. dr. Kallós Lajos. III. évf. Nyomt. Perlstein F.

Összesen 234.

IX. MEGYEI ÉS HIRDETÉSI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Országos Hirdetési Közlöny. Szerk. és tulajd. Gerő József. IX. évf. Nyomt. Európa. Hav. 2-szer. Ára 10 kor.

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun Vármegye Hivatalos Lapja. Szerk. Fazekas Agost és Szabó Géza. I. évf. Nyomt. Monorker. kny. Ára 12 kor.

Székesfővárosi Tudósító. Szerk. dr. Radó Károly. I. évf. Nyomt. Löblovitz Zsigmond. Ára 20 kor.

VIDÉKEN.

Abauj-Tornavármegye Hivatalos Lapja. (Kassa.) Szerk. Abauj-Tornavármegye alispáni hivatala. III. évf. Ára 6 kor.

Alsó Fehér Vármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Enyed.) Szerk. Cirner Ákos. I. évf. Nyomt. a részv. ny. Ára 10 kor.

Aradvármegye Hivatalos Lapja. (Arad.) Szerk. Hanthó Jenő. I. évf. Nyomt. Réthy Lipót és fia. Ára 6 kor.

Árvamegye Hivatalos Lapja. (Alsó-Kubin.) Szerk. Chityil Guidó I. évf. Nyomt. Trnkóczy József. Ára 12 kor.

Baranya Vármegye Hivatalos Lapja. (Pécs.) Szerk. és kiadja Várady Ferencz. Nyomt. Taizs József. VI. évf.

Bács-Bodrog Vármegye Hivatalos Lapja. (Zombor.) Szerk. Szalay Fri-

gyes. I. évf. Nyomt. Bittermann Nándor és fia. Ára 24 kor.

Barsvármegye Hivatalos Lapja. (Aranyosmaróth.) Szerk. Bodó János. I. évf. Nyomt. Dóczi ny. Ára 10 kor.

Békésvármegye Hivatalos Lapja. (Gyula.) kiadja a vármegye alispánja. VI. évf. Nyomt. Dobany János. Ára 8 kor.

Beregvármegye Hivatalos Lapja. (Beregszász.) Szerk. Nagy Ernő. I. évf. Nyomt. Haladás. Ára 4 kor.

Besztercze-Naszód Vármegye Hivatalos Lapja. (Besztercze.) Szerk. Takáts Károly. I. évf. Nyomt. Botschár Tivadar. Ára 18 kor.

Biharvármegye Hivatalos Lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Baranyi András. I. évf. Nyomt. Laszky Ármin Ára 7 kor.

Borsodvármegye Hivatalos Lapja. (Miskolsz.) Szerk. dr. Kazay László. I. évf. Nyomt. Forster, Klein és Ludvig. Ára 10 kor.

Csanádvármegye Hivatalos Lapja. (Makó) Szerk. Barna Sándor. I. évf. Ára 12 kor.

Csikvármegye Hivatalos Lapja. (Csikszereda.) Szerk. és kiadja az alispáni hivatal. II. évf. Megjelen havouk. kétszer.

Esztergomvármegye Hivatalos Lapja. (Esztergom.) Szerk. és kiadó Haan Rezső. I. évf. Nyomt. Buzarovics Gusztáv. Ára 10 kor.

Gömör-Kishont t. e. Vármegye Hivatalos Értesitője. (Rimaszombat.) Szerk. és kiadja a vármegyei alispáni hivatal. Szerk. Komáromy István aljegyző. Nyomt. Rábely Miklós. XIV. évf. Hivatalos hetilap. Ára 8 kor.

Győr szab. kir. város hivatalos Értesítője. (Győr.) XIII. évf.

Győrvármegye Hivatalos Értesítője. (Győr.) Nyomt. Gross testvérek. IV. évf. Havonként 2-szer.

Háromszékmegye Hivatalos Lapja. (Kézdi-Vásárhely.) Szerk. dr. Demeter Gyula; kiadja Háromszékvármegye alispáni hivatala. XX. évf. Nyomt. ifj. Jancsó Mózes. Havonként 2-szer. Ára 8 kor.

Hevesvármegye Hivatalos Lapja. (Eger.) Szerk. Puchlin Lajos. XXIX. évf. Nyomt. az egri ny. r. t.

Hivatalos Értesítő. (Segesvár.) Szerk. dr. Seiwert Vilmos; kiadja Nagy-Küküllő vármegye. XII. évfolyam. Nyomt. Horeth Fr. J. (Megszünt.)

Hivatalos Közlönye Torda-Aranyos vármegye törvényhatóságának. (Torda.) Nyomt. Füssy és Sztupjár. IV. évf.

Hontvármegye Hivatalos Közlönye. (Ipolyság.) Szerk. a vármegye jegyzői kara. XI. évf. Havonként 3-szor. Nyomt. Neumann Jakab. Ára 6 kor.

Járási Hivatalos Lap. (Nagyvárad.) Szerk. Nagy Márton. I. évf. Nyomt. Láng József.

Kolozsvármegye Hivatalos Közlönye. (Kolozsvár.) Szerk. Hory Béla, dr. Lásposi Hegedűs Árpád és dr. Pavlik Sándor. Nyomt. Gámán János örököse. XXVI. évf. Ára 8 kor.

Komáromvármegye Hivatalos Lapja. Szerk. Witausek Károly. I. évf. Nyomt. Freisinger Mór.

Körözvények. (Nagyvárad.) Biharvármegye alispánjától. Nyomt. Laszky Ármin. V. évf.

Liptóvármegye Hivatalos Közlönye. (Liptó-Szent-Miklós.) II. évf. Nyomt. Steier Izidor. Ára 4 kor.

Mosonvármegye Hivatalos Lapja. (Magyar-Óvár.) Szerk. Skultéti Miklós. I. évf. Nyomt. Czéh Sándor.

Nógrádvármegyei Hivatalos Értesitő. (B.-Gyarmat.) Kiadja a vármegyei jegyzői hivatal. Nyomt. a balassagyarmati könyvnyomda r. t. LX. évf. Hetenként. Ára 8 kor.

Nyitravármegye Hivatalos Lapja. (Nyitra.) Szerk. dr. Szathmáry István I. évf. Nyomt. Neugebauer Nándor. Ára 8 kor.

Pozsony Vármegye Hivatalos Lapja. (Pozsony.) Szerkeszti és kiadja Klempa Bertalan alispán. Nyomt. Wigand F. K. XII. évf. Havonként 2—3-szor. Ára 4 kor.

Sárosvármegye Hivatalos Lapja. (Eperjes.) Szerk. és kiadja Sáros vármegye alispáni hivatala. Nyomt. Kósch Árpád. VIII. évf. Hetenként. Ára 4 kor.

Somogyvármegye Hivatalos Lapja. (Kaposvár.) Szerk. és laptulajd. Roboz István. XXII. évf. Kiadó Hegelmann Károly nyomdász.

Sopronvármegye Hivatalos Lapja. (Sopron.) Szerk. Zalka Pál; kiadja Sopronvármegye törvényhatósága. Nyomt. Röttig Gusztáv. III. évf. Ára 2 kor.

Szabolcsvármegye Hivatalos Lapja. (Nyiregyháza.) I. évf. Nyomt. Jóba Elek.

Szatmárvármegye Hivatalos

Lapja. (Nagy-Károly.) Szerk. Kerekes Zsigmond. I. évf. Nyomt. Róth Károly. Ára 10 kor.

Szebenvármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Szeben.) Szerk. Schieb Viktor. I. évf. Nyomt. Reisszenberger A. Ára 10 korona.

Szilágyvármegye Hivatalos Lapja. (Zilah.) Szerk. dr. Somogyi Kálmán. I. évf. Nyomt. Seres Samu.

Tolnavármegye Hivatalos Lapja. (Szekszárd.) Szerk. Székely Ferencz; kiadó Molnár Mór nyomdász. I. évf. Ára 12 kor.

Torontálvármegye Hivatalos Lapja. (Nagy-Becskerek.) Szerk. Bielik Antal. XIX. évf. Nyomt. Pleitz Fer. Pál.

Trencsén Vármegye Hivatalos Közlönye. (Trencsén.) Szerk. Baross Jusztin alispán; kiadja Skarnitzl X. Ferencz nyomdász. Hav. 2-szer. XIII. évf. Ára 4 kor.

Turóczvármegye Hivatalos Lapja. (Turócz-Szentmárton.) Szerk. dr. Beniczky Ákos. I. évf. Nyomt. Moskóczy Ferenczné. Ára 8 kor.

Udvarhelyvármegye Hivatalos Lapja. (Székely-Udvarhely.) Szerk. Gróf Lázár Ádám; kiadja Betegh Pál nyomdász. I. évf. Ára 6 kor.

Ungvármegye Hivatalos Lapja. (Ungvár.) Szerk. Bánóczy Béla I. évf. Ára 12 kor.

Vármegyei Hivatalos Lap. (Sátoralja-Ujhely.) Kiadja Zemplén vármegye. II. évf. Nyomt. a »Zemplén« ny. Ára 8 kor.

Vármegyei Közlöny. (Torda.) kiadja Torda-Aranyosmegye alispánja. I. évf. Nyomt. Füssy és Sztupjár. Ára a főlappal 16 kor.

Veszprémvármegyei Hivatalos Lap. (Veszprém.) Szerk. dr. Horváth Lajos. V. évf. Nyomt. Dunántúli könyvnyomda.

Zalavármegye Hivatalos Lapja. (Zalaegerszeg.) Szerk. Bődy Zoltán és Kauffman Mátyás. I. évf. Nyomt. Tahy Rozália. Ára 4 kor.

Zemplénmegye. (Sárospatak.) Szerk. Molnár János. I. évf. Nyomt. Szeinfeld Jenő. Ára 8 kor.

Zólyomvármegye Hivatalos Lapja. (Beszterczebánya.) Szerk. és kiadja Zólyomvármegye alispáni hivatala. IV. évf. Nyom. Machold F. Ára 4 kor.

Összesen 54.

X. VEGYES MELLÉKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Állandó Havi Értesítő. I. évfolyam. A »Gyógyszerészi Értesítő« melléklete.

A Budapesti Közlöny Hivatalos Értesitője. XXXI. évf. Hetenként hatszor.

A »Budapest« Regénycsarnoka. Heti melléklap. XXI. évf.

Curiai Határozatok. A »Jogtudományi Közlöny« melléklapja.

Gazdasági Ismétlő Iskola. A »Néptanítók Lapja« melléklapja.

Gyermekorvos. A »Budapesti Orvosi Ujság« melléklapja I. évf.

Hiteles Sorsolási Értesítő. »A Magyar Pénzügy« melléklete. Nyomt. Neuwald Illés Hav. 2-szer.

Honvédorvos. A »Gyógyászat« havi melléklete.

Jogesetek. XIX. évf. Melléklet a »Jog«-hoz és az »Ügyvédek Lapjá«-hoz.

Katholikus Tanügy. A »Magyar Állam« melléklapja. Szerk. dr. Zelliger Vilmos. IX. évf. Ára 4 kor.

Képes Olvasótár. »Tolnai Világlap«-ja melléklapja. II. évf. Nyomt. »Európa«.

Közegészségügy és Törvényszéki Orvostan. Szerk. Fodor József, tanár. Az »Orvosi Hetilap« mellékletei.

Luther-társaság Egyházirodalmi Értesítője. Az »Evangelikus Családi Lap« havi melléklete. III. évf.

Magyar Család. A »Magyarság« szépirodalmi melléklete.

Magyar Gazda. A »Politikai Ujdonságok« havi melléklete.

Magyar Gazda. Szerk. Bálint Garda. »Magyar Néplap« szakmelléklete. I. évf. Nyomt. és kiadja a Pazmaneum. Ára 4 kor.

Magyar Könyvészet. A »Corvin« havi melléklete. Szerk. Rényi Károly.

Magyar Lloyd. A »Magyar Kereskedők Lapja« heti melléklete. XXIII. évf.

Nyilvántartás. A »Rendőri Lapok« melléklapja. VIII. évf. (Magyar és német szöveggel.)

A »Pénzügyi Közlöny« melléklapja.

Posta- és Távirdai Közlemények. Melléklet a M. kir. Posta- és Távirdai Rendeletek Tárához.

Regénytár. A »Vasárnapi Ujság« heti melléklete. IX. évf.

Rendőri Közlöny. A »Belügyi Közlöny« melléklapja. XXXII. évf.

Sorsolási Tudósító. A »Pénzügyi Ujság« melléklete. VIII. évf.

Szemészet. Az »Orvosi Hetilap« mellett. Szerk. Schulek Vilmos tanár iskolája. Évi 4 szám.

Szépirodalmi Kert. Szerk. Cziklay Lajos. Heti melléklet a »Magyar Állam«-hoz. XVII. évf.

Szövetkezés. A »Hazánk« félhavi melléklete. XIV. évf.

Uj Budapest. A »Budapest« képes heti melléklete (Élczlap.) XXV. évf. Ára a főlap nélkül 6 kor.

Vasárnap. A »Hazánk« heti melléklapja.

Világkrónika. A »Vasárnapi Ujság« s »Politikai Ujdonságok« s a »Képes Néplap« melléklapja. XXVII. évf.

VIDÉKEN.

Borsodvármegye Hivatalos Értesitője. (Miskolcz.) A »Borsod« melléklete.

Haladás. (Nagyvárad.) a Népnevelési Közlöny melléklapja.

Hűbele Balázs. (Arad.) Az »Aradi Hiradó« élczlap melléklete.

Hüvelyk Matyi. (Szeged.) A »Szegedi Napló« melléklete X. évf.

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) A »Politikai Ellenőr« társlapja. I. évf.

Szabadkai Független Ujság. (Szabadka.) A »Szabadkai Friss Ujság melléklete.

Temesvármegye Hivatalos Lapja. (Temesvár.) »Délmagyarországi Közlöny« melléklete. Hetenként 2-szer. XIII. évffolyam.

Toll. (Nyitra.) A »Nyitramegyei Ellenőr« havi melléklete.

Uj Lap. (Székesfejérvár.) Kiadja Kirisits Bódog. II. évf.

Uj Lap. (Kolozsvár.) Szerk. Benkő Sándor. II. Nyomt. Gámán János örökösei. Kolozsvári. . . . melléklete. (Megszünt.)

Összesen 40.

ÖSSZEGEZÉS.

Hirlapirodalmunk *számarányát* 1902. és 1903. évben a következő kimutatásban tüntethetjük föl:

	1903.	1902.	Lett:
I. Politikai napilapok	102	90	+ 12
II. Politikai hetilapok	90	92	— 2
III. Vegyes tartalmu képes lapok	13	14	— 1
IV. Egyházi és iskolai lapok	54	52	+ 2
V. Szépirodalmi és vegyes tart. lapok	24	23	+ 1
VI. Humorisztikus lapok	22	23	— 1
VII. Szaklapok	284	286	— 2
VIII. Vidéki lapok nem politikai tartalommal	234	233	+ 1
IX. Hirdetési lapok ...	54	27	+ 27
X. Vegyes melléklapok	40	43	— 3
Összesen:	917	883	+ 34

II.

A hazai nem-magyar nyelvü hirlapirodalom.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

I. TÖBBNYELVŰ LAPOK.*

Szaklapok és vegyes tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Általános Műszaki Értesítő. Allgemeiner Technischer Anzeiger für Ungarn. És melléklete: **Aczél és Vas.** Stahl und Eisen. [Magyar és német.] VII. évf.

Általános Szeszipari Közlöny. [M. és német.] VI. évf.

Bőripar. Ungarische Gerber-Zeitung. [M. és német.] X. évf.

Budai Hirlap. Ofner Journal. [M. és n.] II. évf.

A Budapesti Áru- és Értéktőzsde Hivatalos Árjegyző Lapja. Amtliches Cursblatt der Budapester Waaren- und Effecten-Börse. [M. és n.] XL. évf.

Budapesti Lakáshirdető. Budapester Wohnungsanzeiger. [M. és n.] XVI. évf.

Commercielle Rundschau. Kereskedelmi Szemle. [Német főlap, magyar *melléklappal.*] VII. évf.

Dohányárusok Közlönye. Organ der Tabak-Gross- und Kleinverschleisser Ungarns. [M. és n.] XI. évf.

Épitőmunkás. Der Bauarbeiter. [M. és n.] IX. évf.

Értesítő. A. m. kir. tengerészeti hatóság hiv. lapja. — Avvisatore. (Fiume.) (A »La Bilancia« melléklapja.) [M. és olasz.] ? évf.

Glücksbote. Szerencse-Hiradó. (Sorsolási tudósító). [M. és német.] ? évf.

Ipari és Műszaki Értesítő. Centralblatt für Industrie und Technik. [M. és n.] I. évf.

Italmérők és Italárusok Közlönye. Schanklizenzer-Zeitung. [M. és német.] VI. évf.

Kivándorlási Értesítő. [M., n., horvát és tót.] (Budapest és Fiume) I. évf.

Könyvkötők Lapja. [M. és n.] V. évf.

Magyar Borkereskedelem. Ungarischer Weinhandel. [M. és n.] III. évf.

Magyar Bőripar. — Ungarische Lederindustrie [M. és n.] X. évf.

Magyar Czukoripar. Die Ungarische Zuckerindustrie, *és melleklete:* A Czukorrépa-Termelő. — Der Zuckerrüben-Producent. [M. és n.] XII. évf.

Magyar Fém- és Gépipar. Ungarische Metall- und Maschinen-Industrie. [M. és n.] XIII. évf.

Magyar Gépvásár. Der ungarische Maschinenmarkt. [M. és u.] I. évf.

Magyar Grafikus. [M. és n.] I. évf.

M. Kir. Postai és Távirda-Rendeletek Tára. Sbornik kr. ug. Postanskih; *és:* Brzovajnih Naredabah. [M. és horvát.] Kiadja a m. kir. kereskedelemügyi miniszter. XVIII. évf.

Magyar Malom-Közlöny. Ungarische Mühlen-Nachrichten. [M. és német.) V. évf.

Magyar Sörfőzők és Komlótermelők Lapja. Ungarische Brauer- und Hopfen-Zeitung. [M. és n.] II. évf.

Magyar Üveg- és Agyagipar. Ungarische Glasindustrie und Keramik. [M. és n.] III. évf.

* A magyar (illetőleg német) nyelvűek közé is fel vannak véve, az összes létszámot tehát ez a rovat nem gyarapitja.

Magyar Vas- és Gépujság. Ungarischer Metallarbeiter. [M. és n.] XXI. évf.

Mercur, hiteles sorsolási tudósító. Authent. Verlosungs-Anzeiger. [M. és n.] XXXIII. évf.

Művezetők Lapja. Werkmeister-Zeitung. [M. és n.] VI. évf.

Nemzetközi Nyilvántartás. La Sûreté Internationale. Internationale Evidenz. [M., német és franczia.] A Rendőri Lapok melléklapja. VIII. évf.

Népszava. Volksstimme [M. és ném.] XXXI. évf.

Országos-Vásári Értesítő. Jahresmarkt-Anzeiger. [M. és n.] I. évf.

Palánkai Járási Közlöny. (Német-Palánka.) [M. és n.] I. évf.

Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Szabályrendeletek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. domobranstvo. Normativne naredbe. [M. és horvát.] XXIX. évfolyam.

Rendeleti Közlöny (a m. kir. honvédség számára). Személyes ügyek. — Viestnik Naredabah. Za kr. ug. domobranstvo. Osobni poslovi. [M. és horvát.] XXIX. évf.

Rendőri Lapok (Magyar Csendőr). [M. és n.] XI. évf.

Sorsolási Közlöny. [M. és n.] XVII. évf.

Tojás és Vaj. Eier und Butter. [M. és n.] II. évf.

Typographia. Gutenberg. [M. és n.] XXXV. évfolyam.

Ungarische Wochenschrift. Független Magyar Hetilap. (M. és n.) IX. évf.

Unio. A Bpest-Székesfőv. Sütők . . . Ipartestülete hivatalos szakközlönye. [M. és n.] VIII. évf.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja. Fachblatt der Eisen- und Metallarbeiter. [M. és n.] VII. évf.

Zenelap. [Ném. mellléklettel.] XVII. évf.

Zenevilág. [Időnként német melléklettel.] IV. évf.

Zenélő Magyarország. La Hongrie Musicale. (Zeneművek, részben franczia és német feliratokkal.) X. évf.

Összesen 44.

VIDÉKEN.

Aesculap. (Sopron.) [Magyar és német.] I. évf.

Bácskai Ujság. Bácskaer Zeitung. (Apatin.) [M. és n.] VIII. évf.

Brassói Értesítő. Kronstädter Anzeiger. (M. és n.) III. évf.

Buziáser Anzeiger. Buziási Hiradó. (M. és n.] IV. évf.

Délmagyarország. Južna Ugarska. (Vaiszka-Szabadka.) [M. és szerb.] II. évf.

Mosonvármegye. (M.-Óvár.) [M. és német.] V. évf.

Muraköz. Medjimurje. [M. és horvát.] XX. évf.

Nagyszombati Hetilap. Tyrnauer Wochenblatt. [M. és n.] XXXV. évf.

Neutraer Zeitung. Nyitrai Hirlap. (l. a németek közt.) XIV. évf.

Nyitrai Lapok. Neutra-Trenchiner Zeitung. (Nyitra.) [M. és n.] XXXIV. évf.

Szent-Gotthárd. St.-Gotthard. [M. és n.] VIII. évf.

Szepesi Hirnök. Zipser Bote. (Lőcse.) [M. és n.] XLI. évf.

Telecska. (Kula). [M. és n.] XXI. évf.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén). [M. és n.] XXX. évf.

Összesen 14.

KÜLFÖLDÖN.

Magyar Hirmondó. (Ohio, Cleveland.) [M. és angol.] IV. évf.

Összesen 1.

II. NÉMET LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Allgemeine Jüdische Zeitung. (Héber betükkel.) Szerk. tul. Grossberg Lipót. Ny. Fried és Krakauer. XVI. évf. Heti 5 szám. Ára 20 kor.

Budapester Tagblatt. Fel. szerk. Bolgár Ferencz; kiadja »Európa« r. t. Ny. »Európa.« XX. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Extrablatt. A *Neues Budapester Abendblatt* lenyomata. V. évf.

Montagblatt. Fel. szerk. tul. Viola Miksa. Ny. Schlesinger és Kleinberger. XV. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Neues Budapester Abendblatt. Szerk. Singer Arthur, kiadó ő és Barna Tódor. Ny. »Kosmos«. V. évf. Napilap. Száma 2 fillér.

Neues Kleines Journal. Szerk. Vida Bódog, tul. »Európa« r. t. Ny. »Európa.« VII. évf. Ára naponta 2 fill.

Neues Pester Journal. Fel. szerk. Bródy Lajos; kiadó-tul. Bródy Zsigmond. Ny. »Hungaria« ny. XXXII. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Neues Politisches Volksblatt. Fel. szerk. dr. Fleischmann Sándor; kiadó tul. Mérey Miksa. Ny. »Kosmos.« XXVII. évf. Napilap. Ára 20 kor., a »Witzrakete« melléklappal együtt 22 kor 40 fill.

Pester Correspondenz. Szerk. Kiadó Lichtenstein F. Lajos. Kövön ny. Pressler Mihály. XL. évf. Napilap. Ára 600 kor.

Pester Lloyd. Fel. szerk. dr. Falk Miksa; kiadó, ny. a »Pesti Lloyd-Társulat« XLIX. évf. Napilap, estilappal. Ára 44 korona.

Politisches Volksblatt. Fel. szerk. Sipos J.; kiadó tul. a »Hungaria« vállalat. Ny. »Hungaria« XXIX. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Összesen 11.

VIDÉKEN.

Deutsches Tagblatt für Ungarn. (Temesvár.) Főszerk. Orendi-Hommenau Viktor; fel. sz. Feisthammel Kálmán. Kiadó: »Gutenberg«-társ. Jokl Jakab és Társa. Ny. »Gutenberg« ny. IV. évf. Napilap. Ára 18 kor.

Donau-Temes-Bote vorm. Banater Post. (Pancsova.) Szerk. tul., ny. Wittigschlager K. XXXIV. évf. Hetenként két szám. Ára 16 kor.

Der Freimütige. (Südungarisches Volksblatt.) (Temesvár.) Fel. szerk. és tul. Blaskovics Ferencz. Ny. »Délmagyarorsz. ny.« XVIII. évf. Hetilap. Ára 9 kor.

Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) Főszerk. Lenkei Lajos, fel. sz. Verbói Ármin, tul. Guttmann J. özv. Ny. »Pécsi irodalmi és kny. r. t.« XXXIV. évf. Hetenként 2 szám. Ára 16 kor.

Gleichheit. (Bécsujhely.) Szerk. Ausofsky Alajos. Kiadótul. az alsó-ausztriai IX. választókerület szocziáldemokracziája. Ny. [Lajta-Szt-Miklós] Stiborsky Fülöp. IX. évf. Hetilap. Száma 10 fill.

Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Roth Frigyes; kiadó ny. Reissenberger Adolf. CXIX. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Kronstädter Zeitung. (Brassó.) Fel. szerk. Wächter Guidó; kiadótul. Gött János fia. Ny. Gött J. fia. LXVII. évf. Napilap. Ára 19 kor. 20 fill.

Der Landbote. (Temesvár.) Szerk. tul. Kraushaar Károly; tul. Kraushaar és Emmer. Ny. Csanádegyházmegyei ny. XXXII. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Neue Temesvárer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Dévay Ferencz; tul. kiadó Steger E. utódai. XXXVI. évf. Napi lap. Ára 32 kor.

Neue Zeitung. (Sopron.) Szerk. dr. Arnhold Károly és Breyer Mór. Ny. Röttig Gusztáv. VI. évf. Ára 14 kor.

Oedenburger Zeitung. (Sopron.) Fel. szerk. Marbach Ernő; kiadó ny. Romwalter Alfréd. XXXVI. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Pressburger Presse. (Pozsony.) Szerk. tul. Engyeli Jenő. Ny. Alkalay Adolf és fia. VI. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Pressburger Tagblatt. (Pozsony.) Szerk. Gaibl Sándor; kiadó ny. Kath. irodalmi r. t. VII. évf. Napilap. Ára 16 kor.

Pressburger Zeitung. (Pozsony.) Fel. szerk. Lövő Rudolf; kiadó tul. ny. Angermayer Károly. CXL. évf. Napilap esti lappal. Ára 24 kor.

Radikal (előbb: Oedenburger Rundschau.) (Sopron.) Szerk. tul. Zsombor Géza. IX. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Reform (előbb: Westungarische Volks-Zeitung.) (Pozsony). Szerk. kiadó Zalkai L. Alajos. Ny. Kath. Irod. Részv.-Társ. VIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Ruthenische Revue. (Bécs.) Szerk. Sembratovycz Román. Kiadótul. (Lemberg) a ruthén nemzeti bizottság. Ny. (Sopron) Litfass utóda Röttig Gusztáv. I. évf. Félhavi lap. Ára 6 kor.

Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. (Nagy-Szeben.) Lapvezér Häner Henrik; főszerk. dr. Schuller Rudolf, fel. szerk. Teutsch Gyula; kiadó ny. Drotleff József. XXX. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Südungarischer Bote. (Lugos.) Szerk. tul. Reiner Adolf; ny. Weiss és Sziklai. V. évf. Heti 3 szám. Ára 16 kor.

Südungarische Bürger-Zeitung (előbb: **Torontaler Zeitung**). (Perjámos.) Szerk. tul. ny. Pirkmayer Alajos. VII. évf. Heti lap. Ára 3 kor.

Südungarische Reform. (Temesvár.) Szerk. tul. ifj. Steiner Károly. Ny. »Unio« XV. évf. Napilap. Ára 28 kor.

Südungarn. (Lugos.) Szerk. Teichner Emil. Ny. Szidon József. XI. évf. Heti 2 szám. Ára 16 kor.

Temesvarer Zeitung. (Temesvár.) Fel. szerk. Barát Ármin; kiadó-tul. Heim Antal. Ny. Délmagyarországi kny. LII. évf. Napilap. Ára 32 kor.

Der Volksfreund. (Szombathely.) Fel. szerk. és kiadó ny. Gabriel A. XXI. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Westungarisches Volksblatt. (Sopron.) Szerk. Beitl Károly ; tul. az alapítók. Ny. Török és Kremszner. X. évf. Heti 3 szám, és külön egyheti népkiadás; ára 12 kor., a népkiadás 5 kor. 20 fillér.

Westungarischer Grenzbote. (Pozsony.) Fel. szerk. Mauthner Gusztáv; kiadó tul. Simonyi Iván. Ny. Zindl József. XXXIV. évf. Napilap. Ára 28 kor. 80 fill.

Összesen 26.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Der Aktionär. Szerk. Pöspök K. Ny. »Pazmaneum.« I. évf. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

Amtliche Nachrichten. Kiadó Cs. kir. szab. Kassa-Oderbergi vasut. Ny. »Pesti kny. r. t.« . . . évf.

Auslegungen des k. ung. Patentamtes. Szerk. Révi Gyula. Kiadja a fölesküdt szabadalmi ügyvivők egyesülete. Ny. Neuwald Illés III. évf. Hetilap. Ingyen.

Bank- und Handels-Zeitung. Szerk. Basch Lajos. Ny. Révai és Salamon. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 3 kor.

Der Bau-Unternehmer und Lieferant. (A »Vállalkozók Lapja« német kiadása.) Fel. szerk. Sós Salzer Izor; kiadótul. Salzer I., Lakatos L. és Bendik G. Ny. »Otthon kny.« XXII. évf. Havi 3 szám. Ára 16 kor.

Budapester Feuilleton-Correspondenz. Szerk. kiadja Blumgrund E. Ny. Muskát Béla. II. évf. Havi 2 szám. Ára megegyezés szerinti.

Budapester Montagszeitung. Szerk. tul. Büchler Baján Vilmos. Ny. ifj. Kellner Ernő. VII. évf. Évente csak nehány szám. Ára 8 kor.

Caprice. Szerk. tul. Fekete A. Ny. Pesti kny. r.-t. II. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Central-Blatt für Glas-Industrie und Keramik. (Bécs.) Főszerk.-kiadó Loewenthal Hermann. Szerk. Nelken Siegfried. Ny. (Pozsony.) Alkalay Ad. és fia. XXIII. évf. Félhavi lap. Ára 12 kor.

Christliches Volksblatt. Szerk. Auer István; tul. Molnár János. Ny. »Stephanaeum« ny. VIII. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Commercieller Anzeiger. Fel. szerk. tul. Stein Mór és Zwillinger Emanuel »Assistenz« irodája. Ny. Gross és Grünhut. XXXIII. évf. Heti lap. Ára 24 kor.

Commercieller Beobachter. Szerk. tulajd. Zwillinger Lipót. Ny. Weissenberg Ármin. XII. (»XXXIII.«) évf. Heti lap. Ára 24 kor.

Commercielle Rundschau. (Kereskedelmi Szemle.) Szerk. kiadó Vécsei Leo. Ny. Gross és Grünhut. VII. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Cyankali. Szerk. Manswirth L. Ny. Löbl Dávid és fia. XXIII. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor.!

Eisenbahn-Tarif- und Verkehrs-Anzeiger. Szerk. kiadó Weiszmayer Brúnó. Ny. Gelléri és Székely. VII. évf. Havi 2 szám. Ára 20 kor.

Finanzielle Blätter. Fel. szerk. Pick Ignácz. Ny. Zeisler M. *Megjelenik bizonytalan időközökben, ismétlődő tartalommal.* Más című zuglapokkal azonos. Ára 20 kor. (!)

Finanzieller Ratgeber. Szerk.-kiadó Karczag Jenő. Ny. Beer és Társa. I. évf. Havi 2 szám. Ára 10 kor.

Das Freie Wort. (Melléklap a »Szabad Szó«-hoz.) Főszerk. Mezőfi Vilmos. V. évf. Hetilap. Ára 1 kor.

General-Anzeiger. Szerk. Krausz Sándor. Ny. Löblovitz Zsigmond. »XVII.« évf. *Megjelenik bizonytalan időközökben.* Ára 16 kor. (!) *Azonos az* **Ung. Handels-Museum** cz. zuglappal.

Glücksbote. (Szerencse-Híradó.) [A Sorsolási Tudósító lenyomata.] Szerk. Aradi Rezső. Ny. Neuwald Illés. ? évf. Havi 2 szám. Ára 3 kor.

Handels- und Gewerbeblatt. Szerk. »Paul Gábor«. (A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.)*

Hans-Jörgel. Szerk.-kiadó Czukelter Ferencz. Ny. Neuwald Illés. XXVI. évf. Kétheti lap. Ára 16 kor., nyilvános helyiségeknek 12 kor.

Heitere Blätter. Fel. szerk. Hátsek Adolf; társszerk. Schönmann Vilmos. Ny. »Európa« ny. X. évf. Hetilap. Ára 8 korona.

Internationale Artisten-Revue. Fel. szerk. és kiadó-tul. Kiss Dávid. Ny. Markovits és Garai. XIII. évf. Havi 3 szám. Ára 12 kor.

Internationale Kapitalisten-Zeitung. Szerk. tul. Mandel Henrik. Ny. Czettel és Deutsch. »XIII.« évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Kleines Journal. Fel. szerk. Fischer Mór. Ny. Vigyázó Tivadar. VII. évf. Havi 2 szám. Ára 16 kor.

Local-Zeitung. A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.*

Mauthner's Führer durch Feld und Garten. Szerk. kiadó Mauthner Ödön magkereskedése. Ny. »Athenaeum.« V. évf. Heti 2 szám. ingyen.

Möbelwagen-Evidenz-Blatt. Az »Eisenbahn-Tarif . . . . Anzeiger« kiadása, havi 2 szám. VII. évf. Ingyen.

Nationalökonomische Blätter. Szerk. tul. Friedmann L. Ny. Gross és Grünhut. XXIX. évf. Heti lap. Ára 16 korona.

Neue Zeit. Szerk. »Morgenstern T.« *a* **Finanzielle Blätter**-*rel azonos.*

Oest-Ung. Journal. A **Finanzielle Blätter**-rel *azonos.*

Populäre Finanz-Revue. Szerk. Mandel Henrik. Ny. Czettel és Deutsch. »XIII.« évf. Havi 3 szám. Ára 4 kor.

Saphir's Styx. Szerk. Rózsafy Manó. Ny. Neuwald Illés. XXXIV. évf. Félhavi lap. Ára 10 kor.

Ungarische Allgemeine Verkehrs-Zeitung. Szerk. tul. Schreiber Adolf örököse Andics Jusztina. Ny. Műszaki Irod. és Nyomdai Vállalat (Feldmann Mór.) XXV. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Ungarische Bauzeitung. Szerk. tul. Sommer József. (Ujpest.) Ny. »Franklin« társulat. VIII. évf. Havi 3 szám. Ára 20 kor.

Ungarisches Handelsblatt. Szerk. tul. »Kelemen B.« Az **Oest.-Ung. Journal**-lal *azonos,* csakhogy ára 24 korona. (!)

Ungarisches Handels-Museum. Szerk. Braun (Bokor) A. Ny. Löblovitz Zsigmond. XVII. évf. *Megjelenik bizonytalan időközökben.* Ára 16 kor. (!) *Azonos a* **General-Anzeiger**-*rel, l. ezt.*

Ungarischer Holzhändler. (A »Magyar Fakereskedő« német fordítása.) Szerk. és tul. Székely Ignácz. Ny. »Fővárosi ny. és vonalozó r.-t.«, utóbb Révai és Salamon. X. évf. Havonta kétszer. Ára 4 kor., a magy. kiadással együtt 10 kor.

Der Ungarische Israelit. Fel. szerk. dr. Bak Illés; tul. Bak Ignácz özv. Ny. Márkus Samu. XXX. évf. Ára 12 kor.

Ungarischer Metallarbeiter. Szerk. tul. Nagel J. Ny. Pesti könyvnyomda-Részvény-Társaság. XXI. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Ungarische Medizinische Presse. Szerk. és kiadó dr. Tuszkai Ödön. Ny. Gelléri és Székely. VIII. évf. Heti lap. Ára 10 kor

Ungarische Montan-Industrie- und Handelszeitung. Szerk. és kiadó Silberstein Arnold. Ny. Márkus Samu. IX. évf. Félhavi lap. Ára 20 kor.

Ungarischer Weinbau. Szerk. Baross Károly és dr. Drucker Jenő; tul. Baross K. Ny. »Pátria« ny. r. t. VII. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Ungarische Wochenschrift. Független Magyar Hetilap. Főszerk. Gábel Gyula, szerk. dr. Benkő Géza. Ny. Gross és Grünhut. IX. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Volksblatt. Fel. szerk. »István gazda.« Ny. »Franklin« társulat. X. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Volkswirthschaftliche Sonntags-Revue. Fel. szerk. és tul. Reinitz Tódor. Ny. Neuwald Illés. XXVI. évf. Hetilap. Ára 24 kor.

Die Witzrakete. (Melléklap a Neues Polit. Volksblatthoz.) Szerk.? Kiadó a N. P. Vbl. társaság. IX. évf. Ára: a főlap előfizetőinek 2 kor. 40 fill., különben 9 kor. 60 fill.

Összesen 48.

VIDÉKEN.

Allgemeiner Anzeiger. (Sopron.) Kiadó: Kuppis Uzor. Ny. Röttig Gusztáv. II. évf. Hetilap. Ára 8 kor. (Megszünt.)

Allgemeine Oesterreichische Privat-Beamten-Zeitung. Szerk. (Bécs.) Ny. (Pozsony.) Alkalay Adolf és fia. ?

Allgemeine Wochenschrift. (Sopron.) Szerk.? Ny. Litfass Károly. I. évf.

Assecuranz- und Finanz-Globus. Szerk. (Bécs.) Loewenthal Hermann. Ny. (Pozsony.) Alkalay Adolf és fia. XXII. évf. Havi 3 szám. Ára 20 kor.

Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.) Fel. szerk. és kiadó Fuchs Emil. Ny. Fuchs Emil és Társa. XLVIII. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Bácskaer Volksblatt. (Zombor.) Fel. szerk. és tul. ny. Oblat Károly. XV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Die Berzava. (Resiczabánya.) Szerk. kiadó, ny. Popovics Miklós. XXVIII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Bistritzer Wochenschrift. (Besztercze.) Szerk. kiadó Schell Károly. Ny. Csallner Károly. XXXII. évf. Hetilap. Ára 8 kor. 80 fill.

Bistritzer Zeitung. (Besztercze.) Szerk. kiadó Hann János. Ny. Botschar Tódor. XIII. évf. Ára 8 kor.

Bogsáner Zeitung. Krassó-Szörényer Post. (Német-Bogsán.) Szerk., tul. ny. Rosner Adolf. XII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Deutsch-ungarischer Volksfreund. (Temesvár.) Szerk. tul. Orendi-Hommenau Viktor. Ny. »Délmagyarországi kny.« (Csirovits T. D.) IV. évf. (előbb a **Deutsches Tagblatt für Ungarn**nak vasárnapi kiadása volt.) Hetilap. Ára 8 kor.

Dettaer Zeitung. (Detta.) Fel. szerk. Drechsler Bernát; kiadótul., ny. Tringl és Kirsch. XXIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Der Friedensbote. Szerk. Schmidt C. E. (Pozsony); kiadó Scholtz Ödön (Agfalva). Ny. Wigand F. K. (Pozsony). 1902/1903. VI. évf. Kétheti lap. Ára 2 kor.

Gross-Becskereker Wochenblatt. Fel. szerk. Mayer Rudolf; kiadó ny. Pleitz Ferencz Pál. LIII. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Gross-Kikindaer Zeitung. (N.-Kikinda.) Szerk. tul. Kolb Vilmos; fel. szerk. Adam Dávid. Ny. Gajin (előbb Milenkovits) ny. XXIX. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Gross-Kokler Bote. (Segesvár.) Szerk. tul. ny. Horeth J. Frigyes. XXV. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Günser Anzeiger. (Kőszeg.) Fel. kiadó Feigl G. Adolf. Ny. Feigl Frigyes. XXX. évf. Hetilap. Ára 7 kor. 60 fill.

Handels-Anzeiger. (Bécs.) Szerk. kiadó Landesberg S. Ny. (Sopron) Röttig Gusztáv. XII. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor. (Megszünt.)

Hermannstädter Vergnügungs-Anzeiger (a Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt melléklete.) (N.-Szeben.)

Illustrirte Feuerwehr-Zeitung. (Pozsony.) Szerk. Groidl Gyula. Tul. ny. Csallner Károly (Besztercze). XIX. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Internationale Mineralquellen Zeitung. (Bécs.) Fel. szerk. Deutsch Gusztáv. Kiadótul. Hirschfeld Lajos. Ny. (Sopron) Röttig Gusztáv. IV. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Karansebeser Wochenblatt. (Karánsebes.) Szerk. tul. Jacobovits József. Ny. Fleissig Lipót. XVI. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Károlyfalvaer Wochenblatt. [Lenyomat a Neue Werschetzer Zeitungból.] (Károlyfalva.) Szerk. Verner János; kiadó ny. Wettel és Veronits (Versecz). VII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Karpathen-Post. (Késmárk.) Szerk. tul. ny. Sauter Pál. XXIII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Kartell-Rundschau. Szerk. kiadó (Bécs.) Berger József. Ny. (Sopron.) Litfass utóda Röttig Gusztáv. I. évf. Havi 2 szám. Ára 25 kor.

Kaschauer Zeitung. Kassa-Eperjesi Értesítő. (Kassa.) Fel. szerk. Rorwell S.; kiadó ny. Werfer Károly. LXV. évfolyam. Heti 3 szám. Ára 10 kor.

Kirchliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. tul. Wagner János. Ny. Krafft V. 1902/1903. VII. évf. Heti lap. Ára 6 kor.

Kismartoner Wochenschrift. (Kismarton.) Szerk. Kiadó Breier Samu. Ny. (Sopron.) Röttig Gusztáv, utóbb Dick Ede. I. Evf. Hetilap. Ára ?

Kismartoner Zeitung, vormals **Eisenstädter Zeitung.** (Kismarton.) Szerk. tul. Laschober Mátyás; ny. Dick Ede. XVII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Kronstädter Wochenblatt. (Brassó.) Szerk. Gabony Vilmos. Ny. Gust A. Hetilap. III. évf. Ára 4 kor.

Landwirthschaftliche Blätter. (N.-Szeben.) Szerk. Gottschling Adolf, és Wittstock Oszkár; kiadó az erdélyi szász gazd. egyesület felügyelőbizottsága. Ny. Drotleff József. XXXI. évf. Havonta 2 szám. Ára egyl. tagoknak 1 kor. 20 fill., nem tagoknak 3 kor. 20 fill.

Mediascher Wochenblatt. (Medgyes.) Szerk. Hietsch Károly; tul. ny. Reissenberger G. A. XI. évf. Heti lap. Ára 6 korona.

Militärisches Unteroffiziersblatt. (Győr.) Szerk. tul. Révész Sándor. Ny. »Pannonia«. I. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Nagy-Kikinda. (U. o.) Szerk.-tul. dr. Hochstrasser János. Tul. Ny. »Pannonia«. IX. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Nagy-Szent-Miklóser Zeitung. (N.-Sz.-Miklós.) Szerk. tul. ny. Pirkmayer Alajos. I. évf. Hetilap. Ára 5 kor.

Die Nera. (Ung. Weisskirchner Zeitung.) (Fehértemplom.) Szerk. Gradl Péter. Kiadó ny. Wunder Gyula XXXVII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 20 fillér.

Neue Bahnen. (Bécs.) Szerk. Klob M. Károly; kiadó Stauf von der March Ottokár. Ny. Röttig Gusztáv (Sopron). III. évf. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

Neue Werschetzer Zeitung. Fel. szerk. Veronits József; kiadó-tul. ny. Wettel és Veronits czég. XXII. évf. Hetenként 2 szám. Ára 10 kor.

Neutraer Zeitung. Nyitrai Hirlap. (Nyitra.) Szerk. tul. Grünfeld Náthán. Ny. Iritzer Zsigmond. XIV. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Oberwarther Sonntags-Zeitung. (Felső-Őr.) Kiadó-tul. ny. Schodisch Lajos. XXIV. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Oraviczaer Wochenblatt. (U. ott.) Fel. szerk. és tul. Ny. Wunder Károly. XXXII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 20 fill.

Oraviczaer Zeitung. (Oravicza.) Fel. szerk. Kehrer Viktor; tul. Kehrer L. Ny. Kehrer C. XVIII. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Orsovaer Wochenblatt. (Orsova.) Szerk. Hutterer Géza; tul. ny. Handl József. XXXI. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Perjamos und Umgebung. (Perjámos.) Szerk. Frischmann József. Ny. »Hungaria.« VII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Pressburger Salonblatt. (Pozsony.) Szerk.-tul. Dobay István. Ny. Alkalay Adolf és fiai. XXV. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Resiczaer Zeitung. (Resicza.) Szerk. és kiadó-tul. ny. Weisz Adolf. XVII. évf. Hetilap. Ára 9 kor. 60 fill.

Schässburger Zeitung. (Segesvár.) Felelős kiadó, ny. Jördens testvérek. XXXI. évf. Hetilap. Ára 5 kor.

Schul- und Kirchenbote. (Brassó.) Szerk. dr. Morres Ede. Kiadja Zeidner H. Ny. Gött J. fia. XXXVIII. évf. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

Südungarische Gewerbe-Bundeszeitung. (Temesvár.) Szerk. ifj. Steiner Károly; tul. Délmagy. Iparszövetkezet. Ny. »Unio«. V. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Südungarischer Kikeriki. (Ujvidék.) Szerk. kiadó Fuchs József. Ny. Fuchs Emil; később Hirschenhauser Benő. I. évf. Hetilap. Ára 5 kor.

Telecska. (Bács-Kula.) Szerk. ny. Berkovits Márk. XXI. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Temes-Kubiner Wochenblatt. (T.-Kubin.) [Lenyomat a **Neue Werschetzer Zeitung**ból.] Szerk. Oberläuter Róbert. Ny. Wettel és Veronits. (Versec.) V. évf. Heti lap. Ára 10 kor.

Temes-Rékaser Zeitung. (Rékas.) Szerk. ny. Zeier Ágost. János. II. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Temesvárer Volksblatt. (Temesvár.) Szerk. Kastriener Samu. Tul. egy konszorczium. Ny. Veres Sámuel utóda Rosenberg Lajos. II. évf. Napilap. Ára 8 kor. 40 fill.

Torontaler Presse (előbb **Südungarischer Grenzbote**) (N.-Becskerek.) Szerk. tul. Jokly Lipót. Ny. Jokly I. VI=XIX. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Der Ungarische Landwirth. (Der Volksfreund.) (Temesvár.) Szerk. Kraushaar Károly. Ny. csanád-egyházmegyei ny. XV. évf. Hetilap. Ára 4 korona.

Ung.-Weisskirchner Volksblatt. (Fehértemplom.) Szerk. Schümichen Jakab; tul. ny. Kuhn Péter. VIII. évf. Heti lap. Ára 8 kor.

Unser Kind. (Sopron.) Szerk. Handler S. Kiadó Weiss Alfred. Ny. Litfass K. utóda Röttig Gusztáv. I. évf. Félhavi lap. Ára 5 kor.

Das Variété. (Sopron.) Fel. szerk. Röttig József. Kiadó (Bécs) Hirschfeld Lajos. Ny. Röttig Gusztáv. II. évf. Hetilap. Ára 20 kor.

Volkswille. (Temesvár.) Szerk. Horacsek Gyula; kiadó külön lapbizottság. Ny. Délmagyarországi kny. IX. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

Vorwärts. (Temesvár.) Szerk. kiadó Kádár Antal. Ny. Veres Sámuel utóda Rosenberg Lajos. I. évf. Hetilap Ára 8 kor.

Westungarische Volksstimme. (Pozsony.) Szerk. Kalmár E. Henrik. Tul. pozsonyi munkások sajtóbizottsága. Ny. Alkalay Adolf és fia. II. évf. Hetilap. Ára 4 kor. 80 fill.

Der Westungarische Landwirth. (Nezsider.) Szerk. Gábor József. Ny. Horváth J. I. évf. Hetilap. Ára 5 kor.

Westungarischer Weinbergsbote. (Pozsony.) Szerk. tul. Vetter Pál K. Ny. Alkalay Adolf. VII. évf. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

Wetterkalender für Ungarn. (Ó-Széplak.) Kiadó ny. a Nyitravölgyi gazdasági egyesület. Ny. (Rózsahegy)

Kohn. XXI. évf. Heti lap. Tagilletmény, különben ára 8 kor.

Wieselburger Zeitung. (Mosony.) Szerk. tul. Manninger József. Ny. (Győr). Gross Gusztáv. III. évf. Hetilap, ára 8 kor.

Zsombolyaer Zeitung. (Hatzfelder Zeitung.) (Zsombolya.) Szerk.-tul. ny. Wunder Rudolf. XVI. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Összesen 67.

III. HORVÁT LAPOK.

a) *Politikai lap.*

VIDÉKEN.

Novi List. (Fiume.) Szerk. kiadó Supilo Ferencz. Ny. »Fiumei részv. ny.« VI. évf. Napilap. Ára 20 kor.

Összesen 1.

b) *Szaklapok.*

BUDAPESTEN.

Financijalni Glasnik. Szerk. Stražimir Milán. Ny. »Stephanaeum.« IV. évf. Havi 2 szám. Ára 9 kor. 20 fill.

Povlastični Vijesnik Szerk. Frecskay János. Ny. »Pallas.« VIII. évf. Heti lap. Ára 20 korona.

Összesen 2.

IV. SZERB LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

СРПСКЕ НОВОСТИ. A szerk. bizottságban felelős: Petrovits Milán. Kiadja egy társaság. A nyomtatásért felelős: Krnyác Ján, II. évf. Napilap. Ára 14 kor. 40 fil.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

БРАНИК (Ujvidék.) Főszerk. Polit-Deszancsits Mihály, fel. szerk. Perits Janko; kiadó a »Druzsina Branika.« Ny. Popovits M. testv. XIX. évf. Heti 3 szám. Ára 24 kor.

ЗАСТАВА. (Ujvidék.) Főszerk. Tomits Jása; fel. sz. Bradvarovits Konstantin. Ny. Miletits Szvetozár. XXXVII. évf. Napilap. Ára 28 kor.

НАШЕ ДОБА. (Ujvidék.) Fel. szerk. dr. Pavlovits István. Ny. Fuchs E. és társa. XIX. évf. Heti 2 szám. Ára 20 kor.

Összesen 3.

b) *Szaklapok és vegyestartalmúak.*

BUDAPESTEN.

НАРОДНА РЕЧ. Szerk. *nincs megnevezve.* Kiadja »Jövő (БУДУЋНОСТ).« A **Népszava** félhavi melléklete.

ЊИВА. Szerk. »István gazda« (=Rombay Dezső.) Ny. »Franklin« társulat VI. évf. Heti lap. Ára 3 kor.

Összesen 2.

VIDÉKEN.

БАНАТСКА ЗАСТАВА. (Török-Kanizsa.) Szerk.-tul. Bogoszavlyevits Gyorgye (= »Bábá«). Ny. Szegyakov Sándor. I. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

ГОЛУБ. (Zombor.) Szerk. Blagojevits Ján; kiadó Karakasevits Milivoj könyvkereskedése. Ny. Bittermann Nándor. XXV. évf. Félhavi ifjusági lap. Ára 2½ dinár.

НАРОД. (Oroszlámos.) Szerk.-tul. Ajvaz Sz. Szvetozár. Ny. (Török-Kanizsa) Szegyakov Sándor. I. évf. Hetilap. Ára 2 hóra 2 kor. 20 fill.

НАРОДНИ ГЛАСНИК. (Nagy-Kikinda.) Fel. szerk. Sztankov Nika, ápr. 19. óta Rajkov Ján. Kiadja egy társaság. Ny. Milenkovits utóda Gajin Vásza. II. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

НЕВЕН. (Ujvidék.) Tul. szerk. dr. Jovánovits-Zmáj Ján; fel. sz. Mihajlovits Tyoka. Kiadja »Rad« r.-társaság (Ruma.) Ny. Miletits Szvetozár. III. évf. 1903/1904. Kétheti gyermeklap. Ára 6 kor.

ПОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) Szerk. Hacsits Antal. Kiadja a Szerb Nemzeti Szinház Társaság vezetősége. Ny. Popovits M. testv. XXVIII. évf. Havonta 80 fill.

РОДОЉУБ (Versecz.) Szerk. tul. ny. Pavlovits P. Milán. IV. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

СРБАДИЈА. (Nagy-Kikinda.) Szerk. Szimits Zsivó; kiadja egy társaság. Ny. kiadói ny. VI. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

СРПСКА ДОМАЈА. (Ujvidék.) Szerk. dr. Miletits Szpavko és dr. Ilijts Branko. Kiadja egy társaság. Ny. Popovits testvérek. II. évf. Hetilap. Ára ?

СРПСКИ МИТРОПОЛИЈСКИ ГЛАСНИК (Karlócza.) Szerk. Koszovác Mata az egyházi bizottság költségén. Ny. szerb monostorok ny. I. évf. Félhavi lap. Ára 5 kor.

СРПСКИ МУЗИЧКИ ЛИСТ. (Uj-

vidék.) Szerk. kiadó Bajits Iszidor. Ny. Ivkovits György. I. évf.

СРПСКА СМОТРА. (Zombor.) Szerk. kiadó ny. Bajits P. Vladimir. II. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

ШКОЛСКИ ОДЈЕК. (Ujvidék.) Szerk. Milovanovits Kuzman. Ny. Miletits Szvetozár. VII. évf. Havi 3 szám. Ára 8 kor.

ТРГОВАЧКЕ НОВИНЕ. (Ujvidék.) Szerk. Markovits Branko. Kiadja egy kereskedő társaság. Ny. Ivkovits György. II. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

ВРАЧ ПОГОТВАЧ. (Ujvidék; előbb Zágráb.) Fel. szerk. Teodorovits Szvetozár. Kiadó Lázits Szima Lukin· Ny. Miletits Szvetozár. VIII. évf. Havi 2 szám. Ára 8 kor.

ЗЕМЉОРАДЕНИК. (Szt.-Tamás.) Szerk. Ikrasev Paja. Tul. 14-tagú társaság. Ny. »Független szocziálisták.« II. évf. Félhavi lap. Ára 1 kor. 40 fill.

Összesen 16.

V. ROMÁN LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

VIDÉKEN.

Activitatea. (Szászváros.) Fel. szerk. Bercian Laurián; főszerk. tul. dr. Muntean Aurél. Ny. »Minerva«. III. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Controla. (Temesvár.) Fel. szerk. és kiadó Barcianu V. Jónás. Ny. Délmagyarorsz. kny. Ciroviei D. Tamás. IX. évf. Ára 16 kor.

Drapelul. (Lugos.) Fel. szerk. dr. Jurca Kornél; tul. dr. Branisce Valér. Ny. Traunfellner Károly. III. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Foaia Poporului. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Moldovan Szilveszter; tul. »Tipografia« r. t. XI. évf. Heti lap. Ára 6 kor.

Gazeta Transilvaniei. (Brassó.) Fel. szerk. Pop Traján; tul. ny. Muresianu Aurél. LXI. évf. Ára [a napilapé] 24 kor., illetőleg [a vasárnapi kiadásoké] 4 kor.

Libertatea. (Szászváros.) Szerk. kiadó Ivanovici Gyula. Ny. »uj ny.« II. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Telegraful Roman. (N.-Szeben.) Szerk. Pacaţian V. Tódor. Ny. gör. kel. főegyházmegyei ny. LI. évf. Heti 3 szám. Ára 14 kor.

Tribuna. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk. Prodan János; tul. »Tipografia« r. t. XX. évf. Napilap. Ára 20 kor. (Megszünt.)

Tribuna Poporului. (Arad.) Szerk. világosi Russu János; kiadó ny. Popovici-Barcianu Aurél. VII. évf. Napi lap. Ára 20 kor.

Unirea. (Balázsfalva.) Fel. szerk. és kiadó Domşa Aurél C. Ny. Gör. kel. főegyházmegyei szemináriumi ny. XIII. évf. Heti lap. Ára 12 kor.

Összesen 10.

b) *Szaklapok és vegyes tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Adevĕrul. (Glasul Poporului.) Fel· szerk. Cristea Aurél. Kiadó a szocziáldemokrata párt. Ny. Krammer és Erhardt. I. évf. Hetilap. Ára 3 kor. 20 fill.

Foia Ilustrata Romana. Kiadja Sandbrand D. Ny. Krammer Lipót. II. és III. évf. Hetilap, száma 20 fill.

Gazeta Dɔ Dominica. (Szilágy-Somlyó.) Szerk. Reteganul János; kiadó Lazar P. János. Ny. »Victoria.« I. évf. Hetilap. Ára 6 kor.

Luceaferul. A szerk. biz. feje Ciura Alexandru; fel. és kiadó: Banuţiu Aurel Paul. Ny. »Franklin« társulat. II. évf. Havi 2 sz. Ára 10 kor.

Poporul. Fel. szerk. »Coresi, pópa«. Ny. »Franklin« társ. X. évf. Heti lap. Ára 3 kor.

Poporul Roman. Szerk. kiadó Birauţiu Demeter. Ny. a lap ny. III. évf. Heti 2 szám. Ára 4 kor.

Vointa Poporului. Főszerk. Salusinsky J. Fel. sz. és kiadó Branduş Mihály. Ny. »Franklin« társulat. II. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor. (Megszünt.)

Összesen 7.

VIDÉKEN.

Biserica şi Scoala. (Arad.) Fel. szerk. Ciorogariu R. Román. Kiadó ny. g. kel. egyházmegyei ny. XXVII. évf. Heti lap. Ára 10 kor.

Bunul Econom. (Szászváros.) Tul. Barcianu P. Aurél. Ny. »Minerva« ny. IV. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Familia. (Nagyvárad.) Fel. szerk. és kiadó Vulcanu József. Ny. Láng József. XXXIX. évfolyam. Hetilap. Ára 16 kor.

Foaia Diecesana. (Karánsebes.) Szerk. Barbu Péter. Ny. kiadó Gör. kel. egyházm. ny. XVII. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Foaia Scolastica. (Balázsfalva.) Szerk. »Negrutiu« (Fekete) János. Kiadja tanítóegyesület. Ny. gör. kel. főegyházmegye. V. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Gura Satului. (Arad.) Fel. szerk. Urzica Stan; tul. dr. Suciu János. Ny. Réthy Lipót és fia. Uj folyam XXIII. évf.= IV. évf. Félhavi lap. Ára 6 kor.

Lumina şi Adeverul. (Sajtény.) Szerk. Roman János Ny. (Arad.) a »Tribuna Poporului« ny. I. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Revista Catolica. (Nagy-Bánya.) Szerk. kiadó dr. Lucaciu Vaszily. Ny. Nánásy István. I. évf. Félhavi lap. Ára 16 kor.

Rĕvaşul. (Kolozsvár.) Fel. sz. Moldován Vaszily; kiadó dr. Daianu E. Ny. (Szamosújvár.) Todorán A. »Aurora« ny. I. évf. Hetilap. Ára 3 kor. 20 fill.

Revista Bistriţei. (Beszterce.) Fel. szerk. »Ungureanu« Magyar S. kiadó tul. dr. Onişor Viktor. Ny. Baciu Anasztáz. I. évf. Hetilap. Ára 8 kor.

Revista Economica. (N.-Szeben.) Szerk. dr. Diaconovich Kornél. Ny. gör. kel. egyházmegyei kny. V. évf. Hetilap. Ára 16 kor.

Scola şi Familia. (Brassó.) Szerk. Dariu Jónás. Ny. Muresianu A. IV. évf. Félhavi lap. Ára 6 kor.

Votul Poporului. (Temesvár.) Fel. szerk. Voichescu Athanáz. Tul. a délmagyarországi szociáldemokrata párt. Ny. »Délmagy. ny.« Csirovics D. Tamás. I. évf. Hetilap. Ára 4 kor 80 fill.

Összesen 13.

VI. TÓT LAPOK.

a) *Politikai tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Krestan. Fel. szerk. Sándorfi Ede, kiadó-tul. ő és Németh Gellért. Ny. »Stephanaeum« ny. X. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Slovenské Noviny. Fel. szerk. és kiadó ny. Hornyánszky Viktor. XVIII. évf. Heti 3 szám. Ára 12 kor. (Melléklapja: Opravdový Kresťán.)

Slovenský Týzdenník. Szerk. kiadó Hodza Milán. Ny. »Patria.« I. évf. Hetilap. Ára 4 kor.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Národnie Noviny. (Turóc-Szent-Márton.) Fel. szerk. Pietor Ambrus; kiadók Mudron Pál és társai. Ny. részv. társ. XXXIV. évf. Napilap. Ára 24 kor.

Összesen 1.

b) *Szaklapok és vegyes tartalmúak.*

BUDAPESTEN.

Vlast a' Svet. Fel. szerk. »Štefan« gazda. Ny. »Franklin« társ. XVIII. évf. Hetilap. Ára 3 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Katolicke Noviny. (Nagy-Szombat.) Fel. szerk. és kiadó Kollár Márton. (Nádas.) Ny. Horovitz Adolf. LIV. évf. Félhavi lap. Ára 4 kor.

Ludové Noviny. (Túróc-Sz-Márton.) Szerk. kiadó Bielek Antal. Ny. (Liptó-Rózsahegy.) Salva és Herle. VII. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Národni Hlasnik. (Túróc-Sz.-Márton) Szerk. kiadó Pietor Ambrus. Ny. r. t. XXXVI. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Pokrok. (Szakolcza.) Szerk. Blaho Pál. Tul. ny. Teslik József. I. évf. Hetilap. Ára 2 kor.

Összesen 4.

VII. CSEH LAP.

BUDAPESTEN.

Szaklap.

Mauthneruv Pruvodoc Polem a Zahradou. Szerk. tul. Mauthner Ödön. Ny. »Athenaeum« III. évf. (Ingyen.)

Összesen 1.

VIII. OROSZ LAPOK.

Szaklapok.

BUDAPESTEN.

НЕДѢЛЯ. Szerk. »Iván gazda.« (=Vrabely Mihály.) Ny. Franklin társulat. VI. évf. Heti lap. Ára 4 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

ЛИСТОКЪ. (Ungvár.) Szerk. Fenczik Jenő. Ny. Jäger Bertalan. XIX. évf. Félhavi lap. Ára 8 kor., a ДОДАТКОМЪ melléklappal együtt 10 kor.

Összesen 1.

IX. LENGYEL LAP.

BUDAPESTEN.

Szaklap.

Przewodnik Mauthnera W Polu W Ogrodzie. Szerk. tul. Mauthner

Ödön. Ny. »Athenaeum«. IV. évf. Heti 2 szám, ingyen.

Összesen 1.

X. FRANCZIA LAPOK.

BUDAPESTEN.

Politikai tartalmúak.

Revue d'Orient et de Hongrie. Szerk. Leval András; fel. kiadó Gunszt Miklós; igazgató Winter Lajos. Ny. Wesselényi Géza. XVIII. évf. Hetilap. Ára 12 kor.

Összesen 1.

Nem politikaiak.

Journal de Budapest. Szerk. Salamon Ödön. Tul. Scialom J. József. Ny. Révai és Salamon. III. évf. Hetilap. Ára 10 kor.

Összesen 1.

XI. OLASZ LAPOK.

VIDÉKEN.

Politikai tartalmúak.

La Bilancia. (Fiume.) Szerk. Mohovich Vitusz. Ny. Mohovich Emőd. XXXVII. évf. Napilap estilappal. (Heti melléklete: **Értesítő,** Avvisatore.) Ára 24 kor.

Il Popolo. (Fiume.) Szerk. Corradini Umberto; tul. ny. Mohovich Emidio. II. évf. Napilap. Ára 7 kor 20 fill.

La Voce del Popolo. (Fiume.) Szerk. kiadó Chiuzzelin A. Ny. Chiuzzelin és Társa. XV. évf. Napi lap. Ára 12 kor.

Összesen 3.

Nem politikai.

Avvisatore Ufficiale del Municipio di Fiume. Szerk. Dardi Basilio. Ny. Mohovich Emidio. IV. évf. Heti 2 szám. Ára ?

Összesen 1.

XII. ANGOL LAP.

BUDAPESTEN.

Nem politikai.

Hungary. Szerk. kiadó Golonya Jenő. Ny. »Stephaneum.« I. évf. Félhavi lap. Ára 14 kor.

XIII. HÉBER LAP.

Szaklap.

VIDÉKEN.

תל תלפיות (Tél Tálpiosz.) (Vácz.) Szerk. tul. Katzburg D. Ny.? Havi 2 szám. ? évf. Ára 8 kor.

Összesen 1.

ÖSSZEGEZÉS.[1])

		Budapesten		Vidéken		Összesen	
Német:	politikai	11	(10)	26	(28)	37	(38)
	szak- és vegyestartalmú lap	48	(46)	67	(53)	115	(99)
Horvát:	politikai	—	(—)	1	(1)	1	(1)
	szaklap	2	(2)	—	(—)	2	(2)
Szerb:	politikai	1	(1)	3	(3)	4	(4)
	szak- és vegyestartalmú lap	2	(1)	16	(12)	18	(13)
Román:	politikai	—	(—)	10	(10)	10	(10)
	szak- és vegyestartalmú lap	7	(5)	13	(8)	20	(13)
Tót:	politikai	3	(2)	1	(1)	4	(3)
	szak- és vegyestartalmú lap	1	(1)	4	(5)	5	(6)
Orosz:	szaklap	1	(1)	1	(1)	2	(2)
Cseh:	szaklap	1	(1)	—	(—)	1	(1)
Lengyel:	vegyestartalmú	1	(1)	—	(—)	1	(1)
Franczia:	politikai	1	(1)	—	(—)	1	(1)
	nem politikai	1	(2)	—	(—)	1	(2)
Olasz:	politikai	—	(—)	3	(3)	3	(3)
	nem politikai	—	(—)	1	(1)	1	(1)
Angol:	nem politikai	1	(—)	—	(—)	1	(—)
Héber:	szak- és vegyestartalmú	—	(—)	1	(1)	1	(1)
	Összesen:	81	(74),	147	(127),	228	(201).

[1]) A zárójelben az 1902. évi létszám van, összehasonlítás végett, idézve.

III.

Folyóiratok.

Horváth Ignácztól.

I. MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK.

a) BUDAPESTEN.

Az Aëronauta. Léghajózási szaklap. A magyar aëro-club hivatalos közlönye. Szerk. Szántó J. Béla. Nyom. a Pesti kny. II. évf. Megj. havonta. Ára 6 kor.

Akadémiai Értesitő. A m. tud. Akadémia megbizásából szerk. Szily Kálmán tőtitkár. Nyom. Hornyánszky Viktor. XIV. kötet. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Államgazdasági Szemle. Szerk. és kiadják Zachár Gyula, Olgyay Kálmán és Fináczy Béla. Nyomt. a »Pátria« könyvnyomda. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Állategészség. Folyóirat az állategészségügyi ismeretek terjesztésére. Szerk. Rátz István. Kiadja és nyomatja a Szent-László knyomda. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Állattani közlemények. Szerk. Mébely Lajos. Nyom. Wesselényi Géza. II. évf. Kéthavonként. Ára 5 kor.

Általános pénzügyi Mercur. Hitelügyi szaklap. Szerk. Weisz Márk. Nyom. Quittner József. VI. évf. (Előbb a hirlapok között.)

Általános pénzügyi Szemle. Szerk. Bán Zsigmond. Kiadja Pátkai Dániel. Nyom. »Thalia« kny. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 korona.

Apolló. Szerk. Goll János. Kiadja az »Országos magyar daláregyesület.« Nyom. a Pesti knyomda. XVII. évfolyam. Megjelenik évenként négyszer. Ára 5 korona.

Arany- és Ezüstműves-ipar. Szerk. Pilisy István. Nyomt. Buschmann F. III. évf. Megjelenik havonként. Ára tagok részére 5 kor. Mások részére 6 kor.

Archeologiai Értesítő. Szerk. Hampel József. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. Uj folyam XXIII. köt. Évenként 5 füzet. Ára 12 kor. A társulat tagjai tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Athenaeum. Szerk. Pauer Imre. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyomatja Hornyánszky Viktor. XII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Athmosphaera, előbb »Az Időjárás« ; Meteorologiai és léghajózási havi folyóirat. Szerk. és kiadja Héjas Endre és Raum Oszkár. VII. évf. Nyom. a Pesti knyomda. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Bába-Kalauz. Szerk. Hoffmann Péter. Kiadja Dirner Gusztáv. Nyom. Buschmann F. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

A **Bélyeggyüjtő.** A levélbélyeggyüjtők első hazai egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Schomann Antal. Nyom. Légrády testvérek. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Bérkocsisipar. Szerk. dr. Mandl Sándor. Nyom. Hell I. Ede. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Bölcseleti Folyóirat. Szerk. és kiadja Kiss János. Nyom. az Athenaeum r. társaság. XVIII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Budapesti Gyorsiró. Szerk. Bódogh János. Kiadja az Orsz. magyar gyorsiróegyesület. Nyom. a Pesti knyomda. XV. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 kor.

A Budapesti Polgári Lövészegyesület hivatalos Értesítője. Szerk. Duma György. Nyom. Hornyánszky Viktor. X. évfolyam. Megjelenik időszá-

konként. Az egyesület tagjai ingyen kapják.

A Budapesti szállodások, vendéglősök és korcsmárosok ipartársulatának Értesítője. A választmány megbizásából szerkeszti a titkár. Kiadja az ipartársulat. Nyom. Feldmann Mór. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként. A tagok ingyen kapják.

Budapesti Szemle. Szerk. Gyulai Pál. Kiadja a m. t. Akadémia. Nyom. a Franklin-társulat. CXIII—CXVI. kötet. Megjelenik havonként. Ára 24 kor.

Budapesti Tattersall Értesítője. Szerk. Gál Kropf Béla. Kiadja a Lótenyésztés emelésére alakult részvénytársaság. Nyom. a »Pátria« knyomda. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként.

A Cimbalom családi körben. Szerk. Allaga Géza. Kiadja Schunda V. József. Nyom. Eberle és Tsa. XIII. évf. Megjelenik évnegyedenként. Ára 4 kor.

Cimbalom Szalon. Szerk. Erdélyi Dezső. Kiadja Nádor Kálmán. Nyom. a Pesti knyomda. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 korona.

Csak szorosan. Magyarországi könyvkereskedő-segédek egyesületének közlönye. Szerk. Schäffer János. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagok ingyen kapják.

Dijnokok Közlönye. Az országos dijnokegylet és nyugdijintézet hivatalos lapja. Szerk. Paczona Antal. Nyom. Löbl Dávid. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 20 fill.

Ébredünk. A magyar kispapok lapja. Szerk. Purt Iván. Nyom. a Stephaneum. II. évf. Évenként 10-szer. Ára 3 kor.

Ébresztő. A magyar evangeliumi ifjuság lapja. Kiadja a budapesti ref. ifj. egylet. Szerk. Csürös István. Nyom. Nagy Sándor. IV. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ára 2 korona.

Ebtenyésztési Értesítő. Az Országos Magyar Ebtenyésztő Egyesület hivatalos közlönye. Szerk. a titkári hivatal. Nyom. Beer E. és tsa. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Egészség. Szerk. Gerlóczy Zsigmond. Kiadja az orsz. közegészségi egyesület. Nyom. a Franklin társulat. XVI. évf. Kéthavonként jelenik meg. Ára 6 korona. Az egyesület tagjai tagdij (6 korona) fejében kapják.

Egyetemes Philologiai Közlöny. Heinrich Gusztáv és P. Thewrewk Emil közreműködésével szerk. Katona Lajos. Nyom. Franklin társulat. XXVII. évf. Évenként 10 füzet. Ára 12 kor.

Egyházi Műipar. Szerk. Cziklay Lajos. Nyom. a Hunyadi Mátyás kny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Első magyar Kalapos Ujság. (Lásd Magyar Kalapos Ujság.)

Emberszeretet. A »Báró Hirsch Mór« jótékonysági és önsegélyző egyesület hivatalos lapja. Szerk. Ötvös Vilmos. Nyom. a Thalia kny. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. Az egyesület tagjainak 60 fillér.

Építési és műszaki közlöny. Az építési és műszaki rajzolók orsz. egyesületének hivatalos lapja. Szerk. Horváth Antal. Nyom. a műszaki ny. r.-t. II. évf. Havonként. Ára 6 kor.

Építőmunkás. A magyarországi építőmunkások orsz. szakegylete hivatalos közlönye. Szerk. a Titkárság. Nyom. Krammer és Erhardt. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Erdészeti Lapok. Az Országos Erdészeti Egyesület közlönye. Szerk. Bedő Albert. Nyom. a »Pátria« irod. vállalat. XLII. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 16 kor. A tagoknak tagdíj (16 kor.) fejében küldetik.

Értesítő a » Magyar Szakirók Egyesülete« tevékenységéről. Szerk. az Elnökség. Nyom. Neumayer Ede. I. évf. Megjelenik időközönkint. Ingyen.

Ethnographia. A magyar néprajzi társaság értesítője. Szerk. Munkácsi Bernát és Sebestyén Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. XIV. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor. A tagoknak tagdíj fejében jár.

Ezermester. Hasznos mulattató. Szerk. Gerő M. Mór. Nyom. Gelléri és Székely. I. évf. Megjelenik havonkint. Ára 2 kor.

Faipari és fakereskedelmi Értesítő. A magyar faipar, fakereskedelem és erdőhasználat érdekeit szolgáló szaklap. Szerk. Sessler Zsigmond. Nyom. Révai és Salamon. VII. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Fényképészeti Szemle. A budapesti »Photo-Club«, a budai »Camera-Kör«, a székesfejérvári »Amateur-Club« hivatalos közlönye. Szerk. Diósy Ede és Pejtsik Károly. Kiadja Pejtsik Károly. Nyom. Stephaneum. III. évf. Megjelenik havonkint. Ára 6 kor.

Férfi Divat. Szerk. Mangold Béla Kolos. Kiadja Várady Béla. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. V. évf. Negyedévenként. Ára 2 korona.

Földrajzi Közlemények. Kiadja a magyar földrajzi társaság. Szerk. Berecz Antal. Nyom. Fritz Ármin. XXXI. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak tagdij fejében küldetik.

Földtani Közlöny. Kiadja a magyarhoni földtani társulat. Szerk. Pálfy Mór. Nyom. a Franklin társulat. XXXIII. kötet. Havi folyóirat. Ára 10 kor. A társulati tagok tagdij (10 kor.) fejében kapják.

Gazdasági Titkár. Mezőgazdasági, hazai ipari és kereskedelmi folyóirat. Szerk. Zórád Árpád. Nyom. Pátria kny. II. évf. Havonként. Ára 10 kor.

A Gazdák biztosító szövetkezete közleményei. Szerk. Altenburger Gyula. Nyom. Pátria r. t. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen.

Grafikai Szemle. Szerk. Tanay József. Kiadja a »Könyvnyomdászok Szakköre«. Nyom. a Pesti knyomda. XIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Graphica. Szerk. Szőllősy Mihály. A budapesti könyv- és kőnyomdafőnökök egyesületének hivatalos lapja. Nyom. Hornyánszky Viktor. XV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Gyermekdivat. Szerk. Csepreghy Ferenczné. Kiadja és nyom. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap vállalata. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Vidékre 4 kor. 40 fill.

Gyógypaedagogiai Szemle. Siketnémák, vakok, hülyék, gyengeelméjüek, dadogók és hebegők oktatásával foglalkozók szakközlönye. Szerk. és kiadják Németh László és Váradi Zsigmond. Nyom. Fritz Ármin. V. évf. Havonként jelenik meg. Ára 8 korona.

Gyógyszerész. Szerk. Grósz Samu. Ny. Neuwald Illés. V. évf. Havonként. Ingyen.

Gyorsirászati Lapok. Szerk. Fabró Henrik és Bódogh János. Kiadja az »Országos magyar gyorsiró-egyesület«. Nyom. a Pesti kny. XLI. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 kor. Az egyesületi tagoknak ingyen.

Haladás. A budapesti szobafestők, czímfestők, mázolók, aranyozók és fényezők ipartestületének hivatalos szakközlönye. Szerk. Zimmermann Bernát. Nyom. Elek Lipót. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Hasznos Tanácsadó. Képes családi lap. Szerk. Gerő Attila. Nyom. Nagy Sándor. V. évf. Havonként. Ára 4 kor.

Házi kincstár. »Tolnai Világlapjá«-nak melléklete. Ny. Athenaeum r. t. II. évf. Havonta. Ára a főlappal 8 kor.

Hittudományi Folyóirat. Szerk. és kiadja Kiss János. Nyom. az Athenaeum r. társ. XIV. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Hivatalos Értesítő. A »Magyarországi tanítók országos bizottságának« közlönye. Szerk. Hajós Mihály. Nyom. Heisler J. V. évf. Évnegyendenként jelenik. Ára 2 kor.

Huszadik Század. Társadalomtudományi havi szemle. Szerk. Gratz Gusztáv. Nyom. Patria kny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 16 korona.

Az Időjárás. Lásd: Athmosphaera.

Időleges Közlemények egyházi szerekről. Szerk. Szüts és Társa. Nyom. Rózsa K. és neje. I. évf. Megjelenik évenként 4-szer. Ingyen.

Ifjusági Könyvtárjegyzék. Szerk. és kiadja Szemák István. Nyom. Neuwald Illés. 1903. évfolyam. Megjelenik évenként kétszer. Egyes szám ára 30 fill.

Az Igazság Tanuja. A magyar baptisták közlönye. Szerk. és kiadja Meyer H. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 80 fill.

Igazságügyi Közlöny. Kiadja a magy. kir. igazságügyministerium. Nyom. a Pesti knyomda. XII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Iparegészségügy. Szerk. Dr. Nagy Béla. Nyom. Gelléri és Székely. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 korona.

Iparosok Olvasótára. Szerk. Mártonfy Márton. Kiadja Lampel Róbert. Nyom. Wodianer F. és fiai. IX. évfolyam. Megjelenik évenként 10 füzet. Ára 6 kor.

Irodalmi Értesítő. Szerk. Kelemen. Nyom. Wodianer F. és Fiai kny. II. evf. Megjelenik havonkint Ára ?

Irodalmi Tájékoztató. Szerk. és kiadja Róna Béla. Nyom. Révai és Salamon (VI.) Uj folyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Irodalomtörténeti Közlemények. Szerk. Szilády Áron. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. az Athenaeum r. társ.

XIII. évfolyam. Megjelenik évnegyedenként. Ára 10 kor.

Izr. Tanügyi Értesitő. Szerk. Barna Jónás. Kiadja az »Orsz. izr. tanitó-egyesület«. Nyom. Neuwald Illés. XXVIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Jogállam. Jog- és államtudományi szemle. Szerk. Illés Károly. Nyom. Franklin-társ. III. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 16 kor.

Jogi és közigazgatási Utmutató (Előbb Jogi Tanácsadó). Szerk. és kiadja Istóczy Győző. Nyom. Buschmann F. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 korona.

Jó Pásztor. Egyházszónoklati folyóirat. Szerk. és kiadja Pelikán Krizsó. Nyom. a Stephaneum kny. XXI. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Jövő. Politikai havilap. A budapesti czipőfelsőrész készítő munkások és munkásnők egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Zsigmond Elek. Nyom. Grünwald Ödön. I évf. Megjelenik havonként. Ara 1 kor. 45 fill.

Kataszteri Közlöny. Szerk. és kiadja Dobrovics Viktor. Nyom. Neumayer Ede. XII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Katholikus egyházi Zeneközlöny. Az orsz. magy. Czeczilia egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Bundala János. Nyom. a Stephaneum kny. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 20 fill.

Katholikus hitvédelmi Folyóirat. Szerk. T. Pelikán Krizsó és Keményfy K. Dániel. Nyom. a Stephaneum kny. XV. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 8 kor.

Katholikus Szemle. Szerk. Mihályfi Ákos. Kiadja a Szent-István-társulat. Nyom. a Stephaneum kny. XVII. kötet. Évenként 5 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak a tagdíj fejében jár.

Kegyelet. Központi szaktudósító. Temetkezési intézetek stb. szaklapja. Szerk. Hohenberg Ferencz. Kiadja D. A. Nyom. Beer E. és Tsa. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Kelet. A magyarországi symbolikus nagypáholy hivatalos közlönye. Szerk. Gelléri Mór. Nyom. Márkus Samu. XV. (1903.) évfolyam. Havonként. Tagoknak ingyen küldetik.

Keleti Szemle. Közlemények az uralaltaji nép- és nyelvtudomány köréből. Szerk. Kúnos Ignácz és Munkácsi Bernát. Nyom. Franklin társ. IV. évf. Megjelenik évnegyedenként. Ára 8 korona.

Kereskedelmi Szakoktatás. A keresk. szakisk. tanárok orsz. egyesületének közlönye. Szerk. Koltay Virgil. Nyom. Márkus Samu. XI. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 8 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Kertészeti Lapok. Az országos magyar kertészeti egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Ilseman Keresztély és Kardos Árpád. Nyom. az Athenaeum r. társ. XVIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Egyes szám ára 1 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Kisérletügyi Közlemények. Közrebocsátja a földmivelésügyi m. kir. ministerium mezőgazdasági kisérletügyi központi bizottsága. Nyom. a Pallas r. t. VI. kötet. Évenként 6 füzet.

Kiviteli Szemle. Szerk. és kiadja Zerkovitz Emil. Nyom. Krausz S. és T. 1903. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 korona.

Klinikai Füzetek. Előadások a gyakorlati orvostan összes ágaiból. Szerk. Donáth Gyula. Nyom. Brózsa Ottó. XIII. évfolyam. Évenként 12 füzet. Ára 8 kor.

Kolping. A magyarországi kath. legényegyesületek orsz. szövetségének hivatalos közlönye. Nyom. a Stephaneum kny. V. sorozat. 1902—1903. évfolyam. Időközönként jelenik meg.

Kőfaragó. Magyarországi kőfaragók érdekeit képviselő közlöny. Szerk. Groszmann Hugó. Nyom. Fried és Krakauer. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Kőműves. Kőművesek, mennyezet-, vakoló- és fehérmunkások szak-, társadalmi és hivatalos közlönye. Szerk. Söröli József. Nyom. Fried és Krakauer. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

A Könyv. Irodalmi tajékoztató a magyar könyvpiaczról. Nyom. Franklin-társ. 1902—1903. évf. Havonként. Kívánatra ingyen küldetik.

Körlevél. A budapesti kereskedő-ifjak társulatának és a szegedi rokonegyesületnek hivatalos közlönye. Szerk. Plöckl Antal. Nyom. Barcza József. XXIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. A társulati tagok tagdíj fejében kapják.

Közegészségügyi Tudósító. A Gyógyszerész Hetilap társlapja. Szerk.

Varságh Zoltán és Rossberger F. Ny. Stephanaeum. V. évf. Megjelenik havonk. Ára 2 kor.

Középiskolai Mathematikai Lapok. Szerkeszti és kiadja Rátz László. Nyom. a Franklin társulat. X. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 4 korona.

Közgazdasági Közlemények. Közgazdasági és biztosításügyi folyóirat. Szerk. Turchányi Elemér. Nyom. Kaufmann és Woititz és tsa. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Közgazdasági Szemle. A Magyar közgazdasági társaság hivatalos közlönye. Szerk. Hegedüs Lóránt és Mandelló Gyula. Nyom. a Pesti knyomda. XXVII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 16 kor. A társaság tagjai a tagdíj fejében kapják.

Közlemények a keskenyvágányu Vasutak teréről. Szerk. Nágel Zsigmond. Nyom. Hornyánszky Viktor. IV. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Központi Védjegy-Értesítő. Kiadja a kereskedelemügyi m. kir. miniszterium, Nyom. Pallas knyomda. 1903. Havonként jelenik meg.

Lampel Róbert (Wodiáner F. és fiai) irodalmi Értesítője. Melléklet a »Hivatalos Közlöny«-höz. Nyom. Wodianer F. és fiai. II. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

A Ludovika Akadémia Közlönye. Szerk. és kiadja a m. kir. honvédségi Ludovika akadémia tanári kara. Nyom. a Pesti knyomda. XXX. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 8 kor.

A Magántisztviselők Országos Nyugdíjegyesületének Értesitője. Nyom. Wellesz és Krammer. X. évfolyam. Az egyesületi tagok díjtalanul kapják.

A Magyar államialkalmazottak Egyesülete Értesítője. Szerk. az elnökség. Kiadja az egyesület. Nyom. Rózsa K. és neje. VI. évfolyam. Ára 40 fillér.

Magyar Botanikai Lapok. (Ungarische botanische Blätter.) Szerk. Alföldi Flatt Károly. Nyom. Müller Károly. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Magyar chemiai Folyóirat. Szerk. Ilosvay Lajos és Molnár Nándor. Kiadja a kir. m. Természettud. Társulat chemiaásványtani szakosztálya. Nyom. a Pesti Lloyd-társulat knyomdája. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 kor. Tagoknak 6 kor.

Magyar Dal- és Zeneközlöny. Szerk. Falk Zsigmond. Kiadja az országos magyar daláregyesület. Nyom. a Pesti knyomda. IX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor. Tagoknak 2 kor. 40 fill.

Magyar Evezős Sport. Szerk. Ábray Zoltán és Záborszky István. Nyom. Hunyadi Mátyás int. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor. Tagoknak 3 kor.

Magyar Fényképészek Lapja. A »Fényképészek köre« hivatalos közlönye. Szerk. Szántó I. Béla. Nyom. a Pesti kny. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar Fogászati Szemle. A »Stomatologusok országos egyesületének« hivatalos közlönye. Szerk. és kiadja Bauer Samu. Nyom. Pesti Lloyd kny. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen.

Magyar Gazdák Szemléje. A magyar gazdaszövetség folyóirata. Szerk. Bernát István. Nyom. a Budapesti Hirlap nyomdája. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Magyar gazdaságtörténelmi Szemle. Szerk. Dr. Kováts Ferencz. Kiadja az Országos magyar gazdasági egyesület. Nyom. a »Pátria« knyomda. X. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 4 kor.

Magyar Gépipar. Az országos gépészegyesület és gépészek lapja. Szerk. Kandó Gyula. Nyom. Buschmann F. XII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Az egyesületi tagok díjtalanul kapják

Magyar Gyorsírási Újság. Vegyes tartalmu gyorsírási folyóirat a Gabelsberger-Markovics rendszer szerint. Szerk. Forrai Soma. Nyom. Faludi Gábor. II. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ára 4 korona.

Magyar Iparművészet. Az orsz. m. iparművészeti társulat közlönye. Szerk. Fittler Kamill. Nyom. az Athenaeum r. társ. VI. évfolyam. Megjelenik kéthavonként. Ára 10 kor.

Magyar Iparosok Lapja. Szerk. és kiadja Ligeti Imre. Nyom. Fritz Ármin. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Magyar Kalapos Ujság. A Magyar férfikalap divat-egylet hivatalos közlönye. Szerk. Kiss Zsigmond. Nyom. Gelléri és Székely. VIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

A m. kir. közigazgatási bíróság általános közigazgatási osztályá-

nak döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Farkas Zoltán. Nyom. Heisler J. VII. évfolyam. Évenként 4 szám. Ára 2 kor.

A m. kir. közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Vályi László. Nyom. Heisler J. VII. évfolyam. Évenként 4 szám. Ára 2 kor.

Magyar királyi postatakarékpénztári Közlöny. Kiadja a m. kir. postatakarékpénztár. Nyom. a Pallas kny. XVIII. évfolyam. Megjelenik havonként.

A magyar korona országai külkereskedelmi forgalmának havi Eredményei. Szerk. és kiadja: a kir. közp. statiszt. hivatal. Nyom. Athenaeum kny. r.-t. 1903. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának közlönye. Szerk. Kollányi Ferencz. Nyom. az Athenaeum r. társ. Új folyam. XI. kötet. Megjelenik évnegyedenként. Ára 6 kor.

Magyar Méh. A Magyar országos méhészeti egyesület közlönye. Szerk. Binder Iván. Nyom. Brózsa Ottó. XXIV. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Az egyesületi tagok tagdíj (4 kor.) fejében kapják.

A Magyar Mérnök- és Épitészegylet Közlönye. Szerk. Edvi Illés Aladár. Nyom. »Pátria« knyomda. XXXVII. kötet. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Magyar Munka. Politikai havi folyóirat. Szerk. Gerő Ernő. Nyom. Radó Izor. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Magyar Nemesfém-ipar. A magyar arany- és ezüstművesek, ékszerészek, aranyverők, órások, óratokkészítők és kereskedők orsz. szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Révész Károly. Nyom. Beer és Tsa. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának Értesítője. Az Ethnographia melléklete. Szerk. Dr. Semayer Vilibáld. Nyom. Hornyánszky Viktor. IV. évf. Megjelenik havonként.

Magyar Nyelvőr. Szerk. Simonyi Zsigmond. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. az Athenaeum r. t. XXXII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 korona.

Magyar Nyomdászat. Szerk. és kiadja Pusztai Ferencz. Nyom. a Pallas nyomda. XVI. kötet. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Magyar Orvosi Archivum. Szerk. és kiadják Bókai Árpád, Pertik Ottó és Lenhossék Mihály. Nyom. a Pallas knyomda. Uj folyam IV. köt. Évenként 6 füzet. Ára 20 kor.

Magyarországi munkások rokkant- és nyugdijegyletének hivatalos Közlönye. Társadalmi havilap. Nyom. a Pallas r. t. II. évf. Ára 1 kor. 20 fill.

Magyar pályázatok. Szerk. Fejér Lajos és Ritter Ignácz. Nyom. Pátria r. t. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Magyar Paedagogia. A »Magyar paedagogiai társaság« folyóirata. Szerk. Kovács János. Nyom. a Franklin társulat. XII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 10 kor. A társaság tagjai tagdíj fejében kapják.

A Magyar Rajztanárok országos egyesületének Értesítője. Szerk. Boros Rudolf. Nyom. Károlyi György. VI. évfolyam. Megjelenik évnegyedenkint. Ára 4 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Magyar Szalon (Otthon). Szerk. és kiadja Hevesi József. Nyom. a Stephaneum knyomda. XX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 20 kor.

Magyar Tanitóképző. A tanitóképzőintézeti tanárok országos egyesületének közlönye. Szerk. Nagy László. Nyom. a Hungaria knyomda. XVIII. évfolyam Évenként 10 füzet. Ára 8 kor. Egyesületi tagok tagdíj (8 kor.) fejében kapják.

Magyar Tisztviselők Országos Egyesületének Értesítője. Szerk. Töttösy István. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XV. évfolyam. Megjelenik évnegyedenkint. Az egyesület tagjai díjtalanul kapják.

A Magyar Turista-Egyesület budapesti osztályának Értesítője. Nyom. Pesti Lloyd kny. 1903. évf. Időközönként.

Magyar Vörös-Kereszt. Szerk. Argay János. Nyom. a Pesti Lloyd kny. IV. évf. Megjelenik időközönként.

Magyar-Zsidó Szemle. Szerk. Blau Lajos. Nyom. az Athenaeum r. társ. XX. évfolyam. Évnegyedenkint. Ára 12 kor.

Mathematikai és Physikai Lapok. Szerk. Kövesligethy Radó és Rados Gusztáv. Kiadja a Math. és physikai társulat. Nyom. a Franklin társulat. XII.

évfolyam. Évenként 8 füzet. Ára 10 kor. Az egyesületi tagok tagdíj (Budapesten 10, vidéken 6 kor.) fejében kapják.

Mathematikai és természettudományi Értesítő. Szerk. König Gyula. Kiadja a magyar tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XXI. kötet. Évenként 5 füzet. Ára ?

Mentők Lapja. A budapesti önk. mentő egyesület közlönye. Szerk. dr. Kovách Aladár. Nyom. Pesti kny. r. t. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

A **Mi lapunk.** Szerk. ? Nyom. Pátria r. társ. I. évf. Megjelenik ? Ára ?

Mustármag. Magyar keresztyén nők lapja. Szerk. Vargha Gyuláné. Nyom. Nagy Sándor. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Műcsarnok. Az országos magyar képzőművészeti társulat hivatalos értesítője. Szerk. Ambrozovics Dezső. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. VI. évf. Megjelenik kéthavonként mint a Művészet melléklete. (Előbb a hirlapok között.)

Művészet. Magyar művészeti folyóirat. Szerk. Lyka Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor. II. évf. Megjelenik kéthavonként. Ára 18 kor.

Nemzeti Nőnevelés. Szerk. Sebestyénné Stetina Ilona; kiadja a VI. kerületi állami tanítónőképző intézet tanári testülete. Nyom. a Franklin társulat. XXIV. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 4 kor.

Nemzeti Szövetség. Szerk. Balázs Árpád. Nyom. Athenaeum kny. r.-t. 1903. évf. Megjelenik évnegyedenként. Tagilletmény (4 kor.)

Népszerű Gyorsíró. Szerk. és kiadja Nagy Sándor. Nyom. Grund V. utódai. XIV. évf. Évi 10 szám. Ára 4 kor.

Növénytani Közlemények. A kir. magyar természettudományi társulat folyóirata. Szerk. Schilberszky Károly. Nyom. a Pesti Lloyd-társ. II. évf. Megjelenik időközönként. Ára ?

Numizmatikai Közlöny. Szerk. Gohl Ödön. Nyom. Hornyánszky Viktor. II. évf. Megjelenik negyedévenként Ára ?

Nyelvtudományi Közlemények. Szerk. Szinnyei József. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. a Franklin társulat. XXXIII. kötet. Megjelenik negyedévenként. Ára 6 kor.

Olajág. A magyar ev. ker. nők lapja. Szerk. Vargha Gyuláné. Nyom. Hornyánszky Viktor. III. évf. évi 10 szám. Ára 2 kor.

Országos Fogászati Szemle. A fogtechnikusok országos szövetségeinek hivatalos lapja. Szerk. Barna I. és Prohászka H. Nyom. Kálmán M. és tsa. I. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Az Országos Műszaki Egyesület Értesítője. Szerk. Halmy Béla. Nyom. Fővárosi nyomda. III. évf. Megjelenik havonta egyszer, esetleg kétszer. A tagoknak ingyen.

Országos Orvos-Szövetség. Az Országos orvos-szövetség hivatalos lapja. Szerk. Flesch Nándor. Nyom. a Pesti Lloyd társulat knyomdája. VI. évfolyam. Megjelenik havonként. A szövetség tagjai ingyen kapják.

Orvosi Közlöny. Szerk. és kiadja László Frigyes. Nyom. Légrády testv. kny. III. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Az »Osztálysorsjáték«. Szerk. Singer Artur. Nyom. a Hungaria knyomda. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Otthon. Képes havi folyóirat. Szerk. Hevesi József. Nyom. Stephaneum kny. 1903. évf. Ára 7 kor. 20 fill.

Otthonunk. Az »Otthon« irók és hirlapirók köre hivatalos értesítője. Szerk. Sajó Aladár. Nyom. a Budapesti Hirlap knyomdája. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. A kör tagjai ingyen kapják.

Örökimádás. A Központi oltár-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Glattfelder Gyula. Nyom. a Stephaneum. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Paedagogiumi Lapok. A polgárisk. tanárjelöltek körének lapja. Szerk. Müller Oszkár. Nyom. Müller Károly. III. évf. Megjelenik havonként. Ára köri tagoknak 1 kor. Nem tagoknak 2 kor.

Papir. Szaklap a papir- és írószerkereskedelem, könyvkötészet és rokonszakmák számára. Szerkesztik és kiadják Barta Lajos és Landau József. Nyom. Pátria kny. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Patyolat. Szerk. Csepreghy Ferenczné. Kiadja és nyom. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujságvállalata. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Vidékre 4 kor. 40 fill.

Pátria havi értesítője. Szerk. Elek Emil. Nyom. Pátria r. társ. I. évf. Megjelenik havonként. Ingyen.

Pénz és Föld. Szaklap Magyarország jelzálog- és földbirtok-forgalmának okszerü

előmozdítására. Szerk. Hilbert Antal. Nyom. Orsz. közp. községi knyomda. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún vármegye gazdasági egyesülete Értesítője. Szerk. Serfőző Géza. Nyom. Rózsa K. és neje. III. évfolyam. Megjelenik havonként.

Photo-technika. A budapesti photoclub hivatalos közlönye. Szerk. Szántó J. Béla. Nyom. a Pesti kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Polgári Iskolai Közlöny. Az Orsz. polgári iskolai egyesület folyóirata. Szerk. Volenszky Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. VII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 8 kor. Az egyesület tagjai tagdíj fejében kapják.

Postai Tarifák. Szerk. és kiadja Kebersberg Géza. Nyom. Neumayer Ede. VIII. évfolyam. Évenkint 4-szer. Ára 2 kor.

Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz. Szerk. Csopey László és Paszlavszky József. Kiadja a k. m. Természettudományi Társulat. Nyom. a Pesti Lloyd társaság knyomdája. 1903. Megjelenik évnegyedenként. Ára a Természettudományi Közlönnyel 12 kor. A társulat tagjai 2 kor. ráfizetéssel kapják.

Protestáns Szemle. Szerk. Szőts Farkas. Kiadja a magyar protestáns irodalmi társaság. Nyom. Hornyánszky Viktor. XV. évfolyam. Évenként 10 füzet. Ára 8 kor. Az egyesület tagjai a tagdíj (12 kor.) fejében kapják.

Remény. Szerk. Halász Gyula. Kiadja a Hecht bankház. Nyom. az Európa kny. V. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Rovartani Lapok. (Német kivonattal) Lásd: Többnyelvü folyóiratok közt.

Statisztikai havi Közlemények. Szerk. és kiadja a m. kir. központi statisztikai hivatal. Nyom. az Athenaeum r. társ. VII. évfolyam. Ára 24 kor.

Stomatologiai Közlöny. A stomatologusok (fogorvosok) orsz. egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Madzsar József és Salamon Henrik. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Szabóhírlap. Szerk. Zalai János. Nyom. Quittner József. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor 40 fill.

Szabó iparosok Közlönye. A szabóiparosok társadalmi és anyagi érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. és kiadja Csontos Imre. Nyom. Révai és Salamon. XVII. évfolyam. Ára 14 kor.

Szabók Szaklapja. A szabó munkások, munkásnők és kisiparosok érdekeit képviselő közlöny. Szerk. Honthi Géza. Nyom. Fried és Krakauer. XI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fillér.

Századok. A magyar történelmi társulat közlönye. Szerk. Nagy Gyula. Nyom. az Athenaeum r. társ. XXXVII. évfolyam. Megjelenik évenkint 10 füzetben. Ára 12 kor. Tagok a tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Szent József Hirnöke. Hitbuzgalmi képes folyóirat. Szerk. Schiffer F. és Buday Aladár. Nyom. Pázmáneum nyomda. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Szünóra. Szerk. Endrődi Béla. Nyom. Barcza József. VII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Táncztanitók Lapja. Szerk. Róka Pál. Kiadja a Magy. táncztanitók egyesülete. Nyom. Bichler I. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Tarka élet. Szépirodalmi folyóirat. Szerk. Kuncz Gusztáv. Nyom. Buschmann F. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Telekkönyvi Tanácsadó. Általános útmutató jogi szakkérdésekben. Szerk. Bereghy Endre. Nyom. Taizs József, Pécsett. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Természettudományi Közlöny. Szerk. Csopey László és Paszlavszky József. Kiadja a kir. magy. Természettudományi Társulat. Nyom. a Pesti Lloyd társ. knyomdája. XXXV. kötet. Megjelenik havonként. Ára 12 kor. Tagoknak tagdíj fejében jár.

Tornaügy. Szerk. Kovács Rezső. Kiadja a Magyarországi tanitók egylete a Nemzeti tornaegylet hozzájárulásával. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. XX. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 6 kor.

Történelmi Tár. Kiadja a Magyar történelmi társulat közvetítése mellett a m. tud. Akadémia történelmi bizottsága. Szerk. Komáromy András. Nyom. az Athenaeum r. társ. 1903. évfolyam. Uj folyam. IV. Megjelenik évnegyedenkint. Ára 10 kor. 40 fill. A történelmi társulat tagjainak 5 kor. 60 fill.

Tőzsdei Értesítő. Szerk. Félegyházy Ágost. Kiadja a budapesti árú- és értéktőzsde tanácsa. Nyom. a Pesti Lloyd társ.

nyomdája. XII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Tuberkulózis. A gümőkor elleni védekezés közlönye. Szerk. Dr. Kúthy Dezső és dr. Tauszk Ferencz. Nyom. Budapesti Hirlap nyomda. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Turista Közlöny. Szerk. Moussong Géza. Kiadja a Magyar tanitók turista egyesülete. Nyom. Elek Lipót. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. A tagok tagdíj fejében kapják.

Turisták Lapja. Szerk. Téry Ödön és Petrik Lajos. Kiadja a Magyar turista-egyesület. Nyom. a Pesti Lloyd társ. nyomdája. XV. évfolyam. Megjelenik kéthavonként. Ára 10 kor. A tagok tagdíj fejében kapják.

Turul. A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye. Szerk. Schönherr Gyula és Varju Elemér. Nyom. a Franklin társulat. XXI. kötet. Évnegyedenként jelenik meg. A társaság tagjai tagdíj (10 kor.) fejében kapják.

Uj **Magyar Szemle.** Politikai, társadalmi, irodalmi és művészeti folyóirat. Szerk. Várnai Sándor. Nyom. Krausz S. és Társa. Uj sorozat. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 24 kor,

Ujságkiadók Lapja. Szerk. Rábel László. Kiadja az Ujságkiadók orsz. szövetsége. Nyom. a Budapesti Hirlap kny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 12 kor. Tagoknak ingyen.

Uránia. Népszerű tudományos folyóirat. Szerk. Klupathy Jenő és legifj. Szász Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen.

Utmutató. A magyar és közös közlekedési vállalatok hivatalos menetrendkönyve. Kiadja a »Vasuti és közlekedési közlöny.« Nyom. a Pesti kny. XXII. évf. Évenként 12 füzet. Ára 10 kor.

Zászlónk. Ifjusági lap. Szerk. és kiadja a budapesti Mária-congregatio. Nyom. a Stephaneum. II. évf. Megjelenik évenként 10-szer. Ára 2 kor.

Összesen 194.

b) VIDÉKEN.

Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. (Sátoralja-Ujhely.) Szerk. Dongó Gyárfás Géza. Nyom. a »Zemplén« knyomda. IX. évf. Havi folyóirat. Ára 4 kor. 80 fill.

Állatok Védelme. (Kolozsvár.) A kolozsvári állatvédő-egyesület havi közlönye. Szerk. Éber Ernő. Nyom. Gombos Ferencz. VIII. évfolyam. Ára 2 kor. Tagoknak a tagdíj fejében jár.

Alsófehérmegyei tanügy. (Gyulafehérvár) Paedagogiai és szépirodalmi havi folyóirat. Szerk. Balla István. Nyom. Papp György. II. évf. Havonként Ára 6 korona.

Aradi Gazda. (Arad.) Az aradi gazdasági egylet hivatalos értesitője. Szerk. Laehne Hugó. Nyom. Gyulai István. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Áradvármegyei gazdasági egyesület fogyasztási és értékesítő szövetkezete üzleti Értesítője. (Arad.) Megjelenik az »Aradi Gazdá«-val együtt.

Armenia. (Szamosújvár.) Szerk. és kiadja Szongott Kristóf. Nyom. Todorán Endre »Auróra« knyomdája. XVII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Beregmegyei Tanügy. (Beregszász.) A beregvármegyei kir. tanfelügyelőség és az általános tanitó egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Rhédei János. Nyom. Haladás ny. XIX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor.

Biharmegyei gazdasági egyesület hivatalos Közlönye. (Nagyvárad.) Szerk. Weingärtner Andor. Nyom. Laszky Ármin. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen.

Birósági Végrehajtók Közlönye. (Nagyszőllős.) Szerk. Somlyói N. Ignácz. Nyom. Pannonia-kny. Győr. XIV. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Borromaeus. (Ó-Szőny.) Kath. hitszónoklati havi folyóirat. Szerk. és kiadja Nagy Antal. Nyom. a győregyházmegyei knyomda Győrött. XVII. évfolyam. Ára 8 kor.

A **Borsodmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője.** (Miskolcz.) Szerk. Vértessy Tivadar. Nyom. Forster, Klein és Ludvig. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. (Előző évfolyamok »Borsodi Gazda« czímen a hirlapok közt.)

Csiki Gazda (azelőtt Gazdasági Értesítő). (Csik-Szereda.) A Csikmegyei gazd. egyesület közlönye. Szerk. F. Nagy Imre. Nyom. Szvoboda József. XVII. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen.

Debreczeni Gyorsiró. (Debreczen.) Szerk. Madai Pál. Kiadja a debre-

czeni főiskolai gyorsiró-egylet. Nyom. Romwalter A. Sopron. XI. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 2 korona.

Egyesületi Értesítő. (Békés-Csaba.) A Békésmegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Pfeifer István. Nyom. a Corvina kny. XLIV. évf. Havonként jelenik meg. (Előbb évkönyv alakban.)

Egyesületi Értesítő. (Szombathely.) A Vasmegyei gazdasági egyesület megbizásából szerkeszti Röszler Károly. Nyom. Seiler Henrik utódai. XXIV. évfolyam. Időszakonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Az **Egyetem.** Ifjusági szemle. (Kolozsvár) A Corda-fratres magyar osztályának hivatalos lapja. Szerk. Péterfi Tibor, Margitay E., Ady Lajos. Nyom. Gámán I. örökösei. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Egyetemi gyorsíró. (Kolozsvár) Gabelsberger-Markovics rendszerű folyóirat. Szerk. Téglás G. és Sz. Gál J. Nyom. Romwalter A. Sopron II. évf. Évenként 10 szám. Ára 2 kor.

Egyleti Értesítő. (Deés.) A Szolnok-dobokavármegyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerk. Szemmáry József. Nyom. Demeter és Kiss. XVI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Az egylet tagjai ingyen kapják.

E. M. K. E. (Kolozsvár.) Az egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Sándor József. Nyom. Gombos Ferencz. X. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 2 kor.

Erdély. (Kolozsvár.) Honismertető lap. Szerk. Merza Gyula. Kiadja az Erdélyi Kárpát-Egyesület. Nyom. Gombos Ferencz. XII. évfolyam. Évenkint 12 szám. Ára 10 kor. Tagok ingyen kapják.

Erdély Népei. (Kolozsvár). Az »Erdély« néprajzi melléklete. Az E. K. E. néprajzi osztályának értesitője. Szerk. Herrmann Antal. Nyom. Gombos Ferencz. V. évf. Időszakonként jelenik meg.

Erdélyi Sportlap. A kolozsvári athletikai club hivatalos lapja. Szerk. Sarpy István. Nyom. Ajtai K. Albert. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Erdélyi Múzeum. (Kolozsvár.) Az Erdélyi múzeum-egylet kiadványa. Szerk. Szádeczky Lajos. Nyom. Ajtai K. Albert. XX. kötet. Évenként 10 füzet. Ára 6 kor. Az egyleti tagok tagdij (6 kor.) fejében kapják.

Erdészeti Kisérletek. (Selmecz-bánya.) A m. kir. központi erdészeti kisérleti állomás folyóirata. Szerk. Vadas Jenő. Nyom. Joerges Á. özv. és fia. V. évf. Időszakonként.

Az érsekújvári r. kath. népnevelők egyesületének időszakos Értesítője. Kiadja az egyesület központi bizottsága. Nyom. Neufeld Samu. II. évf. Évenként kétszer. Ára 1 kor.

Értesítő az állami tanitók országos egyesületének müködéséről. (Debreczen.) Szerk. Kozma László. Nyom. a Csokonay kny. VI. évf. Évenként 4-szer.

Értesítő az Erdélyi Múzeum-egylet orvos-természettudományi szakosztályából. (Kolozsvár.) Szerk. Szabó Dénes és Apáthy István. Nyom. Ajtai K. Albert. XXVIII. évfolyam. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 6 kor. (Lásd: Többnyelvüek közt is).

Értesítő Magyarország kath. Papsága részére. (Pozsony.) Szerk. és kiadja Heindl János. Nyom. Kath. irod. r.-t. III. évf. Havonként jelenik meg. Ingyen küldetik.

Evangelikus egyházi Szemle. (Békés-Csaba.) Szerk. és kiadja Hurtay György. Nyom. a Corvina knyomda. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Evangelikus Népiskola. (Sopron.) Szerk. és kiadja Papp József. Nyom. Röttig Gusztáv. XV. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára 6 korona.

Fejérmegyei gazd. Egyesület Értesitője. (Sz.-Fejérvár.) Szerk. Schier Lajos. Nyom. Csitári K. és tsa. 1903. évf. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Értesítő. (Eperjes.) A »Sárosvármegyei gazdasági egyesület« hivatalos közlönye. Szerk. Lukovits Aladár. Nyom. Kósch Árpád. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. Tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Értesítő. (S.-A.-Újhely.) A Zemplénvármegyei gazdasági egyesület megbizásából szerk. Kún Frigyes és ifj. Fedák István. Nyom. a »Zemplén« könyvnyomda. XII. évf. Megjelenik havonként.

Gazdasági Értesítő. (Szolnok.) A Jász-Nagykún-Szolnok vármegyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. Szerk. Kovács Albert. Nyom. Bakos István. XIX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 6 kor. A tagoknak ingyen küldetik.

Gazdasági Értesítő. (Komárom.) (A Komáromi újság melléklapja.) A komárommegyei gazdasági egyesület hiva-

talos értesítője. Szerk. Ágoston Miklós. Nyom. Hungaria kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Gazdasági Közlöny. (Makó.) A Csanád-vármegyei gazdasági egyesület értesítője. Szerk. Tőkey Jenő. Nyom. Kovács Antal. VIII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 3 kor.

Gazdasági Néplap. (Pécs.) Népszerüen oktató szaklap a földmüves kisgazdák részére. Szerk. Förster Jenő. Nyom. Taizs József. XXIX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen jár.

Gazdasági Tudósító. (Veszprém.) A veszprémvármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. Szerk. Lakner László. Nyom. Dunántúli kny. II. évf. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Genealogiai füzetek. (Kolozsvár.) Családtörténeti folyóirat. Szerk. Sándor Imre és Török Pál. Nyom. Gámán J. örököse. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Gyámintézet. (Lovászpatona.) Szerk. Bognár Endre. Kiadja a magyarhoni egyet. ev. egyh. gyámintézet. Nyom. a főiskolai nyomda Pápán. XX. évfolyam. Megjelenik évenként háromszor. Ingyen küldetik.

Győr szab. kir. város Hivatalos Értesítője. (Győr.) Nyom. a Pannonia kny. XIII. évf. Időközönként jelenik meg.

Hajnal Csillag. (H.-Böszörmény.) Szerk. Balogh Lajos és Orosz J. Kiadja a h.-böszörményi baptista hitközség. Nyom. Hoffmann és Kronovitz Debreczenben. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 48 fill.

Havi Közlöny az elméleti és gyakorlati Lelkipásztorság köréből. (Temesvár.) Szerk. Patzner István. Kiadja Tokody Ödön. Nyom. a csanád-egyházmegyei knyomda. XXVI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 10 kor.

Havi Szemle. (Beszterczebánya.) Szerk. dr. Olgyai Bertalan. Nyom. Hungaria kny. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

A Hazában és Távolban Széttekintő Méhész. (Sajtény, Csanád m.) Szerk. és kiadja Gallovich István. Nyom. Kovács Antal Makón. VIII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 kor.

Házi Barát. (Sümeg.) Szerk. és kiadja Darnay Kálmán. Nyom. Horváth Gábor. IV. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

A Hevesmegyei gazdasági egyesület értesítője. (Gyöngyös.) Szerk. Engel Herman. Nyom. Sima Dávid. XIX. évf. Megjelenik havonként. Ára 20 fill. számonként. Tagoknak ingyen.

Hevesmegyei Tanügy. (Eger.) Szerk. Kolacskovszky János. Kiadja a hevesmegyei általános tanitó-egyesület. Nyom. az »Egri nyomda részv. társ.« VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Az egyesületi tagok tagdíj fejében kapják.

Hitszónoklati Folyóirat. (Pilis-Marót). Szerk. és kiadja Karkecz Alajos. Nyom. Endrényi Lajos Szegeden. XIV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 korona.

Homok. (Kecskemét.) Szakfolyóirat szőlősgazdák számára. Szerk. Mayerfi Zoltán. Nyom. az első kecskeméti hirlapkiadó r.-t. IV. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára 1 kor.

Ifjusági irodalom. (Szeged.) Kritikai folyóirat. Szerk. Perjessy László és Kárpáti Károly. Nyom. Endrényi Imre. II. évf. Évenként 10 szám. Ára 4 kor.

Iskoláink. (Rimaszombat.) A Gömör-Kishont vármegyei általános tanitóegyesület hivatalos értesítője. Szerk. Járossy Endre. Nyom. Kovács Mihály. VI. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 4 korona. Tagok ingyen kapják.

Isten Igéje Szentbeszédekben. (Esztergom.) Szerk. Babura László. Kiadja és nyom. Buzárovits Gusztáv. XXVIII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára pótfüzettel 5 kor. 20 fill.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei gazdasági egyesület fogyasztási és értékesitő Szövetkezetének üzleti értesitője. (A Gazdasági Értesitő (Szolnok.) melléklapja.)

Jézus szentséges Szivének Hirnöke. (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. a Franklin társulat Budapesten. XXXVII. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 3 kor.

Jó Pásztor. (Pozsony.) Keresztyén családi lap. Szerk. Kovács Sándor. Nyom. a balassa-gyarmati kny. r. t. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona.

Kalazantinum. (Kolozsvár.) Szerk. Vajnóczy István. Kiadja a »Kalazantinum« hittudományi és tanárképző intézet. Nyom. Gombos Ferencz. VIII. évfolyam. Évenként 10 szám. Ára ?

Kerékpáros Turista. (Kolozsvár.) Az »Erdély« Kerékpáros melléklete. Az

E. K. E. kerékpáros osztályának hivatalos Értesitője. Szerk. Balogh Benedek. Nyom. Gombos Ferencz. VI. évf. Megjelenik időszakonként.

A **Kath. hitterjesztés lapjai.** Képes folyóirat. Tulajdonos szerk. Nogely István. Nyom. a Szent László kny. XXII. évf. Megjelenik évenként 10 füzet. Ára 6 kor.

Kereskedelem és Ipar. (Csongrád.) Szerk. Fekete Lajos. Nyom. és kiadja Weisz Márk. III. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Keresztény Magvető. (Kolozsvár.) Szerk. és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János. Nyom. Ajtai K. Albert. XXXVIII. évfolyam. Megjelenik kéthónaponként. Ára 4 kor.

Kertészeti Közlöny (Sepsiszentgyörgy.) Szerk. Papp Samu. Ny. Móritz István és Vajna Lajos. II. évf. Megjelenik havonta. Ára 6 kor.

Kiskereskedők lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Stern Soma. Nyom. Neumann Vilmos. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Községi Közigazgatás. (Eperjes.) A Sáros vármegyei községi és körjegyzők egyletének hivatalos közlönye. Szerk. Csekanyák Béla, kiadja és nyom. Kósch Árpád. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 korona.

A Legszentebb Rózsafüzér Királynéja. (Szombathely.) Szerk. Kindler Imre. Kiadja a sz. Domokosrend szombathelyi zárdája. Nyom. az egyházmegyei knyomda. XIX. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 korona.

Loretto. (Duna-Szerdahely.) Szerk. és kiadja Deák Antal. Nyom. Buschmann F. Budapesten. V. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Magyar Földbirtokos. (Sopron.) (Ungarischer Grundbesitzer) Szerk. Breuer Lajos. Nyom. Török és Kremszner. III. évf. Megjelenik havonként. Ingyen.

A Magyar Földmives. (Gyuró.) Szerk. és kiadja Vasadi Balogh Lajos. Nyom. Szammer Imre Székesfejérvár. XXI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Magyar Iskola. (Beszterczebánya.) Tanügyi folyóirat. Szerk. Szokolszky Rezső. Nyom. Machold F. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Magyar Kisdednevelés és Népoktatás. (Eperjes.) A sárosvármegyei kir. tanfelügyelőség és az eperjesi Széchenyikör népnevelési szakválasztmányának hivatalos közlönye. Szerk. Beér Ferencz. Nyom. Kósch Árpád. IX. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Magyar Lant. (Győr.) Zeneműfolyóirat. Szerk. Angyal Ármánd és Vajda Emil. Nyom. Pannonia kny. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar népnevelés. (Kecskemét.) E folyóirat egyuttal a tanfelügyelőségi kirendeltség hivatalos közlönye. Szerk. Kerekes József, Tormásy Sándor, Horváth Ádám, H. Sztankay Lajos. Nyom. Szappanos István. II. évf. Évenként 10 szám. Ára 5 kor.

Magyarországi kéményseprő szaklap. (Nyitra.) Szerk. Ronchetti Oszkár. Nyom. Kapsz és Kramár. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

A magyarországi Papi Imaegyesület és Eucharistia-társulat Értesítője. (Győr.) Szerk. Molnár Ignácz. Nyom. a győregyházmegyei knyomda. XVII. évfolyam. Megjelenik évenként 8 szám. Ára 1 kor. 20 fill. A társulat tagjainak tagdíj (2 kor.) fejében jár.

Magyar Sion. (Esztergom.) Szerk. Kereszty Viktor és Prohászka Ottokár. Nyom. Buzárovits Gusztáv. Új folyam. XVII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 12 kor.

Magyar Prédikátor. (Kézdivásárhely.) Egyházi folyóirat. Szerk. Szabó Jenő. Nyom. Ifj. Jancsó Mózes. I. évf. Megjelenik havonként. Egy szám ára 50 fill.

Mária Kert. (Szüz Mária virágos kertje.) (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. a Franklin társulat. XIX. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor.

Méhészeti Közlöny. (Kolozsvár.) Az erdélyrészi méhész-egylet szakközlönye. Szerk. Bálint Sándor. Nyom. Gámán János örökösei. XVIII. évfolyam. Megjelenik havonkint. Tagoknak ingyen küldetik.

Mezőgazdasági Szemle. (Magyar-Óvár.) Szerk. és kiadják Cserháti Sándor és Kosutány Tamás. Nyom. Czéh Sándor-féle nyomda. XXI. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 10 kor.

A Mi Fürdőink. (Kolozsvár.) Az »Erdély« melléklete, Az E. K. E. balneologiai szakosztályának értesitője. Szerk. Hankó Vilmos. Nyom. Gombos Ferencz. VI. évf. Megjelenik időszakonként.

Munka. (Ózd.) Magyar bánya- és kohómunkások társadalmi lapja. Szerk. Csepela L. és Kablay J. Nyom. Forster, Klein és Ludvig Miskolczon. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. és 20 fill.

Munkáslap. (Szombathely.) A dunántúli szocziáldemokrata ipari és földművelő munkások politikai közlönye. Szerk. Varga Gyula. Nyom. Gábriel Á. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Népoktatás. (Lugos.) Krassó-Szörény vármegyei tanitó-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Mihalik Sándor. Nyom. Weisz és Sziklai. VIII. évfolyam. Évenként. 10 szám. Ára 8 kor.

Nevelés. (Máramarossziget.) Szerk. Bökényi Dániel. Kiadja a »Máramarosi általános tanitó-egyesület.« Nyom. Sichermann Mór. XX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 5 kor.

Nevelő Oktatás. (Pozsony.) Kath. tanügyi folyóirat. Szerk. Schultz Imre. Nyom. Éder István III. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Nógrádmegyei Tanügy. (Balassa-Gyarmat.) A nógrádmegyei kir. tanfelügyelőség hivatalos közlönye. Szerk. Magyar Béla. Nyom. a részvénynyomda. IV. évf. Havonként. Ára 2 kor.

Nyomdaipar Magyarországon. (Szekszárd.) A vidéki nyomdászat és rokon szakmák érdekeit felölelő havi folyóirat. Szerk. és nyom. Molnár Mór. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) Az »Országos Ellenőr« társújságja Kecskeméten. Szerk. és kiadja Somogyi János. Nyom. Ottinger Kálmán. I. évf. Megjelenik havonként. Ára az »Országos Ellenőrrel« együtt 10 kor.

Pozsonyi Gazda. (Pozsony.) A »Pozsony vármegyei gazdasági egyesület« értesítője. Szerk. Horváth Jenő. Nyom. Éder István. V. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor. Tagoknak ingyen jár.

Pozsonyvármegyei tűzrendészeti Értesitő. (Pozsony.) Szerk. Ecker Sándor. Nyom. Wigand F. K. II. évf. Megjelenik ? Ára 4 kor.

Protestáns Pap. (Kölesd.) Szerk. és kiadják Lágler Sándor és Kálmán Dezső. Nyom. Tóth László Kecskeméten. XXIV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 8 korona.

Reménységünk. (Csongrád-Csány.) Az oltáriszentség-imádás és Mária-tisztelet folyóirata. Szerkeszti és kiadja Varga Mihály. Nyom. Stephaneum kny. Budapest. VIII. évfolyam. Havi folyóirat. Ára 2 kor. 30 fill.

Sárospataki Ifjusági Közlöny. (Sárospatak.) Kiadja a »Magyar irodalmi önképző-társulat.« Szerk. Farkas István. Steinfeld Jenő knyomdája. XIX. évfolyam. Havonként jelenik meg. Ára 4 kor.

Sárosvármegyei gazdák fogyasztási és értékesitési szövetkezetének üzleti Értesítője. (Eperjes.) A »Gazdasági Értesítő« melléklete. Nyom. Kósch Árpád. 1903. évf. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Siketnémák Közlönye. (Vácz.) Szerk. Borbély Sándor. Nyom. Mayer Sándor. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Soproni Gyorsiró. (Sopron.) Szerk. Tihanyi László. Kiadja az ev. főgymnasiumi gyorsiró-kör. Nyom. Romwalter Alfréd. XXIX. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 2 korona.

Sopronmegyei gazdasági egyesület Értesitője. (Sopron.) Nyom. Romwalter Alfréd. 1903. évf. Évi 3 füzet.

Szabad Egyház. (Szapáryfalva.) Független magyar református lap. Szerk. Rácz Károly. Nyom. Virányi János. Lugos. XIX. évf Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

A Szent Család kis Követe. (Pécs.) A názáreti szent család és a Szent-József társulatának közlönye. Szerk. Virág Ferencz. Nyom. Püsp. lyc. kny. XIV. évfolyam. Megjelenik havonkint. Ára 1 kor. 44 fillér.

Szent Gellért. Ifjúsági hitszónoklati folyóirat. (Pannonhalma.) Szerk. és kiadják Schermann Egyed és Szinek Izidor. Nyom. az egyházmegyei knyomda Győrött. V. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 8 kor.

Szilágy vármegyei Tanügy. (Kraszna.) Szerk. Zoványi Lajos. Kiadja a szilágyvármegyei általános tanitótestület. Nyom. Seres Samu. VI. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 2 kor.

A **Szőlőben.** (Gyöngyös.) (Ezelőtt: »Egy év a szőlőben«). Szerk. és kiadótulajdonos Csomor Béla. Nyom. Sima D. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Tanitótestületi Értesitő. (Torda.) A Torda-Aranyos vármegyei ált. tan. testületnek havonként megjelenő hivatalos közlönye. Szerk. Borbély József. Nyom. Harmath J. V. évfolyam. Ára 2 korona. Tagoknak 1 korona.

Tanügyi Értesítő. (Besztercze.) A »Beszterczе-Naszód vármegyei ált. tanitó-egyesület« hivatalos közlönye. Szerk. Mihály Gábor. Nyom. Botschár Tivadar. VIII. évfolyam. Evenkint 10 szám. Ára 4 korona.

Tanügyi Értesítő. (Győr.) A győrvidéki tanitó-egyesület hivatalos lapja. Szerk. Ujlaki Géza. Nyom. a Pannonia kny. XXVI. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Tanügyi Értesítő. (Komárom.) A komárommegyei tanító-testület közlönye. Szerk. Tárnok Gyula. Nyom. Schönwald Tivadar. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Tanügyi Értesitő. (Szatmár.) A szatmárvármegyei általános tanitó egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Kótai Lajos. Nyom. Kalik és Szerémy. II. évf. Megjelenik havonként. Ára évenkint 1 kor.

Tanügyi Értesítő. (Székesfehérvár). Szerk. Magó Károly. Nyom. Csitáry K. és tsa. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Tanügyi Értesítő. (Veszprém.) A veszprém-egyházmegyei r. kath. tanítóegyesület hivatalos lapja. Szerk. Gubicza Lajos. Nyom. az egyházmegyi ny. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Tanügyi Tanácskozó. (Deés.) A szolnok-dobokamegyei tanitó-testület hivatalos közlönye. Szerk. Vajda György. Nyom. Demeter és Kiss. X. évfolyam. Megjelenik évenkint 10-szer. Ára 2 kor. 40 fill. Tagoknak 2 kor.

Telekkönyv. (Szeged.) Szerk. Káplány Géza. Nyom. Engel Lajos. VIII. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 8 korona.

Temesi Gazda. (Temesvár.) A Temesvármegyei gazdasági egyesület hivatalos lapja. Szerk. De Pettere Brúnó. Nyom. Unio kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Természettudományi Füzetek. (Temesvár.) A Délmagyarországi természettudományi társulat közlönye. Szerk. Ries Ferencz. Nyom. Uhrmann Henrik. XXVII. évfolyam. A társulat tagjai tagdíj fejében kapják.

Theologiai Szaklap. (Pozsony.) Szerk. Raffai S., Hornyánszky A., Pokoly József, Tüdős István. Nyom. Wigand F. K. II. évf. Megjelenik negyedevenként. Ára 6 kor.

A Torontálmegyei Gazdasági egyesület Értesitője. (Nagybecskerek.) Szerk. Marton Andor. Nyom. Pleitz Fer. Pál. XVIII. évfolyam. Megjelenik 6 füzetben. Ára 2 kor. A tagok díjtalanul kapják.

Történelmi és régészeti Értesítő. (Temesvár.) A Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeumi társulat közlönye. Szerk. Berkeszi István. Nyom. a csanádegyházmegyei knyomda. XIX. (új) évfolyam. Megjelenik évnegyedenkint. Ára 8 kor. A társulati tagoknak ingyen jár.

Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.) Szerk. Boros György. Kiadja a Dávid Ferencz egylet. Nyom. Gámán János örök. XVI. kötet. Megjelenik havonként. Ára 2 korona 40 fillér. Egyleti tagoknak 2 korona.

Városi Közlöny. (Temesvár.) Hivatalos folyóirat. Kiadja a városi tanács. Nyom. Csendes Jakab. VI. évfolyam. Megjelenik havonkint.

Vasárnapi Tanitó. (Hajdú-Böszörmény.) Szerk. Balogh Lajos. Nyom. Hoffmann és Kronowitz Debreczen. VII. évf. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. 60 fill.

Vasvármegyei Tüzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) A vasvármegyei önk. tüzoltó egyletek szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Barabás István. Nyom. Bertalanffy József. X. évfolyam. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

V. H. O. Sz. (Szeged.) A vidéki hirlapirók országos szövetségének hivatalos értesítője. Nyom. Endrényi Imre. VI. évfolyam. Meg nem határozott időben jelenik meg. A szövetség tagjainak ingyen jár.

A Zalamegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Zala-Egerszeg.) Szerk. Orosz Pál. Nyom. Unger Antal. 1903. évfolyam.

Zentai Gyorsíró. Szerk. Fülöp Adorján. Nyom. Traub B. és trsa. Szeged. III. évf. Megjelenik évenként 10 szám. Ara 2 korona.

Összesen: 124.

II. TÖBBNYELVÜ FOLYÓIRATOK.

a) BUDAPESTEN.

Allgemeine Rundschau. (Németmagyar.) Nyom. Wendt és fia. 1903. évf. Időhöz nem kötve jelenik meg. Ára 24 kor.

Annales historico — naturales Musei Nationalis Hungarici. A Magyar Nemzeti Múzeum Természetrajzi osztályai-

nak folyóirata. (Magyar, német, franczia, latin.) (A Természetrajzi Füzetek folytatása). Szerk. dr. Horváth Géza. Nyom. a Franklin-társ. I. évf. Évenként 2 füzet. Ára 30 kor.

Aquila. [M. és német.] Szerk. Herman Ottó. Kiadja a Magyar Ornithologiai Központ. Nyom. a Franklin társ. X. évf. Évenként 4 füzet. Ára 10 korona.

Budapest Főváros Statisztikai Havifüzetei. Monatshefte des Budapester Communal-Statistischen Bureaus. (M. és német.) Szerk. Kőrösy József. XXXI. évf. Nyom. a Pesti kny. Ára 8 kor.

Egészségőr. (M. és német.) A »Zion« jótékonysági egylet népszerű közlönye. Nyom. Berkovits János. VIII. évf. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen jár.

Export-Revue. (Magy., német, franczia, angol). Szerk. és kiadja Zerkowitz Emil. Nyom. Krausz S. és T. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Férfi Szabó. Szerk. Stikarovszky Norbert. Nyom. Fried és Krakauer. IV. évf. Havonként. Ingyen küldetik.

Földrajzi Közlemények. Bulletin de la Société Hongroise de Géographie. (M. franczia kivonattal.) Szerk. Berecz Antal. Nyom. Fritz Ármin. XXXI. kötet. Evenként 10 füzet. Ára 10 kor. Tagoknak ingyen.

Földtani Közlöny. Geologische Mittheilungen. (M. és német.) Szerk. Dr. Pálfy Mór. Nyom. a Franklin társ. XXXIII. kötet. Megjelenik havonként. Ára 10 kor. Tagoknak ingyen.

Keleti Szemle *(Revue Orientale.)* (Magyar, német, angol, franczia.) Szerk. Kúnos Ignácz és Munkácsi Bernát. Nyom. a Franklin társ. IV. évf. Évnegyedenként. Ára 8 kor.

Kőfaragó. (Magyar és német.) Szerk. Groszmann Hugó. Nyom. Fried és Krakauer. IV. évf. Havonként. Ára 1 kor. 20 fillér.

Magyar Botanikai Lapok. — Ungarische botanische Blätter. (M. és német.) Szerk. Alföldi Flatt Károly. Nyom. Pallas r. t. kny. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Magyar Fogászati Szemle. Ungarische zahnärztliche Revue. (M. és német.) Szerk. és kiadja Bauer Samu. Nyom. Pesti Lloyd ny. VII. évf. Évenként 12 szám. Ára 6 kor.

Magyar kir. Postatakarékpénztári Közlöny. (Magy. és horvát.) Nyom. a Pallas r. t. XVIII. évf. Megjelenik havonként.

Magyar Nemes-Fémipar. (Ungarische Edelmetall-Industrie.) (Magyar és német.) Szerk. Révész Károly. Nyom. Beer és tsa. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Művezetők Lapja. (Werkmeister Zeitung.) (Áttétetett a hirlaptárba.)

Az »Osztálysorsjáték.« (Magy. és német.) Klassen-Lotterie. Szerk. Singer Artur. Nyom. a Hungaria kny. VIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Rovartani Lapok. (Német kivonattal.) Szerk. Abafi Aigner Lajos, Jablonowski József és Csiki Ernő. Nyom. Schmidl H. X. kötet. Évenként 10 szám. Ára 8 kor.

Szabók szaklapja. (Magy. és német.) Schneider Fachblatt. Szerk. Honti Géza. Nyom. Fried és Krakauer. XI. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Szt-Lukács-fürdő. (Melléklete román ny.) Szerk. Bosányi Béla. Nyom. Pallas kny. XVI. évf. Megjelenik havonként.

Természetrajzi Füzetek. (Lásd **Annales** alatt).

La Toilette. (Magy. és német.) Szerk. Krausz Adolf. Nyom. Buschmann F. XXII. évf. Megjelenik havonként. Ingyen küldetik.

Összesen 22.

b) VIDÉKEN.

Concordia. (Pozsony.) A pozsonyi »Concordia« Gabelsberger-gyorsíró-egyesület közlönye. (Magy. és német.) Szerk. Theiss. Nyom. Freistadt Mór. XVIII. évf. Évenként 6 szám. Ára 2 kor. 40 fill.

Délmagyarország. Južna Ugarska. (Magyar-horvát.) Szerk. Dr. Tumbász István. Nyom. Bittermann József. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos-Természet-Tud. Szakosztályából. — Sitzungsberichte der Medicinisch-Naturwissensch. Section des Siebenbürgischen Museumvereins. (M. és német.) Szerk. Szabó Dénes és Apáthy István. Nyom. Ajtai K. Albert. XXVIII. évf. Megjelenik időközönként. Ára 6 kor.

Magyar Földbirtokos. — Ungarischer Grundbesitzer. (Sopron.) (M. és német.) Szerk. Breuer Lajos. Nyom. Török és Kremszner. III. évf. Megjelenik havonként. Ingyen.

Vasvármegyei Tűzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) (Melléklete német.) Szerk. Barabás István. Nyom. Bertalanffy József. X. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Összesen 5.

III. NEM-MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK.

I. Németek.

a) BUDAPESTEN.

Allgemeiner Mühlen-Markt. Fach-Offertenblatt der gesammten Mühlenbranche. Szerk. Poech József. Nyom. Alkalay Adolf. Pozsony. IV. évf. Ára 1 korona.

Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn. Szerk. dr. Herrmann Antal. Ny. Thalia kny. VII. Megj. időközönként.

Mitteilungen aus der Schmalspurbranche. Szerk. Nágel Zsigmond. Nyom. Hornyánszky V. IV. évf. Megjelenik havonként.

Orient. Organ der symb. Grossloge von Ungarn. Szerk. Pay'r Ede. Ny. Márkus Samu. XV. (= 28.) évfolyam. Havonként jelenik meg. Tagoknak ingyen.

Sanct-Antonius Blätter. Szerk. Buday Alfréd. Nyom. Pázmáneum kny. IV. évf. Évenként 12 füzet. Ára 2 kor.

Ungarische Biene. Szerk. Binder Iván. Kiadja a Magyar Méhészek Egyesülete. Ny. Brózsa Ottó. XXXI. évf. Havi folyóirat. Ára 6 kor., az egyesület tagjai 4 kor. tagdíj fejében kapják.

Ungarische medicinische Revue. Szerk. és kiadja Fried S. Nyom. Krausz S. és T. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Ungarische pädagogische Revue. Szerk. Szöllősi Jenő. Nyom. Schlesinger Vilmos. 1903/4. Megjelenik kéthavonként. Ára 6 kor.

Zeitschrift für Ungarisches Öffentliches und Privatrecht. Szerk. Ságody (Sgalitzer) Gyula. Nyom. Országos közp. községi nyda r. t. IX. évf. Meg nem határozott időben jelenik meg. Ára 14 korona.

Összesen: 9.

b) VIDÉKEN.

Akademische Blätter. (N.-Szeben.) Organ d. siebenbürgisch-sächsischen Hochschüler. Szerk. Georg Bartmes. Ny. Krafft Vilmos. VII. évf. Évi 10 szám. Ára 3 korona.

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Uj folyam. Ny. Krafft Vilmos. XXXII. köt. Időhöz nincs kötve. Kötete 4 kor. 20 fill.

Berith am. (Lipcse.) Ein Monatsblatt zur Belehrung u. Unterhaltung. Szerk. Dalman Gusztáv. Nyom. Márkus Samu. Budapest. XI. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Gut Licht! (Bécs.) Zeitschrif für Amateur-Photographie. Szerk. Sartorius Hugó. Nyom. Röttig Gusztáv. Sopron. II. évf. Havonként. Ára 5 kor.

Jahrbuch für die Vertretung und Verwaltung der evangelischen Landeskirche A. C. in den siebenbürgischen Landesteilen Ungarns. (Nagy-Szeben.) Kiadja a tartományi consistorium. Ny. Drotleff József. XI. kötet. Időhöz nincs kötve. Ára 2 kor. 40 fill.

Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. (N.-Szeben.) Szerk. dr. Schullerus A. Ny. Krafft Vilmos. XXVI. évf. Havonként jelenik meg. Ára 2 kor.

Der Laubfrosch. (Ó-Széplak.) Szerk. báró Friesenhof Gergely; kiadja a Nyitravölgyi Gazdasági Egyesület meteorologiai intézete. Ny. az egyesületi sajtó. XX. évf. Havilap.

Das Literarische Deutsch-Oesterreich. (Bécsújhely.) Szerk. Bonte Hugó. Nyom. Röttig G. Sopron. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 7 kor. 20 fill.

Monatlicher Anzeiger des Christlichen Vereins Junger Männer. (Bécs.) Ny. Hornyánszky Viktor Budapesten. VII. évf. Havi lap. Ára 60 fillér.

Monatsschrift für die Geschichte u. Wissenschaft des Judentums. (Bécs.) Szerk. és kiadja Braun M. Nyom. Alkalay Adolf és fia. Pozsony. XLVII. évf. Megjelenik havonként. Ára 9 kor.

Nachrichten des Oedenburger Comitats-Agricultur-Vereins. (Sopron.) Nyom. Romwalter Alfréd. 1903. évf. Megjelenik időközönként.

Östereichische - Ungarische Revue. (Bécs.) Szerk. Habermann Gyula. Nyom. Röttig G. Sopron. 1903. évf. Megjelenik havonként. Ára 19 kor. 20 fill.

Schul- u. Kirchenbote. (Brassó.) (Lásd az ujságok között.)

Der Vereinsbote. (Rába - Füzes.) Szerk. Ruisz Rudolf. Ny. Wellisch Adal-

bert Szent-Gotthárdon. XV. évf. Havilap. A szentgotthárdi gazdasági egyesület tagjainak díjtalanul jár; különben 2 kor.

Volksgesundheit (Medgyes.) Szerk. Siegmund Henrik. Nyom. Reissenberger G. A. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill.

Összesen: 15.

II. **Olasz.**

VIDÉKEN.

Liburnia. (Fiume.) Rivista bimestrale del »Club Alpino Fiumano«. Nyom. Mohovich E. II. évf. Kéthavonként. Ára 2 korona.

Összesen 1.

III. **Szerbek.**

VIDÉKEN.

ЖЕНСКИ СВЕТ. (Ujvidék.) A szerb jótékony-egylet lapja. Szerk. Varagyanin Árkád. Ny. Ivkovits György. XVIII. évf. Havi lap. Ára 2 korona.

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ. (Ujvidék.) Szávits Milán. Ny. Popovits testv. 1903. évf. Negyedévenként egy füzet. Ára 1 kor. 40 fill.

ШКОЛСКИ ЛИСТ. (Zombor.) Szerk. kiadó Vukicsevics Miklós. Ny. Bittermann Nándor és fia. XXXV. évf. Havonként jelenik meg. Ára 3 korona.

СПОМЕНАК. (Pancsova.) Szerk. és kiadja Martinovits Iván. Ny. Jovanovits testv. XI. évf. Havi lap. Ára 2 frt.

СРПСКА ВЕЗИЉА. (Versecz.) Szerk. Pavlovics Milán P. Nyom. Pavlovics Milán P. I. évf. Megjelenik havonként Ára 5 kor.

СРПСКИ МУЗИЧКИ ЛИСТ. (Ujvidék.) Szerk. Bajics Izidor. Nyom. Ivkovics György. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Összesen: 6.

IV. **Tótok.**

a) BUDAPESTEN.

Hlas 'ludu. Politicky a spoločensky mesačnik. Szerk. Sigmund L. Nyom. Müller Károly. II. évf. Havonként. Ára 1 korona.

Listy Sväteho, Antona. Szerk. Sándorfi Ödön és Buday Alfréd. Ny. Stephaneum kny. III. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Posol Svätého Antona. Szerk. Sándorfi Ede. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Összesen 3.

b) VIDÉKEN.

Časopis Museálnej Slovenskej Spoločnosti. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Sokolik A. Kiadja a tót nemzeti múzeum. Ny. részv.-társ. (Társlapja: Sbornik . . .) VI. évf. Évenként 6 szám. Ára 2 kor.

Černokňažnik. (Turócz-Sz.-Márton.) Szerk. Čajda György. Ny. részv. társ. XVIII. évf. Havilap. Ára 4 kor.

Cirkevné Listy. (Liptó-Szent-Miklós.) Fel. szerk. Janoška György. Ny. Salva és Herle. XVII. évf. Havilap. Ára 6 korona.

Dennica. (Rózsahegy.) Ženský list pre poučenie a zábavu. Szerk. Vansová Teréz. Ny. Salva és Herle. VI. évf. Havonként. Ára 2 korona.

Dolnozemský Slovák. (Modor.) Politicko-spoločenský mesačnik. Szerk. Mičatek L. Nyom. Rohaček Simon I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor 50 fill.

Hlas. (Szakolcza.) Mesačnik pre literaturu, politiku a otázku sociálnu. Szerk. Blahó Pál. Nyom. Teszlik J. VI. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Hospodárske noviny. (Szakolcza.) Časopis pre všetky odvetvia hospodárstva, domáci priemysel a národné hospodárstvo. Szerk. Kompiš Péter. Nyom. Túrócz-szt-mártoni r. t. ny. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Kazatel'na. (Lenge.) Szerk. Osvald Fer. Rikhárd. Nyom. Salva Károly Liptó-Rózsahegy. XXIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Král'ovna Sv. Ružença. (Trsztena.) Szerk. tul. Pironcsák István. Nyom. Trnkóczy József Alsókubinban. XV. évf. Havi lap. Ára 1 kor. 60 fill.

Liptovsko - Oravske Noviny. (Liptórózsahegy.) Szerk. Styk Aurél. Nyom. Salva és Herrle. II. évf. Megj. havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Noviny malých s mnohými obrázkami. (Szenicze.) Szerk., kiadja és nyom. Bezsó János. V. évf. Évenként 8—10 szám. Egyes szám ára 4 fill.

Obzor. (Liptó-Szielnicz.) Časopis prekospodárstvo, remco lo adomáci živos. Szerk. Babka György. Nyom. Salva és Herle Rózsahegy. XV. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Posol b. Srdca Ježišového. (Nagyszombat.) Szerk. Kubina A. Ny. Winter Zsigmond. VII. évf. Havi folyóira t.Ára 1 korona.

Považské Noviny. (Vágujhely.) Politicku-spoločensky mesačnik. Szerk. Hrušovszky Igor. Nyom. Rohacsek Simon Modorban. II. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 50 fill.

Rodina a Škola. (Turócz-Szent-Márton.) Folyóirat szülők és tanítók számára. Szerk. Vajansky Szvetozár Hurban. Nyom. a turócz-szent-mártoni részv. nyomda. IV. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Sbornik museálnej slovenskej spoločnosti. (T.-Sz.-Márton.) Melléklet a Časopis Mus. slov. spoločnostihoz. Nyom. a turócz-szt.-mártoni kny. r.-t. VIII. évf. Megjelenik évenként kétszer.

Slovenské Pohl'ady. (Túrócz-Szent-Márton.) Szerk. és kiadó Škultéty József. Ny. részv.-társ. XXIII. évf. Havi folyóirat. Ára 10 kor.

Stráž Na Sione. (Modor.) Szerk.-kiadó Zoch Pál. Ny. Rohaček Simon Modoron. XI. évf. Havi folyóirat. Ára 2 kor.

Svetlo. (Vágújhely.) List spolkov modrého križa. Szerk. Horvát János. Ny. Salva és Herle IV. évf. Havonként. Ára 1 korona.

Zprávy hospodárskeho spolku údolia Nitry. (O-Széplak.) Szerk. Friesenhof Gergely. Nyom. a nyitravölgyi gazd. egy. sajtója. XI. évf. Havonként.

Összesen: 20.

V. Románok.

VIDÉKEN.

Calicul. Humor şi Satira. (Nagy-Szeben.) Szerk. Pop J. Nyom. Steinhausen T. utóda, Reissenberger Adolf. XVI. évf. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Transilvania. (Nagy-Szeben.) Szerk. Diaconovich Kornél. Ny. Főegyházmegyei ny. XXXIV. évf. Évenként 10 szám. Ára 6 korona.

Összesen: 2.

VI. Bunyevácz.

VIDÉKEN.

Neven. (Szabadka.) Szerk. Sudarevics V.; Nyom. Miletics Szvetozár. Újvidék. XX évf. Havilap. Ára 2 kor.

Összesen 1.

VII. Esperanto nyelven.

VIDÉKEN.

Lingvo internacia. (Szegszárd) Monata gazeto por la lingvo esperanto. Szerk. Frinctier Pál. Upsalában. Nyom. Lengyel Pál. VIII. évf. Megjelenik havonként. Ára 5 kor. 50 fillér.

Összesen: 1.

ÖSSZEGEZÉS.

	Budapesten	vidéken	összesen
Magyar nyelvű folyóirat (ebből többnyelvű Budapesten 22, vidéken 5.)	216	129	345
Német nyelvű folyóirat	9	15	24
Olasz » »	—	1	1
Szerb » »	—	6	6
Tót » »	3	20	23
Román » »	—	2	2
Bunyevácz » »	—	1	1
Esperanto » »	—	1	1
Összesen	228	175	403

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1903-ig.

Szinnyei Józseftől

Az első magyar hirlap **1780.** jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapesten **1788.** okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Merkurius* czimmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomatott Pesten. A második lap Pesten az **1806.** jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*: szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban **10** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840. elején **26** magyar lap volt hazánkban.

1847-ben **33.**

1848—49-ben **86** magyar hirlap jelent meg.

1850. elején **9** lap adatott ki magyar nyelven.

1854. márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt **20** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861. elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közölte, **52** volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862.	elején	**65**	**1883.**	elején	**427**
1863.	»	**80**	**1884.**	»	**482**
1864.	»	**70**	**1885.**	»	**494**
1865.	»	**75**	**1886.**	»	**516**
1866.	»	**81**	**1887.**	»	**539**
1867.	»	**80**	**1888.**	»	**561**
1868.	»	**140**	**1889.**	»	**600**
1869.	»	**163**	**1890.**	»	**636**
1870.	»	**146**	**1891.**	»	**645**
1871.	»	**164**	**1892.**	»	**676**
1872.	»	**198**	**1893.**	»	**699**
1873.	»	**201**	**1894.**	»	**739**
1874.	»	**208**	**1895.**	»	**806**
1875.	»	**246**	**1896.**	»	**801**
1876.	»	**240**	**1897.**	»	**937**
1877.	»	**268**	**1898.**	»	**1107**
1878.	»	**281**	**1899.**	»	**1074**
1879.	»	**321**	**1900.**	»	**1102**
1880.	»	**368**	**1901.**	»	**1130**
1881.	»	**356**	**1902.**	»	**1205**
1882.	»	**412**	**1903.**	»	**1548**

hirlap és folyóirat jelent meg *magyar nyelven.*

Budapest, az Athenaeum irod. és nyomdai r.-társulat könyvnyomdája.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume 6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. | Nouvelle série. XII. volume. 3. livraison. Octobre—Décembre 1904.

Sommaire.

François Kollányi. Le comte François Széchényi institue la bibliothèque accessoire. du Musée Nat. Hongrois. (Avec 2 tables et quatre facsimiles dans le texte) ... 373

Dr. Jules Schönherr. Le manuscrit de Corvin de la bibliothèque Casanate à Rome. (Avec trois tables et sept facsimilés dans le texte.) 435

Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans le III. trimestre de 1904 ... 470

La bibliothèque de l'académie hongroise des sciences en 1903 474

La bibliothèque Somogyi à Szeged en 1903/1904 ... 475

Littérature. Catalogus bibliothecae musei nat. hungarici II. Litterae armales. Par —*sp*—. — Bibliographia universalis. Bibliographia economica universalis. I. II. anses. Par le *Dr. Paul Gulyás* — Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten. 16. fasc. Par —*s.*— *l.* — James Duff Brown: Manual of Library economy. Par le *Dr. Paul Gulyás.* — Bibliographisches Repertorium. I. vol. Par —*ly*—. Revue des périodiques étrangers. (Deutsche Literaturzeitung. XXV. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 34. 35. 36. 37. 38. La Bibliofilia VI. 4—6. Le bibliographe moderne. VIII. mai—août (nos 45—46.) Rivista delle biblioteche e degli Archivi. XV. 6—7. Zeitschrift für Bücherfreunde. VIII. 4. 5. 6. Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXI. 7. 8—9. ... 470

La littérature bibliographique hongroise dans le III. trimestre de 1904. Par. **Ignace Horváth** ... 492

Notices. Conférences publiques dans le Musée national. Liste de manuscrits allemands en Hongrie. Nouvel ordre dans la salle publique de la bibliothèque du musée nat. Congrès pour la reproduction des manuscrits, médailles, sceaux etc. Concours bibliographique en Italie *(G—l.)* Exposition de reliures à Gratz *(g. p.)* Jean Duchon *(Désiré Rexa).* Rectification ... 496

Changements dans l'état des imprimeries hongroises du 1-er septembre au 31. Décembre 1904 ... 501

Index des noms et des dates ... 502

Adresse de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle Budapest, Musée National Hongrois.*

Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könytár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kiséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények **a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenczieк-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—10. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hirlapirodalom 1903-ban. I. A magyar hirlapirodalom, id. Szinnyei Józseftől. II. A nem magyar nyelvű hirlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok. Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája, id. Szinnyei Józseftől.* Ára 1 kor. 10 fillér.